RERUM MOSCOUITICARUM COMMENTARIJ SIGISMUNDI LIBERI BARONIS IN...

Sigmund : von Herberstein, Georg Werner, Paolo Giovio

36
17 D
17

RERVM MOSCOVITI- carum Commentarij Sigismundi Liberi Baronis in Herberstain, Neyperg, & Guettenhag:

RVSSIAE, & quæ nunc eius metropolis est, Moscouiæ, breuissima descriptio.

Chorographia deniq; totius imperij Moscici, & uicinorum quorundam mentio.

De religione quoq; uaria inserta sunt, & quæ nostra cum religione non conueniunt.

Quis deniq; modus excipiendi & tractandi Oratores, disseritur.

Itineraria quoq; duo in Moscouiam, sunt adiuncta.

Ad hæc, non solum nouæ aliquot Tabulæ, sed multa etiam alia nunc demum ab ipso autore adiecta sunt: quæ, si cui cum prima editione conferre libeat, facile deprehendet.

Cum Cæs. & Regiæ Maiest. gratia & priuilegio ad decennium.

BASILEAE, PER IOANnem Oporinum.

1556.

CLARISS. I. V. DOCTORI, AC SINGVLARI bonarum literarum Mecœnati, D. DANIELI MAVCHIO, &c. amico Suo, Ioan. Oporinus S.

En tandem ad te, mi D. DANIEL, toties efflagitatam, tantoq; iam tempore expectatam, Generosiss. Baronis D. SIGISMVNDI ab Herberstayn, &c. Moscouiam mitto: longè quidem aliam, quàm priore editione in publicum prodierat: plurimis nempe non solum Chorographijs, atq; alijs tabulis, sed & rerũ scitu dignißimarũ descriptionibus paßim de nouo insertis locupletatam: ut taceam libellos, nunc demum ad Historiæ huius calcem ab ipso autore, Coronidis uice adiectos, De admirandis Hungariæ aquis, & reliquos, ut paucis uisos hactenus, ita cognitu quidem dignißimos: quorum omnium lectionem ut alijs quoque Historiarum studiosis iucundam pariter atque utilem fore non dubito, ita tibi, tanquam oculato rerum istarum, quæ in his exponuntur, testi, non posse non gratißimam esse, facile mihi persuadeo: quippe qui (ut non semel ex te ipso suauißimè id referente audiui) ipse quoque, quum secundo legationem hanc Moscouiticam obiret Generosiss. Baro Herberstaynius, simul tum & in Moscouia fueris, & gentium illarum omnium urbes ac mores summo studio perlustraris, linguasq; perceperis: ne reliquorũ per Europam populorum, uarijs peregrinationibus tibi cognitorum, mentionem hoc loco faciam, ut quod Ulyßi suo encomion Homerus, tibi quoque nos iure opt. adscribere queamus,

πολλῶν δ' ἀνθρώπων ἴδεν ἄστεα, καὶ νόον ἔγνω.

Accipies itaque eo iam gratiore animo oblatum à nobis μνημόσυνον, quo maiore id desiderio expectasti hactenus: quoq; idipsum & locupletius ab ipsomet eius autore iam postremò exornatum, & à nobis tui quoque nominis adiectione auctum, in lucem prodit: ac tantisper id mei erga te animi uelut arrabonem esse patiare, dum commodior aliquando nos tibi declarandi fuerit oblata occasio. Bene uale: bonarumq; literarum studiosos pro uirili, ut facis, amplectere. Basileæ, Calend. Iulij.

1 5 5 6.

SERENISSIMO PRINCIPI ET DOMINO, DOMINO FERDINANDO, ROMANORVM, HVNgariæ & Bohemiæ, &c. Regi, Infanti Hiſpaniarum, Archiduci Auſtriæ, Duci Burgundiæ & Vuirtenbergæ, & multarum prouinciarum Duci, Marchioni, Comiti, & Domino, Domino meo clementiſsimo.

OMANOS olim ferunt legatis, quos ad longinquas ac incognitas nationes miſerant, id etiã negotij dediſſe, ut mores, inſtituta, totamque uiuendi rationẽ eius gentis, apud quã legationis nomine uerſabantur, diligenter literis cõſignarent. quod adeò deinceps ſolenne fuit, ut renunciata legatione, cõmentarij eiuſmodi in ædem Saturni, ad inſtituendam poſteritatem reponerentur. Quod inſtitutũ ſi fuiſſet à noſtræ, uel paulo ſuperioris memoriæ hominibus obſeruatũ, fortaſſe plus lucis in hiſtoria, certè minus uanitatis haberemus. Ego uerò, qui ab ineunte ætate externorum hominum conſuetudine domi foriſq; delectabar, libenter tuli meam operam in legationibus, non ſolum ab auo Maieſtatis ueſtræ, D. MAXIMILIANO, Principe prudentiſsimo, uerùm etiam à Maieſtate ueſtra requiri: cuius iuſſu non ſemel Septentriones perluſtraui, præcipuè uerò iterum Moſcouiam, unà cum dignitatis & itineris comite, tum Cæſareo oratore, LEONARDO Comite à Nugarola acceſsi: quæ regiò inter eas quæ initijs ſacroſancti baptiſmatis tinctæ ſunt, moribus, inſtitutis, religione, ac diſciplina militari à nobis non mediocriter differt. Licet itaque uoluntate & mandato diui MAXIMILIANI, orator, Daniam, Hungariam, Poloniamq; acceſsiſſem: poſt obitum autem ſuæ Maieſtatis, patrio nomine ad potentiſſimum & inuictiſsimum D. CAROLVM V. Rom. Imperatorem, germanũ fratrem Maieſtatis ueſtræ, per Italiam, Galliam, terra mariq; uſque Hiſpanias profectus: iuſſu deinde Maieſtatis ueſtræ, denuò Hũgariæ & Poloniæ reges, poſtremò uerò cum NICOLAO Comite à Salmis, &c. ipſum Solymanum Turcarum principem adijſſem, multaq; aliàs non ſolum obiter, ſed etiam accuratè inſpexiſſem, quæ dubio procul cõmemoratione ac luce digniſsima fuiſſent: nolui tamen in illo meo ocio, quod

a 2 à publi-

à publicis consilijs succiditur, quicquã istarum rerũ in literas referre, quòd partim prius fuissent illa ab alijs luculẽtè ac diligẽter tractata, partim in oculis ac quotidiano cõspectu Europæ posita. Res uerò Moscouiticas multo interiores, ac cognitioni istius ętatis nõ ita obuias, prętuli, easq; describere aggressus sum, maximè duab. rebus fretus, perquirẽdi scilicet diligentia, ac linguę Slauonicę peritia, quę magnũ mihi adiumentũ ad hoc qualecunq; scripti genus attulerũt. Et quamuis de Moscouia plures, pleriq; tamen alieno relatu scripserũt: ex antiquioribus, Nicolaus Cusanus: nostra ætate, Paulus Iouius (quẽ summę eruditionis ac incredibilis in me studij causa nomino) eleganter sanè, & magna cum fide (usus enim est interprete locupletisimo:) Ioannes Fabri, & Antonius Bied, cùm tabulas, tum commentarios reliquerint: nõnulli etiam nõ ex professo, sed dũ proximas regiones describunt, ex quorum numero est Olaus Gothus in Suetię descriptione, Matthęus Mechouita, Albertus Campẽsis & Munsterus attigerint, me tamẽ illi quidẽ minimè à scribendi proposito deterruerunt: tum quòd earum rerũ oculatus fuerim testis, tum quòd nonnulla ex fide dignis relationib. coràm præsens hauserim, deniq; quòd diu multũq; ijs de rebus cum plurib. ex quauis occasione disseruerim. quo factũ est, ut copiosius fusiusq; (absit uerbis inuidia) nonnunquã ea explicare necesse habuerim, quę ab alijs quasi per transennam proposita uerius quàm explicata sint. Accedit ad hoc, quòd ab alijs ne tacta quidem scribo, quæ à nullo nisi oratore cognosci potuerunt. Hanc uerò cogitationem meam ac studium, Maiestas uestra confirmauit, meque ut inchoatum opus aliquando absoluerem, cohortata est, & ultrò etiam currenti calcar (ut dicitur) addit: à quo tamen legationes, aliaq; Maiestatis uestræ negotia sæpisime auocarũt, quo minus hactenus præstare, quod instituerã, potui. Nunc uerò, dum ad interceptum negotiũ quoquo modo interdum quotidianis Austriaci fisci negotijs respirãs redeo, Maiestatiq; uestræ pareo, minus uereor in istius emũctisimę ætatis acumine parũ ęquos lectores, qui maiorẽ dictionis florem fortasse desiderabunt. Satis enim sit, & me reipsa (uerbis enim paria facere nõ possum) uoluntatem utcunq; instruendæ posteritatis ostendere: ac Maiestatis uestrę iusis, quib. mihi æquè nihil antiquũ est, parêre uoluisse. Nuncupo itaq; Maiestati uestrę hos de Moscouia cõmentarios, à

tarios, à me ueritatis inuestigandæ, ac in lucem proferendæ longè maiore, quàm dicendi studio scriptos: meq; in clientelã Maiestatis uestræ, in cuius iam officijs consenui, suppliciter dedico ac commendo: oroq;, Maiestas uestra dignetur ipsum librum ea clementia ac benignitate complecti, qua authorem semper complexa est. Viennæ Austriæ, prima Martij, M. D. XLIX.

Eiusdem Maiestatis uestræ
fidelis Consiliarius Camerarius,
& Præfectus fisci Austriaci,

Sigismundus Liber Baro
in Herberstayn, Neyperg
& Guettenhag.

FERDINANDUS DEI GRATIA PRINCEPS & infans Hispaniarum, Archidux Austriæ, Dux Burgundiæ, &c. Imperialis locum tenens generalis, &c.

NOBILI, ET FIDELIBUS NOBIS DILECTIS, LEONARDO Comiti de Nugarolis, Sacræ Cæsareæ & Catholicæ Maiest. &c. ac Sigismundo de Herberstain, Equiti aurato, Consiliarijs & Oratoribus nostris ad Serenissimum Principem Moscouitarum.

OBILIS, & fideles dilecti: Cum nuper apud nos substitissent Lubingg Moscouitici oratores à Cęsare reuersi, per Consiliariū nostrum Doctorē Ioannem Fabrum sciscitat sumus, de fide & religione ac ceremonijs gentis. Quæ omnia idem Consiliarius noster, ut ab eis acceperat, in libellū postea digessit. Quem ea potissimùm ratione hisce adiunctū mittimus, ut lectus à uobis suggerat, refricetq; memoriam, si quid eorum uel uideritis, uel obseruaueritis, quod protinus uestro oculato testimonio, uel obseruatione possit probari. Itaque iniungimus uobis, ut diligenter tam rationem fidei, quàm ceremonias etiam, ad eum modum inquiratis, per occasionem. quam ipsi ad industriam & ingenium uestrum assumetis, ut certius de omnibus sic informati, huius gentis religionem & ritum assequamur, quem & in sacris & prophanis rebus soleant obseruare. Quòd si quodpiam exemplar Missale, uel ceremoniarius alius liber, unde deprehendi facilè possit sacrorum eorundem operatio circa Eucharistiam, & alia, commodè in manus uestras inciderint, nobis gratum erit, ut comparentur: qui cupimus scire ad amussim, ubi conueniant, uel discrepent, in articulis fidei, ac ceremonijs. Erit nobis hæc inquisitio, & labor omnis uester, periucundus: neque uobis difficilis: quem ut omni studio prosequi uelitis, nostra est benegrata uoluntas. Datum Augustæ, die prima mensis Februarij: Anno Domini M. D. XXVI.

Ferdinandus S.

Ad mandatum serenissimi Domini Principis Archiducis proprium,

Iacob. Spiegl, &c.

E

D. M. S.

SIGISMVNDO LIBERO BARONI IN HERBERSTAIN, NEIPERG ET GVETENHAG, VIRTVTIS AC MERITORVM ERGO IMMVNITATE DONATO, P. P.

TALA me primò tellus sub flore iuuentæ,
Aurata patriæ donatum torque remisit.
Maximus Aemilius Cæsar, uirtute, fideq;
Forte mea adductus, Patrum me protinus Aulæ,
Consilio adscripsit. requies hinc nulla laborum
Facta mihi: magnis de rebus iussa peregi.
Fœderibus iunxi reges, pacisq; tuendæ
Accendi studio, latè quà Rhenus inundat,
Danubiusq; pater, uagus Albis, & Ister, quaq;
Dura Borysthenides colit impiger arua colonus,
Et gelido manat Tanais de fonte niuosus,
Rha leni placidas quaq; agmine lambit arenas,
Nauigijs penetrans lustraui cæca Rubonis,
Cronproperisq; fluenta: & inhospita Tesqua peragrans,
Legatus mandata tuli, Regumq; superbas
Accessi sedes: gemino subiecta Trioni
Balthea tranaui freta, magni Regia nostræ
Danorum domini lætata salutis honore.
Queis gestis rebus, me Cymbrica Chersonesus
Excipit, & patriæ reddit, charisq; propinquis.
Post ubi mortalis defuncto munere uitæ,
Carolus acer auo successerat, hunc quoq; dulcis
Impulsus patriæ precibus, de more salutans,
Indomitos adij populos & ditia regna,
Hesperiæ. reducem dein Ferdinandus ab Aulæ
Consilijs statuit: latè quo Regna tenente,
Arctoos iterum reges, populosq; reuisi.
Hinc mihi pro meritis, serisq; nepotibus auctum
Libertate decus, quod nulla aboleuerit ætas.
At postquam inuasit Solymanus mœnia Budæ,
Accensum furijs, uim perniciemq; minantem
Pannoniæ, Orator compressi, diraq; retro
A nostris suasi iugulis auertere tela.
His nunc defunctus curis, post fata quiete
Sopitus placida, iusti dum buccina somnum
Iudicis excutiat, dormiscam. Viue uiator,
Exemploq; meo patriæ seruire memento.

IO. ROSINVS.

On moror hanc Christo repetenti reddere uitam.
Et uixisse mihi satis, & uidisse superq́ est
Tot maria & montes, tot flumina, totq́ paludes,
Tot reges, dominosq́ orbis, tot regna, tot urbes.
Nam mare conscendi, suprà, quodq́ alluit infrà
Italiam, remis hinc præteruectus, & illinc.
Baltheaq́ emensus freta, mox Balearica soluens,
Sardiniæ ingredior, gelidiq́ Borysthenis oras,
Rhaq́ cauas tacito stringentem flumine ripas
Traieci: Tanaisq́ supra caput osq́ niuosi,
Nusquam Rhiphæos didici consistere montes.
Iamq́ Albim & Rhenum, fluuiumq́ binominis Istri
Nauigijs superans, Legati munus obiui:
Atq́ Sigismundum moderantem iure Polonos:
Lituaniæq́ ducem, mos est quem dicere Magnum,
Sæpe salutaui uerbis & nomine regis
Ferdnandi: & toto diuisos orbe Mosynos
Non semel atque iterum magnis de rebus adiui,
Moscouiaq́ Ducem magnum sum affatus in urbe
Uuasilium: hinc Danis, Noruegis, atque Suedis
Imperitantem adij Christernum, non satis æquo
Dissidio sancti turbantem fœdera lecti,
Liberius monui infami desistere cœpto:
Hæc mandata ferens à Cæsare Maximiliano,
Ipsum etiam Hungariæ regem, dominumq́ Bohœmis
Luduicum accessi, Regno, & florentibus annis.
Iam uerò multis locuples Hispania regnis
Cognita, & Hispanis non cedens Belgica regnis,
Carolo ubi Austriacam regionem, nomine Quinto,
Ceu patris orbatam interitu commendo pupillam.
Præterea Decimum Romana in sede Leonem
Conspexi: Ueneti dux Lauredane Senatus
Cognite porrò mihi es, notiq́ fuere Dynastæ
Imperij plures, quos hic numerare molestum est.
Ecce autem Hungaricis ubi rursus imminet oris,
Et nostros misera Solymanus clade peremit,
Nequicquam longa Budam obsidione prementes,
Ipsius horrifica subnixi sede tyranni,
Altius erecta fixi stans oscula dextræ,
Quam prona in terra melior pars orbis adorat:
Principis inde mei gnatam deduco Polonos
Reginam in Regis thalamos: belliq́ togæq́
Expertus casus uarios hæc inter, & olim

Militiæ emeritus ueterana stipendia, iuui
Consilio interea innocui compendia Fisci.
Linguarumq́ potens, in iura ac fœdera fidum
Præsto ministerium, studioq́ senesco laborum,
Publica priuatis præponens commoda lucris:
Respondente tamen fidei sorte, atque fauore
Austriadum regum, domui rem linquo, decusq́,
Et prisci generis stemma haud inglorius orno.
Vitæ igitur plenus, quam sum mihi conscius actam
Gnauiter in uitæ officijs, sine labe, notaq́,
E' magno ueluti satur expletusq́ theatro,
Cedo lubens, & nostra do lampada gesta sequenti.

IOANNES LVDOVICVS
Brassicanus.

NVLLAM VIRTVS ALIAM MERCEDEM LABORVM periculorumq́; desiderat, præter hanc laudis & gloriæ: qua quidem detracta, quid est, quod in hoc tam exiguo uitæ curriculo, tam breui, tantis nos in laboribus exerceamus? CICERO.

Tydidem socium coniungit Homerus Vlyxi:
Nempe manum menti, nempe animum gladio.
Aurea nobilitas nitidum tibi porrigit ensem,
Doctrina at certam monstrat ubique uiam.

IOANNES ALEXANDER
Brassicanus.

Quos adij populos, quæ regna potentia uidi,
Exposui lustranda oculis. Non iudicis æqui
Examen metuo, moueor nec bile maligni:
Robore uera suo stant inconuulsa, uigentq́.

IOANNES ROSINVS.

Sismundum uarias mundi rapuere per oras,
Terra, rates, undæ, nix, traha, currus, equi.

GEORG. LOGVS.

Occasus, mediusq́ dies, septentrio & ortus,
Perlustrata fero, rate sunt, rhedaq́, rotaq́,
Sigismunde tibi, Orator dum publica regum
Magnorum exequeris totum mandata per orbem.

IOAN. LVD. BRASSIC.

Sic uehor, ampla gerens regum mandata meorum,
Ad Danos, Moscos, Pannonas, Hesperios.

GEORG. VERNERVS.

HENRI-

HENRICVS GLAREANVS P. L. ANNOTATIONIbus in Q. Curtium, ubi de duplici Scythia, Herodoto dicta, Ptolemæo uerò Sarmatia, in hæc uerba differit.

De quibus regionibus nostra ætate inclytus ille uir D. Sigmundus in Herberstein, Neiperg & Guottenhag Baro, inuictissimi Cæsaris Ferdinandi Consiliarius, fisci in Austria præfectus, duo iusta uolumina edidit, plena omnis eruditionis, dignissimum opus lectu, quod omnes qui Geographica amant, amplectantur, multum lucis accepturi, plurimorum cùm in Latinis, tum in Græcis authoribus locorum, antea à nemine recte traditorum. Oculatus hic testis, non auritus tantum hæc scriptis prodidit, certa, non uana relatione: quippe missus Legatus à duobus Imperatoribus, diuo Maximiliano, ac Carolo quinto, ipsoq; Cæsare Ferdinando, ad magnum illum ducem Moschouiæ. Hæc ego, optime lector, haud ullo zelo motus, quàm ingenti ueritatis amore, de illo generoso uiro scribo. neque enim eum unquam uidi: sed eius opera tanto ardore, tanta animi mei admiratione legi, ut multis annis nil æquè lubenter. Et confiteor, me multũ inde fructus hausisse: quando ex ijs planè uideam, ueteres de his rebus ita cæcutisse, ut Cimmerias tenebras nobis offudisse, meritò uideri queant.

Russorum

Russorum Rex & Dominus sum, iure paterni
Sanguinis: imperij titulos à nemine, quauis
Mercatus prece, uel precio: nec legibus ullis
Subditus alterius, sed Christo credulus uni,
Emendicatos alijs aspernor honores.

OSCOVIAM mihi descripturo, quæ Rusiæ caput est, suamq; ditionē per Scythiam longe lateq; extendit, pernecessarium erit, cādide Lector, multas in hoc opere Septentrionis parteis attingere, quæ non solum priscis, sed etiam nostræ ætatis authoribus non satis cognitæ fuerunt: quo fiet, ut nonnunquam ab eorum scriptis dissentire cogar. Ne cui tamen uel suspecta, uel arrogans uideatur mea, in hac re sententia, equidem fateor me non semel, sed iterum, dum diui MAXIMILIANI Imperatoris, ac eius nepotis Rom. Regis Domini FERDINANDI legationibus fungerer, Moscovuiam, tanquam in re præsenti (ut dici solet) uidisse ac perlustrasse: maiorem tamen partem ex eius loci hominibus, tum peritis, tum fide dignis cognouisse: nec unius alterius'ue relatu fuisse contentum, sed multorum cōstantibus sententijs fretum, ac etiam Slauonicæ linguæ (quæ cum Rhutenica & Moscovuitica eadem est) cognitione beneficioq; adiutum, hæc non solum ut auritum, sed etiam oculatum testem, non fucato orationis genere, sed aperto & facili perscripsisse, ac posteritatis memoriæ prodidisse.

Cæterùm, quemadmodum quælibet natio suum quendā pronunciandi morem habet: ita & Rhuteni facere, literasq; suas uarie connexas, coniunctas'ue, nobis inusitata quadam ratione proferre solent: adeò ut, qui eorum pronunciationem non singulari diligentia obseruauerit, is neq; sciscitari quicquam commode, neque cognoscere certi aliquid ab illis poterit. Equidem in Rusiæ descriptione, cum Rhutenicis uocabulis in rerum, locorum, ac fluuiorū appellatione non temere usus sim, uolui iam inde ab initio literarum quarundam connexionem ac uim paucis ostendere: qua animaduersa, Lector pleraque facilius cognoscere, & aliquando plura fortasse inquirere poterit.

Basilius, etsi Rhuteni per Vu consonantem scribant & proferant, cum tamen apud nos inoleuerit per B scribi & proferri, nō uidebatur mihi per Vu scribendum.

C aspirationi præposita, non per Ci, uel schi, ut pleræq; nationes solent, sed per Khi, Germanorum quodammodo more, est exprimenda: ut in dictione Chiovuia, Chan, Chlinovua, Chlopigrod, &c.

Præposita uerò Z duplæ, sonorius aliquanto proferenda: ut Czeremisse, Czernigo, Czilma, Czunkas, &c.

G Rhuteni, præter aliorum Slauorum morem, per h aspirationem, Bohemico propemodum more proferunt, ut cum Iugra, Vuolga scribunt: Iuhra, Vuolha pronunciant.

I litera ut plurimum uim consonantis obtinet: ut in Iausa, Iaroslavu, Iamma, Ieropolchus, &c.

Th fere per ph proferunt: ita Theodorum ipsi Pheodorum, seu Feodorum appellant.

V quando uim consonantis habet, eiusdem loco Vu literā, quam Germani per duplex b, sc. w exprimunt, posui: ut in Vuolodimeria, Vuorothin, Vuedrasch, Vuiesma, Vuladislaus. Eadem uerò in medio uel fine dictionis posita, uim seu sonum obtinet literę Græcæ phi, quæ est nobis ph, ut Ozakovu, Rostovu, Asovu, Ovuka. Diligenter igitur obseruabit Lector huius literæ uim, ne una & eadem dictione deprauate prolata, diuersas res interrogasse, intellexisse'ue uideatur.

Præterea in Rhutenorum Annalibus, origine, rebusq; gestis uertendis, non eo, quo nos, sed quo ipsi utuntur, annorum numero usi sumus: ne, dum ab ipsorum scriptis discreparemus, correctores uerius quàm fidi interpretes uideremur.

MOSCOVIA SIGISM
NIS IN HE
Designatæ syluæ n

OCCIDENS.
SEPTEN
SOLOW KA INSVLA
REGNVM SVECIÆ FINLANDIÆ PARS
DICIO PRINCIPIS MOSCOVIE
BIELOYESERO
KOYNSCOOSD
FL. POLNA
ALBVS LACVS
WIBVRG
CORELA FL.
LADOGA LACVS
FL. SCHOKSNA
ORESCHAK
FL. WOLOCHDA
NERVA FL.
FL. WOLCHOW
ROSENBVRG
MOLOGA
IEROSLAW
COPORDIA
FL. MOLOGA
NOVOGARDIA MA
CHLOPIGOROD
FL. PLVSA
IWANOW GOROD
ILMEN LACVS
FL. MSTA
TERKAK
VGLIOZ
SINVS LIVONICVS ET FINNICVS
RVSSA
NERWA IDEM FL.
CZVDIN
WELIKILVKI
LOWAT
WOLGA
TWERCZA
TWER
MOSCOWIA
FL. MOSC
TORONOW
TOROPECZ
PLESCOWIA
PLESCO
FL. WELICARECA
LIVONIÆ PARS
OPOCZKA
OXILIA
REVEL
RIGA
WITEPSCO
POLOTZKO
DVNENBVRG
DVNA FL. GERMANICE
SMOLENSCO
MSCENEK
DOBROWNA
THVR FL.
STARODVB
ASOW
PREPETZ FL.
LITHVANIÆ DICIO
KIOW
CZERNIGO
CAPVT S. IOHAN
DESNA FL.
CIRCASSI
POLONIÆ DICIO
PRECOP
MEOTIS PA
CAMENECZ
OCZAKOV
CAPHA
MANCVP
NISTER FL. TIRAS IDEM
BIELOGOROD
MONCASTRO
MOLDAVIE PARS
PONTVS EVXIN

BISONS.

VNDI LIBERI BARO-
HERBERSTAIN
n carent suis incolis.

VRVS.

MOSCOVIA SIGISMVNDI LIBERI BARONIS IN HERBERSTEIN, NEIPERG, ET GVTENHAG ANNO M.D XLIX

I 2

MARE GLACIALE

PINEGA

KULUYO

COLMOGOR

MESEN

FL. MESEN. PECZORA FL.

YSSA

CIRCO

FL. CIRCO

YSSA FL.

MONTES DICTI

AUREA ANUS

SLATA BABA

OBEACAS

IUHRA INDE UNGARORU ORIGO

OBY FL.

DWINA PROVINCIA

FL. ARTA WISCHA

FL. SOSSA

FL. SIBUT

CINGULUS TERRAE

USTIUG

FL. PINEGA

PECZORA FL.

TEROM

TUMEN

CUMBALICK REGIA IN KYTAY

KASTROMA

PERMIA PROVINCIA

FL. WISCHORA

PERMIA

FL. IUG

KITHAY LACUS

LESMA

KASTROMA

FL. WOLGA

WOLODIMERIA

CZEREMISSA POPULI

ORLOW

FL. WIATKHA

CHOTELNICZ

SLOWODA

FL. RECZICZA

MUROM

OCCA

BASILOWGOROD

CASAN

ZAN

CASIMOW GOROD

NOWOGARDIA INFERIOR

FL. SURA

FL. WIAGLA

KAN

MORDUA POPULI

DON RUTHENICE TANAIS

FL. WIECZNA

9 | 18 | 27 | 36 | 45 | 54 | 63 | 72 | 81 | 90

DISTANTIA PER MILIARIA

ORIENS

TANAIS FONTES

FL. SCHOKSNA

RHA GRECAE

FL. WOLGA RUTHENICE

EDEL TARTARICE

IAICK FL.

WELIKIPREWOS SEU TRAIECTUS MAGNUS

SIBIER PROVINCIA

NAGAISKI TARTARE

TARTARIA

CIRCASI PETIGORSKI

CIRCASI POPULI

ASTRACHAN

SORAICZIK

SCHAMACHI

MARE CASPIUM

DIES

MOSCOVIA, QVA
INCLVDITVR, ARX VOCAT
lignearum ædium nu

HOC FLVVIO EIVSDEM
OCCAM, RHA, ET

K2

ATENVS MOENIBVS
IR: EXTRA MOENIA INGENS
merus, ciuitas dicitur.

OMINIS NAVIGATVR IN
E: CASPIVM MARE.

RERVM MOSCOVITICARVM COMMENTARII, SIGISMVNDO LIBERO BARONE in Herberſtain, Neuperg & Guetenhag, autore.

A
VSSIA unde nomen habeat, uariæ extant opiniones. Sunt enim qui eam à quodam Ruſſo, fratre ſeu nepote Lech, principe Polonorum, perinde ac ſi ipſe Rhutenorum princeps fuiſſet, nomen accepiſſe uolunt. Alij autem à quodã uetuſtiſsimo oppido, Ruſſo dicto, nõ longè à Novuogardia magna. Quidam uerò à fuſco eius gentis colore. Pleriq; nomine mutato, à Roxolania Ruſsiam cognominatã eſſe putant. Verùm eorum qui haſce aſſerunt opiniones, tanquã uero haud cõſonas, Moſci refutant, aſſerentes Roſſeiam antiquitùs appellatã, quaſi gentẽ diſperſam, ſeu diſſeminatam: id quod nomen ipſum indicat. Roſſeia etenim, Rhutenorũ lingua, diſſeminatio, ſeu diſperſio interpretatur. quod uerum eſſe, uarij populi incolis etiam-
B num permixti, & diuerſæ prouinciæ Ruſsiæ paſsim intermixtæ ac interiacentes, apertè teſtantur. Notum eſt autem hiſtorias ſacras legentibus, diſſeminationis uocabulo etiam Prophetas uti, cum de diſperſione populorum loquuntur. Nec tamen deſunt, qui Ruſſorum nomen ex Græca, atq; adeò ex Chaldaica origine, non multũ diſsimili ratione trahant. à fluxu nimirum, qui Græcis eſt ῥοῦς. uel à quadã quaſi guttulata diſperſione, quæ Arameis dicit̃ Reſiſſaia, ſiue Reſſaia: quo modo Galli & Vmbri à fluctibus, imbribus & inundationibus, hoc eſt, à Gall & Gallim, item ab Vmber, Hebræis ſunt appellati, quaſi dicas fluctuãtes ſeu procelloſos populos, uel ſcaturiginum gentem. Sed undecunque tandem Ruſſia nomen acceperit, certè populi omnes qui lingua Slauonica utuntur, ritum ac fidem Chriſti Græcorum more ſequuntur, gentiliter Ruſsi, Latinè Rhuteni appellati, ad tantã multitudinẽ excreuerunt, ut omnes intermedias gẽtes aut expulerint, aut in ſuum uiuendi morẽ pertraxerint: adeò ut omnes hunc uno & communi uocabulo Rhuteni dicantur.

Slauonica porrò lingua, quæ hodierno die corrupto nõnihil uocabulo Sclauonica appellatur, latiſsimè patet: ut qua Dalmatæ, Boſſneſes,
C Chroati, Iſtrij, longóq; ſecundum mare Adriaticum tractu Forumiulij uſque, Carni, quos Veneti Charſos appellant, item Carniolani, Carinthij, ad Drauum fluuium uſque: Stirij uerò infra Gretzium, ſecundum Mueram Danubium tenus, indéq; Myſij, Seruij, Bulgari, alijq; Conſtantinopolim uſque habitantes: Bohemi præterea, Luſacij, Sileſij, Moraui, Vagiq; fluuij in regno Hungariæ accolæ: Poloni item, & Rhuteni latiſsimè imperantes, & Circaſi Quinquemontani ad Pontum, denique per Germaniam ultra Albim in ſeptentrionem Vuandalorum reliquiæ ſparſim habitãtes utuntur. Hi etſi omnes ſe Slauos eſſe fatentur, Germa-

b ni tamen

ni tamẽ à ſolis Vuandalis denominatione ſumpta, omnes Slauonica lin A
gua utentes, Vuenden, Vuinden, & Vuindiſch, promiſcuè appellant.

Cæterùm Ruſsia montes Sarmaticos haud longè à Cracouia attingit:
& ſecundum fluuium Tyram, quem incolæ Niſtrũ uocant, ad Pontum
Euxinum atq; Boryſthenẽ uſq; fluuium protendebatur: ſed ante aliquot
annos Albam, quæ aliàs Moncaſtro appellatur, quæq; ad oſtia Tyræ ſi-
ta, ſub ditione Vualachi Moldauienſis erat, Thurca occupauit. Præ-
terea rex Thauriciæ Boryſthenẽ tranſgreſſus, lateq; omnia uaſtans, duo
ibi caſtra exædificauit: quorum alterum Oczakovu nomine, non longè
ab oſtijs Boryſthenis ſitum, nunc Thurca pariter occupat: ubi ſolitudi-
nes hodie ſunt inter utriuſque fluuij oſtia. Porrò aſcendendo iuxta Bo-
ryſthenem, deuenitur ad oppidum Circas, occidentẽ uerſus ſitum: atq;
inde ad uetuſtiſsimam ciuitatem Chiovuiam, quondam Ruſsiæ metro-
polim: ubi traiecto Boryſthene, eſt prouincia Sevuera, adhuc habitata:
ex qua rectà in orientem procedenti occurrunt Tanais fontes. Longo
deinde ſecundum Tanaim, ad confluxũ ſcilicet Occæ & Rha fluuiorum, B
itinere emenſo, tranſeundo denique Rha longiſsimo tractu in mare uſ-
que Septentrionale, pòſt inde redeundo, circa populos regi Svuetiæ
ſubditos, & ipſam Finlandiam, ſinumq; Livuonicum, atque per Livuo-
niam, Samogithiam, Maſovuiam denique & Poloniam uſque reuerten-
do, Sarmaticis tandem montibus terminatur, duabus duntaxat prouin
cijs, Lithvuania ſcilicet & Samogithia interiectis: quæ duæ prouinciæ
licet Rhutenis intermixtæ ſint, ac proprio idiomate rituq; Romano u-
tantur, earum tamen incolæ ex bona parte ſunt Rhuteni.

Principũ qui nunc Ruſsiæ imperant, primus eſt, Magnus dux Moſco
vuiæ, qui maiorẽ eius partem obtinet: ſecũdus, magnus dux Lithvuaniæ:
tertius eſt rex Poloniæ, qui nunc & Poloniæ & Lithvuaniæ præeſt.

De origine autem gentis, nihil habent præter annales infrà ſcriptos:
gentem ſcilicet hanc Slauonicam eſſe ex natione Iaphet, atque olim con-
ſediſſe ad Danubium, ubi nunc Hungaria eſt & Bulgaria, & tum Nor-
ci appellatam: tandem diſpalatam, & per terras diſperſam, nomina à lo-
cis accepiſſe, utpote Moravui à fluuio: alij Ozechi, hoc eſt Bohemi: i- C
tem Chorvuati, Bieli, Serbli, id eſt Seruij, Chorontani dicti, qui ad Da-
nubium conſederant, à Vualachis expulſi, uenientes ad Iſtulam, nomen
Lechorum à quodam Lecho Polonorum principe, à quo Poloni etiam-
num Lechi uocantur, acceperunt. Alij Lithvuani, Maſouienſes, Pome-
rani: alij ſedentes per Boryſthenem, ubi nunc Chiovuia eſt, Polenidice-
bantur: alij Drevuliani, in nemoribus habitantes: alij inter Dvuinam &
Peti, dicti Dregovuici: alij Poleutzani, ad fluuiũ Poltæ, qui influit Dvui
nam: alij circa lacum Ilmen, qui Novuogardiam occupauerunt, ſibi'que
principem Goſtomiſſel nomine conſtituerũt: alij per Deſnam & Sulam
fluuios, Sevueri, ſeu Sevuerski appellati: alij uerò ſuper fontes Volhe &
Boryſthenis, Chrivuitzi nominati: horum arx & caput Smolenſco eſt.
Hæc annales ipſorum teſtantur.

Qui ini-

A Qui initiò Rhutenis imperauerint, incertum est. characteribus enim carebant, quibus res gestæ memoriæ mandari potuissent. Posteaquam uerò Michaęl rex Constantinopolitanus, literas Slauonicas in Bulgariam anno mundi 6406. misisset, tum primum, non ea duntaxat quæ tum gerebantur, uerùm etiam quæ à maioribus acceperant, & per longam memoriam retinuerant, scribi, in'que Annales eorum referri cœpta sunt: ex quibus constat, Coseros populum, à nonnullis Rhutenis tributi nomine aspreolorum pelliculas de singulis ædibus exegisse, item Vuaregos ipsis imperauisse. De Coseris, unde, aut qui'nam fuerint, nihil præter nomen ex Annalibus: de Vuaregis itidem, certi quicquam ab illis cognoscere nō potui. Cæterùm cum ipsi mare Baltheū, & illud quod Prussiam, Livuoniam, indeq́ pòst ditionis suæ partem à Svuetia diuidit, mare Vuaregum appellarent: putabam equidem, aut Svuetenses, aut Danos, aut Prutenos, ob uicinitatem, principes illorum fuisse. Iam uerò, cum Vuagria, famosissima quondam Vuandalo-
B rum ciuitas & prouincia, Lubecæ & ducatui Holsatiæ finitima fuisse, mareq́ hoc quod Baltheum dicitur, ab ea nomen, quorundam sententia, accepisse uideatur: illudq́ ipsum, & sinus ille qui Germaniam à Dania, item Prussiam, Livuoniam, maritimam denique Moscovuitici imperij partem à Svuetia separet, & adhuc apud Rhutenos nomen suum retineat, atque Vuaretzokoie morie, hoc est, Vuaregū mare appelletur: ad hæc, quòd Vuandali ea tempestate potentes erant, Rhutenorum deniq́ lingua, moribus atq́ religione utebantur: uidentur itaq́ mihi Rhuteni ex Vuagrijs, seu Vuaregis potius, principes suos euocasse, quàm externis, & à religione sua, moribus, idiomateq́ diuersis, imperium detulisse. Cum itaque Rhuteni aliquando inter se de principatu contenderent, ac mutuis odiorum facibus inflammati, exortis deniq́ grauissimis seditionibus decertarent: tum Gostomissel, uir & prudens, & magnæ in Novuogardia authoritatis, in medium consuluit, ut ad Vuaregos mitterent, atq́ tres fratres, qui illic magni habebantur, ad suscipiendum imperium hortarentur. mox audito consilio, legatis missis, principes ger-
C mani fratres accersuntur: uenientesq́ eò, imperium ipsis ultrò delatum, inter se diuidunt. Rurick principatum Novuogardiæ obtinet, sedemq́ suam ponit in Ladoga, XXXVI miliaribus Germanicis infra Novuogardiam magnam. Sinaus consedit in Albo lacu. Truvųor uerò in principatu Plescouiēsi, in oppido Svuortzech. Hosce fratres originem à Romanis traxisse, gloriantur Rhuteni: à quibus etiam præsens Moscovuię princeps, se genus duxisse suum asserit. Horum autem fratrum ingressus in Russiam, iuxta Annales, fuit anno mundi 6370. Duobus sine hæredibus defunctis, principatus omnes Rurick superstes obtinuit, castra inter amicos & famulos diuisit. moriens filium iuuenē Igor nomine, unà cum regno commendat cuidam Olech propinquo suo: qui id, deuictis multis prouincijs, auxit: arma in Græciam usque transferens, Bisantium etiam obsedit. & cum triginta tribus annis regnasset, atq́ in caput seu cranium

sui equi iam olim mortui, pede fortè impegisset, uermis uenenosi morsu A
lęsus occubuit. Mortuo Olech, Igor ducta ex Plescovuia uxore Olha, imperare cœpit: qui cum exercitu suo longius progrediens, Heracleam & Nicomediam usq; peruenisset, tandem bello superatus aufugit. pòst à Malditto Drevulianorum principe, in quodam loco Coreste nomine, ubi etiam sepultus est, occiditur. Filius autem Svuatoslaus, quem infantem reliquit, cum per ætatem imperare non posset, interim mater Olha regno præfuit: ad quam cum Drevuliani uiginti internuncios misissent, cum mandatis, ut eorum principi nuberet: Olha nuncios Drevulianorum uiuos obrui iussit: suosq; interim legatos ad eos misit, nimirum si se principem & dominam expeterent, ut plures atque pręstantiores procos mitterent. mox alios selectos quinquaginta uiros ad se missos, in balneo combussit: aliosq; legatos iterum misit, qui aduentū suum annunciarent, iuberentq; apparare aquam mulsam, alia'que ex more ad parentandum marito defuncto necessaria. Porrò ad Drevulianos cum uenisset, maritum deplanxit, Drevulianos inebriauit, quinq; millia illorum occidit. mox Chiovuiā reuersa, exercitum cōscripsit: contra Drevulianos progressa, uictoriam reportauit, fugientes in castrun. persecuta, obsidione ad integrum annum presśit. pòst interpositis conditionibus, tributum illis de qualibet domo, tres uidelicet columbas, totidem'que passeres imperat: acceptasq; in tributum aues, continuò alligatis sub alas igneis quibusdam instrumentis, dimittit. auolantes columbæ, ad ædes consuetas redeunt, reuolant'que, castrum incendunt. inflammato iam castro diffugientes, aut occiduntur, aut capti uenduntur. Occupatis itaque omnibus Drevulianorum castris, ulta mariti mortem, Chiovuiam reuertitur. Dein anno mundi 6463 in Græciam profecta, baptismum sub rege Ioanne Constantinopolitano suscepit: commutatoq; nomine Olhæ, Helena uocata est: ac magnis post baptismum à rege muneribus acceptis, domum reuertitur. Hęc prima inter Rhutenos Christiana fuit, ut Annales eorum testantur, qui eam Soli æquiparant. Sicuti enim sol ipsum mundum illuminat, ita & ipsa Rusśiam fide Christi illustrasse dicitur. Svuatoslaum autem filium ad baptismum nequaquam C
perducere potuit. qui cum adoleuisset, strenuus ac promptus statim omnes bellicos labores, periculaq; consueta, non detrectauit: in bello nulla impedimenta, ne uasa quidem coquinaria, exercitui suo permisit. carnibus tostis duntaxat utebatur, humi requiescens, sella capiti subiecta. Vicit Bulgaros, ad Danubium usque progressus: inq; ciuitate Pereaslavu, sedem suam posuit, ad matrem atque consiliarios suos dicens: Hęc enim sedes mea, in medio regnorum meorum: ex Græcia ad me adferuntur Panodocki, aurum, argentum, uinum, uariiq; fructus: ex Hungaria, argentū & equi: ex Rusśia, Schora, cera, mel, serui. Cui mater: Iam iam moritura sum, tu me ubicunque uolueris sepelito. itaque pòst triduò moritur, atque à nepote ex filio Vuolodimero iam baptisato in numerum sanctorum refertur, diesq; undecimus Iulij sacer illi dicitur.

Svuatos-

A Svuatoslaus,qui post obitum matris regnabat, diuisit prouincias filijs : Ieropolcho Chiovuiam, Olegæ Drevulianos, Vuolodimero Novuogardiam magnam. Nam Novuogardenses impulsu cuiusdam mulieris Dobrinę, Vuolodimerum principem impetrarunt. erat enim Novuogardiæ ciuis quidam Calufcza paruus dictus, qui habuit duas filias, Dobrinam & Maluscham. Malufcha erat in gynęcio Olhę,quam imprę gnauerat Svuatoslaus,& ex ea Vuolodimerum susceperat.Svuatoslaus cum filijs prospexisset, pergit in Bulgariam, Pereaslavu ciuitatem obsidet,capitq́ꝫ: Basilio & Constantino regibus bellum denunciat.at hi legatis missis pacem poscebant, & quantum exercitum haberet, cognoscere ab eo propterea cupiebant, quòd tributum daturos se iuxta numerum exercitus,sed falso,pollicebantur. mox cognito militum numero, exercitum scripserunt. Pòst cum uterque exercitus conuenisset,Rhuteni Græcorum multitudine terrentur: quos cum pauidos uideret Svuatoslaus, inquit: Quia locum non uideo,Rhuteni,qui nos tutò capere posset: terram autem Russiæ tradere inimicis, nunquam in animum induxi: fortiter cōtra illos pugnando, aut mortem oppetere, aut gloriam reportare, certum est. Etenim si strenuè pugnando occubuero, nominis immortalitatem: si uerò fugiam, perpetuam inde ignominiam sum relaturus. & cum hostium multitudine circumuentus effugere non liceat, stabo ergo firmiter,caputq́ꝫ meum in prima acie,pro patria,omnibus periculis obijciam. Cui milites: Vbi caput tuum,ibi & nostrum.Mox confirmato milite,in aduersum hostem raptus,magno impetu facto,uictor euadit. Terram dein Græcorum uastantem, reliqui Græciæ principes muneribus oppugnant. aurum autem & panadockmi (ut est in Annalibus) munera cum spreuisset, recusassetq́ꝫ, uestimenta autem & arma à Græcis iam denuò sibi missa accepisset: tanta eius uirtute, Græciæ populi permoti, reges suos conuenientes: Et nos, inquiunt, sub eiusmodi rege esse cupimus,qui non aurum,sed arma magis amat.Appropinquante Constantinopolim Svuatoslao,Gręci magno se redimentes tributo,eum à finibus Græciæ auertunt. quem tandē anno mundi 6480, Cures princeps Piec-

B

C zenigorum, ex insidijs interfecit. & ex cranio eius poculum faciens, auro circundato, literis in hanc sententiā signauit: Quærendo aliena, propria amisit. Mortuo Suatoslao, quidam ex eius primoribus Svuadolt nomine,Chiovuiam ad Ieropolchum profectus, maximo eum sollicitans opere atque studio, quo Olegam fratrem regno expelleret,quòd filium suum Lutam necasset. Ieropolchus eius persuasione adductus, bellum fratri infert: exercitumq́ꝫ eius, Drevulianos scilicet, profligat. Olega autem fugiens in quoddam castrum, à suis exclusus, impetuq́ꝫ facto, ex quodam ponte detrusus ac deiectus,multis super eum cadentibus,misere adobruitur. Ieropolchus castro occupato fratrem quærens, corpus eius inter cadauera repertum, & ad suum conspectum allatum aspiciens: Svuadolte,inquit, ecce hoc tu concupiuisti. pòst sepelitur. Interfectum sepultumq́ꝫ Olegam,cum Vuolodimerus accepisset,relicta No-

vuogardia, ultra mare ad Vuaregos profugit. Ieropolchus autem Novuogardiæ suum locum tenentem imponens, totius Rusſiæ monarcha efficitur. Vuolodimerus Vuaregorum auxilio comparato, reuerſus, locum tenentem fratris Novuogardia expulit, fratri'que bellum prior denunciat. ſciebat enim, ipſum contra ſe arma ſumpturum. Interea temporis mittit ad Rochvuolochdam principem Peſcovuiæ (nam & ipſe ex Vuaregis illuc commigrauerat) & filiam ſuam Rochmidam uxorem petit. filia autem non Vuolodimero, quòd eum ex illegitimo thoro natum ſciebat, ſed Ieropolcho fratri, quem breui ſe pariter expetiturum putabat, nubere uoluit. Vuolodimerus, quòd repulſam paſſus eſſet, Rochvuolochdæ bellum infert: eumq; unà cum duobus filijs occidit. Rochmidam uerò filiam ſibi iungit, atque pòſt Chiovuiam contra fratrem progreditur. Ieropolchus cum fratre inire prælium cum non auderet, occluſit ſe Chiovuiæ. Vuolodimerus dum Chiovu oppugnat, occultum mittit nuncium ad Blud quendam Ieropolchi intimum conſiliarium: quem patris appellatione dignatus, rationem interficiendi fratrem ex eo petit. intellecta petitione Vuolodimeri, pollicetur Blud ſemet dominum ſuum interfecturum, conſulens Vuolodimero, caſtrum ut oppugnet: Ieropolchum autem monet, in caſtro ne maneat, exponens multos ex ſuis ad Vuolodimerum defeciſſe. Ieropolchus conſiliario ſuo fidem habens, fugit Roden, ad oſtia Iurſæ, ſe'que ibi aduerſus fratris uim tutum fore putat. Vuolodimerus deuicta Chiovuia, Roden exercitum transferens, longa & graui obſidione Ieropolchum premit. Pòſt longa inedia exhauſti, cum obſidionem tolerare diutius non poſſent, conſulit Blud Ieropolcho, ut pacem cum fratre, ſe longè potentiore, faciat: Vuolodimero autem interim nihilominus nunciat, ſe ſibi fratrem ſuum mox traditurum, adducturum'que. Ieropolchus ſecutus conſilium ipſius Blud, fratris ſe arbitrio atque poteſtati permittit, conditionem hanc ultro offerens, nempe, quicquid ex gratia ſua ſibi rerum conceſſurus eſſet, in eo ſeſe gratum futurum. Vuolodimero conditio oblata, haudquaquam diſplicet. Mox Blud monet dominum, ut ad Vuolodimerum iret: quod tamen Vueraſco pariter Ieropolchi conſiliarius prorſus diſſuadet. ſed huius conſilium negligens, ad fratrem pergit. ingrediens per portam, à duobus Vuaregis, Vuolodimero interim ex quadam turri deſpiciente, occiditur. quo facto, fratris uxorem natione Græcam ſtuprauit: quam Ieropolchus pariter, priuſquam in uxorem duxiſſet, monialem impregnauerat. Hic Vuolodimerus multa idola Chiovuiæ inſtituit. primum idolum, Perum dictum, capite argenteo; cætera lignea erant. alia, Vslad, Corſa, Daſvua, Striba, Simaergla, Macoſch, uocabantur: quibus immolabat, quę aliàs Cumeri appellabantur. Vxores habuit plurimas. ex Rochmida autem ſuſcepit Iſoslaum, Ieroslaum, Servuoldum, & duas filias. Ex Gręca, Svuetopolchum. Ex Bohema, Saslaum: item ex alia Bohema, Svuatoslaum, Stanislaum. Ex Bulgara, Boris & Chleb. Habebat præterea

in alto

A in alto castro trecentas concubinas: in Bielgrad, similiter trecentas: in Berestovuo, Selvui ducentas. Vuolodimerus cum sine impedimento totius Russiæ esset monarcha factus, uenerant ad eum ex diuersis locis Oratores, hortantes, ut se eorum sectæ adiungeret. Varias autem cum uideret sectas, misit & ipse Oratores suos, qui perquirerent conditiones & ritus singularum sectarum. tandem cum alijs omnibus fidem Christianam Græco ritu prætulisset, elegissetq;, missis oratoribus Constantinopolim ad Basilium & Constantinum reges, Annam sororem, uxorem sibi si darent, se fidem Christi, cum omnibus subditis suis suscepturum: & restituturum illis Corsun, & alia omnia, quæ in Græcia possideret, pollicetur. re impetrata, constituitur tempus, eligitur locus Corsun: quò cum uenissent reges, baptisatus est Vuolodimerus. commutatóque nomine Vuolodimeri, Basilio illi nomen imponitur. Nuptijs celebratis, Corsun unà cum alijs, sicuti promiserat, restituit. Hæc acta sunt anno mundi 6469. à quo tempore Russia in fide Christi permansit. Anna moritur XXIII anno post nuptias: Vuolodimerus uerò anno post obitum uxoris quarto decessit. Is ciuitatem intra Vuolham & Occam fluuios sitam condidit, quam à suo nomine Vuolodimeriam nominauit, eamq; Rhussiæ metropolim constituit. Inter sanctos tanquam Apostolus, solenni die uidelicet 15 Iulij, quotannis ueneratur. Mortuo Vuolodimero, dissidentes inter se filij eius, uariè de regno præsumentes, decertabant: adeò ut qui potentior esset, alios se inferiores imbecillioresúe opprimeret, regnóque pelleret. Svuatopolchus, qui principatum Chiovuiensem ui occupauerat, cõstituerat sicarios, qui fratres suos Boris & Chleb conficerent. Interfecti, commutatis nominibus, hic Dauid, ille uerò Romanus uocati, in sanctorum numerum connumerati sunt: quib. etiam XXIIII dies Iulij sacer est constitutus. Fratrib. porrò sic dissidentibus, nihil dignum memoria interim ab eis gestum est: nisi proditiones, insidias, simultates, intestináque bella audire uelles. Vuolodimerus Sevuoldi filius, cognomento Monomach, uniuersam Russiã rursus in monarchiam redegit, relinquens post se insignia quædam, qui-
C bus hodierno die in inaugurandis principibus utunt. Moritur Vuolodimerus anno mundi 6633. nec post eum filij eius, neq; nepotes quicquam posteritate dignum, usq; ad tempora Georgij & Basilij, gesserunt: quos Bati rex Tartarorum bello uicit, interemitq;: Vuolodimeriam, Moscovuiam, atque bonam Russiæ partem exussit, & deprædatus est. Ab eo tempore, anno scilicet mundi 6745. usque ad præsentem Basilium, omnes ferè Russiæ principes Tartarorum non solum tributarij erant, uerum etiam Tartarorum arbitrio Rhutenis ambientibus singuli principatus deferebantur. Lites denique inter illos de successione principatuum, aut hæreditatum gratia exortas, licet Tartari discernentes, cognoscentesq; decidebant, nihilominus tamẽ bella sæpe inter Rhutenos & Tartaros oriebantur: inter fratres aũt uarij tumultus, expulsiones & permutationes regnorũ & ducatuũ erant. Nã dux Andreas Alexandri,

impetrarat magnum ducatum: quem cum occupasset Demetrius, frater Andreas impetrato Tartarorum exercitu, illum expulit, multaq́ꝫ nepharia per Russiam perpetrauit. Item dux Demetrius Michaelis, interfecit apud Tartaros ducem Georgium Danielis. Asbeck Tartarorum rex, arrepto Demetrio, capitali cum pœna affecit. Contentio erat de magno ducatu Tvuerensi, quem dux Simeon Ioannis, cum à Tartarorum rege Zanabeck peteret, annuum ab eo tributum poscebat: quod ne penderet, primores largitione corrupti, pro eo intercedentes effecerant. Deinde anno 6886, magnus dux Demetrius uicit bello magnum Tartarorum regem, nomine Mamaij. Item tertio anno pòst, eundem iam denuò usqueadeò fudit, ut plus quàm tredecim millibus passuum terra cadaueribus obruta esset. Anno post eundem conflictum secundo, superueniens Tachtamisch rex Tartarorum, Demetrium profligauit, Moscovuiam obsedit & occupauit. interempti ad sepeliendum octoginta uno rublo redimebantur: summa computata 3000. rublorum fuit. Magnus dux Basilius, qui præsidebat anno 6907, Bulgariam, quæ ad Vuolhiam sita est, occupauit, Tartaros'que eiecit. Is Basilius Demetrij reliquit unicum filium Basilium: quem cum non diligeret, quòd Anastasiam uxorem, ex qua illum susceperat, adulterij suspectam haberet, magnum ducatum Moscovuiæ non filio moriens, sed Georgio fratri suo reliquit. Cum autem plerique Boiaronum filio eius, tanquam legitimo hæredi atque successori, adhærerent: animaduertens hoc Georgius, ad Tartaros properat: supplicat regi, ut Basilium accersat, atque utri iure ducatus debeatur, decernat. Rex impulsu cuiusdam consiliarij sui, qui partes Georgij fouebat, præsente Basilio, cum sententiam pro Georgio diceret: prouolutus ad genua regis Basilius, orat, fas ut sit sibi loquendi. Mox annuente rege, inquit: Quanquam tu sententiam super literis mortuis tulisti, spero meas tamen, quas mihi sigillo aureo communitas dedisti, quòd uelles me magno ducatu inuestire, adhuc uiuas, longè maioris efficaciæ atque authoritatis esse. rogat'que regem, ut uerborum suorum esset memor, promissisq́ꝫ stare dignetur. Ad hæc rex, iustius esse respondit, uiuarum literarum promissa seruare, quàm mortuarum rationem habere. Tandem Basilium dimittit, ducatu'que inuestiuit. Molestè id ferens Georgius, exercitu congregato, Basilium expulit: quod Basilius susque deque tulit: seq́ꝫ in principatum Vglistz, sibi à patre relictum, recepit. Georgius magno ducatu, quoad uixit, quietè potitus est, quem testamento nepoti suo Basilio legauit: quòd Andreas & Demetrius, filij Georgij, ceu priuati hæreditate, grauiter tulerunt. atque ideò Moscovuiam obsederunt. Basilius, qui monasterium sancti Sergij ingressus erat, cum hæc audiret, illico exploratores constituit: præsidijs'que dispositis cauit, ne ex improuiso opprimeretur. Quod cum animaduerterent duo illi fratres, inito consilio, certos currus armato milite complent, ac ueluti mercibus onustos eò mittunt. qui hinc inde ducti, demum sub noctem iuxta

A

B

C

A uigilias constitere. Qua occasione adiutus miles, intempesta nocte subitò se curribus expediens, excubitores nihil periculi suspicantes inuadit, capitq́. Capit & Basilius in monasterio, atq; excæcatus ad Vgliscz unà cum cõiuge mittitur. Pòst Demetrius, ubi infestã sibi cõmunitatem nobilium, eamq́; ad Basiliũ cæcum deficere uidet, mox Novuogardiã profugit, relinquens filium Ioannẽ: ex quo postea natus est Basilius Semeczitz, qui etiam me tum in Moscovuia existente, in uinculis detinebatur, de quo infrà plura. Demetrius autem dictus fuit cognomẽto Semecka, unde omnes ab eo descendentes Semeczitzi cognominantur. Tandem Basilius cæcus, Basilij filius, quietè magno ducatu potitus est. Pòst Vuolodimerum Monomach, usq; ad hunc Basilium, Rußia carebat monarchis. Filius autem huius Basilij, Ioannes nomine, felicißimus fuit. nam simul ubi Mariam, sororem magni ducis Michaelis Tvuerensis, uxorem duxisset, sororium expulit, & occupauit magnum ducatum Tvuerensem, deinde etiam Novuogardiam magnam: cui postea omnes alij prin
B cipes, magnitudine rerum à se gestarũ commoti, seu timore perculsi, seruiebant. Rebus deinde feliciter procedentibus, titulũ magni ducis Vuolodimeriæ, Moscovuiæ & Novuogardiæ sibi usurpare, monarcham denique se totius Rußiæ appellare cœpit. Hic Ioannes suscepit ex Maria filium Ioannem nomine, cui in consortem iunxerat filiam Stephani illius magni Vuaiuodæ Moldauiæ: qui Stephanus Mahumetem Thurcarum, Matthiam Hungariæ, & Ioannem Albertum Poloniæ, reges prostrauerat. Mortua priore coniuge Maria, Ioannes Basilij alteram uxorem duxit, Sophiam, filiam Thomæ, latè quondam in Peloponneso regnantis: filij inquam Emanuelis, regis Constantinopolitani, ex Palæologorum genere: ex qua suscepit quinque filios, Gabrielem, Demetrium, Georgium, Simeonem, & Andream: eisq́; uiuens adhuc patrimonium diuisit. Ioanni primogenito monarchatum reseruauit, Gabrieli Novuogardiam magnam consignauit, cæteris alia iuxta arbitrium suum attribuit. Primogenitus Ioannes moritur, relicto filio Demetrio: quem auus in patris mortui locum, iuxta consuetudinem monarchatu
C inuestiuerat. Aiunt Sophiam hanc fuisse astutißimam, cuius impulsu dux multa fecit. Inter cætera induxisse maritum perhibetur, ut Demetrium nepotem monarchatu moueret, in'que eius locum præficeret Gabrielem. Persuasus namque dux ab uxore, Demetrium in uincula conijcit, detinetq́;. tandem moriens, eidem ad se adduci iusso: Chare, inquit, nepos, peccaui in Deum & te, quòd carceribus mancipatum te afflixi, teq́; iusta hæreditate spoliaui. iniuriam igitur à me tibi illatam, obsecro mihi remitte: liber abi, iure'que tuo utere. Demetrius hac oratione permotus, noxam auo facilè condonat. Egressus autẽ, Gabrielis patrui iussu comprehenditur, inq́; carceres conijcitur. Alij fame illum ac frigore, pars fumo suffocatum putant. Gabriel, uiuente Demetrio, gubernatorem se gesit: eo uerò mortuo, principatum tenuit, nõ inauguratus, Gabrielis duntaxat in Basilij nomine cõmutato. Erat Ioanni magno duci ex

Sophia,

Sophia, filia Helena, quam collocauit Alexandro magno duci Lithuaniæ, qui poſtea rex Poloniæ declaratus eſt. Sperabãt Lithuani iam grauiſſimas utriuſq; principis diſcordias eo matrimonio ſopitas fore: at longè grauiores inde exortæ ſunt. In ſponſalibus namq; concluſum erat, ut templum Rhutenico ritu in caſtro Vuilnenſi, deſtinato loco exædificaretur, eiq; certæ matronæ ac uirgines eiuſdem ritus iungerentur. quæ cum aliquanto tempore fieri negligerentur, ſumit ſocer cauſam belli contra Alexandrum: & triplici exercitu inſtructo, cõtra eum progreditur. primum uerſus prouinciam Sevueram in meridiem, ſecundum uerò in Occidentem cõtra Toropecz & Biela inſtituit, tertium in medio uerſus Drogobuſch & Smolenczko collocat. ab ijs exercitum in ſubſidijs retinet, quò ei maximè, contra quem Lithvuanos pugnaturos animaduerteret, ſuccurrere poſſet. Poſtquam autem ad fluuium quendã Vuedraſch uterq; exercitus ueniſſet, Lithuani duce Conſtantino Oſtroskij maxima procerum & nobilium frequentia ſepto, ex quibuſdam captiuis numerum hoſtium ac ducum quoq; cum cognouiſſent, magnam ſpem profligandi hoſtem cõcipiunt. Porrò cum fluuiolus conflictũ impediret, ab utriſq; trãſitus ſeu uadũ quærit. Primi autẽ Moſci aliquot, ſuperata ripa, Lithuanos ad pugnam laceſſunt: atq; illi haud timidi reſiſtunt, eosq́; inſequuntur, fugant, ultraq́; fluuiolum pellunt. mox utrinq; acies committuntur, præliumq́; atrox oritur. Interea dum utrinq; eodem ardore animorum acriter certarent, exercitus in inſidijs collocatus, quem pauciſsimi Rhuteni adfuturum ſciebant, ex latere in medios hoſtes inducitur. Lithuani metu perculſi, dilabuntur: imperator exercitus unà cum pleriſq; nobilibus capitur: reliqui perterriti, caſtra hoſti concedunt: ſe & arces, Drogobuſch, Toropecz, & Biela pariter dedunt. Exercitus uerò, qui meridiem uerſus proceſſerat, cui præerat dux Machmethemin Tartarus rex Caſani, fortè Brensko ciuitatis præfectum, quem uernacula lingua Vuaiuuodam uocant, comprehendit, Brenskoq́; ciuitate potitur. Duo pòſt germani fratres, Baſilij patrueles, alter de Staradub, alter uerò Semeczitz dicti, bonam partem prouinciæ Sevueræ poſsidentes, alioqui Lithvuaniæ ducibus obedientes, imperio Moſci ſe tradunt. Sic unico conflictu, & eodem anno adeptus erat Moſcus, quæ Vuitoldus magnus dux Lithvuaniæ multis annis, maximisq́ue laboribus obtinuerat. Porrò cum hiſce captiuis Lithvuanis, Moſcus crudelius egit, grauiſsimis cathenis uinctos detinuit: egitq́ue cum Conſtantino duce, ut relicto domino naturali, ſibi ſeruiret. qui cum aliam ſpem elabendi non haberet, conditionem accepit. obſtrictusq́; grauiſsimo iuramento, liberatus eſt. Huic porrò quamuis prædia poſſeſsionesq́ue pro ſtatus ſui conditione attributæ eſſent, ijs tamen placari ac detineri adeò non poterat, ut ad primam occaſionem, per inuias ſyluas redierit. Alexander rex Poloniæ, magnus dux Lithvuaniæ, qui perpetuò magis pace quàm bello gaudebat, relictis omnibus prouincijs & caſtris à Moſco occupatis, liberatione ſuorum contentus, pacem cum ſocero fecit. Is Ioannes Baſilij

adeò

A adeò fortunatus erat, ut prælio Novuogardenses, ad fluuium Scholona superarit. uictos adegit, certis conditionibus propositis, se ut dominum & principem agnoscerent: magnam eis pecuníam imperauit: unde etiam constituens prius ibi locum tenentem suum, abijt. quò, exactis tandem septem annis, reuersus, ciuitatem ingreditur auxilio archiepiscopi Theophili: incolas ad miserrimam seruitutem redegit: arrepto argento & auro: ablatis denique omnibus ciuiū bonis, inde ultra trecenta plaustra bene onusta abuexit. Ipse semel duntaxat bello interfuit, cum principatus Novuogardiæ & Tvuerensis occupabantur. aliàs prælio nunquam adesse solebat, & tamen uictoriam semper reportabat: adeò, ut magnus ille Stephanus Moldavuiæ palatinus, crebrò in conuiuijs eius mentionē faciens, diceret: Illum domi sedendo & dormitando imperium suum augere, se uerò pugnando quotidie uix limites defendere posse. Ille etiam reges Casaní ex uoluntate sua constituit, aliquando captiuos reduxit, à quibus tamen postremò senex maxima strage profligatus est.

B Ille idem primus castrum Moscovuiæ, suamq; sedem, ut hodie cernitur, muro communiuit. Mulieribus porrò usque adeò infensus erat, ut eius conspectu, si quæ fortè obuiam sibi uenissent, tantum non exanimarentur. Pauperibus à potentioribus oppresis, iniuria'que affectis, aditus ad eum non patebat. in prandio plerunque adeò se potu ingurgitabat, ut somno opprimeretur. inuitatis interim omnibus timore perculsis, silentibus'que: experrectus, oculos tergere, ac tum primùm iocari, & hilarem se conuiuis exhibere solebat. Cæterùm etsi potentissimus erat, Tartaris tamen obedire cogebatur. Aduenientibus namq; Tartarorum Oratoribus, extra ciuitatem obuiam procedebat, eos'que sedentes stans audiebat. quam rem uxor eius Græca tam grauiter tulit, ut quotidie diceret, sese Tartarorum seruo nupsisse: atque ideo hanc seruilem consuetudinem, ut aliquando abijceret, marito persuasit, ut ægritudinem Tartaris aduenientibus simularet. Erat in castro Moscovuiæ domus, in qua habitabant Tartari, ut omnia quæ Moscovuiæ agerentur, intelligerent. quod cum ferre uxor pariter non posset,

C certos Oratores instituit, munera ampla Reginæ Tartarorum mittit, supplicando, ut eam sibi domum concederet, donaret'que: uisione etenim diuina commonitam, templum se eò loci ędificaturam: ita tamen, ut aliam domum Tartaris se asignaturam polliceretur. Consentit hoc regina: diruitur domus, templumq; eo loco extruitur. sic castro eiecti Tartari, domum aliam nec uiuentibus adhuc, nec mortuis iam ducibus consequi poterant.

Moritur autem Ioannes ille magnus, anno mundi 7014. cui filius Gabriel, postea Basilius dictus, magnus dux successit, habens in captiuitate Demetrium nepotem ex fratre, qui auo adhuc uiuente iuxta gentis consuetudinem legitimus monarcha creatus erat: & ob id uiuo adhuc, atq; etiam mortuo pòst nepote, solenniter Basilius creari monarcha noluit. Patrē multis rebus imitatus est: ea quæ sibi reliquerat pater, integra custodi-

custodiuit: ad hæc multas prouincias non tam bello, in quo erat infœlicior, quàm industria, imperio suo adiecit. quemadmodū pater Nevuogardiam magnā in seruitutē suam redegerat, ita & ipse Plescovuiam, sociam urbem: item insignem principatū Smolenczko, qui plus quàm centum annis sub ditione Lithvuanorū fuerat, adeptus est. mortuo etenim Alexandro rege Poloniæ, etsi belli causam contra Sigismundum regem Poloniæ & magnū ducem Lithvuaniæ nullam haberet, tamen quia regem ad pacem magis quàm bellum inclinatū, Lithvuanos uerò bellum pariter abhorrentes uideret, occasionem belli inuenit. Sororē uidelicet suam, Alexandri relictam, dicebat ab eis minimè pro dignitate tractari: Regem præterea Sigismundum insimulabat, Tartaros contra se concitauisse. Quare bellum indicit, Smolenczko obsidet, admotis tormentis: nequicquam tamen oppugnat. Interea Michael Lynczky, ex principum Rhutenorum nobili stemmate & familia ortus, qui quondam summam rerum apud Alexandrum tenebat, ad magnum ducem Moscovuiæ profugit, quemadmodum infrà patebit: mox Basiliū ad arma hortatur, eiꝗ promittit, se Smolenczko, si iam denuò obsideretur, expugnaturum: ea tamen lege, ut sibi hunc principatū Moscus concedat. Post cum ad conditiones à Michaele propositas assensus esset Basilius, atꝗ Smolenczko graui iam denuò premeret obsidione, Lynczky pactionibus, seu largitione uerius urbe potitus, militiæꝗ præfectos omnes secum in Moscovuiam duxit: uno duntaxat excepto, qui ad dominum suum, nullo proditionis crimine sibi conscius, redierat. reliqui uerò centuriones corrupti pecunia & muneribus, redire in Lithvuaniam non audebant: & ut culpæ suæ patrocinium prætenderent, iniecerunt metum militibus, dicentes, Si Lithvuaniam uersus iter arripiemus, passim aut spoliabimur, aut occidemur. quo malo perculsi milites, omnes in Moscovuiam profecti sunt, stipendioꝗ Principis aluntur. A B

Hac uictoria elatus Basilius, exercitū suum continuò in Lithvuaniam progredi iubet: ipse uerò in Smolenczko manet. Dein cum aliquot propinquiora castra & oppida deditione capta essent, tum primùm Sigismundus rex Poloniæ obsessis in Smolenczko, coacto exercitu auxilium, sed tardius, misit. mox occupato Smolenczko, ubi Lithvuaniam uersus Mosci exercitum ire animaduertit, ipse Borisovu iuxta fluuium Beresinā situm, aduolat, atꝗ inde exercitum suum Constantino Ostroskij duce dimittit. qui cum attigisset Borysthenem, circa Orsam oppidū, quod à Smolenczko XXIIII milliaribus Germanicis distat, aderat tum iam exercitus Mosci circiter octoginta milia: Lithvuanicus autem non excedebat triginta quinque milia hominum, adiunctis tamen aliquot bellicis tormentis: Constantinus mense Septemb. die 8. anni 1514. strato ponte, peditē ultra Borysthenē, iuxta Orsam oppidum, transfert: equitatus autem angustum uadum sub ipso castro Orsæ superat. Mox ubi dimidia pars exercitus Borysthenem transisset, nunciatur Ioanni Andreæ Czeladin, cui summa rerum à Mosco erat commissa, ut hanc exercitus partem C
inuade-

A inuaderet, contereretq́;. At ille respondit: Si partem hanc exercitus oppresserimus, supererit altera pars, cui fortè aliæ iungi copiæ possent, atq; ita nobis maius periculum immineret. expectemus tantisper, dum totus exercitus transferatur: tãtæ enim sunt nostræ uires, ut sine dubio, nec magno labore, hunc exercitum aut opprimere, aut circumuentum Moscovuiam usq;, ueluti iumenta agere possimus. Tandem, quod unicum restat, totam occupemus Lithvuaniam. Interim appropinquabat exercitus Lithvuanicus, Polonis & externo milite mixtus: & cum quatuor millibus passuum ab Orsa processisset, uterq; subsistit. Moscorum duæ alæ longius ab exercitu recesserant, ut hostem à tergo circumuenirent: acies autem instructa in medio stabat, subductis quibusdã in fronte, qui hostem ad pugnam lacesserent. Ex aduerso Lithvuanus diuersas copias, ordine longo collocabat, singuli etenim principatus, suæ gentis copias, & ducem miserant. atq; ita singulis suus in acie dabatur locus. Tandem cohortibus in fronte constitutis, Mosci clasicum canẽtes, pri

B mi in Lithvuanos impetum faciunt. illi haud timidi resistũt, eosq́; repellunt. quibus mox alij in auxilium missi, uicissim Lithvuanos in fugam conuertunt. sic aliquoties utraq; pars nouis subsidijs aucta, alteram repellebat. Postremò maxima ui certatur. Lithvuani studio cedentes ad locum, ubi tormenta bellica collocauerant, ea in Moscos insequẽtes conuertunt: extremamq́; aciem eorum in subsidijs arctius collocatam feriunt, turbant, dirimuntq́;. Hoc nouo belli genere Mosci, qui primos duntaxat in acie cum hoste confligentes, in periculo esse putabant, terrẽtur: turbatiq́;, primam aciem iamiam fusam putãtes, fugam capessunt. quos Lithvuani cõuersi, omnibus copijs effusis insequũtur, fugãt, cæduntq́;. Hanc cædem sola nox ac syluæ diremerunt. Est inter Orsam & Dobrovunam (quæ quatuor mil. Ger. distant) fluuius Cropivuna dictus; in cuius dubijs & altis ripis fugiẽtes, tot Mosci submersi sunt, ut cursus fluminis impediretur. Capti sunt in eo conflictu omnes militiæ præfecti ac consiliarij: quorum præstantiores, Constantinus sequenti die lautissimè accepit, dein ad Regem misit: qui per castra Lithvuanica sunt distributi.

C Ioannes Czeladin cum alijs duobus præcipuis ingrauescentis iam ætatis ducibus, habebatur in ferreis compedibus Vuilnæ. hos ego, cum à Cæsare Maximiliano legatus in Moscovuiam missus essem, permittẽte Rege Sigismundo, accessi, eosq́; consolabar: aureos preterea aliquot, obsecrantibus mutuò dederam. Princeps porrò accepta suorum clade, Smolenczko continuò relinquẽs, in Moscovuiam fugit: & ne castrum Drogobusch Lithvuani occuparent, incendi iubet. Lithvuanicus exercitus rectà Smolenczko ciuitatem contendit, sed capere eam nõ potuit: quòd præsidijs impositis, Moscus eam bene firmatam reliquerat: & quòd hyems impendens obsidionem impediebat: tum quòd plurimi post conflictum præda onusti, satis se effecisse rati, domum repetebãt: deniq; quòd neq; Lithvuani, neq; Mosci expugnare arces, aut ui capere norunt. Ex ea autem uictoria, præter recuperata citra Smolenczko tria castra, Rex

c nihil

nihil reportauerat. Anno post hunc conflictum quarto, misit in Lithvuaniam exercitus Moscus, atq; intra meatus Dvuinæ fluuij & Poloczko castrum cõsedit: ac inde bonam exercitus partem, quæ Lithvuaniam abacta præda cæde & incendijs depopularetur, dimisit. Albertus Gastold Poloczkij Vuayuoda una noctium egressus, flumine superato, aceruum fœni, quod ad longam obsidionem congesserant Mosci, incendit, hostem inuadit: quorum alij cæsi ferro, alij fugiendo submersi, alij capti, pauci euaserunt. cæteri, qui palantes Lithvuaniam uastabant, pars in locis diuersis deuicti, alij in syluis errantes à colonis trucidati sunt. A

Casan regnum Moscus quoque eo tempore, tam nauali quàm equestri exercitu erat aggressus: sed re infecta, amissis quampluribus militibus redijt. Porrò princeps ille Basilius, etsi in bello esset infœlicissimus, nihilominus tamen à suis semper, tanquam res fœliciter gereret, laudatur: & cum nonnunquam uix dimidia militum pars domum redierit, tamen ne unum quidem prælio esse amissum dictitant. Imperio, B quod in suos exercet, omnes facilè uniuersi orbis monarchas superat. & id quod pater incœperat, ipse perfecit: nimirum omnes principes, & alios quosuis omnibus castris ac munitionibus exuit. Certè fratribus suis germanis nec arces permittit, nec etiam confidit. omnes iuxtà, dura seruitute premit: adeò, ut quemcunque apud se in aula esse, aut in bellum ire, aut legationem aliquam obire iusserit, obire quoduis suis sumptibus cogatur: exceptis adolescentulis filijs Boiaronum, hoc est, tenuioris fortunæ nobilium, quos paupertate oppressos, quotannis assumere, eos'que inæquali stipendio proposito alere solet. Porrò quibus in annum sex aureos numerat, ijs tertio quoque anno stipendium exoluitur: quibus autem in singulos annos dantur XII aurei, ij coguntur ad quoduis munus obeundum suis & sumptibus & equis aliquot, esse parati ac expediti. præstantioribus, qui legationem aut alia grauiora officia obeunt, aut præfecturæ, aut uillæ, aut prædia, habita cuiusque & dignitatis & laboris ratione, attribuuntur: de quibus tamen singulis certos annuos census Principi pendunt. mulcta duntaxat, quam à paupe- C ribus aliquid fortè delinquentibus extorquent, & quædam alia illis cedunt. Huiusmodi autem possessiones utendas plerunque ad sesquiannum permittit. si quem tamen singulari gratia, seu beneuolentia complectitur, addit menses aliquot: sed elapso eo tempore, cessat omnis gratia, toto'que sexennio gratis tibi erit deinceps seruiendum. Erat quidam Basilius Tretyack Dolmatovu, charus Principi, & inter intimos Secretarios habitus: quem cum legatum ad Cæsarem Maximilianum decerneret, se'que ut prepararet, iuberet: ac cum is uiatico se ac sumptibus carere diceret, mox in Bieloyessero captus, in'que perpetuos carceres coniectus, tandem miserrimè perijt. cuius tam mobilia quàm immobilia bona Princeps sibi uendicauit. & quamuis ter mille florenorum in prompta pecunia repererat, fratribus tamen ac hæredibus suis

ne terun-

A ne teruncium quidem dederat. Hoc ita esse, præter communem famam, Ioannes scriba, qui à Principe, ut mihi res in quotidianos uitæ usus necessarios suppeditaret, constitutus erat, fatebatur: & qui illum simul, ubi captus erat, in sua custodia habebat: itidem duo Basilij fratres, Theodorus & Zacharias, qui nobis redeuntibus ex Mosaisco in Smolenczko procuratores erant dati, sic actam rem affirmabant. Quicquid Oratores ad externos Principes missi, preciosi reportant, id Princeps in suum fiscum reponit, inquiens, aliam ipsis gratiam se facturum: quæ talis est, ut suprà dixi. Oratores enim, Knes Ivuan, Posetzen, Iaroslavuski, & Semen, id est Simeon, Trophimovu secretarius, à Cæsare CAROLO Quinto, ad quem missi erant, donati grauibus torquibus aureis, cathenis, Hispanica & ea quidem aurea moneta: item à Cæsaris fratre FERDINANDO archiduce Austriæ, Domino meo, argenteis poculis, aureis & argenteis pannis, Germanica aurea moneta, cum redeuntes nobiscum in Moscovuiam uenissent, Princeps continuò & cathe-
B nas & pocula, atque maiorem partem Hispanicorum aureorum illis ademit. Eius rei ueritatem cum ab Oratoribus inquirerem, alter timens ne Principem suum traduceret, constanter negabat: alter uerò dicebat, Principem iussisse munera Regia ad se deferri, ut ea uideat. Pòst cum sæpius eius rei meminissem, alter, aut ut mentiendi occasionem, si pernegaret: aut periculum, si fortè ueritatem fateretur, effugeret: me posthac frequentare desierat. Aulici denique factum non negabant, sed respondebant: Quid tum, si alia gratia illis Princeps rependit? Authoritate sua tam in spirituales quàm seculares utitur, liberè ac ex uoluntate sua de omnium & uita & bonis constituit: consiliariorum quos habet, nullus est tantæ authoritatis, qui dissentire, aut sibi in re aliqua resistere audeat. Fatentur publicè, uoluntatem Principis, Dei esse uoluntatem: & quicquid Princeps egerit, ex uoluntate Dei agere. ob id etiam clauigerum & cubicularium Dei appellant, exequutorem denique uoluntatis diuinæ credunt. Vnde Princeps ipse, si quando preces interponuntur pro captiuo aliquo, aut re alia graui, respondere solet: Cum
C Deus iusserit, liberabitur. Ita similiter, si quispiam de re aliqua incerta & dubia quærit, respondere communiter solent: Deus scit, & magnus Princeps. Incertum est, an tanta immanitas gentis tyrannum principem exigat: an tyrannide Principis, gens ipsa tam immanis, tamq; dura crudelisq; reddatur.

A' tempore Rurickh usq; ad hunc præsentem Principem, non alio titulo usi sunt principes illi, quàm Magnorum Ducum aut Vuolodimeriæ, aut Moscovuiæ, aut Novuogardiæ, &c. præter Ioannem Basilij, qui se dominum totius Russię, & magnum Ducem Vuolodimerię, &c. appellabat. Hic uerò Basilius Ioannis sibi uendicat & titulum & nomen regium, in hunc modum: Magnus Dominus Basilius Dei gratia Rex & Dominus totius Rusiæ, & magnus Dux Vuolodimeriæ, Moscovuiæ, Novuogardiæ, Plescovuiæ, Smolenczkiæ, Tvueriæ, Iugariæ,

Permiæ, Viackiæ, Bulgariæ, &c. Dominus & magnus Dux Novuogardiæ terræ inferioris, & Czernigovuiæ, Rezaniæ, Vuolotkiæ, Rschovuiæ, Beloiæ, Rostovuiæ, Iaroslavuiæ, Bielozeriæ, Vdoriæ, Obdoriæ, Cōdiniæ, &c. Porrò cum omnes hunc Imperatorem nunc appellent, uidetur necessarium, ut & titulum & causam huius erroris exponā. Czar Rhutenica lingua regem significat. cum autem communi Slauonica lingua, apud Polonos, Bohemos, & alios omnes sumpta quadam cōsonantia, ab ultima, & ea graui quidem syllaba Czar, Imperator seu Cæsar intelligatur: unde omnes qui Rhutenicum idioma seu literas non callent, item Bohemi, Poloni, atque etiam Slaui regno Hungarico subditi, alio nomine regem appellant, nempe Kral, alij Kyrall, quidam Koroll: Czar autem solum Cæsarem, seu Imperatorem dici existimant: unde factum, ut Rhuteni interpretes audientes Principem suum ab externis nationibus sic appellari, cœperunt & ipsi deinceps Imperatorem nominare, nomen'que Czar dignius esse quàm Regis (licet idem significent) existimant. Cæterùm si euoluas omnes eorum historias, atque sacram scripturam, ubique Regis nomine Czar, Imperatoris uerò Kessar reperies. Eodem errore Imperator Thurcarum Czar appellatur, qui tamen non alio eminentiore quàm Regis, hoc est, Czar titulo ab antiquo est usus. Hinc Constantinopolim Czarigrad, quasi dicas Regiam urbem, Turcæ Europæi, qui lingua Slauonica utuntur, appellant. Sunt qui principem Moscovuiæ Album Regem nuncupant. Ego quidem causam diligenter quærebam, cur Regis Albi nomine appellaretur, cum nemo principum Moscovuiæ eo titulo antea esset usus: imò consiliarijs ipsis sæpe data occasione, & apertè dixi, nos non Regem, sed Magnum ducem agnoscere. Plerique tamen hanc Regij nominis rationem esse putabant, quòd sub imperio suo reges haberet: Albi uerò rationem nullam habebant. Credo autem, ut Persam nunc propter rubea tegumenta capitis Kisilpassa, id est, rubeum caput uocant: ita illos propter alba tegumēta, albos appellari. Regis porrò titulo utitur ad Romanum Imperatorem & Pontificem, regem Suetiæ & Daniæ, Magistrum Prussiæ, Liuoniæ: &, ut accepi, ad Turcarum principem. ipse uerò à nemine horum, nisi fortè à Liuonien̄. Rex appellatur. Titulis autem antiquitùs, tribus circulis triangulo inclusis, uti solebant, quorum primus in supremo circulo hisce uerbis continebatur: Deus noster trinitas, quæ fuit ante omnia secula, pater, filius, & spiritus sanctus: non tamen tres dij, sed unus Deus in substantia. In secundò, titulus Imperatoris Thurcarum erat, particula adiecta: Fratri nostro dilecto. In tertio, titulus Magni ducis Moscovuiæ, quo se regem, & hæredem ac dominum totius Russiæ orientalis & meridionalis fatebatur, in quo communi formulæ subiunctum uidimus: Misimus ad te nostrum fidelem consiliarium. Ad regem autem Poloniæ huiusmodi titulo utitur: Magnus Dominus Basilius, Dei gratia Dominus totius Russiæ, & Magnus dux Vuolodimeriæ, Moscovuiæ, Novuogardiæ, Smolenski, Tvueriæ, Iugariæ,

A garię, Permię, Bolgarię, &c. omiſſo Regis titulo. neuter enim horum alterius literas nouo titulo auctas, accipere dignatur. Quod quidem nobis Moſcovuiæ exiſtentibus acciderat, cum regis Sigiſmundi literas ad ſe miſſas, atque titulo ducis Maſovuiæ auctas, Moſcus grauatim acceperat.

Scribunt quidam, Moſcum à Pontifice Romano & à Cæſare Maximiliano nomen expetiuiſſe, & titulum Regium. Mihi ueriſimile non uidetur: præſertim cum nulli homini infenſior ſit, quàm ſummo Pont. & quem nõ niſi Doctoris titulo dignatur. Cęſarem autem Romanum non maiorem ſe exiſtimat: ut ex literis ſuis apparet, in quibus nomẽ ſuum Imperatoris titulo præponit. Nomen item Ducis apud eos dicitur Knes: nec alium maiorem titulum, ut dixi, unquam habuerunt, adiuncta illa dictione, Magnus. nam omnes alij qui unicum principatum habebant, dicebãtur Knes: qui uerò plures principatus, atq; alios Knes ſubiectos ſub imperio habebant, Vueliki Kneſi, id eſt Magni Duces appellabantur.
B necq; alium gradum ſeu dignitatem habent poſt Boiaros, qui more noſtro locum nobilium (ut ſuprà dixi) ſeu equitum tenent. In Croacia uerò primores ſimiliter Kneſi uocantur: apud nos uerò, ſicuti & in Hungaria, nno niſi Comitum nomen obtinent.

Non dubitarũt mihi uiri quidã principes dicere, imò ceu exprobrare, quòd modernus Moſcouiæ princeps proferre ſoleat literas ſanctæ memoriæ Imperatoris Maximiliani, quibus nomen Regium tributum ſit patri eius Gabrieli, qui poſtea mutato nomine Baſilius uocari maluit: quod'q; affirmet, me eas literas ad illum pertuliſſe. eamq; ob cauſam factum eſt, ut in nouiſsimis cum rege Poloniæ tractatibus, aut Rex appellari, aut omnes pactiones irritas eſſe uoluerit. Etſi uerò his ſermonibus, tanquam nec ueris, nec uerìſimilibus minimè deberem cõmoueri: tamen eos non tam mea, quàm optimi & clementiſsimi principis mei cauſa cogor refutare, cum uideã etiam pijſsimos eius manes temerè in inuidiam uocari. Non eſt obſcurum, fuiſſe quandoque ſimultatem aliquam inter Maximilianum Imper. & Sigiſmũdum Poloniæ regem, ea nimirum tem
C peſtate, qua Sigiſmundus ducebat Stephani comitis Scepuſienſis filiam. Nam id eò fieri quidam interpretabantur, ut frater ſponſæ Ioannes, nuptijs Annæ filiæ Vuladislai regis Hungariæ, autoritate & opera Sigiſmundi fratris potiretur: & per hoc impediretur, irritum'q; fieret ius ſucceſsionis, quòd Maximiliano, eius'ue nepotibus in regnum Hungariæ debebatur. Qua de cauſa ſanè Maximilianus ſua referre exiſtimabat, Moſchum perpetuum Lithuanorum & Polonorum hoſtem, ſibi habere coniunctum. At poſteaquam conuentu ad Poſonium habito, de Annę nuptijs inter Maximilianum & Vuladislaum, pręſente & fauente Sigiſmundo, conuenit, extinctis ſubitò & ſublatis omnibus ſuſpicionibus & ſimultatibus, tam arctè complexus eſt Sigiſmundum Maximilianus, ut non dubitaret quandoq; dicere, (quòd alibi quoq; retulimus) ſe cum Sigiſmundo & ad ſuperos & ad inferos eſſe iturum. Etſi igitur fuit tem-

pus, cum Maximilianus sibi Moschum fœderatum esse uellet: tamen ei A regium nomen nunquam tribuit: quod literis & instrumentis utrinque datis & acceptis, facilè cõprobari potest, si cui fortè testimoniũ meum, etsi uerum & fidele, minus ponderis habere uideatur. Cur uerò hunc titulum ab Imperatore Maximiliano peteret Moschus, qui antequam quicquam inter eos negocij esset, non modò se ei parem, sed etiam superiorem uideri uoluit, nomen suum & titulum semper Imperatorio præponens, siue loqueretur, siue scriberet: quod nunc quoque, ut dictum est, ceu mordicus retinetur? At Regium nomen, ne ad Poloniæ quidem regem scribens, post meum ex Moscovuia reditum usurpauit. Hoc quidem in confesso est, quod ad Imperatorem, aut summum Pontificem scribens, se Regem & Dominum totius Rußiæ uocat. Quin ne Imperatorio quidem nomine abstinet, si quas fortè literas ex Ruthena lingua in Latinam uersas adiungit: nimirum ipsis interpretibus uocem Czar, quæ Regem significat, Imperatorem uertentibus. Atque hunc in modum idem se & regem & Imperatorem facit. Sed quòd ab Imperatoribus, Maximiliano, eius'ue nepotibus, creatus sit Rex, in Poloniæ regum iniuriam, id nemo crediderit. Quorsum enim attineret, eum Regiam dignitatem, ut fama est, à summo Pontifice petere, si eam antea ab Imperatoribus accepisset? Atque hæc quidem dicta sint pro Maximiliano Augusto, domino meo: qui Sigismundo regi, quoad uixit, certus & syncerus amicus fuit. B

De me uerò ipso quid dicam? Qua fronte quæso fuissem ausus, toties & in Poloniam & in Lithuaniam currere ac recurrere, in regum Poloniæ Sigismundi patris & filij conspectum uenire, publicis Polonorum conuentibus interesse, uiros Principes intueri, si commodassem operam hac in re meam Principi meo, cuius nomine ac uerbis, fraternè, amicè, benignè ac beneuolè, & Regi & Ordinibus omnibus frequentissimè detuli, quicquid à coniunctißimo, optimo, & clementißimo Imperatore deferri posset? Si nullum est secretum, quod non reueletur: certè si quid indignum officio meo admisissem, id dudum in lucem erupisset. Sed consolor me recti conscientia, qua nulla est consolatio firmior. Et acquiesco suauiter in Regum Poloniæ gratia, ac cæterorum Poloniæ ordinum beneuolentia, quam mihi nunquam defuisse recordor. C

Fuerunt fortè tempora, quibus talia minore quàm nunc inuidia spargi potuissent. Sed hæc seri hoc tempore, quid est aliud, quàm quærere modos, ad dissociãdas coniunctißimorum Principum uoluntates, quę omnibus studijs atq; officijs copulandæ & consolidandæ essent? Videbantur acta transacta esse omnia, quæ nemo non putabat ad reliquias Hungariæ seruandas, & ad amissa recuperanda, maximum momentum esse habitura. Verùm quibus ea res & antè magno bono fuit, & amplius futura erat, hi siue Turcico, siue alio quopiam malo spiritu afflati, pactorum'que & conuentorum obliti, res nouas & perniciosas moliuntur:

A untur: non reputantes secum, in quantum discrimen & seipsos, & uicinas prouincias, ac in primis Hungariam, de uniuerso nomine Christiano quàm optimè meritam, sint adducturi.

MODUS INAUGURANDI Principes.

Orem, quo Principes Moscovuiæ inaugurantur, sequens formula, quam non ita facilè consecutus sum, tibi depinget: & qua usus est Magnus Dux Ioannes Basilij, cum suum nepotem Demetrium, ut antea memini, Magnum ducem et monarcham Russiæ inuestiuerat.

In medio templi diuæ Virginis, erigitur tabulatum, super quo tria sedilia, Auo scilicet, Nepoti, & Metropolitano collocantur. Constituitur item suggestum, quod ipsi Nolai uocant: super quo Ducalis pi-
B leus, & Barma, hoc est ornamentum Ducale, ponuntur. Pòst, ad constitutum tempus Metropolitanus, Archiepiscopi, Episcopi, Abbates, Priores, totus'que conuentus Ecclesiasticorum, solennibus ornamentis induti adsunt. Magno itaque Duce cum Nepote templum ingrediente, canunt Diaconi: Multos annos uni Duci magno Ioanni, secundum consuetudinem. Sub hæc Metropolitanus cum toto clero canere incipit orationem diuæ Virginis, & sancti Petri confessoris, quem ipsi more suo Miraculosum appellant: qua finita, Metropolitanus, Magnus Dux, & Nepos, tabulatum ascendunt, in'que sedilia collocata sedent, Nepote interim ab initio tabulati subsistente. Tandem Magnus Dux in hæc uerba præfatur: Pater Metropolitane, ex diuina uoluntate, à nostris maioribus Magnis Ducibus antiqua & hactenus obseruata consuetudine, patres Magni Duces, filijs suis primogenitis consignabant Magnum Ducatum: & sicut eorum exemplo, genitor meus Magnus Dux, me coram se benedixit Magno Du-
C catu: ita ego quoque primogenitum meum Ioannem, coram omnibus Magno Ducatu benedixi. Sed quia diuina uoluntate accidit, ut filius ille meus mortem obierit, superstes autem sit unigenitus Demetrius, quem mihi Deus loco filij mei dedit: hunc itaque ego pariter coram omnibus benedico, nunc, & post me, Magno Ducatu Vuolodimeriæ, Novuogardiæ, & cætera, super quibus & patrem eius benedixeram.

Sub hæc Metropolitanus iubet Nepotem locum sibi assignatum accedere, & benedicit illi cruce, Diaconum'que iubet orationes diaconorum recitare. ipse interim sedendo iuxta illum, capite inclinato quoque, orat: Domine Deus noster, Rex regum, Dominus dominantium, qui per Samuelem prophetam elegisti Dauid seruum tuum, & inunxisti illum in Regem, super populum tuum Israel: tu nunc exaudi preces nostras, tuorum indignorum, & respice à Sanctua-

rio tuo ad fidelem ſeruum tuum Demetrium, quem elegiſti, exaltare A
regem tuis gentibus ſanctis, quem redemiſti precioſiſsimo unigeniti filij tui ſanguine: & inunge eum oleo læticiæ, protege eum uirtute excelſi, pone ſuper caput coronam de lapidibus precioſis, da illi longitudinem dierum, & in dextram ſceptrum Regale: pone illum in ſedem iuſtam, circunda illum omnibus armis iuſticiæ, fortifica illum in brachio, & ſubijce illi omnes linguas Barbaricas: & ſit totum cor eius in timore tuo, qui te humiliter audiat: auerte illum à fide mala, & demonſtra illi ſaluum conſeruatorem mandatorum ſanctæ tuæ uniuerſalis Eccleſiæ, ut iudicet populum in iuſticia, & iuſticiam præſtet pauperibus, conſeruetq; filios pauperum, & conſequatur dein regnum cœleſte.

Poſtea clara uoce loquitur: Sicuti eſt tua potentia, & tuum eſt regnum: ita & laus & uirtus ſit Deo patri, & filio, & ſpiritui ſancto, nunc & in ſecula ſeculorum. Finita hac oratione, imperat duobus Abbatib. Metropolitanus, ut ſibi barma porrigant, quæ unà cum pileo, quodam B
tegumento ſerico (quod Schirnikoiu appellant) tecta erat. Mox hanc tradit Magno duci, cruceq; nepotem ſignat. Magnus autem dux eam ſuper nepotem ponit. Dein Metropolitanus inquit: Pax omnibus. Cui diaconus: Domine oremus. tum Metropolitanus orans: Tibi unico regi æterno, cui terrenum quoque regnum creditum: inclinate uos nobiſcum, inquit, & orate omnia regnantem: Conſerua illum ſub protectione tua, contine illum in regno, ut ſemper bona & decentia agat: fac clareſcat iuſticia in diebus ſuis, amplificationeq; ſui dominij, & ut in trãquillitate eius quietè, ſine diſcordia uiuamus, in omni bonitate & puritate. & hæc ſubmiſsius. Alta autem uoce: Tu es Rex mundi, & ſeruator animarum noſtrarum: laus tibi patri, & filio, ſpiritui que ſancto, nunc & in ſecula ſeculorum, amen. Tandem pileum Ducalem à duobus Abbatibus mandato ſibi allatum, Magno duci porrigit: ad hæc, cruce nepotem in nomine patris, & filij, & ſpiritus ſancti ſignat. pileum porrò Magno duce capiti nepotis imponente, Metropolitanus primùm, dein archiepiſcopus & epiſcopi accedentes, manu ei benedicebant. His ordine pera- C
ctis, Metropolitanus, & Magnus dux, nepotem ſibi aſsidere iubẽt, pauliſperq; commorati ſurgunt. Interea diaconus Letaniam (ut uocant) incipit, Miſerere noſtri Domine: nominans Ioannem magnum ducem. rurſus alter chorus commemorat, magnum ducem Demetrium nepotem, & alios ſecundum conſuetudinem. Finita Letania, orat Metropolitanus: O' ſanctiſsima domina uirgo Dei genitrix. & poſt orationem Metropolitanus & magni duces conſident. Sacerdos ſeu diaconus locum demonſtrat, in quo legebatur Euangelium, altaq; uoce dicit: Multos annos Magno duci Ioãni, bono fideli Chriſti dilecto, Deo electo, & Deo honorãdo, Magno duci Ioanni Baſilij Vuolodimeriȩ, Novuogardiæ & totius Ruſsiȩ monarchæ, per multos annos. Sub hæc ſacerdotes ante altare canunt: Magno duci multos annos. itidẽ in dextro ac ſiniſtro

choro

A choro diaconi canunt, Multos annos. tādem rursus diaconus alta uoce, Multos annos magno duci Demetrio, bono fideli Christi dilecto, Deo electo & honorādo: magno duci Demetrio Ioannis Vuolodimeriç, Novuogardiæ, & totius Russiæ multos annos. Sacerdotes item apud altare, & in utroq; choro intonant, Multos annos Demetrio. Quibus peractis, Metropolitanus, Archepiscopus, Episcopi, & tota congregatio ordine, magnos duces accedunt, eosq; honorificè consalutāt. accedunt & filij magni ducis, inclinando & salutando magnum ducem.

INSTITUTIONES MAGNI Ducis iam inaugurati.

SImon Metropolitanus inquit: Domine & fili, magne dux Demetri diuina uoluntate, auus tuus magnus dux fecit tibi gratiam, benedixit te ducatu magno: & tu Domine & fili, habe timorem Dei in corde tuo: ama iusticiam, & iustum iu-
B dicium: obedias auo tuo magno duci, & curam de omnibus rectè fidelibus ex toto corde habeto. & nos te Dominum filium suum benedicimus, & Deum oramus pro tua salute. Dein Metropolitanus & magni duces surgunt, Metropolitanusq; orans benedicit cruce magno duci, eiusq; filijs. tādem Liturgia, hoc est sacro peracto, magnus dux auus se in suam habitationem confert. Demetrius uerò in ducali pileo & barma, ex æde diuæ Virginis, magna Boiaronum caterua, filijsque comitantibus, ad templum Michaelis archangeli pergit, ubi in uestibulo supra pontem à Georgio magni ducis Ioannis filio, ter dengis aureis aspergitur (per dengam genus monetæ intellige) templumque ingresso, Sacerdotes letaniam orantes, secundum consuetudinem, cruce ei benedicebant, & iuxta sepulchra ac monumenta eum signo crucis signabant. Dein templum egrediens, in porta à Georgio rursus dēgis aureis aspergitur. Pòst rectà in templum annunciationis Mariæ progreditur, ubi Sacerdotes pariter ei benedicebant, & à Georgio dengis ut antea aspergebatur. Peractis tandem ijs, ad auum & matrem se contulit Demetrius.
C Acta sunt hæc anno mundi 7006. à nato autem Christo 1497. die quarta mensis Februarij.

Interfuerunt autem huic mandato magni ducis, & benedictioni Simonis metropolitani:

Tychon archiepiscopus Rostovuień. & Ioroslavuiensis: Nyphont Susdaliensis & Toruski: Vuasian episcopus Tvuereń. Prothasius, Resanensis & Muromski Afranius Columbnensis, Ieufimi, Sarki & Podonski episcopi.

Multi item Abbates & Priores, inter quos potiores Serapian, prior monasterij ad sanctā Trinitatem, diui Sergij & Makirij, Prior monasterij sancti Cyrilli: magnus deniq; conuentus religiosorum & Ecclesiasticorū aderat. Inter prandendū, muneris quasi loco oblatū erat cingulum latum auro, argento, gemmis preciosis confectū, quo cingebatur. mox Selgi

Selgi quoq; Pereaslavuski, hoc est, pisciculi ex lacu Pereaslavuiensi, halecibus non dissimiles, quorum & nomen habent. Ideo autem id genus piscium putant afferri, quòd Pereaslavu nunquam separabatur à Moscovuia, uel Monarchia. A

Barmai est ueluti torques latæ formę, ex serico uilloso, extrinsecus tamen auro & omnis generis gemmis concinnè confectus: quem Vuolodimerus præfecto cuidam Caphæ Ianuensi profligato ademit.

Pileus ipsorum lingua Schapka dictus, quo Vuolodimerus Monomach usus est, & quem gemmis ornatum, aureis item laminis, quasi quibusdam spirulis subinde sese uibrantibus, mirè concinnatum reliquit. hactenus dixi de principe, qui maiorem partem Rusiæ tenet.

Cæteras Rusiæ partes nunc unus Sigismundus Poloniæ rex, magnusq; Dux Lithvuaniæ tenet. Cæterùm cum regum Poloniæ, qui originem suam ex Lithvuanis traxerunt, mentio fit, de genealogia eorum quædam subiungenda uidentur.

Præfuit magno Ducatui Lithvuaniæ princeps quidam Vuitenen, quem cum famulus eius Gedemin, ut Polonorum annales referunt, occidisset, mox & ducatu & uxore potitus est: ex ea'que inter plures alios, præcipuos duos suscepit filios, Olgird & Kestud. Ex Kestud natus est Vuitoldus, quem aliàs Vuitovudum appellant: & Anna, Ianusij ducis Mazovuię coniunx. B

Vuitoldus reliquit unicam filiam Anastasiam, quæ Basilio duci Moscovuiæ in matrimonium collocata, Sophiaq; nominata est: ex qua natus est Basilius, pater magni illius Ioãnis, auus Basilij Rhutenorum principis, ad quem Orator missus fui.

Kestud porrò ab Olgird fratre in carcerem coniectus, miserè perijt. Vuitoldus quoque, uir, quo maiorem Lithvuania non habuit, & ex baptismo Alexander dictus, 1430 moritur.

Olgird Gedemini filius, ex uxore Maria, principe Tvuerensi Christiana, inter alios filios Iagelonem suscepit. Is regnãdi cupiditate non solum regnum Poloniæ, sed ipsam Hedvuigim quoq;, quæ tum diademate insignita regno præfuit, Vuihelmoq; duci Austriæ desponsata fuit, atq; adeò parentibus primatibusq; utriusq; regni consentientibus, ante nubiles annos Regio more cum eo concubuisset, affectabat: missisq; mox in Poloniam Oratoribus suis, regnum & Hedvuigim uxorem expetit. Vt autem Polonos in suam sententiam pertraheret, uoti'que compos fieret, inter alia fidem se Christi unà cum fratribus suis, ducatibus item Lithvuaniæ & Samogithiæ suscepturum pollicetur: alijs'que id genus promissionibus, Polonos in suam sententiam permouit, ut Hedvuigis horum authoritate adducta, atq; etiam inuita, rescisso priore matrimonij foedere, illi nuberet. quo facto, Iagelo ipse continuò Vuladislai nomine accepto baptisatur, in Regem coronatur, nuptijs'que peractis Hedvuige uxore anno Domini 1386 potitur. qua tamen non longè pòst primo in partu mortua, Annam comitem Celeiæ duxit uxorem: ex C

qua

A qua suscepit unicam filiam Hedvuigim, desponsatam Friderico iuniori Brandenburgensi. Duxerat & anum quandam: qua pariter mortua, Rhutenam Andreæ Ioãnis ducis Chiovuiensis filiam Soncam, quæ pòst assumpto ritu Romano, Sophia appellata est, duxit: ex eaq; suscepit Vuladislaum & Casimirum filios.

Vuladislaus patri in regno successit, inq; Hungariæ regem, submoto legitimo hærede, Alberti regis defuncti filio Ladislao posthumo, coronatus, ad Vuarnamq; lacum pòst à Thurcis oppressus est.

Casimirus, qui tum magnum Lithvuaniæ ducatum tenebat, & qui Ladislao posthumo similiter regnum Bohemiæ, fortè fratris exemplo ductus, adimere uoluit, fratri in regno Poloniæ successit. deiñ eius Ladislai, Hũgariæ & Bohemiæ regis sororem Elisabetham in uxorem duxit: ex qua suscepit filios, Vuladislaum Hungariæ & Bohemiæ regem, Ioannem Albertum, Alexãdrum, Sigismundum, Poloniæ reges: Fridericum Cardinalem, & Casimirum, qui in Sanctorum numerum relatus est.

B Vuladislao erat Ludouicus filius, & Anna filia. Ludouicus in regño successit: Maria Philippi regis Castellæ, archiducis Austriç, filia in uxorem ducta, à Thurcis in Mohacz anno 1526 oppressus est.

Anna FERDINANDO, Romanornm, Hungariæ & Bohemiæ regi, archiduci Austriæ nupsit: quatuor filijs, & undecim filiabus ex ea susceptis, Pragæ tandem in puerperio, anno Domini 1547 moritur.

Ioannes Albertus sine coniuge obijt.

Alexander Helenam, Ioannis magni ducis Moscovuiæ filiam, duxit uxorem: sine liberis tamen decessit.

Sigismundus ex priore uxore Barbara, Stephani comitis Zepusiensis filia, suscepit Hedvuigin, Ioachimi Brandenburgensis Electoris coniugem. Ex posteriore Bona, filia Ioãnis Sfortiæ ducis Mediolani & Barij, suscepit Sigismundũ secundũ Poloniæ regem, magnũ Lithvuaniç ducem: qui Elizabetham FERDINANDI Romanorum, Hungariæ & Bohemiæ regis &c. filiam, anno 1543. sexta die Maij uxorem duxit. quæ tamen immatura morte, & sine prole, anno 1545. die Iunij decimaquinta decessit.

C Duxit deinde Barbaram, ex domo Radauilorum: quæ antè Gastoldo Lithvuano nupta fuerat, inuitis parentibus: & subditis hoc matrimonium tam indignè ferentibus, ut rebellio eorum iam cœpta, in perniciosam seditionẽ abijsset, si FERDINANDVS rex iniurias filiç illatas ulcisci, quàm earum memoriam deponere maluisset. Hac uerò mortua, idem Sigismundus ad redintegrandam cum Ferdinando coniunctionem & affinitatem conuersus, coniugio sibi copulauit Catharinam, germanam sororem Elisabethæ, quam Franciscus dux Mantuæ uiduam reliquerat. Nuptiæ celebratæ sunt Cracouiæ, 31 Iulij, anno 1553. Vtranq; sororem ego, tanquam Magister seu Præfectus Curiæ, ad sponsum deduxi.

Semouites Mazovuiç dux, ex Alexãdra Iagelonis sorore suscepit multos filios, filiasq;. Filij sine liberis decesserũt. Ex filiabus Czimburgis nupsit

psit Arnesto austriæ Archiduci, ex eoq; genuit Fridericum Romano- A
rum Imperatorem, patrem Maximiliani Imperatoris. Maximilianus genuit Philippum, Hispaniarum regem: Philippus CAROLVM V. & FERDINANDVM, Romanorum Imperatores.

Ovuka Vuoleslao, Thesinensi duci, in matrimonium collocata est.

Amulia, Vuoguslao Stolpensium duci, qui nunc Pomeraniæ dux appellatur, nupsit.

Anna uerò, Michaeli duci Lithvuaniæ: Catharina innupta obijt.

Porrò Olgird atq; Iagelonis fratres, nepotesq;, item filiarum eiusdem liberos, Kestudis deniq; Casimiri, aliorumq; Regum posteros, si quis ordine recēsere uellet, in immensum tam numerosa proles excresceret: quæ tamen ut subitò aucta est, ita nunc in uno regis Poloniæ iam mortui filio, Sigismundo secundo Poloniæ rege, masculinus sexus residet.

Quoniam autem in mentionem posteritatis Gedemini, & regum ex ea stirpe incidimus, haud abs re uisum est, si quæ regnantibus Vuladislao Hungariæ & Boemiæ, ac eius fratre Sigismundo Poloniæ regibus B
(Casimiri filijs) euenerunt, subijceremus.

Posteaquā Vuladislaus regno Hungariæ, concedente, & ius successionis sibi reseruante Maximiliano Romanorum Imp. potitus esset, & unicam tantum filiam iam consenescens haberet: Maximilianus, quo ius successionis aliqua arctiore cōiunctione cōfirmaretur, cum Vuladislao de matrimonio inter alterum nepotum suorum ex filio suo Philippo Hispaniarum rege, & Anna Vuladislai filia contrahendo, tractare cœpit. Nam Annæ nuptias perditè ambiebat Ioannes Zapolitanus, filius Stephani Scepusiensis comitis: cuius summa fuerat apud Mathiam regem, atq; adeò apud ipsum Vuladislaum authoritas. Vehementer adnitente matre uidua, quæ primarios quosq; uiros in Comitatibus & prouincijs Hungariæ, muneribus atq; stipendijs annuis (quæ sua lingua Iargalass uocant) inescatos, & ad quæuis obsequia obnoxios tenebat: nihil dubitans, quin horum studijs & suffragationibus, & matrimonium istud filio conficeret, & per hoc eidem regnum pararet. quibus mulieris machinationibus ingens deinde momentum addidere nuptiæ, quæ inter eius C
filiam, Ioannis sororem, & Sigismundum Polonię regem factæ sunt. His rebus animaduersis, Maximilianus hoc magis sibi, quod de matrimonio inter nepotem suum & Annam instituerat, urgēdum esse ratus, cum exploratum haberet, Vuladislaum idem cupere, sed factione & studijs eorum qui Ioanni Zapolitano deuincti erant, impediri: aleam sibi iaciendam, & Hungariam armis tentandam esse putauit. quo in bello ego primum militiæ tyrocinium feci. Sed cum hoc in armorum strepitu Ludouicū Vuladislao nasci cōtigisset, interpositis primùm inducijs, ad solidiorē pacē deuētū est: quę deinde huc exijt, ut Vuladislaus cū filio iā coronato, & filia, ac huius frater Sigismūdus Poloniæ rex Viennā ad Maximilianū uenirent: ubi factis cum Anna spōsalibus, & extinctis omnib. simultatibus, & suspicionibus, quibus ob ambitionem Ioānis Zapolitani indulge-

A indulgebatur, principes isti perpetuo fœdere sunt coniuncti. Sic autem Sigismundus rex tum Maximiliano Imp. satisfecit, seq; approbauit, ut idem aliquando me audiente diceret: Se cum hoc rege, quácunq; intendat, & ad superos, & ad inferos esse iturum. De Ludouico uulgò dictum est, quòd immaturo partu editus, immatura ætate uxori iunctus & barbatus fuerit: ac regno quoq; immaturus, immaturam mortem obierit. His uerò addi potest, quòd mors eius regno Hungariæ, & omnibus uicinis, non minus immatura quàm acerba fuerit. Etsi uerò salutaribus consilijs destituebatur Ludouicus, tamen optima eum in patriam & subditos suos mente & affectione fuisse, & quibus ea seruarentur rationibus quæsisse, constat. Nam ubi cognouisset, Solimanum post Belgradum captum, nouam & formidabilem expeditionem aduersus se moliri, miserat adolescens Curiæ suæ magistrum Polonum cognomento Trepca, ad patruum suum regem Sigismundum: summis precibus oratum atq; obtestatum, ut ne ad regni sui confinia accedere, ac secum capiendorum B consiliorum causa cōuenire grauaretur. Sed cum hoc præcise recusatum esset à Sigismūdo, Trepca cum lachrymis dixisse fertur: Nepotem tuum rex nunquā deinde uidebis, nec ullam ab eo legationem audies. Idq; sic euenit. Nam rege Sigismundo ab Hungarię finibus religionis prætextu longius ad Gedanum in Prussiam abeunte, nepos eius unà cum eodem Trepca, illa funestissima clade, quam à loco Mohaciensem uocāt, est absorptus. Sed nunc ad Moscos redeo.

Basilio Ioannis de uxore ducenda deliberanti, consultantiq;, uisum tandem fuit, ut potius subditi alicuius filiam, quàm externam duceret: tum ut maximis parceret sumptibus, simul ne uxorem peregrinis moribus diuersaq; religione imbutam haberet. Huius autem consilij Georgius cognomento Paruus, principis & thesaurarius & consiliarius summus, author fuit. Putabat enim, principem, filiam suam uxorem ducturum. Sed tandem publico de consilio, Boiaronum filiæ numero mille & quingentæ, cum in unum locum conductæ essent, ut ex illis quam uellet, eligeret: delectu princeps habito, Salomeam, Ioannis Sapur Boiaronis C filiam, contra Georgij opinionem in uxorem elegerat. Ex ea porrò cum ad unum & uiginti annos liberos non suscepisset, sterilitate uxoris offensus, eam eo anno quo nos Moscovuiam ueneramus, nimirum 1526. in monasterium quoddam in Susdali principatu intrusit. Huic Metropolitanus in monasterio lachrymanti, eiulantiq;, capillis primùm abscissis, cum cucullam porrexisset, eam sibi inijci hæc adeò non patiebatur, ut apprehensam, in terramq; proiectam cucullam pedibus calcauerit. qua rei indignitate, Ioannes Schygona, unus ex primarijs consiliarijs, commotus, eam non solùm acriter obiurgauit, sed flagello cęcidit, superaddens: Tu ne uolūtati Domini resistere audes? illiusq; iussa capessere moraris? Hunc Salomea cum interrogaret, qua se authoritate cæderet? mandato Domini, cum respondisset: animo illa tum fracto coram omnibus, quòd cucullam inuita atque coacta induat, protestatur, tantæq; iniuriæ sibi illatæ Deum ultorem inuocat. Salomea itaque in monasterium conie&ta,

cum princeps Helenam filiam Knes Basilij Lintzkij Cæci, iamq́ue uita de- A
functi, fratris inquam ducis Michaelis Lintzkij, qui tum captiuus detinebatur, uxorem duxisset: continuò fama exoritur, Salomeam grauidam, propéque partum esse. rumorem confirmabant duæ matronæ, primorum consiliariorum, Georgij parui thesaurarij, & Iacobi Mazur cubicularij, uxores: aiebantq́ue sese ex ore ipsius Salomeę audiuisse, ut quæ grauidam se, & prope partum esse fateretur. Qua re audita, grauiter commotus princeps, utramque à se repulit: alteram, Georgij uxorem, etiam uerberibus affecit, quòd tempestiuius de hac re ad se non retulisset. Mox ut rem compertam haberet, Theodericum Rack consiliarium, & Potat secretarium quendam, ad monasterium in quo detinebatur, mittit: illisq́ue, ut ueritatem rei diligenter inquirerēt, demandat. Quidā nobis tum Moscovuiæ existentibus, sanctè affirmabant, Salomeam filium Georgiū nomine peperisse: nemini tamen infantem ostendere uoluisse. Quin cognoscendæ ueritatis gratia, quibusdam ad se missis, dicitur respondisse, indignos illos esse, quorum oculi infantem uiderent: dum in suam Maiestatem ueniret, matris iniuriam ulturum. quidam uerò eam peperisse, constanter negabant. Ambigua itaque ea de re est fama. B

Basilij porrò Linczkij ex Lithvuania profugi filiam, cur uxorem duxerit princeps, duas causas, præterquam quòd se ex ea liberos suscepturum sperabat, fuisse accepi: tum quòd socrus genus suum duxisset ex familia Petrovuitz, quæ magni quondam nominis in Hungaria erat, Græcorum'que fidem sequebatur: tum quòd Michaelem Linczkij, singulari dexteritate ac rara quadam fortitudine uirum, patruum liberi habituri essent. Habebat etenim princeps duos germanos fratres superstites, Georgium & Andream: atque ideo si fortè liberos ex aliqua alia uxore susciperet, eos fratribus uiuentibus, parum tutos fore in regni administratione putabat. Michaele autem in gratiam recepto, libertateq́ue donato, filios ex Helena susceptos, authoritate patrui in maiore quiete futuros non dubitabat, de cuius liberatione nobis præsentibus tractabatur: quem etiam uinculis solutum, liberisq́ue custodijs honestè mandatum, uidimus tandem libertate donatum, interq́ue cæteros Knesos testamento à C
principe nominatum, tutorem deniq́ue nepotum suorū Ioannis & Georgij institutum fuisse. Sed postea principe mortuo, cum uiduam regium thorum continuò cum quodam Boiarone cognomento Ovuczina contaminantem, inq́ue mariti fratres uinculis constrictos sæuientem, crudelius'que imperantem uideret, eam, ut honestius & sanctius uiueret, aliquoties sola pietate ac honestate adductus admonuerat: sed huius illa admonitionem adeò molestè impatienterq́ue tulit, ut mox qua ratione è medio tolleretur, consilium quęreret. causaq́ue reperta, Michaelem aiunt continuò proditionis crimine fuisse insimulatum, atque in carceres rursus coniectum, miserè tandem perijsse: uiduam quoque non ita diu pòst ueneno sublatam, Ovuczina uerò adulterum in partes dissectum fuisse. Matre itaque è medio sublata, maior natu filius Ioannes, 1528. anno natus, in regno succesit.

RELIGIO.

A RVſsia ut cœpit, ita in hunc uſq; diem in fide Chriſti ritu Græco perſeuerat. Habuit Metropolitanum, quondam reſidentem in Chiovuia, dein in Vuolodimeria, nunc uerò in Moſcovuia. Pòſt, cùm Metropolitæ ſeptimo quoq; anno Rufsiam Lithvuanorum imperio ſubiectã inuiſerent, exactisq; nummis inde redirent, hoc Vuitoldus, ne uidelicet prouinciæ ſuæ argento exhaurirentur, ferre noluit. Conuocatis itaq; epiſcopis, proprium Metropolitanũ conſtituit, qui nunc Vuilnæ, metropoli Lithvuaniæ, ſuam ſedem habet: quæ etſi Romanum ritum ſequatur, plura tamẽ templa Ruthenici, quàm Romani ritus, in ea cernuntur. Cæterùm metropolitæ Rhuteni authoritatem ſuam à patriarcha Conſtantinopolitano habent.

Rhuteni in Annalibus ſuis apertè gloriantur, ante Vuolodimerum & Olham, terram Rufsiæ eſſe baptizatam & benedictã ab Andrea Chriſti apoſtolo, quẽ ex Græcia ad oſtia Boryſthenis ueniſſe ipſi affirmant: & aduerſo flumine ad montes, ubi nunc Chiovuia eſt, nauigaſſe, atq; ibi o-
B mnẽ terrã benedixiſſe & baptizaſſe: crucẽ ſuam illic collocaſſe, prædixiſſeq; magnã ibi Dei gratiã, multasq; Eccleſias Chriſtianorũ futuras. Pòſt inde uſq; ad fontes Boryſthenis perueniſſe in Vuolok lacum magnũ, & per fluuium Lovuat deſcendiſſe in Ilmer lacum: unde per fluuium Vuolchovu, qui ex eodem lacu fluit, Novuogardiam: inde fluuio eodem in Ladoga lacum, & Heua flu. atq; in mare uſq; quod ipſi Vuaretzkoiæ appellant, nos Germanicum, inter Vuinlandiã & Livuoniam, Romam nauigando perueniſſe. Poſtremò in Peloponneſo propter Chriſtum, ab Ago Antipatro crucifixum fuiſſe. Hæc Annales ipſorum.

Eligebantur quondam Metropolitæ, item Archiepiſcopi, conuocatis omnibus Archiepiſcopis, Epiſcopis, Abbatibus & Prioribus monaſteriorum. inquirebatur uir ſanctioris uitæ per monaſteria & heremos, eligebaturq;. Hunc uerò principem aiunt ad ſe certos conuocare ſolere, atque ex eorum numero unum ſuo iudicio deligere. Erat eo tempore, cum Cæſaris Maximiliani Oratorẽ Moſcovuiæ agerem, Bartholomæus Me-
C tropolita, uir ſanctæ uitæ: cumq; princeps uiolaſſet iuramentum, per ſe & ipſum Metropolitam duci Semeſitz præſtitum, & alia quædam deſignaſſet, quæ uidebantur contra authoritatem illius eſſe, acceſsit principem, & inquit: Dum omnem authoritatẽ tibi uſurpas, ideo officio meo præeſſe non poſſum. Porrecto'que ſibi baculo ſuo, quem in modum crucis ferebat, officium reſignat. Princeps baculum cum officio ſine mora ſuſcipit, atq; pauperem cathenis uinctum, continuò Bielogeſero mittit. Aiunt hunc ibi aliquandiu in uinculis fuiſſe: liberatum tamen pòſt, priuatum'que, in monaſterio reliquum uitæ exegiſſe. Huic metropolita Daniel quidam XXX ferè annos natus, homo corpore robuſto atq; obæſo, facie rubenti, ſucceſsit: qui ne uentri magis quàm ieiunijs, uigilijs ac orationibus deditus uideretur, quoties actum publicum eſſet celebraturus, ſulphuris fumo tum faciem, ut impalleſceret, inficere, atque ita pallore imbutus, in publicum prodire ſolebat.

Sunt & aliȷ duo Archiepiſcopi in dominio Moſci, in Novuogardia, A
ſcilicet Magrici & Roſtoff. item Epiſcopi Tvuerenſis,Reſanenſis,Smo-
lenſis, Permiæ, Suſdali,Columnæ, Czernigovuiæ,Sari. Hi omnes Me-
tropolitæ Moſcovuitico ſubiecti ſunt. habent autē ſuos prouentus cer-
tos ex prædiȷs, & aliȷs extraordinariȷs,ut uocant,accidentalibus: caſtra
autem,ciuitates, aut ullam adminiſtrationē ſecularem (ut uocant) nō
habent: carnibus perpetuò abſtinent. Abbates duos tantum in Moſco
vuia eſſe reperi: Priores uerò monaſteriorum plurimos, qui omnes ar-
bitrio ipſius Principis,cui nemo reſiſtere audet,eliguntur.

Priores quomodo eligantur, ex cuiuſdam Varlami, Prioris Hutte-
nienſis monaſteriȷ,anno 7034.inſtituti,literis, ex quibus capita rerū dun
taxat excerpſi,apparet.Principiò fratres alicuius monaſteriȷ,Magno du
ci ſupplicant, ut idoneum Priorem eligat, qui eos diuinis præceptis inſti
tuat. Electus autem, priuſquam confirmetur à Principe, cogitur ſe iurā-
mento atq; inſcriptione obſtringere, quòd uelit in eo monaſterio iuxta
ſanctorum patrum conſtitutionem piè & ſanctè uiuere: omnes Officia- B
les iuxta maiorum conſuetudinem,conſentientibus etiam ſenioribus fra
tribus, aſſumere: ſingulis officiȷs fideles præficere, atque commodum
monaſteriȷ diligenter procurare: de negotiȷs & rerum cauſis, cum tri-
bus aut quatuor ſenioribus deliberare, factá que deliberatione, nego-
tium ad totum Collegium fratrum referre,atq; eorum communi ſenten-
tia de rebus decernere,conſtituereq;: non lautius priuatim uiuere,ſed in
eadem menſa perpetuò eſſe, & communi cibo cum fratribus uti: omnes
cenſus & reditus annuos diligenter colligere, ac in theſaurum monaſte-
riȷ fideliter reponere. Hæc ſub magna pœna,quā ſibi infligere Princeps
poteſt, item priuatione officiȷ, ſeruaturum ſe promittit. Obſtringunt ſe
iuramento quoque ipſi ſeniores fratres,prædicta omnia ſeſe ſeruaturos,
ac Priori inſtituto fideliter & ſedulò obtemperaturos.

Sacerdotes ſeculares ut plurimùm cōſecrantur hi, qui diu apud eccle-
ſias tanquam diaconi ſeruierunt. In diaconum autem nemo conſecratur,
niſi coniugatus. unde plerunq; & nuptias celebrare, & in gradum Dia-
conatus ſimul ordinari ſolent. Si uerò ſpōſa alicuius diaconi malè audit, C
tum in diaconum, niſi integræ famæ uxorem duxerit, non conſecratur.
Mortua coniuge, ſacerdos à ſacris obeundis prorſus ſuſpenditur: ſi ca-
ſtè tamen uiuit, officiȷs ac aliȷs rebus diuinis, cum cæteris eccleſiæ mini-
ſtris, choro tanquam miniſter intereſſe poteſt. Erat quidem antea con-
ſuetudo,ut uidui caſtè uiuentes, ſine reprehenſione ſacra peragerēt. Sed
nunc mos inualuit,ut nullus uiduorum ad ſacra facienda permittatur, ni
ſi monaſterium aliquod ingrediatur,iuxtáq; regulam uiuat.

Quicunque ſacerdos uiduus,ad ſecundas nuptias, quod cuique libe-
rum eſt,tranſierit, is nihil habet cum clero commune: item nullus ſacer-
dotum aut ſacra obire, aut baptizare, aut alio quouis fungi munere au-
det, niſi diacono præſente.

Sacerdotes in eccleſiȷs primum tenent locum.Et quicunque illorum
contra religionem aut officium ſacerdotale quauis ratione fecerit, iudi-
cio ſpiri-

A cio spirituali subijcitur. Si uerò furti aut ebrietatis accusatur, aut in aliud id genus uicij inciderit, à seculari magistratu, ut uocant, punitur. Vidimus Moscovuiæ ebrios sacerdotes publicè uerberari: qui aliud nihil querebantur, quàm sese à seruis, & non à Boiarone cæsos esse.

Paucis retroactis annis, quidam Principis locum tenens, sacerdotem in furto deprehensum, laqueo suffocari fecit. quā rem Metropolita grauiter ferens, ad principem defert. Accersitus locumtenens, principi respondit: Iuxta antiquum patriæ morem, furem, non sacerdotem se suspendisse. atque ita ille impunè dimissus fuit.

Si sacerdos queritur coram laico iudice, se à quopiam laico esse cęsum, (offensiones etenim omnes, ac iniuriarum genera, ad seculare iudicium spectant) tum iudex, si fortè cognouerit hūc ab illo lacessitum, aut quauis iniuria prius affectum fuisse, sacerdotem punit.

Sacerdotes plerunque ex contributione curialium sustinentur, assignantur'que illis domunculæ cum agris & pratis, unde uictum suis aut B famulorum manibus, instar uicinorum quæritant. Pertenues habent oblationes: aliquando ecclesię pecunia datur ad usuram, de centum decem, eamq́ꝫ sacerdoti porrigunt, ne suis illum alere sumptibus cogantur. Sunt etiam quidam, qui liberalitate principū uiuunt. Certè non multæ parochiæ reperiuntur, prædijs ac possessionibus dotatæ: exceptis episcopatibus, & quibusdam monasterijs. Nulla parochia, seu sacerdotium confertur cuipiam, nisi sacerdoti. In singulis autem templis unicum tantum altare, & in dies singulos unicum quoque sacrum faciendū putant. Rarissimè templum reperitur sine sacerdote, qui ter in hebdomada tantum sacra peragere obstringitur.

Vestitum propè laicorum habent, extra piretum paruum, & rotundum, quo rasurā tegunt, pileum amplum contra calorem & imbres superimponentes: aut pileo oblongo ex castorū pilis, colore grisco, utuntur. Omnes, baculos quibus innituntur, deferunt, Possoch dictos.

Monasterijs præsunt, ut diximus, Abbates & Priores: quorum hos Igumenos, illos uerò Archimandritas uocant. Habent seuerissimas leC ges ac regulas: quæ tamen sensim labefactæ, iacent. Nullo solatij genere uti audent. Cithara, aut aliud musices instrumentum, si apud aliquem repertum fuerit, grauissimè punitur. Carne perpetuò abstinent. Omnes, non solum principis mandato, sed & singulis Boiaronibus à principe missis parent. Interfui, quum prouisor meus à Priore quodam rem certam peteret: quam cum continuò non dedisset, uerbera minabatur: quo audito, euestigiò rem petitam attulit. Sunt plures, qui ex monasterijs in heremum se conferunt, ibi'que tuguriola faciunt, quæ aut soli, aut cum socijs incolunt: uictum ex terra & arboribus quærunt, nimirum radices, & alios arborum fructus. Hi autem Stolpniki appellantur. Stolp etenim columna dicitur. Domunculas autem angustas, & in altum erectas, columnis sustinent.

Metropolita, Episcopi, & Archiepiscopi, quamuis carnibus perpetuò abstinent: tamē cum inuitant hospites laicos, aut sacerdotes, eo tem-

pore quo carnibus uescuntur, habent hanc prærogatiuam, ut carnes illis A
in suo conuiuio apponant, quod Abbatibus & Prioribus prohibitū est.

Mitras Archiepiscopi, Episcopi, & Abbates nigras & rotundas ferūt: solus aūt Episcopus Nouuogardiensis albam bicornē, more nostro fert.

Vestes quotidianæ Episcoporum sunt, sicut aliorum monachorum: nisi quòd aliquando sericeas ferunt, & præsertim pallium nigrum, quod habet à pectore in utramque partem tres fibmrias albas, inflexas instar riuuli fluentis: in significationem, quòd ex corde & ore illorum fluunt riuuli doctrinę fidei, & bonorum exemplorum. Hi ferunt baculum, quo innituntur, quem gentiliter Possoch appellant, in modum crucis. Episcopus Nouuogardiensis album fert pallium. Cæterùm Episcopi duntaxat circa res diuinas, ac ipsam religionem piè procurandā ac promouendam sunt occupati: rem autem familiarem, & alia publica negotia, officialibus administranda committunt.

Habent in Catalogo certos Romanos Pontifices, quos inter sanctos uenerantur: alios uerò, qui post illud schisma fuerunt, execrantur, tan- B
quam eos qui ab Apostolorum sanctorumq; patrum, & septem Conciliorum ordinationibus defecerint, & tanquā hæreticos & schismaticos appellant: eosdemq; maiori odio prosequuntur, quàm ipsos Mahumetanos. Dicunt enim, septimo generali Concilio conclusum esse, ut ea quę in præcedentibus constituta ac determinata erant, in posterum quoque firma rata & perpetua essent: nec unquam posthac cuiquam licere aliud Concilium aut indicere, aut accedere, sub pœna anathematis. & hoc seuerissimè seruant. Erat quidam Metropolitanus Russiæ, qui ad instantiam Eugenij Papę Synodum accesserat, ubi & Ecclesiæ erant unitæ: reuersus in patriam capitur, omnibus bonis spoliatur, atq; in carceres conijcitur: ex quibus tandem euasit.

Inter nos & illos fidei diuersitatem esse, licet ex literarum exemplo cognoscere, quas Ioannes Metropolita Russiæ ad Archiepiscopum, ut ipsi dicunt, Romanum, dederat, ut sequitur:

Dilexi decorem tuum domine ac pater beatiss. Apostolica sede ac uo- C
catione digniss. qui ex remotis respicis ad humilitatem & paupertatē nostram, & alis dilectionis foues nos, & salutas nos sicuti tuos ex charitate, & interrogas specialiter de nostra fide uera & orthodoxa: de qua etiam audiens, ut nobis beatitudinis tuæ Episcopus retulit, admiratus es. Et quia tantus es, & talis Sacerdos, propterea ego pauper saluto te, honorando caput tuum, & deosculando manus tuas & brachia. Sis lætus, & à suprema Dei manu protectus: & det Dominus omnipotens tibi, tuis spiritualibus & nobis, ordinem bonum. Nescio unde exortæ sunt hæreses, de uera salutis & redemptionis uia: & mirari satis non possum, quis diabolorum tam malus ac inuidus, tam ueritati inimicus, ac mutuæ beneuolentiæ aduersarius fuerit, qui fraternam nostram charitatem à tota Christiana congregatione alienauit, dicens, nos non esse Christianos. Nos profectò, Christianos uos ex Dei benedictione ab initio cognouimus, licet in omnibus fidem Christianam non seruetis, & in multis diuer-

A tis diuersi sitis: id quod ex septem magnis Synodis ostendam, in quibus fides orthodoxa & Christiana instituta est, ac prorsus cōfirmata, in quibus etiam tanquam septem columnis sapientia Dei domum sibi ædificauit. In his præterea septem Synodis, omnes Papæ digni sunt habiti cathedra S. Petri, quia nobiscum sentiebant. In primo autem Synodo erat Syluester Papa, in secunda Damasus, in tertia Cœlestinus, in quarta beatissimus Papa Leo, in quinta Vigilius, in sexta Oaphanius, uir honorandus, & in Sacris scripturis doctus: in septima S. Papa Adrianus, qui misit primus Petrum Episcopum & Abbatem monasterij sanctæ Sabæ: unde postea exortæ sunt dissensiones inter nos & uos, quæ pullularunt præcipuè in antiqua Rana. Sunt profectò mala multa, quæ à uobis contra leges diuinas ac statuta committuntur: de quibus pauca ad charitatem tuam scribemus. Primùm de ieiunio sabbathi, contra legem obseruato: secundò de ieiunio magno, in quo septimanam abscinditis, & carnes comeditis, ac propter carnium uoracitatē homines ad uos allicitis. Item,
B qui sacerdotes secundum legem ducunt uxores, illos uos reijcitis. Item qui à presbyteris in baptismate inuncti sunt, illos uos iam denuò inungitis, dicentes, illa simplicibus sacerdotibus facere non licere, sed solis episcopis. Item de azymis malis, quæ manifestè Iudaicum seruitium seu cultum indicant. Et quod est caput omnium malorum, ut quæ confirmata sunt per S. Synodos, ea uos cœpistis permutare & peruertere, dicentes de spiritu sancto, quòd non tantum à patre, sed & à filio procedat: & multa alia maiora, de quibus tua beatitudo ad Patriarcham Constantinopolitanum, fratrem suum Spirituale̅, referre, & omnem diligentiam adhibere deberet, ut aliquando tollerentur isti errores, & ut unanimes essemus in concordia Spirituali, sicut dicit sanctus Paulus, informans nos: Oro uos fratres propter nomen Domini IESU CHRISTI, ut idem sentiatis, & dicatis, & non sit inter uos discordia, & sitis in eodem intellectu fortificati, & in eadem cogitatione. De istis sex excessibus, quantum potuimus, ad uos scripsimus: deinceps & de alijs scribemus
C charitati tuæ. Si enim ita res se habet, sicuti audiuimus, agnosces ipse nobiscum, transgredi per uos Canones sanctorum Apostolorum, & instituta magnarum septem Synodorum, in quibus erant omnes uestri primi Patriarchæ, & concorditer dicebant, quòd uerbum uestrum esset unum. Et quòd manifestè erretis, nunc palàm redarguam. In primis de ieiunio sabbathi, uidetis quæ de isto S. Apostoli docuerunt, quorum doctrinam habetis. & maximè beatus Papa Clemens, primus post sanctum Petrum apostolum, ita scribit ex statutis Apostolorum, ut est in Canone LXIIII. de sabbatho dicens: Si Ecclesiasticus inuentus fuerit, qui die Dominico uel sabbatho ieiunaret, pręter sabbathū magnū, degradetur: si autem secularis homo fuerit, excommunicetur, & ab Ecclesia seiungatur. Secundum erat de ieiunio, quod uos corrumpitis. Est Iacobitarum & Armeniorum hæresis, qui lacte & ouis in sancto ieiunio magno utuntur. quis enim uerus Christianus audet ita facere & cogitare? Legite Canones sextæ magnæ Synodi, in qua Oaphanius Papa uester,

 ea prohi-

ea prohibet. Nos profectò, cum resciueramus, in Armenia, & alijs qui- A
busdam locis, ouis & caseo in magno ieiunio uesci, nostris illico mandauimus, ut ab eiusmodi cibo atque omni imolo dæmoniorũ abstinerent: à quibus si quis non abstineret, ab Ecclesia separaretur: si sacerdos, à sacris suspenderetur. Tertius præterea maximus est error & peccatum, de coniugio sacerdotum, quòd ab illis qui uxores habent, sumere corpus Domini renuitis: cum sancta Synodus, quæ fuit in Gangra, scribat in quarto Canone: Qui spernit sacerdotem, secundum legem uxorem habentem, & dicit, quòd non liceat ex manibus eius accipere Sacramentum, sit anathema. Item Synodus dicit: Omnis diaconus, uel sacerdos dimittens propriam uxorem, priuetur sacerdotio. Quartum peccatum erat inunctio, seu confirmatio. Non'ne ubique dicitur in Synodis: Confiteor unum baptisma, in remissionem peccatorum? Si ergo est unum baptisma, erit & unum chrisma, & uirtus eadem tam Episcopi quàm sacerdotis. Quintus est error de azymis: qui quidem error est principium & radix totius hæresis, sicuti demonstrabo. & quanquam necesse esset huc multas adducere scripturas, tamen id aliàs faciam, & in præsentiarum hoc tantum dicam: Quia azymi à Iudæis fiunt in memoriam liberationis eorum, & fugæ ex Ægypto: nos autem semel Christiani sumus, nunquam in labore Ægyptiorum fuimus, & huiusmodi Iudæorum de sabbatho, azymis, & circuncisione obseruationes, nobis obmittendas esse mandatum est. Et si aliquis sequatur unum ex illis, sicuti dicit sanctus Paulus, tenetur totam legem implere, eodem Apostolo dicente: Fratres, ego accepi à Domino, quod & tradidi uobis: quia Dominus in qua nocte tradebatur, accepit panem, benedixit, sanctificauit, fregit, & dedit sanctis discipulis, dicens, Accipite & manducate, &c. Considera quid dico. non dixit, Dominus accipiens azyma, sed panem. Quòd illo tempore nec azymi erant, nec Pascha fiebat, nec Dominus tunc comedebat Pascha Iudæorum, ut daret azyma Apostolis, probabile est per hoc, quòd Iudæorum Pascha stando fit & comeditur: quod in Christi cœna non fiebat, ut Scriptura dicit, Recumbentibus eis cum duodecim. item, Et discipulus recubuit super pectus ipsius in C
cœna. Nam quod ipse dixit, Desiderio desideraui hoc Pascha manducare uobiscum: Iudæorum pascha non intelligit, quod antè semper comedebat cum ipsis. Neque cum dicit, Hoc facite in meam commemorationem, necessitatem faciendi, tanquam Iudæorum Pascha esset, imponit: neque azyma illis, sed panem dat, cum dicit, Ecce panis quem ego do uobis. similiter ad Iudam: Cui egò dabo panem intingens in sal, ipse est traditurus me. Si autem dicitis istam rationem, quòd nos celebramus in azymis, quia nulla est terrestreitas uel commixtio in diuinis: cur diuinitatis obliti estis, & sequimini ritum Iudæorum, ambulantes in hæresi ipsius Iuliani, Machumeti, & Apollinaris Laodicensis, & Pauli Syrij Samosatensis, & Eutychij, & Diasterij, aliorum'que qui erant in sexta Synodo deprauatissimi heretici, diabolicoq; spiritu repleti? Sextus denique error est, de Spiritu sancto. Quomodo enim dicitis, Credo in Deum pa-

A Deum patrem & filium, & ſpiritum ſanctum, qui à patre & filio proce-dit? Mirabile eſt profectò, & horrendum dictu: quòd audetis fidem peruertere: cum ab initio per uniuerſum orbem, in omnibus Chriſtianorum eccleſijs conſtanter canatur: Credo in ſpiritum ſanctum, & Dominum uiuificantem, & à patre procedentem, qui cum patre & filio ſimul adoratur & glorificatur. Quare igitur uos non dicitis, ſicuti alij Chriſtiani omnes: ſed additiones ponitis, & nouam adducitis doctrinam? cum tamen Apoſtolus dicat: Si quis annunciauerit uobis, præter ea quæ uobis diximus, anathema ſit. Vtinam uos non incurratis iſtam maledictionem. Difficile eſt enim, & horrendum, Dei ſcripturam, compoſitam per ſanctos, permutare & peruertere. Neſcitis quàm maximus ſit error. Nam duas uirtutes, duas uoluntates, & duo principia de ſancto ſpiritu adducitis, adimentes & parui facientes eius honorem, & hæreſi Machidoniæ conformes eſtis: quod abſit. Oro, & me inclino ad ſanctos pedes tuos, ut ab huiuſmodi errorib. qui inter uos ſunt,
B ceſſes, & maximè ab azymis abſtineas. Volui etiam aliquid ſcribere de ſuffocatis & immundis animalibus, & de monachis edentibus carnes: ſed de his poſtea (ſi Deus uoluerit) ſcribam. Parce autem, propter maximam charitatem, quòd de his rebus ad te ſcripſi. An autem ſunt facienda illa quæ fiunt, interroga ſcripturas, & inuenies. Rogo te Domine, ut ſcribas ad Dominum noſtrum patriarcham Conſtantinopolitanum, & ad ſanctos Metropolitas, qui uerbum uitæ in ſe habent, & ſicut luminaria in mundo lucent. Fieri enim poteſt, ut Deus per illos ſuper huiuſmodi erroribus inquirat, emendet & conſtituat. Deinde ſi tibi uidebitur, mihi minimo inter alios omnes, reſcribas. Saluto te ego Metropolita Ruſsiæ, & alios omnes tibi ſubiectos clericos & laicos. Salutant etiam te mecum S. Epiſcopi, Monachi & Reges, magni homines. Charitas ſpiritus ſancti ſit tecum, & cum omnibus tuis: Amen.

SEQVVNTVR CANONES CVIVSdam Ioannis Metropolitæ, qui dicitur Propheta, quos raptim ut potui adſequi, adiungere uolui.

C

PVERI in neceſsitate abſque ſacerdote baptiſentur. Animalia, uolucres, ab auibus uel feris laceræ, non comedantur: qui uerò commederint, aut in azymis celebrauerint, uel in ſeptuageſima carne uſi fuerint, uel animantium ſanguinem uorauerint, corrigantur.

Aues, animalia ſuffocata, non comedantur.

Rhuteni cũ Romanis in neceſsitate comedant, celebrent aũt minimè.

Rhuteni omnes Romanos non rectè baptiſatos, quia in aquã toti non ſunt immerſi, ad ueram fidem conuertant: quibus conuerſis, non ſtatim Euchariſtia, ſicuti nec Tartaris, alijs'ue à fide ſua diuerſis, porrigatur.

Imagines antiquæ, & tabulæ, ſuper quibus conſecrationes fiunt, non comburantur: ſed in hortis, aut alio honorifico loco, ne iniuria afficiantur, aut dedecore, ſepeliantur.

Si in

Si in loco ſacro domum exædificaueris, locus ubi erat altare, uacuus relinquatur. A

Maritus monaſterium ingreſſus, ſi eius uxor alteri nupſerit, in ſacerdotem conſecretur.

Principis filia, ei qui communione in azymis, & cibis utitur immundis, non in matrimonium locetur.

Sacerdotes, hyberno tempore ex animalium, quibus ueſcuntur, pellibus, femoralia ferant.

Non confeſsi, & aliena bona haud reddentes, ad communionem non admittantur.

Sacerdotes & monachi, nuptijs chorearum tempore non interſint.

Sacerdos ſi ſciens, perſonam iam tertiò expetentem matrimoniũ coniunxerit, officio priuetur.

Mater filios baptizari uolens, ieiunare non ualentes, pro illis ieiunet.

Si maritus relicta priore uxore, alteram duxerit, uel uxor alteri nupſerit, ad communionem, niſi ad matrimonium redierit, non admittatur. B

Nullus alienæ fidei uendatur.

Sciens cum Romanis comedens, orationibus mundis mundetur.

Vxor ſacerdotis ab infidelibus capta, redimatur: & in matrimonium, quia uim paſſa eſt, reaſſumatur.

Mercatores & peregrini ad Romanorum partes proficiſcentes, communione non priuentur: ſed ad eandem, iniunctis quibuſdam pro pœnitentis orationibus reconciliati, admittantur.

In monaſterio conuiuia, aduocando mulieres, non habeantur.

Matrimonium non niſi publicè, in Eccleſijs contrahatur.

SEQVVNTVR QVAESTIONES Cyrilli cuiuſdam, ad epiſcopum Niphontem Nouuogardienſem.

Vid ſi homo poſt communionem, ex nimia cibi aut potus repletione euomuerit? RESPON. Quadraginta diebus ieiunando pœniteat. Si non ob repletionem, uerùm ex nauſea, XX diebus: ſi uerò alia leui ex cauſa, minus. Sacerdos tale quiddam committens, XL diebus à diuinis & abſtineat, & ieiunet: ſin alia leui ex cauſa, per ſeptimanam ieiunet: quin medone & carne ac lacte abſtineat. Si autem tertia aut quarta poſt communionem die euomerit, agat pœnitentiam. Sin aliquis Sacramentum euomerit, centum & uiginti diebus pœniteat: ſi uerò in infirmitate euomerit, tribus diebus: uomitum uerò igni comburat, & centum Pſalmos dicat: ſi autem canis uomitum deuoraret, centum diebus ieiunet. C

Si uaſa terrea, uel lignea immunda fuerint, quid faciendum? R. Orationibus mundis mundentur.

Quid pro anima defuncti faciendũ? R. Det griſnam unam pro quinque Miſsis, cum fumigationibus, panibus, & tritico cocto, quod dicitur Kuthia. Sacerdos uerò habeat uinum proprium.

Quid ſi

A Quid si monacho infirmo, Seraphica ueste induto, per octo dies nihil dederim ad edendum? R. Bene factum, quia erat in Angelico ordine.

Quid si Latinus Rhutenico ritu initiari uoluerit? R. Intret ecclesiam nostram VII diebus: nouum illi imponatur nomen, singulis diebus quatuor orationes eo præsente dicantur deuotè: abluat se deinde in balneo, septem diebus carnibus & lactarijs abstineat, octaua die lotus ingrediatur ecclesiam. Super quo quatuor illæ orationes dicentur, mundis uestibus induatur, corona seu sertum super caput illi imponatur, chrismate inungatur, cereus illi in manus detur: dum Missa peragitur, communicetur, proq; nouo Christiano habeatur.

An aues, pisces, uel alia terrestria animalia, festis diebus interficere liceat? R. Die Dominico, quia dies festus est, homo in ecclesiam eat: humanis uerò necessitatibus exigentibus, occidantur.

An Sacramentum in hebdomada Palmarum consecratum, per totum annum seruare liceat? R. Seruetur in uase mundo: sacerdos uerò id in-
B firmo porrigens, parum uini addat.

An aquam uino addere liceat, communicando infirmum? R. Sufficit uinum tantùm.

An infirmis dæmoniacis, & mente captis, liceat dare Sacramentum? R. Ora illorum tantum Sacramento tangantur.

An sacerdoti habenti uxorem in puerperio, quemadmodum super laicorum fit uxoribus, orationes dicere liceat? R. Non. nam ea in Græcia non seruatur consuetudo, nisi alius non inueniatur sacerdos.

Quid in die Exaltationis S. Crucis edendum? R. Monachi piscibus non uescantur: laici uerò eadem die deosculantes S. Crucem, carnes edere possunt, nisi fortè in diem Veneris aut Mercurij inciderit.

An sacerdoti [redacted], manè ecclesiam ingredi licet? R. [redacted], ecclesiam ingrediatur, Euangelium legat: ad altare uerò accedere, uel celebrare prohibeatur. Volens autem sacerdos diebus Solis & Martis celebrare, poterit die Lunæ [redacted], & sic deinceps.

C An uxorem non habenti, Eucharistia porrigenda? R. Dummodo per integram quadragesimã [redacted].

An infantuli post baptismum communicandi? R. In templo, dum sacra peraguntur, aut uespertinæ preces cantantur, communicentur.

Quo cibi genere in ieiunio maiore utendum? R. Dominicis & sabbatis diebus, piscibus: alijs uerò Ikhri, hoc est, piscium intestinis.

In maiori hebdomada, monachi mel edant, & bibant kvuas: id est, aquam acetosam.

In consecratione Kuthie, cerei quot sunt incendendi? R. Pro animabus duo, tres uerò pro salute uiuentis.

Kuthia quomodo conficienda? R. Sint tres partes tritici cocti: quarta uerò de pisis, fabis, & cicere, pariter coctis, condiantur melle, & zaccaro. adhibeantur etiam, si habentur, alij fructus. Kuthia autem hac, peractis exequijs, in ecclesia utantur.

Quando

Quando Bulgari, Polovuczi, & Czudi baptiſandi? R. Si quadraginta diebus antè ieiunent, & orationes mundæ ſuper illos dicantur: ſi uerò Slauus fuerit, octo tantum diebus ieiunet. Baptiſans autem puerum, manicas bene ſuccingat, ne dum immergit puerum, de lauacro baptiſmatis in ueſte aliquid remaneat. Puerpera quoq; à partu quadraginta diebus, templum non ingrediatur. A

An mulier poſt menſtrua, communicanda? R. Non communicetur, niſi prius ſit lota.

An liceat ingredi habitaculum puerperæ? R. In locum ubi mulier peperit, nemo ante triduum ingrediatur. Quemadmodum enim alia immunda uaſa, diligenter lauanda: ita habitationem illam orationibus eſſe prius mundandam.

An poſt occaſum ſolis ſepeliendum? R. Occaſo iam ſole, nemo ſepeliatur: eſt enim hæc mortuorum corona, uidere ſolem antequam ſepeliantur. Plurimùm autem meretur, qui oſſa mortuorum & imagines antiquas condit. B

An liceat marito, circá feſtum Paſchæ ſumere Euchariſtiã? R. Si cum uxore per quadrageſimam non concubuerit. Item, qui dentibus die Paſchæ ouum attigerit, aut ex cuius gingiua ſanguis manauerit, eadem die à communione abſtineat.

An liceat marito, proxima poſt communionem nocte cum uxore concumbere? R. Licet. diebus tamen Veneris, Sabbati, & Dominico, ſi deprauati ingenij conceperit puerum uxor, parentes pœniteant. Si autem nobiles & magni nominis fuerint parentes, dent certas griffnas ſacerdoti, ut pro eis oret.

Si fortè lacerata papyrus, quę aliquid ſacrarum literarum continebat, in terram proiecta fuerit, an eodem loco deambulare liceat? R. Non.

An liceat lacte alicuius uaccæ, eodem die quo uitulum edidit, uti? R. Non, quia eſt ſanguine mixtum: poſt biduum autem licebit.

Quando poteſt aliquis à ſacris ſuſpendi? R. Sacerdos tempore ieiunij [redacted] denique [redacted] à diuinis per integrum annum abſtineat: ſi uerò ante ſacerdotium tale quid commiſerit, in ſacerdotem non conſecretur. C

Laicus uerò eiuſmodi peccata ac flagitia deſignans, eo anno non communicetur.

An ſit initiandus ſacris is, ex quo aliqua uno duntaxat [redacted] R. Rarò [redacted] decies autem ſi congreſſus fuerit, non conſecretur.

Præterea qui uirgini ſtuprum obtulit, aut [redacted] primo [redacted] animaduerterit, in ſacerdotem pariter non conſecretur.

Diuortium celebrans, quomodo pœnitebit? R. Perpetuò ab Euchariſtia, niſi iamiam animam agens, abſtineat.

Licebit'ne cuipiam in uita, pro animæ ſuę ſalute exequias mortuorum obire? R. licet.

An con-

A An coniunx coniugem, in perficienda poenitentia iuuare potest? R. Non potest, tanquam frater fratrem.

An sacerdos ea die qua mortuum sepeliuit, & deosculatus est, obire sacra debeat? R. Non debet.

An puerpera deploratæ ualetudinis, communicari debet? R. Dummodo ex eo loco, ubi enixa est, asportata, ac lota fuerit.

An liceat [redacted]bi sunt imagines sanctorum? R. A[redacted]? similiter nec [redacted] imaginibus, nisi bene reclusę & opertę fuerint, [redacted]

An liceat illico à prandio, uel coena, antequam dormias, in templo orare? R. Vtrum melius, dormire, an orare?

Potest'ne sacerdos sine sacerdotali habitu accedere ægrotum, eiq́ porrigere Sacramentum? R. Potest.

Quomodo ducendę uxores? R. Volens uxorem ducere, quadraginta, aut minus octo diebus, se ab alijs mulieribus contineat.
B

An mulieri quę facit abortum, poenitēdum? R. Mulier non casu aliquo, sed temulēta, faciens abortum, poeniteat. Item, quę uiro suo aquam, qua ipsa se lauit, ad bibendū, ut se amet, dederit, sex hebdomadis ieiunet.

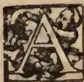
An carne & lacte eius uaccæ, qua cum [redacted] corpus, utendum? R. Omnes, præter excessorem, uti possunt.

An mulier consilio uetularum, quo concipiat, utatur? R. Mulieres, antiquarum uetularum consilio, herbis, ut concipiant, utentes, & non potius sacerdotes, qui eas orationibus suis iuuent, accedentes, sex hebdomadis poeniteant, atq́ sacerdoti trēs griffnas numerent. Grauidam autem temulentus si læserit, ita ut aborsum faciat, medio anno poeniteat. Obstetrices quoq́ octo diebus ab æde sacra abstineant, dum orationibus mundentur.

BAPTISMUS.

C BAptizantur hoc modo. Nato infante, mox accersitus sacerdos, ante ianuam habitationis in qua est puerpera, certas stando recitat orationes, puerocq́ nomē imponit. Deín XL. communiter die, si fortè puer ægrotet, defertur in templum, & baptizatur, ac ter in aquam totus immergitur: alioqui baptizatum non crederent. Mox inungitur chrismate, quod cōsecratum est in hebdomada magna. inungitur deniq́ myrrha, ut ipsi dicunt. Aqua uerò baptismatis singulis infantibus consecratur, & continuò post baptismum extra templi portam effunditur. Semper in templo baptisantur infantes, nisi longinquitas loci nimia, aut frigus puero obesset: neque unquam aqua tepida, nisi pueris infirmis, utuntur. Susceptores ex uolūtate parentum assumuntur: & quoties præeunte certis uerbis sacerdote, diabolo renunciant, toties in terram expuunt. Sacerdos etiam infanti capillos abscindit, eosq́ cerę etiam intricat, & in templo loco certo reponit. Non adhibent sal, neq́ saliuam cum puluere.

SEQVITVR BVLLA ALEXANDRI *Papæ, ex qua Baptiſmus Rhutenorum abundè conſtat.*

Lexander Epiſcopus, ſeruus ſeruorum Dei, ad perpetuam A
rei memoriam. Altitudo diuini conſilij, quod humana ratio
nequit comprehendere, ex ſuæ immenſæ bonitatis eſſentia,
aliud ſemper ad ſalutem humani generis pertinens, tempore
congruo, ſecreto myſterio, quod ipſe Deus nouit, opportuno, producit
& manifeſtat: ut cognoſcant homines, ex ſuis meritis, tanquam ab ipſis,
nihil proficere poſſe, ſed eorum ſalutem & omne donum gratiæ ab ipſo
ſummo Deo & patre luminum prouenire. Sanè non ſine grandi &
ſpirituali mentis noſtræ lætitia accepimus, quòd nonnulli Rhuteni in
ducatu Lithvuaniæ, & alij ritu Græco uiuentes, fidem tamen Chriſtia-
nam aliàs profitentes, qui Vuilnenſem ac Chiovuienſem, Lutzeorien-
ſem, & Mednicenſem ciuitates & diœceſes, ac alia loca eiuſdem ducatus
inhabitant, ſancto ſpiritu cooperante illuſtrati, nonnullos errores, quos
hactenus, ritu & more Grecorum uiuentes, obſeruarunt, penitus ab eo- B
rum mentibus & cordibus abdicare, & unitatē fidei Catholicę & Latinę
Romanę Eccleſiæ amplecti, & ſecundum ritū eiuſdem Latinę & Roma-
næ eccleſiæ uiuere deſiderant & proponūt. Sed quia more Græcorū, ſci-
licet in tertia perſona baptiſati fuerunt, & nonnulli aſſerunt eos de nouo
baptiſari debere, prædicti qui ritu Gręco hactenus uixerūt, & adhuc ui-
uunt, tanq̃ antea ritè baptiſati, renuunt & recuſant de nouo baptiſma ſu
ſcipere. Nos igitur, qui ex commiſſo nobis deſuper, licet inſufficientibus
meritis, officio paſtorali, cupimus ſingulas oues nobis commiſſas ad ue
rum ouile Chriſti perducere, ut fiat ex illis unus paſtor, & unum ouile,
& ne ſancta Catholica eccleſia diuerſa & deformia membra à capite di-
ſcrepātia, ſed conformia habeat, attendentes quod per fœlicis recorda-
tionis Eugenium Papam quartum prædeceſſorem noſtrum, in concilio
per eum Florentiæ celebrato, & in quo Græci atq; Armeni, unà cū Ro-
mana eccleſia ſentientes interfuerūt, definitum fuit, formam huius ſacra-
mēti Baptiſmatis exiſtere, Ego te baptizo in nomine patris & filij et ſpiri C
tus ſancti, amen: ac etiam per illa uerba, Baptizetur talis ſeruus Ieſu Chri
ſti, in nomine patris & filij & ſpiritus ſancti: uel, Baptizatur manib. meis
talis, in nomine patris & filij & ſpiritus ſancti: uerum perfici baptiſma.
quoniam eius principalis cauſa, ex qua baptiſma uirtutē habet, ſit ſancta
trinitas: inſtrumentalis autē ſit miniſter, qui tradit exterius ſacramētum,
ſi exponitur actus qui per ipſum exercetur miniſterium, eius ſanctæ tri-
nitatis inuocatione efficitur ſacramētum: & propterea huiuſmodi ſacra-
menti, ſic in tertia perſona collati, reiterationem neceſſariā non exiſtere:
habita etiam ſuper hoc cum fratribus noſtris deliberatione matura, au-
ctoritate Apoſtolica, nobis & alijs Romanis Pōtificib. ab ipſo Ieſu Do-
mino noſtro per beatum Petrum (cui & ſucceſſoribus eius Apoſtola-
tus, miniſterij diſpēſationem commiſit) tradita, tenore præſentium de-
cernimus atq; declaramus, omnes & ſingulos ſic in tertia perſona bapti-
zatos,

A zatos, uolentes à ritu Græco ad ritum & morem Latinæ & sanctæ Romanę ecclesiæ uenire, simpliciter & sine alia cõtradictione, aut etiam obligatione, uel coactione, quòd iterum rebaptisentur: etiam cum intentione, quòd aliàs ritus per oriẽtales ecclesias seruari soliti, hæreticam prauitatem non cõcernen. obseruari possint: facta prius tamen per eos omnium errorum, rituum Græcorum, à Latina & Romana ecclesia, & illius ritu ac sanctis institutionibus deuiantium, abiuratione, admittendos fore. exhortañ. etiam per uiscera misericordiæ Dei nostri, omnes & singulos qui prędicto modo baptizati sunt, & ritu Græco uiuunt, ut abnegata omniũ errorum, quæ secũdum morem & ritum Græcorum hactenus obseruarũt, quiq; ab immaculata & sancta Catholica, Latina & Romana ecclesia, & illius sanctorum patrum institutionibus approbatis deuient, uelint eidem Catholicę ecclesiæ, illiusq; salubribus documentis, pro animarum suarum salute & ueri Dei cognitione adhærere: & ne eorum sanctum propositum à quouis retardari possit, modò uenerabili fratri
B nostro Episcopo Vuilnensi, in uirtute sanctæ obedientiæ committimus & mãdamus, quatenus omnes & singulos sic baptizatos, & ad unitatem præfatæ Latinæ ecclesię uenire, & errores prædictos abiurare uolentes, ad præfatæ Latinæ ecclesiæ unitatem, errorum huiusmodi abiurationem per se uel per alium, seu etiam alios seculares Prælatos, ecclesiasticos seu prædicatores, aut minorum ordinum regularis obseruãtiæ professores, doctos & probos, ac alios idoneos, quibus id duxerit committẽdum, recipiat & admittat: ac tam sibi quàm illi, aut illis, cui uel quibus, quoties expedierit, id duxerit committendum, singulos præfatos, sic inueniẽtes ab excessibus, propter obseruationem huiusmodi errorum, ac hæretica prauitate inde proueniente, nec non excommunicationis sententia, aliisq; censuris & pœnis ecclesiasticis, quos quomodolibet propter ea incurrẽt, dicta Apostolica auctoritate absoluendi, ac eis pro modo culpæ pœnitentiam salutarem iniungẽdi, aliaq; in præmissis necessaria faciendi, plenam & liberam licentiam & facultatem concedimus, per
C pręsentes. Verùm quia forsan difficile foret, pręsentes nostras literas ad singula loca, ubi opus fuerit, referre: uolumus, & eadẽ authoritate Apostolica decernimus, quòd earũdem literarum trãssumptũ, manu alicuius notarii publici subscripto, & sigillo præfati Vuilnẽs. seu alterius alicuius episcopi, uel prælati ecclesiastici munito, eadẽ fides prorsus adhibeatur in iudicio & extrà, & aliàs ubilibet, ubi fuerit exhibitũ uel ostẽsum, sicut ipsis literis originalibus adhiberetur, si forent exhibitæ uel ostensæ, non obstãtibus cõstitutionib. & ordinationibus apostolicis, cęterisq; cõtrariis quibuscunq;. Nulli ergo omnino homini liceat hãc paginam nostræ constitutionis, declarationis, exhortationis, cõmissionis, mãdati, cõcessionis, uoluntatis & decreti infringere, uel ei ausu temerario cõtraire. Si quis autẽ hoc attentare pręsumpserit, indignationẽ omnipotẽtis Dei, ac beatorũ Petri & Pauli apostolorũ eius, se nouerit incursurum. Datum Romæ, apud S. Petrũ: Anno incarnationis Dominicæ millesimo quingentesimoprimo, decimo Kal. Septem. Pontificatus nostri anno nono.

CONFESSIO.

Confesſionem quamuis ex conſtitutione habent, uulgus tamen eam A
Principum opus eſſe,& præcipuè ad nobiles dominos & præſtantiores uiros pertinere exiſtimat. Cõfitẽtur circa Paſchatis feſtum, magna cordis contritione ac ueneratione. Stat confeſſor, unà cum confitente, in medio templo, uultu conuerſo ad imaginem quandam, ad hoc conſtitutam. Finita dein confeſsione, pœnitẽtiaq́ꝫ iuxta delicti qualitatem iniuncta, ante ipſam imaginem ſubinde ſeſe inclinant, ſignoq́ꝫ crucis frontem pectus'que ſignant: magno deniq; gemitu clamant, IESV CHRISTE fili Dei, miſerere noſtri. Nam hæc communis illorum eſt oratio. Quibuſdam pro pœnitentia ieiunia, nõnullis certæ quædam precationes (Dominicam etenim orationem perpauci ſciunt) iniunguntur: quoſdam, qui grauius aliquid commiſerint, aqua abluunt. Ex profluente etenim aquam in Epiphania Domini hauriunt, eamq́ꝫ conſecratam per totum annum in templo, pro mundandis & abluendis grauioribus peccatis ſeruant. Item peccatum die Sabbatho cõmiſſum, leuius iudicant, minusq́ꝫ pœnitentię pro eo iniungunt. Sunt complures & leuiſsimæ cauſæ, pro- B
pter quas in templum non admittuntur: ſolent tamen excluſi plerunq; portis & feneſtris templi aſtare, atque inde non minus uidere & audire ſacra, quàm ſi in templo fuiſſent.

Is qui concubuerit cum uxore ſua, & poſt conſtitutum tempus ſe non abluerit, ea die ingredi templum non audet.

COMMVNIO.

Communicant ſub utraq; ſpecie, miſcentes panem uino, ſeu corpus ſanguine. Sumit ſacerdos cocleari ex calice portiunculam, porrigitq́ꝫ communicanti. Quotieſcunq; aliquis in anno uoluerit, modò confeſſus fuerit, ſumere corpus Domini poteſt: alioqui tempus conſtitutum ad feſtum Paſchatis habẽt. Pueris ſeptem annorum porrigunt ſacramẽtum: dicuntq́ꝫ, tum hominem peccare. Si puer infirmus fuerit, aut fortè animam agere cœperit, ut de pane ſumere non poſsit, infunditur ei gutta ex calice. Sacramentum ad communicãdum, non niſi dum ſacrum fit, conſecratur: pro infirmis autem conſecratur die Iouis, in maiori hebdoma- C
da, & conſeruatur per totum annum. Cæterùm cum fuerit neceſſe, accipit inde portiunculam, quam uino imponit, & bene humectatam porrigit ægroto, dein parum aquæ tepidæ addit.

Nullus monachorum, nec ſacerdotum, horas Canonicas, ut uocant, orat, niſi habeat imaginem præſentem: quam etiam nemo, niſi magna ueneratione, attingit. qui eam autem in publicum profert, manu eam in altum tollit: quam omnes prætereuntes, aperto capite, cruce ſe ſignantes, inclinando, plurimùm uenerantur. Libros Euangelij non niſi in locis honeſtis, tanquam rem ſacram reponunt: neque manibus tangunt, niſi prius cruce ſe munierint, & capite aperto inclinato'que honorem exhibuerint: pòſt, ſumma cum ueneratione in manus ſumunt. Panem quoque, antequam uerbis conſuetis more noſtro conſecratus fuerit, cir-

cumlatum

A cumlatum per ecclesiam, concoeptis uerbis uenerantur & adorant.

FESTI DIES.

Festos dies uiri præstantiores, peractis sacris epulis, ebrietate & uestitu eleganti uenerantur: uulgus, domestici ac serui, plerunque laborant, dicentes, feriari & à labore abstinere dominorum esse. Ciues & mechanici, diuinis intersunt: quibus peractis, redeunt ad laborem, sanctius putantes labori incumbere, quàm bibendo, ludendo, & id genus rebus, substantiam & tempus inaniter perdere. Nam uulgo & plebi ceruisiæ & medonis potus prohibitus est: quibusdam tamen solennioribus diebus, utputa Natalis Domini, ferijs Pascę, Pētecostes, & alijs quibusdam, potare illis permissum est: quibus sanè non propter diuinum cultum, sed potum potius, à labore abstinent.

Trinitatis festum celebrant die Lunæ, in ferijs Pentecostes. In octaua uerò Pentecostes, festum omnium Sanctorum. Diem autem Corporis Christi, more nostro non uenerantur.

B Iurando ac blasphemando, rarò nomen Dei usurpant. cum autem iurant, per osculum crucis dicta uel promissa firmāt. Blasphemiæ eorum, Hūgarorum more, communes sunt, Canis matrem tuam subagitet, &c.

Quoties se signo crucis signant, id manu dextra sic faciunt, ut frontem primùm, deinde pectus, mox dextram, ac demum sinistram pectoris partem punctim in formam crucis tangant. Quòd si quis aliter ducat manum, eum non pro domestico fidei suæ, sed pro alieno habent: sicut me huius ceremoniæ ignarum, ac aliter ducentem manum, hoc nomine notatum & obiurgatum esse memini.

PURGATORIUM.

Purgatorium nullū credunt: sed dicunt, unicuique uita defuncto, secundum meritum suum esse locum: pijs quidem lucidum, cum angelis placidis: impijs autem obscurum, & cęca caligine obductum, cum angelis terribilibus destinatum esse, in quo extremum expectant iudicium. ex loco & angelis placidis cognoscunt animæ gratiam Dei, semper petunt extre-

C mum iudicium: aliæ contrà. Neque animam à corpore separatam, poenis obnoxiam esse putant. nam cum anima in corpore se contaminauerit, cum corpore esse expiandam. Quòd autem pro defunctis funebre sacrum faciunt, credunt, eo posse tolerabiliorem animabus exorari ac impetrari locum, in quo facilius expectare futurum iudicium queāt. Aqua benedicta nemo se aspergit, nisi à Sacerdote aspergatur. Coemiteria pro sepeliendis corporibus non cōsecrant. aiunt enim, corporibus inunctis & consecratis, terram ipsam, non corpora terra, consecrari.

DIUORUM CULTUS.

Nicolaum Barensem inter sanctos in primis uenerātur, deque eius plurimis miraculis quotidie prædicant: quorum unicum, quod non ante multos annos contigit, adiungere placuit. Michael quidam Kysaletzki, uir magnus & strenuus, in quodā conflictu Tartarico, quendam magni nominis Tartarum fugientem est persecutus: quem cum citato equi

 cursu asse-

cursu assequi non posset, Nicolae (inquit) perduc me ad hunc canem. A Tartarus hæc audiens, territus exclamat: Nicolae, si hic tuo auxilio me assequetur, nullum miraculum facies: si uerò me alienum à tua fide, ab illius persecutione incolumem seruaueris, tum magnũ erit nomẽ tuum. aiunt Michaelis equum restitisse, Tartarumq; elapsum. Tartarum quoque deinceps Nicolao ob incolumitatem suam, in singulos uitæ suæ annos, certas mensuras mellis obtulisse: totidemq; mensuras Michaeli pariter in memoriam liberationis suæ, adiuncta etiam honoraria ueste ex pellibus Madauricis, misisse.

IEIVNIVM.

Ieiunãt in Quadragesima septẽ perpetuas septimanas. Prima lactarijs utũtur, quam Syrna, quasi caseacea, appellãt: sequentibus uerò septimanis omnes (extra peregrinantes) etiam piscibus abstinent. Sunt qui diebus Dominicis & Sabbato cibum sumunt, reliquis diebus ab omni cibo abstineant. Sunt item, qui diebus Solis, Martis, Iouis & Saturni, cibum sumunt, reliquis tribus quoq; abstineant. Reperiuntur etiam plurimi, qui diebus Lunæ, Mercurij & Veneris, panis frusto cum aqua sumpto contenti sunt. Reliqua per annum ieiunia non ita strictè obseruant: ieiunant autem post octauam Pẽtecostes, quæ illis est dies omnium Sanctorum, usq; ad ferias Petri & Pauli: & dicitur ieiunium Petri. Deinde habent ieiunium Diuæ Virginis, à prima Augusti usq; ad Assumptionem Mariæ. Item ieiunium Philippi, sex septimanis in aduentu Domini, & dicitur Philippi: quòd initium eius ieiunij contingit festum Philippi, secundum eorum Calendarium. Si deniq; festum Petri & Pauli, item Assumptionis, inciderit in diem Mercurij, aut Veneris, tum nec ea die carnibus uescuntur. Nullius sancti uigiliam ieiunio uenerantur, præter decollationem S. Ioannis, quam XXIX Augusti quotannis obseruant. Si deniq; in maiori ieiunio quadragesimæ aliquis solennis dies, ut Annũciationis Mariæ, inciderit, eo piscibus utuntur. Monachis autem multo grauiora & molestiora ieiunia imposita sunt, quos Kvuas, hoc est C potu acetoso, & aqua cum fermento mixta, contentos esse oportet. Sacerdotibus quoq; aqua mulsa & ceruisia eo tempore sunt prohibita: licet nunc omnes leges ac statuta diffluant, uitienturq;. Porrò extra tempus ieiunij, die Sabbato uescuntur carnibus, Mercurij uerò abstinent.

Doctores quos sequuntur, sunt: Basilius magnus, Gregorius, & Ioannes Chrysostomus: quem dicunt Slatausta, id est aureum ós. Concionatoribus carent. Satis esse putant, interfuisse Sacris, ac Euangelij, Epistolarum, aliorumq; doctorum uerba, quæ uernacula lingua recitat Sacrificus, audiuisse: ad hoc, quòd uarias opiniones ac hæreses, quæ ex concionibus plerunq; oriuntur, sese effugere credunt, festos dies proximæ septimanæ die Dominico annunciant, publicamq; cõfessionem recitant. Principem porrò ipsum quicquid credere aut opinari uidẽt, id rectum, omnibusq; sequendum esse statuunt.

Accepimus Moscouiæ, patriarchã Constantinopolitanũ ad petitionem ipsius

A nem ipsius Mosci, misisse quēdam monachum Maximilianum nomine, ut omnes libros, Canones, & singula statuta ad fidem pertinentia, in ordinem recto iudicio redigeret. Quod cum fecisset, multisq́ue & grauissimis erroribus animaduersis, coram Principe pronunciasset, eum planè esse schismaticum, qui Romanum aut Græcum non sequatur ritum: hęc inquam ubi dixisset, non multo pòst (etsi eum summa prosequeretur Princeps beneuolentia) dicitur euanuisse, ac multorum opinione submersum esse. Agebatur tertius annus, dum nos Moscovuiæ essemus, quando Marcus Græcus mercator quidam ex Capha, hoc idem dixisse ferebatur: captumq́ue pariter (licet pro eo tum Turcarum orator improbis quodammodo precibus intercederet) sublatum è medio fuisse. Georgius Græcus cognomento Paruus, Thesaurarius, Cancellarius, supremusq́ue consiliarius Principis, cum eandē causam quoq́ue foueret, defenderetq́ue, ab omnibus continuò officijs remotus, gratiaq́ue Principis deciderat. Sed enim eius opera carere Princeps cū haudquaq́uam posset, rursus in B gratiam receptus, sed diuerso erat officio præfectus. fuit enim uir singulari doctrina, & multarum rerum experientia præditus, qui cum matre Principis in Moscovuiam uenerat: quem tantopere Princeps uenerabatur, ut ęgrotū semel cum ad se uocasset, primi nominis aliquot suis consiliarijs demādauerat, ut illū in uehiculo sedentē, in suam habitationem usq́ue ferrēt. Sed cum in aulam esset aduectus, ac tot tamq́ue altis gradibus portari se recusaret, depositusq́ue uehiculo, paulatim ad Principem ascenderet, hunc Princeps cum fortè uideret, stomachari grauiter cœpit, inq́ue lectica collocatum ad se deferri iussit. tandem communicatis cum eo consilijs, negotioq́ue confecto, in lectica uirum per gradus deferēdum iubet, semperq́ue deinceps sursum ac deorsum portandum mandauit.

Religiosorum præcipua cura existit, ut quoslibet homines ad fidem suam perducant. Monachi heremitę bonā iam olim idololatrarum partem, diu multumq́ue apud illos uerbum Dei seminantes, ad fidem Christi pertraxerunt. Proficiscuntur etiamnum ad uarias regiones Septen- C trionem uersus & orientem sitas, quò non nisi maximis laboribus, famæ ac uitę periculo perueniunt, neq́ue inde aliquid commodi sperant, nec petunt: quin hoc unicum spectāt, ut rem gratam Deo facere, & animas multorum deuio errore abductas (morte aliquando doctrinam Christi confirmantes) in uiam rectam reuocare, ac eos Christo lucrificare queant.

Est etiam in Moscovuia præcipuū monasterium S. Trinitatis, quod XII miliaribus Ger. Occidentem uersus à Moscovuia ciuitate distat, ubi S. Sergius sepultus, multa miracula edere dicitur, admirabiliq́ue gentium ac populorū cōcursu pietateq́ue celebratur. Eò Princeps ipse sæpe, uulgus uerò quotannis certis diebus confluit, monasterijq́ue liberalitate alitur. Perhibetur olla cuprea ibi esse, in qua certi cibi, & ut plurimum olus coquitur. Fit autem, ut siue pauci, siue multi eò uenerint, semper tamen cibi tātum remaneat, quo eius monasterij familia saturetur: adeò ut nihil unquam desit, neq́ue superfluat.

Gloriātur Mosci, se solos uerè Christianos esse: nos uerò dānant, tan-

quã desertores primitiuæ Ecclesiæ, & ueterũ sanctarum cõstitutionum. A
Quòd si quis nostræ religionis homo ultro ad Moscos transit, aut etiam inuito domino ad eos profugit, quasi discendæ & complectẽdæ religionis eorum causa, eum negant dimitti, aut etiam repetenti domino reddi oportere: quod mihi etiam singulari quodã casu est cõpertum, quẽ huc inserendum putaui. Ciuis quidam Cracouiensis primarius, mihi in Moscouiam eunti cõmendarat, & penè inuito tradiderat, quendam ex honesta Bethmanorum familia natum, nomine Erasmum, adolescentem non indoctum: potationi tamen usq; adeò deditum, ut nõnunq; usq; ad insaniam inebriaretur: meq; frequẽti sua ingurgitatione quandoq; cogeret, ut ei cõpedes iniiciendos curarem. Itaq; erroris sui cõscientia uictus, associatis sibi Moscis tribus, et auriga meo Polono, nocte quadam è Moscouia urbe aufugit: & Occa fluuio tranato, uersus Asoph iter intẽdit. Quo comperto, Princeps cõtinuò suos ueredarios, quos illi Gonecz uocant, quoquò uersum dimisit, ut ex fuga retraherentur. Hi cum in excubitores, qui aduersus continuas Tartarorum incursiones illis in locis dispositi sunt, incidissent, & exposito eis hoc casu effecissent, ut ipsi quoq; ad perquirendos fugitiuos obequitarent: in hominem obuium incidunt, qui se beneficio noctis deseruisse diceret quinq; equites, qui eum rectum iter ad Asoph sibi commõstrare coegissent. Itaq; excubitores uestigiis illorum insistentes, cum noctu ignem, quem incenderant, essent conspicati, equis illorum in pascuis circa locum pernoctandi errantibus, in modum serpentum taciti adrepunt, eosq; longius propellunt. Cum igitur experrectus auriga meus, equos lõgius digressos reducere uellet, ex herbis in eum prosiliunt: eiq; mortem, si uel minimam edat uocem, minantur, atque ita uinctum tenent. Cumq; rursum equos longius propellerent, eosq; unus & alter & tertius reducere uellet, pari modo omnes ordine ex insidiis capiũtur, uno Erasmo excepto: qui se, cum in eum irruerẽt, stricta framea defendit, & Stanislaum (hoc erat aurigæ nomen) inclamauit. At cum is se captũ & uinctum esse respõdisset, abiecta framea, Erasmus: Nec ego, inquit, uobis captis, liber esse, aut uiuere uolo. atq; ita C
sese dedidit, cũ ab Asoph bidui itinere abessent. Captiuis reductis, cũ petiissem à Principe, ut mihi mei restituerẽtur: respõdit, Nõ licere cuiquam reddere hominem, qui ad Moscos percipiendæ ueræ religionis causa (quam, ut dictum est, se solos tenere prędicant) accessit. Aurigã tamen mihi mox restituit. Sed cum Erasmũ reddere recusaret, dixi dispensatori nobis adiũcto, quem illi Pristauũ uocãt, malè de Principe sensuros & locuturos homines, si Oratoribus famulos suos adimat. Ne uerò uel Princeps, uel ego culpari possemus, rogaui ut eũ in cõspectũ consiliariorum suorũ nobis pręsentibus uenire permitteret, ut illius uolũtas ab ipsomet intelligeretur. Hoc ubi assentiente Principe factum esset, percõtabar Erasmũ, an apud principẽ religionis ergò manere uellet? Cum annuisset, ego ei: Si, inquam, lectum tibi bene straueris, bene decumbes. Pòst Lithvuanus quidã, qui se familię Comitis Nugarolis adiunxerat, cum eum à proposito dehortatus esset, hoc ab eo responsum tulit, quòd meam se-

ueritatem

A ueritatem timeret. Ibi cum Lithvuanus ei dixiſſet, Num redire uellet, ſi eum Comes in familiam ſuam reciperet? aſſenſit. Relata itaq; ad Comitem re, cum idem ex me quęſiſſet, an conſentirem? reſpondi, id ei per me liberum fore. Cupiebam enim & ipſe effingere, ne propinqui eius aliter hanc rem, atq; acciderat, interpretarentur.

Porrò ad Moſcos rarò cõfugere ſolẽt, niſi quibus alibi uiuendi locus & ſecuritas non eſt. Qualis fuit noſtris temporibus Seuerinus Nordvued, regis Danię Chriſtierni pręfectus maris, homo quidem militaris, ſed quoduis negotiũ in nomine dęmonis auſpicari ſolitus: de quo multa audiui, quæ prudens prætereo. Is cum Regem ob ſuam immanitatem Holmiæ, quæ caput regni Suetiæ eſt, uernaculáq; ipſorum lingua Stokholm appellatur, incolis ſuis exoſum eſſe, ſuáque ſponte Daniæ regno ceſsiſſe uideret, munitum quendam locũ in Gotlandia inſula (quæ duodecim miliaribus Germanicis patet) occupauit, ex qua mare Baltheum diu infeſtabat, nemini parcens, æquè amicos ac hoſtes ſpoliabat. Tan-B dem, ubi contra ſe tanquam communem quandam peſtem omnes timeret, nullumq; locum in quo ab inſidijs tutus eſſe poſſet, uideret: aſſumpto certo prædonum numero ad principem Moſcouiæ cõfugit, uenitq; certis nauibus in fluuiũ Narua, ad arcem Moſci Ivuanovugorod. Inde terreſtri itinere Moſcouiã, eo anno quo ego illic fui, deductus erat. Cæſaris autem Caroli Quinti interceſsione dimiſſus, in obſidione Florentię Italiæ ciuitatis, in eius ſeruitio globo ferreo traiectus occubuit.

DE DECIMIS.

Volodimerus myſterijs uiuifici lauacri, Anno 6496 initiatus, decimas unà cum Leone Metropolita, de omnibus rebus dandas inſtituit, propter pauperes, pupillos, infirmos, ſenes, aduenas, captiuos atq; pauperes ſepeliendos: iuuãdos etiam eos, qui numeroſam haberent ſobolem, quibúſue bona igni abſumpta eſſent, ac ſubleuandam denique miſerorum omnium inopiam, Monaſteriorum pauperumq; Eccleſias, & in primis propter defunctorum & uiuorum refrigerium. Idem Vuolodimerus poteſtati & iuriſdictioni Spiritualiũ ſubiecit omnes Abbates, Presbyteros, Diaconos, C & totum ſtatum clericorum: monachos, moniales, & eas quæ proſcura ad Sacra cõficiunt, quas Proſcurnicas uocant: item uxores filiósque Sacerdotum, medicos, uiduas, obſtetrices, & eos qui miraculum ab aliquo Sanctorum acceperint, quíue manumiſsi eſſent pro alicuius animæ ſalute: miniſtros denique ſingulos monaſteriorum & hoſpitalium, & qui monachorum ueſtes conficiunt. Quicquid itaq; inter prædictas perſonas ſimultatis ſeu diſcordiæ exoritur, Epiſcopus ipſe tanquam competens iudex, decernere & cõſtituere poteſt. Si uerò inter laicos & hos, aliquid controuerſiarum oritur, iudicio communi decernitur.

Proſcurnicæ ſunt mulieres iam effœtæ, quæ amplius menſes non patiuntur: & quæ panem ad ſacrificandum, qui proſcura dicitur, coquunt.

Epiſcopi etiam diuortia, tam inter Kneſos quàm Boiarones, atq; omnes ſecula-

nes ſeculares qui concubinas fouent, conſtituere debent. Item ad Epi- A
ſcopalem iuriſdictionem pertinet, ſi quando uxor marito non obſequa-
tur, ſi quiſpiam in adulterio ſeu fornicatione deprehenſus fuerit, ſi uxo
rem conſanguineam duxerit, ſi coniunx coniugi quippiam mali machi-
netur. Item diuinationes, incantationes, uenena, contentiones propter
hæreſim uel fornicationē ſuſceptas: aut ſi filius parentes, ſorores'ue acer
bius increpauerit, læſerit'ue. Præterea Sodomitas, ſacrilegos, mor-
tuorum ſpoliatores, & qui ad incantandum de imaginibus Sāctorum,
aut ſtatua Crucis quicquam auulſerint: qui canem, auem, aut aliud ali-
quod animal immundum in ædem ſacram duxerint, aut comederint,
punire. Ad hæc, ſingulas rerum menſuras ordinare, ſtatuere'que de-
bent. Nemo autem miretur, ſi prædicta Canonibus iſtis atque traditio-
nibus diuerſa reperiantur. Sūt enim non tam uetuſtate ipſa, alia quidem
in locis alijs mutata, quàm pecuniæ ſtudio pleraq; deprauata, uitiataq;.

Princeps ſi quando Metropolitam conuiuio accipit, ſolet ei primum
in accubitu locum, abſentibus fratribus ſuis, deferre. In funebri ſacro, B
cum Metropolitam atq; Epiſcopos inuitauerit, eis ipſe ab initio pran-
dij cibum potum'q; porrigit: dein fratrem ſuum, uel principem aliquem
uirum, qui uices ſuas ad prandij uſq; finem ſuppleat, conſtituit.

Cæremonias illorum, quibus ſolenni tempore in templis utuntur, ut
uiderem, equidem impetraueram. Atq; ita utroq; legationis meæ tem-
pore, in feſto Aſſumptionis Mariæ, XV uidelicet die Auguſti, cum ma-
ius templum in arce frondibus arborum ſtratum, ingreſſus fuiſſem, ui-
di Principem ad dextram portæ, qua ingreſſus erat, ad parietem aperto
capite ſtantem, Poſoch'q; baculo (ut uocant) innitentem, ante ſe quen-
dam Colpaack dextra tenentem: Conſiliarios uerò ad columnas tem-
pli, quò loci & nos deducti eramus, ſtantes. In medio templi, ſuper ta-
bulato, Metropolita ſolenniter ueſtitus, mitram'q; rotundam ſupernè
imaginibus Sanctorum, infernè uerò hermellinis pellibus ornatam ge-
ſtans, ſtabat, Poſoch'q; baculo (quēadmodum Princeps) innitebatur,
atq; mox cantantibus alijs, ipſe cum miniſtris ſuis orabat. dein chorum C
uerſus procedens, in læuam contra noſtrum morem conuerſus, per mi-
norem portā egreditur, præcedentibus Cantoribus, Sacerdotibus atq;
Diaconis: ex quib. unus in patena, ſuper capite, panem iam ad ſacrifican
dum præparatum, portabat: alter uerò, coopertum calicem: cęteri pro-
miſcuè, ſancti Petri, Pauli, Nicolai, Archangeli, imagines magna populi
circumſtantis acclamatione ac ueneratione ferebant. Quidam porrò
ex circumſtantibus acclamabant, Domine miſerere. alij fronte terram,
more patrio, tangebant, flebant'q;. Varia deniq; ueneratione ac cultu
circumlata ſigna uulgus proſequebatur. Poſt finito circuitu, per me-
diam chori portam ingreſsis, Sacrum, ſeu ſummum (ut uocant) offi-
cium cœptum eſt fieri. Cæterùm totum Sacrum, ſeu Miſſa, gentili ac
uernacula lingua apud illos peragi ſolet. Epiſtola prętera, Euāgelium
pro tēpore, quo magis à populo percipiantur, extra chorum, populo a-
ſtāti clara uocę recitantur. In priore mea legatione, eodē feſto die, ultra
centum

A centum homines in foſſa arcis laborantes uidi: quòd feriari non niſi Principes & Boiari, ut infrà dicemus, ſolent.

RATIO CONTRAHENDI Matrimonium.

INhoneſtum ac turpe eſt adoleſcenti, ambire puellam, ut ſibi in matrimonium locetur. Patris eſt, iuuenem alloqui, ut ducat filiam ſuam. In hæc autem uerba plerunque proloqui ſolent: Cum mihi ſit filia, uellem equidem te mihi generum. Ad quæ iuuenis: Si me, inquit, expetis generum, & tibi ita uidetur, conueniam parentes meos, & de hac re ad eos referam. Dein ſi parentes & proximi aſſenſi fuerint, conueniunt, & de his quæ pater filiæ dotis nomine dare uelit, tractant. Mox dote conſtituta, nuptijs dies præſcribitur. Interea temporis ſponſus ab ædibus ſponſæ uſq; adeò arcetur, ut ſi fortè petierit, eam ſaltem ut uideret, tum parentes reſpondere ſolent: Cognoſce ex alijs qualis ſit, qui eam norunt. certè niſi ſponſalia prius maximis
B pœnis firmata fuerint, ita ut ſponſus non poſsit, etiam ſi uellet, ſine graui pœna, eam repudiare, aliàs non datur illi acceſſus. Dotis nomine dantur plerunq; equi, ueſtes, framea, pecora, ſerui, & ſimilia. Inuitati ad nuptias, pecuniam raro offerunt: munera tamen, ſeu donaria ſponſæ mittunt, quæ ſingula ſponſus diligenter notata reponit. Finitis nuptijs, deprompta rurſus ordine conſpicit: atque ex ijs, ſi quæ placent, ſibiq; uſui futura uidentur, ea mittit ad forum, iubetq; ſingula ab his qui rebus precia imponunt, æſtimari: reliqua omnia & ſingula, ſingulis remittit, cum gratiarum actione. Ea quæ ſeruauit, in anni ſpacio iuxta æſtimationem, pecunia, aut alia aliqua re æqualis ualoris compenſat. Porrò ſi aliquis donum ſuum pluris fecerit, tum ſponſus ad iuratos æſtimatores continuò recurrit, illumque horum æſtimationi ſtandum eſſe cogit. Item ſi ſponſus poſt elapſum annum non ſatisfecerit, aut munus acceptum non reſtituerit, tum in duplo ſatisfacere tenetur. Denique ſi alicuius donum
C iuratis æſtimandum dare neglexerit, ex uoluntate atq; arbitrio eius qui dedit reponere cogitur. Atq; hunc morem uulgus ipſum in omni liberalitate, ſeu donationis genere obſeruare ſolet.

Matrimonium ita contrahunt, ut quartum gradum conſanguinitatis aut affinitatis non contingant. Hæreticum putant, germanos fratres, germanas ducere ſorores. Item, nemo ſui affinis ſororem ducere in uxorem audet. Obſeruant etiam ſeuerißimè, ne hi matrimonio implicentur, inter quos ſpiritualis cognatio baptiſmatis interceſsit. Si quis alteram uxorem ducit, fitque bigamus, concedunt id quidem, ſed uix legitimum matrimonium eſſe putant. Tertiã uxorem ducere, ſine graui cauſa non permittunt. Quartam autem nec concedunt cuipiam, nec etiam Chriſtianum eſſe iudicant. Diuortium admittunt, & dant libellum repudij: id tamen maximè celant, quòd contra religionem ac ſtatuta eſſe ſciunt. Principem ipſum Salomeam uxorem, propter ſterilitatem repudiatam, in monaſterium intruſiſſe, atque Helenam filiam Knes Baſilij

Lynski

Lynski duxiſſe, paulo antè diximus. Ante aliquot annos etiam quidam dux Baſilius Bielski ex Lithuania in Moſcovuiam profugerat: eius uxorem iuuenẽ, & quam paulo antè duxerat, cum amici diutius apud ſe detinerent, (putabant enim illum amore ac deſiderio adoleſcentulę rurſus rediturum) Bielski cauſam uxoris abſentis in conſilium Metropolitæ refert, communicatoq́ꝫ conſilio Metropolita inquit: Quando non tua, ſed uxoris potius, atque adeò cognatorum culpa fit, ut cum ea eſſe tibi non liceat, equidem legis gratiam tibi faciam, teq́ꝫ ab ea abſoluam. Qua re audita, mox aliam ex principum Reſanenſium progenie natam duxit, ex qua etiam filios ſuſcepit, quos nunc in magna apud Principem authoritate uidimus. A

Adulterium non appellant, niſi quis alterius uxorem habuerit. Tepidus eſt ut plurimum cõiugatorum amor, præſertim nobilium & principum uirorum: eo quòd puellas nunquam antè uiſas ducunt: ac ſeruitijs Principis occupati, deſerere eas coguntur, aliena interim turpiq́ꝫ libidine ſeſe contaminantes. B

Mulierum conditio miſerrima eſt. Nullam enim honeſtam credunt, niſi domi concluſa uiuat, adeoq́ꝫ cuſtodiatur, ut nuſquam prodeat. Parum inquam pudicam exiſtimant, ſi ab alienis externis'ue conſpiciatur. Domi autem concluſæ, nent duntaxat, & fila trahunt: nihil prorſus iuris aut negotij in ædibus habẽt. Omnes labores domeſtici ſeruorum opera fiunt. Quicquid mulierum manibus ſuffocatur, ſiue gallina, ſiue aliud aliquod animalium, id abhorrent tãquam impurum. Qui uerò pauperiores ſunt, eorum uxores domeſticos labores obeunt, & coquunt. Cæterùm cũ uiris abſentibus fortè, & ſeruis, gallinas iugulare uolũt, ſtant pro foribus, tenentes gallinam, aut aliud animal, & cultrum: prętereuntesq́ꝫ uiros, ut ipſi interficiant, plurimùm rogant.

Rariſsimè in templa, rarius etiam ad amicorũ colloquia, niſi ſenes admodum ſint, omniq́ꝫ ſuſpicione careant, admittũtur. Certis tamen & feſtiuis diebus animi gratia concedunt uxoribus ac filiabus, ut in pratis amœniſsimis conueniant, ubi ſuper quadam rota inſtar Fortunæ inſidentes, alternatim ſurſum ac deorſum mouentur: aut alioqui funem appendunt, quo ſuſpenſę ac inſidentes, hinc inde impulſę ferũtur, mouẽturq́ꝫ: aut deniq́ꝫ quibuſdam & certis cãtilenis, manibus plaudẽtes ſe oblectãt, choreas prorſus nullas ducũt. Eſt Moſcovuię quidã Alemanus faber ferrarius, cognomento Iordanus, qui duxerat uxorem Rhutenã. ea cum apud maritum aliquandiu eſſet, hunc ex occaſione quadam amicè ſic alloquitur: Cur me, coniunx chariſsime, non amas? Reſpondet maritus: Ego uerò te uehemẽter amo. Nondum, inquit, ſigna habeo amoris. Quęrebat igitur maritus, qualia ſigna uellet? Cui uxor: Nunquam, ait, me uerberaſti. Mihi ſanè uerbera, inquit maritus, non uidebantur ſigna amoris: ſed tamen nec hac parte deero. Atque ita non multo pòſt, crudeliſsimè eam uerberauit: faſſus'que mihi eſt, longè maiore amore ſe à ſua uxore poſthac obſeruatum fuiſſe. quam rem ſępius exercuit: nobisq́ꝫ tum Moſcovuiæ exiſtentibus, ceruicem illi tandem & crura præcidit. C

Omnes

A Omnes ſe Principis chlopos, id eſt ſeruos fatētur. Item prȩſtantiores, ex maiore parte emptos aut captos ſeruos habent: quos autem liberos in ſeruitio nutriunt, ijs non eſt liberum quolibet tempore diſcedere. Si aliquis citra uoluntatem domini abit, nemo eum aſſumit. Si dominus bonum ac commodum famulum non bene tractat, fit quodammodo infamis apud alios, neque poſthac alios famulos aſſequi poteſt.

Gens illa magis ſeruitute, quàm libertate gaudet. nam morituri ut plurimùm certos ſeruos manumittunt: qui ſe tamē continuò alijs dominis, pecunia accepta, in ſeruitutem uendicant. Si pater filium, ut mos eſt, uendit, & is quocunque tandem modo liber factus, aut manumiſſus fuerit, pater hunc rurſus atque iterū iure patriȩ poteſtatis uendere poteſt. Poſt quartam autem uenditionem, nil iuris amplius in filium habet. Vltimo ſupplicio ſolus Princeps ſeruos, & alios afficere poteſt.

Princeps altero, aut tertio quoque anno, per prouincias delectu habito, filios Boiaronum conſcribit: ut numerum illorū, & quot quiſque e-
B quos ac ſeruitores habeat, cognoſcat. Dein ſingulis ſtipendia proponit, ut ſuprà dictum eſt. Qui uerò per facultates rei familiaris poſſunt, ſtipendio militant. Rarò illis datur quies: nam aut bellum infert Lithvuanis, aut Livuonienſibus, aut Suetenſibus, aut Tartaris Caſanēſibus. aut ſi nullum bellum gerit, præſidia tamē in ſingulos annos in locis circa Tanaim & Occam, ad reprimendas Tartarorum Præcopenſium eruptiones ac deprædationes, uiginti milia hominū imponere ſolet. Solet etiam quotannis ex ſuis prouincijs ordine quoſdam uocare, qui Moſcovuiæ ſibi omnia ac quælibet præſtant officia. Belli autem tempore, non annuis ex ordine & alternis officijs inſeruire, ſed omnes & ſinguli, tam ſtipendiarij quàm gratiam Principis expectantes, in bellum ire coguntur.

Habent equos paruos, caſtratos, ſoleis carentes, leuiſsima frena: tum ephippia in eum uſum accommodata, ut ſe in omnes partes nullo negotio uertere, arcumq́ꝫ intendere queant. Pedibus uſqueadeò attractis inſidentes equo, ut nullum haſtæ aut teli paulo uehementiorem ictum ſuſti-
C nere queant. Calcaribus paucíſsimi, flagello plerique utūtur, quod ſemper minimo digito dextrȩ inhȩret, ut id quoties opus ſit, apprehēdant & utantur: rurſus ſi ad arma deuentum fuerit, proiectum è manu pendeat.

Communia arma ſunt, arcus, telum, ſecuris, & baculus, inſtar cœſtus, qui Rhutenicè Keſteni, Polonicè Baſſalick dicitur. Framea nobiliores & ditiores utuntur. Pugiones oblongos in modum cultellorum dependentes, in uaginis adeò reconditos habent, ut uix ſupremam capuli partem attingere, aut neceſsitate cogente apprehendere poſsis. Loro pariter freni longo, & in extremitate perforato utuntur, quod digito ſiniſtro annectunt, ut arcum apprehēdere, eoq́ꝫ retento uti poſsint. Porrò quanquam ſimul & eodem tempore manibus teneant frenū, arcum, frameam, telum & flagellū, iſtis tamen ſcitè & ſine ullo impedimento noruntuti.

Nonnulli ex præſtantioribus, lorica, thorace affabrè ceu ex quibuſdam ſquamis concinnato, & armillis: paucíſsimi autem criſta, inſtar pyramidis in ſummitate exornata, utuntur.

f Sunt

Sunt qui habent uestem bombycis lana suffertã, ad sustinendos quoscunque ictus. Lanceis quoque utuntur. A

Peditatu uerò & tormentis in conflictu nunquam usi sunt. Etenim quicquid agunt, siue adoriuntur, siue insequuntur, siue fugiunt hostem, id repentè & celeriter faciunt: atque ita illos nec peditatus, nec tormenta subsequi possunt.

Modernus tamen princeps Basilius, cum rex Præcopensis, nepotem suum in Casanense regnum induxisset, & in reditu iuxta Moscovuiam tredecim millibus passuum castrametatus esset, anno insequẽti circa Occam fluuium castra posuerat. atque peditatu tum primùm & tormentis usus est, fortasse ut potentiam suam ostentaret: aut maculam susceptam priori anno, ex turpissima fuga, in qua dicebatur aliquot diebus sub aceruo fœni delituisse, deleret: aut denique regem, quem ditionem suam rursus inuasurum putabat, à finibus suis arceret. Certè nobis præsentibus habuit ex Lithvuanis, uaria'que hominum colluuie, mille & quingentos ferè pedites. B

Hostem primo impetu audacissimè aggrediũtur, nec diu perseuerant: ac si innuere uellent, Fugite, aut nos fugiemus.

Ciuitates raro ui, aut impressione acriore expugnare, sed longa magis obsidione, homines fame aut proditione ad deditionem adigere solent. Quanquam Basilius Smolentzko ciuitatem admotis tormẽtis, quæ partim ex Moscovuia secum adduxerat, partim ibi in obsidione fuderat, oppugnabat, quassabat'q;: nihil tamẽ effecerat. Obsederat & Casan magna militum ui, admotis pariter tormentis, quæ secundo fluuio eò portauerat: sed tum quoq; usque adeò nihil effecerat, ut dum arx incensa funditùs conflagraret, atq; ex integro rursus ædificaretur: ne nudum quidem collem interim miles ascendere, occupare'ue ausus fuerit.

Habet Princeps nunc fusores tormentarios Alemanos & Italos, qui præter pixides, tormenta bellica, item ferreos globulos, cuiusmodi & nostri Principes utuntur, fundunt: quibus tamen in conflictu, quòd omnia in celeritate posita habent, neque sciunt neque possunt uti.

Omitto etiam, quòd tormentorum discrimen, seu, ut uerius dicam, usum ignorare uidentur. Nesciunt inquam, quãdo uel maioribus, quibus muri demoliuntur: uel minoribus, quibus acies impetus'q; hostium disrumpitur, uti debeant. Id quod cùm aliàs sæpe, tum maximè eo tempore accidit, quum Tartari Moscovuiam iamiam oppugnaturi ferebantur. tum enim Locumtenens tanquam in re subita, maius tormentum sub portam castri, ridente bombardario Germanico, collocandum iusserat: cum id tamen uix tridui spacio eò deduci potuisset, ad hæc semel duntaxat exoneratum testudinem & portam dissipasset. C

Magna est hominum, ut in alijs negotijs, ita in bello gerendo, diuersitas ac uarietas. Moscus enim quamprimum fugam arripit, nullam salutem cogitat, præter eam quam fuga habere potest: assecutus, seu apprehensus ab hoste, nec se defendit, nec ueniam precatur.

Tartarus uerò deiectus ex equo, spoliatus omnib. armis, grauissimè etiam uul-

A etiam uulneratus,manibus,pedibus,dentibus,quoad & quacunque potest ratione,ad extremum usque spiritum se defendere solet.

Thurcus, dum uidet se omni auxilio ac spe elabendi destitutum, supplex ueniam petit,armis abiectis ,ac iunctas ad ligandum manus uictori porrigit,speratq; captiuitate uitam se impetraturum.

Castris collocandis amplissimum locum eligunt, ubi præstantiores tentoria erigunt: alij uerò ex arbustis ueluti arcum in terram figunt, penulisq; tegunt, quò ephippia,arcus, & id genus alia recondant, seq; ab imbre defendant. Equos ad pascua pellunt, quorum causa tam latè disiuncta tentoria habent: quæ nec curru, nec fossa, nec alio quouis impedimento muniunt: nisi fortè locus natura sit, aut syluis, aut fluminibus, paludibus'ue munitus.

Posset fortè cuipiam mirum uideri, quòd se & suos tam exiguo stipendio,& tam diu, ut suprà dixi, sustineant: ideo illorum parsimoniam & frugalitatē paucis aperiam. Qui habet sex,aut aliquādo plures equos,
B ex ijs uno tanquam baiulo,siue clitellario, qui uitæ necessaria portet,utitur. In primis habet milium contritum in sacculo, longitudine duorum aut trium palmitum: deinde suillæ carnis salsæ libras octo, aut decem. habet & sal in sacculo: & si diues est, mixtum pipere. Præterea unusquisque secum fert securim, fomitem, lebetes, aut ollam cupream,ut si aliquò fortè deueniat, ubi nihil fructuum, allij,cæpæ,aut carnis ferinæ reperiat, tum ignem accendit, ollam'que aqua replet, in quam coclear plenum milij, sale addito, inijcit, coquitq;: eo cibo dominus & serui contenti uiuunt. Porrò si dominus nimium famelicus fuerit,totum absumit: itaque serui aliquando ad totum biduum aut triduum egregiè ieiunant. Ad hæc, si dominus uult lautius epulari, tum addit paruam portiunculam carnis suillæ. Hoc nō loquor de præstantioribus, sed mediocris conditionis hominibus. Duces exercitus,& alij militiæ præfecti, inuitant aliquando pauperiores illos: qui sumpto bono prandio, interdum pòst ad biduum, aut triduum cibo abstinent.

Item cum habēt fructus,aut allium,aut cæpas,tum facilè alijs omnibus
C carere possūt. Ingressuri prēliū,plus spei ponūt in multitudine,& quantis copijs hostem adoriantur, quàm robore militum,ac instructo quàm probè exercitu: feliciusq; eminus, quàm cominus pugnant. atque ideo hostem circumuenire, & à tergo adoriri,præcipuè student.

Tubicines multos habent. hi dum patrio more, omnes unà tubas inflant,intonantq;: mirum tum ac inusitatum quendam concentum audires. Habent & aliud quoddam genus Musices,quod gentili lingua Szurna appellant. Eo si quando utuntur, tum una hora,plus minus,sine ulla respiratione,seu aeris attractione quodammodo canunt. Buccas autem primùm aere implere solent: dein naribus spiritum identidem attrahere edocti,tuba uocem absque intermissione edere dicuntur.

Omnes uestitu, seu corporis cultu simili utuntur. tunicas oblongas sine plicis, manicis strictioribus, Hungarorum ferè more, gestant: in quibus Christiani nodulos,quib. pectus cōstringitur in dextro: Tartari

uerò haud dissimili uestitu utentes, sinistro latere habent. Ocreas ferè rubeas, easq; breuiores, ut quæ genua non attingant, soleasq; ferreis clauiculis munitas gestant. Indusia omnes ferè uarijs coloribus circa collum exornata habent: eaq; monilibus seu globulis argenteis, aut cupreis deauratis, additisq; ornamenti causa unionibus, constringunt. A

Ventrem nequaquam, sed femora cingunt: atque adeò pubetenus, quo magis promineat uenter, cingulum demittunt. Quin & nunc Itali & Hispani, imò & Germani ita assueuerunt.

Adolescentes & pueri pariter festiuis diebus, sed in ciuitate loco amplo & celebri, unde uideri & exaudiri à pluribus queant, conuenire solent. quibusdam autem sibilis ceu signo dato, conuocantur: conuocati illico concurrunt, manusq; conserunt. certamen pugnis ineunt, mox pedibus promiscuè ac magno impetu faciem, guttur, pectus, uentrem, genitalia quatiunt: aut quacunque ratione possunt, alios alij inter se de uictoria cõcertantes prosternũt, adeò ut sępe inde exanimati asportentur. Porrò quicunque plures uincit, diutius in arena durat, fortissimeq; uerbera tolerat, is præ cęteris laudatur, uictorq; celebris habetur. Hoc certaminis genus institutum est, ut assuescant adolescentes uerbera ferre, ictusq; quoscunq; tolerare. B

Iustitiam strenuè exercent in prædones: quibus comprehensis, calcanea primùm frangere, dein in biduum aut triduum usq;, dum intumescant, quiescere: pòst, fracta iam ac intumefacta, rursus motare iubent. Non alio genere torquendi & flagitiosos, ad confitenda latrocinia, sociosq; scelerum indicandos, utuntur. Cæterùm si in quæstionem uocatus, supplicio dignus fuerit repertus, suspenditur. Alio genere pœnę sontes rarò puniuntur, nisi quid immanius commiserint.

Furta rarò capitali pœna, imò homicidia rarò, nisi prædæ gratia facta fuerint, puniuntur. Qui uerò furem in furto deprehendit, & occidit, impunè id facere potest: ea tamen conditione, si occisum in aulam Principis detulerit, & rem ut acta est exposuerit.

Cum brutis congredientes, ne illi quidẽ ultimo afficiuntur supplicio. C

Pauci ex præfectis habent authoritatem, ultimum supplicium irrogandi. Ex subditis nemo aliquem torquere audet. Pleriq; malefactorum Moscovuiam, seu ad alias principales ciuitates ducuntur. Hyemali autem tempore ut plurimum in sontes animaduertunt: æstiuo enim, bellicis negotijs impediuntur.

SEQVVNTVR ORDINATIONES à Ioanne Basilij Magno Duce, Anno mundi 7006 facta.

QVVM reus fuerit in unum rublum condemnatus, soluat Iudici altinos duos, Notario octo dengas. Si uerò partes redeunt in gratiam, priusquam in locum duelli uenerint, non minus Iudici & Notario soluant, ac si iudiciũ factũ fuisset. Si uenerint in locum duelli, quem Ocolnick & Nedelsnick duntaxat decernere possunt,

A possunt, ibi'q; fortè in gratiam redierint, soluant Iudici, ut suprà, Ocolniko L. dengas, Nedelsnico similiter L. dengas, & duos altinos: Scribæ quatuor altinos, & unam dengam. Si uerò uenerint ad duellum, & alter uictus fuerit, tum iudici reus quantum ab eo postulatur, soluat, Ocolniko det poltinam & arma uicti, Scribæ L. dengas, Nedelsniko poltinam & quatuor altinos. Si uerò duellum committitur propter aliquod incendium, necem amici, rapinam uel furtum, tunc accusator si uicerit, ab reo accipiat quod petijt, Ocolniko detur poltina & arma uicti, Scribæ L. denge, Nedelsniko poltina, Vestono (est autem Veston, qui ambas partes præscriptis conditionibus ad duellum committit) quatuor altinos: & quicquid uictus reliqui habuerit, uendatur, iudicibus'q; detur: corpore autem, iuxta delicti qualitatem puniatur.

Interfectores dominorũ suorũ, proditores castri, sacrilegi, plagiarij, itẽ qui res in alterius domũ clanculum inferũt, easdem'q; furto sibi ablatas dicunt, quos Podmetzchek uocant, præterea qui incendio homines affli-
B gunt, qui'q; manifesti malefactores fuerint, ultimo supplicio afficiuntur.

Qui primùm furti conuictus fuerit, nisi fortè sacrilegij aut plagij accusetur, morte non est afficiendus, sed publica pœna emendandus: hoc est, baculis cædendus, & pœna pecuniaria à iudice mulctandus.

Si iterum in furto deprehensus fuerit, & non habuerit unde accusatori aut iudici satisfaciat, morte plectatur.

Si alioqui fur conuictus, nõ habeat, unde accusatori satisfacere posset, cæsus baculis, tradatur accusatori.

Si quis furti accusetur, & honestus aliquis uir iureiurando affirmet, illum antea quoq; furti conuictũ, aut furti causa cuipiã reconciliatũ fuisse, neglecto & omisso iudicio, morte afficiatur: de bonis eius fiat, ut suprà.

Si aliquis uilis conditionis, aut suspectæ uitæ, furti insimuletur, uocetur in quæstionem. Si uerò furti conuinci non potest, datis fideiussoribus, dimittatur ad ulteriorem inquisitionem.

Pro scripto decreto, seu lata sententia, æstimatione unius rubli soluan-
C tur Iudici nouem dengæ: Secretario, qui sigillum habet, altinum unum: Notario, dengæ tres.

Præfecti, qui non habent authoritatem, causa cognita, decernere ac sententiam ferre, hi alteram partium in aliquot rublis condemnent, dein decretum ad Iudices ordinarios mittant. quod si iustum ac æquitati consonum illis uidetur, tum de singulis rublis, singuli altini Iudici, Secretario uerò IIII denge soluantur.

Quicunque alterum furti, spolij, seu homicidij accusare uult, Moscouuiam proficiscitur, petit'q; ut talis in ius uocetur. Datur illi Nedelsnick, qui reo diem dicit, eundem'q; Moscouuiam perducit. Reus porrò in iudicio constitutus, plerunque crimen sibi obiectum negat. Si actor testes producit, tum ambæ partes interrogantur, an dictis stare uelint. Ad id communiter respondent: Audiantur testes secundum iustitiam & consuetudinem. Si contra reum attestantur, tum reus statim se opponit, & contra testimonia & personas excipit, dicens: Peto mihi decerni iura-

mentum,mé que iustitiæ diuinæ permitto, petóqꝫ campum & duellum. A
Atque illis ita,iuxta patriæ consuetudinem,duellum decernitur.

Vterque quemuis alium,suo loco ad duellum constituere, armis item uterque instruere se quibuslibet potest, pixide & arcu exceptis. Communiter autem loricas oblongas, aliquando duplices, thoracem, armillas,galeam,lanceam,securim,& ferrum quoddam in manu,instar pugionis,in utraque tamen extremitate acutum, habent: quo altera manu ita expeditè utuntur, ut in quolibet congressu non impediat,neqꝫ manu cadat. eo autem in pedestri certamine plerunque utuntur.

Certamen primùm ineunt lancea, dein alijs utuntur armis: cum multis annis Mosci cum externis aut Germanis,aut Polonis,aut Lithvuanis certantes,plerunque succubuissent. Nouissimè autem cum Lithvuanus quidam XXVI annos natus, cum quodam Mosco,qui plusquam XX duellis uictor euaserat, congressus,occisus esset: Princeps indignatus, illum ut uideret,continuò accersiri iubet.quo uiso,in terram expuit,& statuit, ne in posterum ulli externo duellum contra suos decerneretur. Mosci plurimis ac diuersis armis se onerant uerius,quàm armant: externi autem consilio magis quàm armis tecti, congrediuntur. Cauent in primis, ne manus conserant: quòd Moscos plurimum brachijs lacertisqꝫ ualere sciunt, sola industria ac agilitate illos tandem lassos uincere solent. Vtraque partium habet multos amicos atque fautores, certaminis sui spectatores: sed prorsus inermes, exceptis sudibus, quibus interdum utuntur. Etenim si alteri horum uidetur iniuria aliqua fieri, tum ad propulsandam eius iniuriam fautores ipsius accurrunt,mox etiam alterius:atqꝫ ita utrinque certamen spectantibus exoritur iucundum. agitur enim res capillis,pugnis,fustibus,sudibusqꝫ præustis. B

Vnius nobilis testimonium plus ualet, quàm multorum uilis conditionis hominum. Procuratores rarissimè admittuntur, quisque causam suam exponit. Princeps, quanquam seuerissimus sit,nihilominus tamen omnis iustitia, & palàm ferè, uenalis est. Audiui quendam consiliarium, qui iudicijs præerat, fuisse deprehensum, quòd ab utraque partium in quadam causa munera accepisset: & pro altero, qui plus dederat, iudicasset. quod factum,ad Principem delatus,non negabat: illum, pro quo iudicasset, hominem dicebat diuitem, honesto loco, atque ideo magis huic quàm illi inopi & abiecto credendum. Tandem,quamuis Princeps sententiam reuocasset, ridens tamen,illum impunè dimisit. Fortasse tantæ auaritiæ ac improbitatis causa est ipsa egestas,qua suos cum sciat Princeps oppressos,ad illorum facinora atqꝫ improbitatem, quasi impunitate proposita, conniuet. Pauperibus non patet aditus ad Principem, sed ad ipsos consiliarios tantum,& quidem difficillimus. C

Ocolnick personam Prætoris, seu Iudicis à Principe constituti sustinet: aliàs supremus consiliarius, qui semper apud Principem uersatur, eo nomine uocatur. Nedelsnick,est commune quoddã eorum officium, qui homines in ius uocant,malefactores capiunt,carceribusqꝫ coercent. atqꝫ hi Nobilium numero continentur.

A Coloni ſex dies in ſeptimana domino ſuo laborãt, ſeptimus uerò dies priuato labori conceditur. Habent aliquot priuatos, & à dominis ſuis attributos agros, & prata ex quibus uiuunt: reliqua omnia ſunt dominorum. Sunt præterea miſerrimæ conditionis, quòd illorum bona, nobilium ac militum prędę expoſita ſunt: à quibus etiam per ignominiam Chriſtiani, aut nigri homunciones uocantur.

Nobilis, quantumuis pauper fuerit, turpe ſibi tamẽ ac ignominioſum eſſe putat, ſi manu laboraret. Hoc aũt turpe nõ eſſe ducit, cortices, ſeu putamina fructuũ, & præſertim melonũ, allij, ac cæparũ, à nobis & famulis noſtris abiecta, de terra leuare ac deuorare. Cæterùm ſicuti cibo parcè, ſic potu, ubicunq; ſe occaſio offert, immoderatè utunt. Omnes ferè tardi ad iram, item ſuperbi in paupertate: cuius grauem comitẽ habent, ſeruitutem. Veſtes oblongas, pileos albos apicatos ex lana coacta, qua penulas barbaricas confectas uidemus, ſolidosq; ex officina geſtant. Veſtibula ædium ſatis quidem ampla, & alta: fores uerò habitationum humi
B les habent, ita ut ingreſſurus quiſpiam demittere ſe & inclinare cogatur.

Manuario qui uiuunt labore, & operam ſuam uendunt, mercedem unius diei referunt dengam çum dimidia: artifex duas. neque hi ſtrenuè laborant, niſi bene uerberati. Audiui ſeruitores aliquando conqueſtos, quod à dominis non eſſent probè uerberati. Credunt ſe ſuis dominis diſplicere: ſignumq; eſſe indignationis, ſi nòn uerberentur.

DE INGRESSU IN ALTErius domum.

IN ſingulis ædibus & habitationibus habent imagines ſanctorum, pictas, aut fuſas, loco honorificentiore. & cum alius alium accedit, ingreſſus habitaculum, continuò caput aperit, ac ubi imago ſit, circumſpicit: qua uiſa, ter ſe crucis ſigno munit, caput'que inclinans inquit: Domine miſerere. Dein ſalutat hoſpitem, his uerbis: Deus det ſanitatem. Mox porrectis manibus, de-
C oſculantur ſe mutuò, capitaq; inclinant. dein cõtinuò alter alterum intuetur, uter nimirum ſe magis inclinaret, demitteretq;: atque ita ter quaterq; alternatim caput inclinantes, honoremq; mutuò exhibentes, quodammodo concertant. Pòſt ſedent, negotioq; ſuo confecto, hoſpes rectà in medium habitaculi procedit, facie ad imaginem conuerſa: rurſus'que ter ſigno ſe crucis munit, priora'que uerba inclinato capite repetit. Poſtremò data accepta'que prioribus uerbis ſalute, abit. Si eſt alicuius authoritatis uir, illum tum hoſpes ſequitur ad gradus uſque: ſin præſtantior, longius comitatur, habita & obſeruata cuiuſque dignitate. Mirabiles obſeruant cęremonias. nulli ètenim tenuioris fortunę homini licet intra portam domus alicuius præſtantioris equitare. Difficilis quoque pauperioribus ac ignotis aditus eſt, etiam ad uulgares nobiles: qui uel hoc nomine rarius in publicum prodeunt, quo maiorẽ authoritatem ſuiq; obſeruantiã retineant. Nullus etiã nobilis, qui paulo ditior eſt, ad quartam uel quintam domũ pedes progreditur, niſi ſubſequatur equus.

Hyemis tamen tempore, cum equis, soleis carentibus, propter glaciem, A absq; periculo uti nō possunt: aut quādo aulam Principis, aut Diuorum templa fortè ingrediuntur, tum equos domi relinquere solent.

Domini intra priuatos parietes semper sedent, rarò aut nunquam inambulando quicquā tractant. Mirabantur plurimùm, dum nos deambulantes in diuersorijs nostris, atque inter ambulandū negotia frequenter tractare uiderent.

Veredarios Princeps, ad omnes ditionis suæ partes, diuersis in locis cum iusto equorum numero habet: ut cum cursor Regius aliquò missus fuerit, equum sine mora in promptu habeat. Est autem cursori liberum, ut quemcunque uoluerit, eligat equum. Mihi ex Novuogardia magna celeriter Moscovuiam proficiscenti, Magister postarum, qui illorum lingua Iamschnick appellatur, aliquando triginta, nōnunquam quadraginta, quinquagintá ue adduci mane primo curabat equos, cum ultra duodecim opus non haberem. Vnusquisque igitur nostrûm, equum qui sibi cōmodus uidebatur, sumebat: defessis dein illis, cum ad aliud in itinere diuersorium, quod Iama appellant, peruenimus, continuò ephippio B & freno retentis, permutauimus. Licet cuilibet celerrimo uti equorum cursu: & si fortè aliquis concidat, aut durare non posit, tum ex proxima quaque domo alium rapere, aut alioqui abs quouis obuiam fortè occurrente, Principis duntaxat cursore excepto, sumere impunè quidem licet. Equum porrò in itinere uiribus exhaustum, relictumq; Iamschnick requirere, item alterum ei cui ereptus erat restituere, preciumq; ratione itineris habita, persoluere solet. Plerunq; de X uel X X vuerst, numerantur sex dengæ. Eiusmodi porrò ueredariorum equis, seruitor meus ex Novuogardia Moscovuiam, interuallo 600 vuerst, hoc est C X X Ger. miliar. LXXII horis peruenit. quod quidem eo magis mirandum est, cum equuli tam parui sint, & longè negligentius quàm apud nos curentur, tantos tamen labores perferant.

DE MONETA.

Monetam argenteam quadruplicem habent: Moscovuiticam, Novuogardensem, Tvuerensem, & Plescovuiensem. Moscovuiticus nummus non rotunda, sed oblonga & ouali quodammodo forma, Denga dictus, diuersas habet imagines. antiqua, in una rosæ: posterior, hominis equo insidentis imaginem. in altera autem parte utraque scripturam habet. Illorum porrò centum, unum Hungaricalem aureum: Altinum sex dengæ, Grifnam uiginti, Poltinam centum, Rublum ducentæ faciunt. Noui nunc utrinque characteribus signati cuduntur, & quadringenti ualent Rublum. C

Tvuerensis utrinq; scripturā habet, & ualore Moscovuitico ęquiparat̄.

Novuogardensis in una parte Principis in solio sedentis, hominisque ex aduerso sese inclinantis imaginem: in altera scripturam habet, atq; Moscovuiticum ualore in duplo superat. Grifna porrò Novuogardensis X I I I I, Rublus autem ducentas uinginti duas dengas ualet.

Plescovuiensis, caput bouis coronatum, in altera uerò scripturam habet. Ha-

A bet. Habent præterea cupream monetam, quæ Polani uocatur. horum sexaginta dengam Moscouiticam ualent.

Aureos non habent, nec cudunt ipsi, sed Hungaricalibus ferè, interdum etiam Renanis utuntur: precium'que eorum sæpe mutant, præsertim cum externus auro aliquid mercaturus sit, tum continuò precium eius minuunt. si uerò aliquò profecturus, auro indigeat, eius tum rursus precium augent.

Rigenzibusq; rublis utuntur propter uicinitatem, quorum unus ualet duos Moscovuiticos. Moneta Moscovuitica est ex puro & bono argento: ea quamuis nunc quoque adulteratur. Non audiui tamen, ob hoc facinus in quempiam animaduersum esse. Omnes ferè aurifabri Moscovuiæ nummos cudunt: & quicunque affert massas argenteas puras, nummos'que cupit, tum nummos & argentum appendunt, atque æqua lance librant. Exiguum est, & constitutum precium, quod ultra æquale pondus soluendum est aurifabris, paruo alioqui laborem suum uenden-

B tibus. Scripserunt quidam, prouinciam hanc rarissimè abundare argento: Principem præterea, ne id exportaretur, prohibere. Prouincia sanè argentum nullum habet, nisi quod (ut dictum est) importatur: nec Princeps usqueadeò efferre prohibet, sed cauet uerius. atque ideo permutationem rerum facere, & alia, ut pelles, quibus abundant, aut quid aliud eiusmodi, pro alijs rebus dare, reciperéq; suos iubet, quo argentũ & aurum in prouincia retineat. Vix centum annis utuntur moneta argentea, præsertim apud illos cusa. Initiò cum argentum in prouinciam inferebatur, fundebantur portiunculæ oblongæ argenteæ, sine imagine & scriptura, æstimatione unius rubli: quarum nulla nunc apparet. Cudebatur etiam moneta in Galitz principatu. ea autem cum æquabili ualore careret, euanuit. Porrò ante monetam, proboscide & auriculis asprcolorum, aliorumq; animalium, quorum pelles ad nos afferuntur, utebantur: ijsq; uitæ necessaria, ceu pecunia, emebant.

Numerandi ratione ea utuntur, ut res quascunq; per Sorogk, aut De-
C vuenosto, hoc est, aut quadragesimo aut nonagesimo numero, quemadmodum nos centesimo, numerent, diuidantq;. Numerantes itaq; subinde repetunt, multiplicantq;, bis Sorogk, ter Sorogk, quater Sorogk: id est, quadraginta. aut bis, ter, quater Devuenosto, hoc est nonaginta. Mille, gentili lingua Tissutzæ: item decem millia, una dictione, Tma: uiginti millia, Dvuetma: triginta millia, Tritma exprimunt.

Quisquis merces qualescunque Moscovuiam attulerit, eas continuò apud portitores, seu telonij præfectos, profiteri ac indicare cogitur: quas hi stata hora conspiciunt, æstimantq;. æstimatas uerò, nemo nec uendere nec emere audet, nisi prius fuerint Principi indicatæ. Porrò Princeps si quicquam emere uoluerit, tum mercatori interim res suas nec indicare, nec cuiquam licitari eas integrum est. quo fit, ut mercatores interdum diutius detineantur.

Neq; etiã cuiuis mercatori, præter Lithvuanos, Polonos, aut illorum imperio subiectos, Moscovuiam uenire liberum est. Nam Suetensibus,

Livuonien-

Livuonienſibus, & Germanis ex maritimis ciuitatibus, Novuogardiæ A duntaxat: Thurcis uerò & Tartaris Chloppigrod oppido, quò nundinarum tempore diuerſi homines ex remotiſsimis locis confluunt, mercaturam exercere ac mercari conceſſum eſt. Quando uerò Legati ac Oratores Moſcovuiam proficiſcuntur, tum omnes undecunque mercatores in illorum fidem ac protectionem ſuſcepti, Moſcovuiam & liberè, & ſine portorijs ire poſſunt, ac etiam conſueuerunt.

Maior pars mercium ſunt maſſæ argenteæ, panni, ſericum, panni ſericei & aurei, uniones, gemmæ, aurum filatum. interdum uiles etiã quaſdam res ſuo tempore portant, ex quibus non parum lucri referunt. Sępe etiam accidit, ut rei alicuius deſiderio omnes teneantur: quam qui primus attulerit, plus iuſto lucratur. Dein cũ plures mercatores earundem rerum magnam copiam aduexerint, tanta nonnunquam uilitas conſequitur, ut is qui res ſuas quamplurimo uendiderat, eaſdem rurſus uileſcente precio emat, magnoq́ꝫ ſuo commodo in patriam reducat. Merces uerò quæ inde in Germaniam portantur, ſunt pelles, & cera: in Lithvuaniam & Thurciam, corium, pelles, & albi longi dentes animalium, quæ B ipſi Mors appellant, quæq́ꝫ in mari ſeptentrionali degunt, ex quibus manubria pugionum Thurci affabrè conficere ſolent. noſtrates piſcium dentes eſſe putant, & nominant. In Tartariam uerò ſellæ, frena, ueſtes, corium: arma autem & ferrum non niſi furtim, aut ex ſingulari Præfectorum permiſsione exportantur, ad alia loca intra Orientem & Septentrionem. Panneas tamen & lineas ueſtes, cultellos, ſecures, acus, ſpecula, marſupia, aut quid aliud eiuſmodi ducunt. Mercantur fallaciſsimè ac doloſiſsimè: nec paucis uerbis, ut quidam ſcripſerunt. Quin dum precium afferunt, ac rem minoris dimidio precio in fraudem uenditoris licentur: mercatores nonnunquam non uno tantum aut altero menſe ſuſpenſos ac incertos detinent, uerùm ad extremam deſperationem quoſdam perducere ſolent. Cæterùm qui mores illorum tenet, doloſaq́ꝫ uerba, quibus precium rei imminuunt, tempusq́ꝫ extrahunt, non curat, aut diſsimulat: is res ſuas ſine aliquo diſpendio uendit.

Ciuis quidã Cracouienſis, ducentos cẽtenarios cupri aduexerat, quos C Princeps emere uoluit, & mercatorẽ tã diu detinuit, ut is tandẽ faſtidio affectus, rurſus uerſus patriam cuprũ reduceret. Porrò cum aliquot miliaribus ab urbe abeſſet, ſubordinati quidã illum ſequũtur, eiusq́ꝫ bona, ac ſi portorium nõ ſoluiſſet, inhibent, interdicuntq́ꝫ. Mercator reuerſus Moſcovuiam, apud conſiliarios Principis de iniuria ſibi illata conqueritur. illi audita cauſa, mox ſe ultro conſtituunt medios: ac negotium ſeſe tranſacturos, ſi gratiam petat, pollicentur. Mercator callidus, qui ſciebat Principi ignominioſum fore, ſi eiuſmodi merces ex ditione ſua reducerentur, ac ſi nõ reperiretur quiſpiã qui tantas merces mercari & exoluere poſſet, nõ ullam gratiam petit, ſed iuſtitiam ſibi adminiſtrari poſtulat. Tandem cum uiderent adeò obſtinatum, ut qui abduci à propoſito non poſſet, necꝫ illorum dolo aut fraudi cedere uellet, cuprum Principis nomine emunt: ac perſoluto iuſto precio, hominem dimittunt.

Externis

A Externis singulas res carius uendunt: ita ut quæ uno ducato alioqui emunt, ea quinq;, octo, decem, interdum uiginti ducatis indicent. Quanquam ipsi uicissim, aliquando rem raram ab externis decem, aut quindecim florenis mercentur, quæ uix unum aut alterum ualet florenum.

Porrò cõtrahendis rebus, si quid fortè dixeris, aut imprudentius promiseris, eorum diligenter meminerunt, præstandáq; urgent: ipsi uerò, si quid uicissim promiserint, minimè præstant. Item, quamprimum iurare incipiunt, aut obtestari, scias illico dolum subesse. animo enim fallendi ac decipiendi iurant. Rogaueram quendam consiliarium Principis, ut me in emendis certis pellibus, ne deciperer, iuuaret: qui ut facilè operam mihi suã erat pollicitus, ita rursum diutius me suspensum tenuit. Voluit proprias mihi obtrudere pelles. ad hæc alij ad illum concurrebant mercatores, præmia pollicẽtes, si eorũ merces bono mihi uẽderet precio. Ea est enim mercatorum consuetudo, ut in emptione ac uenditione medios se constituant, atque utrique partium acceptis separatim muneribus, o-
B peram suam fidelem polliceantur.

Est ampla & murata domus non longè ab arce, Curia dominorũ mercatorum dicta, in qua habitant mercatores, mercesq; suas reponunt: ubi sanè piper, crocus, sericij panni, & id genus aliæ merces, longè minoris quàm in Germania, uenduntur. Hoc autem tribuendum est rerum permutationi. Nam dum Mosci pelles alioqui uili precio comparatas, plurimi æstimant: externi uicissim, fortè illorum exemplo, merces suas paruo quoq; emptas opponunt, cariusq; indicant. quo fit, ut utrique æquali permutatione rerum facta, res præsertim pro pellibus acceptas, mediocri precio, & sine lucro uendere possint.

Pellium magna est diuersitas. Zebellinorum enim nigredo, longitudo & densitas pilorum, maturitatem arguunt. Item si congruo tempore, quod in pellibus alijs pariter obseruatur, capiantur, precium augent. Citra Vstyug & Dvuinam prouinciam rarissimè, circa Peczoram uerò sæpius & præstantiores reperiuntur.

Madauricæ pelles ex diuersis partibus, ex Sevuera bonæ, ex Heluetijs
C meliores, ex Svuetia uerò optimæ afferuntur. Illic tamen maior est copia. Audiui, aliquando Moscovuiæ repertas Zebellinorum pelles fuisse, quarum aliæ XXX, aliæ uerò XX aureis uenditæ sunt. At eiusmodi ego nullas potui uidere.

Hermelinorum pelliculæ ex pluribus pariter locis inuersę afferuntur, quibus tamen plerisq; emptoribus imponitur. Habent signa quædam circa caput & caudam, ex quibus agnoscuntur, an congruo tempore sint captæ. Nam simul ubi hoc animal captum fuerit, excoriatur, pellisque inuertitur, ne attritis pilis deterior fiat. Si quod non suo tẽpore captum fuerit, pellisque ideo bono ac natiuo colore careat, tum ex capite (ut dictum est) & cauda, certos pilos tanquam signa, ne incongruo tempore captum agnoscatur, euellunt, extrahũtq;, atque ita emptores decipiunt. singulę autem tribus ferè, quatuorue dengis uenduntur: paulo ampliores carent ea albedine, quæ alioqui pura in minoribus apparet.

Vulpinæ,

Vulpinæ,& præsertim nigræ, ex quibus plerunq; tegmina capitis facere solent, plurimi fiunt. decem enim nonnunquã X V aureis uenduntur. Aspreolorũ pelliculæ ex diuersis quoque partibus afferuntur, ampliores tamen ex Sibier prouincia: nobiliores uerò alijs quibuslibet, ex Schvuuaij, non longè à Cazan. Porrò ex Permia, Vuiatka, Vstyug, & Vuolochda, fasciculis semper X numero colligatæ afferuntur: quarum in singulis fasciculis duæ sunt optimæ,quas Litzschna appellant:tres aliquanto deteriores,quas Crasna uocant:quatuor,quas Pocrasna: una,& ea quidẽ ultima,Moloischna dicta, omniũ est uilissima. Harum singulæ una, aut duabus dengis emuntur. Ex his meliores & selectas, in Germaniam & alias prouincias,mercatores magno suo commodo portant. A

Lyncium pelles,parui: luporum uerò, ab eo tempore quo in Germania ac Moscovuia in precio esse cœperunt,plurimi fiunt.Luporum præterea terga longè in minore, quàm apud nos,sunt precio.

Castorum pelles apud illos habẽtur in magno precio: omnesq; iuxtà ex his, quòd nigro, coq; natiuo sint colore,fimbrias uestium habent. B

Pellibus domesticorum catorum,mulieres utuntur.Est quoddam animal,quod gentili lingua Pessetz uocant: huius pelle, quod plurimum caloris adferre corpori solet, in itinere, seu profectionibus utuntur.

Vectigal,seu portorium omnium mercium,quæ uel importantur,uel exportãtur, in fiscũ refertur.De qualibet re,ęstimatione unius rubli,penduntur septem dengæ: extra ceram, de qua non solum iuxta æstimationem, sed pondus quoq;,uectigal exigitur. De quolibet autem pondere, quod gentiliter Pud appellant,quatuor dengæ penduntur.

De mercatorũ itineribus, quibus in importandis ac exportandis mercibus,ac per diuersas Moscovuiæ regiones utuntur, infrà in Chorographia Moscovuiæ, copiosè explicabo.

Vsura cõmunis est: quam licet magnũ peccatũ esse dicant, ab ea tamẽ nemo ferè abstinet. Est autem quodammodo intolerabilis, nimirum de quinq; semper unum: hoc est, de centum uiginti. Ecclesiæ mitius, ut dictum est,uidentur agere,quę decem pro centum (ut uocant) accipiunt. C

NVNC CHOROROGRAPHIAM PRINCIPATVS & dominij magni Ducis Moscouuiæ aggrediar, puncto in Moscouuia principali ciuitate constituto: ex qua progressus, circumiacentes atque celebriores duntaxat principatus describam. Etenim in tanta uastitate, prouinciarum omnium nomina exactè indagare non potui. Quare ciuitatum, fluminum, montium, quorundamq; locorum celebrium nominibus contentus sit Lector.

RBS Moscovuia itaque, Rusiæ caput & metropolis, ipsaq; prouincia,& qui hãc præterlabitur fluuius,unum idemq; nomen habent,uernaculaq; gentis lingua Mosqvua appellantur. Quod'nam autem cæteris nomẽ prębuerit, incertũ. Verisimile tamen est, ea à fluuio nomen accepisse. Nam etsi urbs ipsa olim caput gentis non fuerit,Moscorum tamen nomẽ ueteribus non ignotũ fuisse constat. Porrò

Mosqvua

A Mosqvua fluuius in Tvuerensi prouincia, LXX ferè supra Mosaisko vuerst (est autem vuerst, Italicum ferè miliare) haud procul à loco qui Oleschno dicitur, fontes suos habet: indeq́ꝫ emēso LXXXX vuerst spacio, ad Moscovuiam ciuitatem decurrit: receptisq́ꝫ in se aliquot fluuijs, Orientem uersus, Occam fluuium illabitur. Cæterùm sex supra Mosaisko miliaribus, primùm nauigabilis esse incipit: quo loco materia ad fabric ādas domos, aliosq́ꝫ usus ratibus imposita, Moscovuiam defertur. Infra autem ciuitatem merces aliaq́ꝫ quæ ab externis hominibus importantur, nauibus aduehuntur. Tarda autem in fluuio, atq́ꝫ difficilis, propter gyros, seu mæandros, quibus multis incuruatur, nauigatio est: præsertim inter Moscovuiam & Columnam ciuitatem, tribus ab eius ostijs passuū millibus in littore sitam: ubi CCLXX vuerst spacio, flexionibus multis longisq́ꝫ nauigantium cursum impedit atq́ꝫ remoratur. Fluuius non admodum piscosus, ut qui præter uiles & uulgares, nullos pisces habeat. Moscovuia quoq́ꝫ prouincia, nec lata nimis, nec fertilis est: cu-
B ius fœcunditati, ager ubiq́ꝫ arenosus, qui mediocri siccitatis aut humiditatis excessu segetes enecat, plurimum obest. Accedit ad hæc, immoderata asperaq́ꝫ nimis aëris intemperies, qua hyemis rigore solis calorem superante, sata quandoq́ꝫ ad maturitatem non perueniunt. Etenim tam intensa ibi nonnunquam sunt frigora, ut quemadmodum æstatis tempore apud nos æstu nimio, sic ibi frigore immenso terra in hiatum discedat: aqua etiam tum in aerem effusa, sputum'que ex ore proiectum, anteaquam terram contingat, congelātur. Nos ipsi, cum anno 1526 eò peruenissemus, ramos fructiferarum arborum, rigore hyemis anni præcedentis prorsus perijsse uidimus: quæ eo anno adeò dura fuit, ut complures ueredarij (quos ipsi Gonecz uocant) in uehiculis gelu concreti, reperti sint. Fuere qui tum pecora Moscovuiā, funibus alligata, ex proximis pagis ducerent: uiq́ꝫ frigoris oppressi, unà cum pecoribus perierunt. Præterea multi circulatores, qui cum ursis, ad choreas edoctis, in illis regionibus uagari solent, tum mortui in uijs reperti sunt. Quin & ursi ipsi, fame eos stimulante, relictis syluis, passim per uicinas uillas dis-
C currebant, inq́ꝫ domos irruebant: quorum conspectum atque uim cum rustica turba fugeret, frigore foris miserè peribat. Atq́ꝫ tanto frigori, æstus quoq́ꝫ nimius quandòq́ꝫ respondet, ut anno Domini 1525, quo immoderato solis ardore omnia ferè sata exusta fuerunt, tantaq́ꝫ annonæ caritas eam siccitatem consecuta est, ut quod tribus antea dengis emebatur, id XX, aut XXX pòst emeretur. plurimi pagi & syluæ, frumenta'que nimio æstu incensa conspiciebantur. Quorum fumus ita regionem oppleuerat, ut prodeūtium hominum oculi grauiter fumo læderentur: & absq́ꝫ fumo caligo quædam oboriebatur, quæ multos obcæcauerat.

Totam porrò regionem non ita diu admodum syluosam fuisse, ex magnarum arborum truncis, qui etiamnum extant, apparet: quæ quamuis agricolarum studio ac opera satis culta sit, ijs tamen quæ in agris proueniunt exceptis, reliqua omnia ex circumiacentibus prouincijs eò afferuntur. nam frumento quidem, oleribusq́ꝫ communibus abūdat: cerasa

g dulciora,

dulciora, nucesq́ (auellanis tamen exceptis) in tota regione non repe- A riuntur. Aliarum arborum fructus habent quidem, uerùm insuaues. Melones autem singulari cura ac industria seminant. terram fimo permixtam in areolas quasdam altiores componunt, inq́ eas semen cōdunt: hac arte calori ac frigori immoderato æquè succurritur. Nam si fortè æstus nimius fuerit, rimulas tanquam spiracula quædam, ne semen calore nimio suffocetur, per fimum terrę mixtum faciũt: in frigore uerò nimio, lætaminis calor seminibus reconditis præstat auxilium.

Melle Moscovuia prouincia, ferisq́ (leporibus tamen exceptis) caret. Animalia nostris longè minora sunt, neq; tamen cornibus (ut quidam scripsit) carent. Vidi enim ibi boues, uaccas, capras, arietes, cornuta omnia. Iam uerò ciuitas Moscovuia, inter alias ciuitates Septētrionales, Orientem uersus multum porrigitur: quod nobis in profectione nostra, obseruatu haud difficile fuit. Nam cum Viēna egressi, rectà Cracouiam, atq; inde centum ferè Ger. miliarium itinere, in Septentrionē progressi fuissemus, itinere tandē in Orientem reflexo, Moscovuiam, si non B in Asia, tamen in extremis Europæ, quà maximè Asiam cōtingit, finibus sitam peruenimus. De qua re infrà in Tanais descriptione plura dicam. Vrbs ipsa lignea est, satisq́ ampla: quæ procul etiam amplior, quàm re ipsa sit, apparet. nam horti, areæq́ in qualibet domo spaciosæ, magnam ciuitati accessionem faciunt: quam fabrorum, aliorumq́ opificum igni utentium, in fine ciuitatis longo ordine protensæ ædes, inter quas sunt prata & agri, etiam magis adaugent. Porrò non procul à ciuitate domunculæ quædam apparent, & trans fluuium uillæ, ubi non multis retroactis annis, Basilius Princeps satellitibus suis nouam Nali ciuitatem (quod eorum lingua Infunde sonat) exædificauit, propterea quòd cum alijs Ruthenis medonem & ceruisiam bibere, exceptis paucis diebus in anno, prohibitum sit, ijs solis bibēdi potestas à Principe sit permissa: atq; eam ob rem, ne cæteri illorum conuictu corrumperētur, ab reliquorum cōsuetudine sunt seiuncti. Haud procul ab urbe sunt aliquot Monasteria, quæ uel sola procul spectantibus una quędã ciuitas esse uidētur. Por C rò uasta ciuitatis magnitudo facit, ut nullo certo termino contineat̃, nec muro, fossa, propugnaculisue cōmodè sit munita. Plateæ tamē quibusdam in locis, trabibus per transuersum ductis, obstruuntur: adhibitisq́ custodibus ad primam noctis facem ita obfirmantur, ut nemini noctu aditus post statam horam illàc pateat: post quam qui deprehensi fortè fuerint à custodibus, aut uerberantur, spoliantur'que, aut in carcerem conijciuntur, nisi fortè noti honesti'que uiri fuerint. Hi enim à custodibus ad sua deduci solent. Atque tales custodiæ quà liber in ciuitatem patet aditus, locari solent. Nam reliquam urbis partem Mosqua alluit, in quem sub ipsa urbe, Iausa fluuius illabitur, qui ob altas ripas rarò uadari potest. In hoc molendina complura, in publicum ciuitatis usum constructa sunt. his'que fluuijs ciuitas nonnihil munita esse uidetur: quæ præter paucas lapideas ædes, templa & monasteria, prorsus lignea est. Ædiũ in ea urbe numerũ uix credibilem referunt. Aiebāt enim,

sexto an-

A ſexto ante aduentum noſtrum in Moſcovuiam anno, Principis iuſſu ædes cõſcriptas fuiſſe, eorum'que numerum 41500 ſuperaſſe. Ciuitas hæc tam lata ac ſpacioſa, admodum lutoſa eſt, quamobrem in uicis ac plateis, alijſq; celebrioribus locis, põtes paſsim extructi ſunt. Eſt in ea caſtrum, ex lateribus coctis conſtructum, quod ab una parte Moſqvua, ab altera Neglima flumine alluitur. Neglima autem ex paludibus quibuſdam manat, qui ante ciuitatem circa ſuperiorem caſtri partẽ ita obſtruitur, ut in ſtagni formam exeat: indeq; decurrẽs, foſſas caſtri replet, in quibus ſunt molendina: tandem'q; ſub ipſo caſtro, ut dixi, Moſqvuę fluuio iungitur. Caſtrum autem tanta magnitudine eſt, ut præter amplißimas ac magnificè extructas ex lapide Principis ędes, Metropolitanus epiſcopus, item Principis fratres, Proceres, alij'q; quàm plurimi, ſpacioſas in eo ædes ligneas habeant. Eccleſiæ ad hæc in eo multæ, ut amplitudine ſua ciuitatis propemodum formam referre uideantur. Hoc caſtrũ roboribus tantum initiò circundabatur: atque ad magni Ducis Ioannis, Danielis filij,
B tempora uſq;, paruum ac ignobile erat. Is enim Petri Metropolitæ ſuaſu, primus ſedem Imperij eò tranſtulit. Nam Petrus amore Alexij cuiuſdam, qui ibi ſepultus claruiſſe miraculis dicitur, eò loci ſedem ſibi prius elegerat: eo'q; mortuo, atq; ibidem ſepulto, cum ad eius tumulum miracula pariter fierent, locus ipſe religionis ac ſanctitatis quadam opinione adeò celebris factus eſt, ut poſteri Principes omnes, Ioannis ſucceſſores, ibi Imperij ſui ſedem habendam eſſe duxerint. Nam mortuo Ioanne, eiuſdem nominis filius, ſedem ibi retinuit: ac poſt eum Demetrius, poſt Demetrium Baſilius, is qui ducta Vuitoldi filia, Baſilium Cæcum poſt ſe reliquit. Ex quo Ioannes, eius Principis pater, apud quem Oratorem egi (qui primus caſtrum muro cingere cœpit) natus eſt: cui operi triceſimo fermè anno pòſt, ſupremam manum eius poſteri impoſuere. Eius caſtri propugnacula baſilicæ, cum Principis palatio, ex latere ab hominibus Italis, quos propoſitis magnis præmijs Princeps ex Italia euocauerat, Italico more extructa ſunt. Multæ autem, ut dixi, in
C hoc ſunt eccleſiæ, ligneæ fermè omnes: duabus tamen inſignioribus, quæ ex lateribus extructæ ſunt, exceptis: quarum altera diuæ Virgini, alera diuo Michaeli eſt ſacra. In templo diuę Virginis ſepulta ſunt duorum Archiepiſcoporum corpora, qui, ut Principes eò ſuam Imperij ſedem transferrent, ibi'que Metropolim conſtituerent, autores fuere: eam'q; maximè ob rem in diuorum numerum ſunt relati. In altero templo principes uita defuncti humantur. Conſtruebantur, nobis præſentibus, plura etiam templa ex lapide. Regionis cœlum adeò ſalubre eſt, ut ibi ultra Tanais fontes, præſertim in Septentrionem, ac etiam magna ex parte Orientem uerſus, memoria hominum, nulla unquam peſtis ſæuierit. Habẽt tamen interdum inteſtinorum & capitis morbum quendam, peſti haud dißimilem, quem ipſi Calorem appellant. eo qui corripiuntur, paucis diebus pereunt. Is morbus in Moſcovuia nobis exiſtentibus, graſſabatur, unum'que ex familiaribus noſtris abſumpſit. atq; cum in tam ſalubri regione degant, ſi quando in Novuogardia, Smo-

lentzko,& Plescovuia pestis sæuit, quoslibet illinc ad se uenientes,regi- A
one sua metu contagij excludunt.

Gens Moscovuiæ cæteris omnibus astutior & fallacior esse perhibe-tur,fluxa in primis in cõtractibus fide: cuius rei ipsi haud ignari, si quando cum externis commercia habẽt, quo maiorem fidem obtineant,non Moscovuitas se,sed aduenas esse simulant.

Longissimus in Moscovuia dies in solstitio æstiuali XVII horarum, cum tribus quartalibus, esse dicitur. Certam poli eleuationem tũ ex nemine potui cognoscere: quamuis quidam LVIII graduum se accepisse, incerto tamen autore, diceret. Ipse tandem facto per Astrolabium periculo,utcũq; solem nono die Iunij in meridie obseruaui LVIII graduum. Ex qua obseruatione, cõputatione hominum harum rerum peritorum, deprehensum est, altitudinem poli L. graduum esse: longissimum autem diem, XVII horarum,& unius quartalis.

Moscovuia loco principali descripta, ad reliquas Magni Ducis Mo-
scovuiæ subiectas prouincias progrediar,ordine primùm Oriẽtem uer- B
sus seruato:dein per Meridiem & Occidentem atq; Septentrionem circumeuntes,rectà in Orientem æquinoctialem deueniemus.

Vuolodimeria ciuitas magna primùm occurrit, quæ castrũ ligneum sibi cõiunctum habet. Hæc à tempore Vuolodimeri,qui postea Basilius dictus est,usq; ad Ioannem Danielis filium, Russiæ metropolis fuit. Est autem inter Vuolgam & Occam,magna duo flumina, triginta sex à Moscovuia in Orientẽ miliaribus Ger.sita,loco adeò fertili,ut ex uno tritici modio sæpe XX,nõnunq; XXX modij proueniãt. Eã Clesma fluuius alluit,cætera syluæ magnę uastæq; cingunt. Clesma porrò quatuor à Moscovuia miliaribus Ger.oritur,multisq; ibi molendinis celebris ac cõmodus est: qui infra Vuolodimeriã,usq; ad Murom oppidum,in Occæ littore situm, spacio duodecim miliarib.nauigatur, Occęq; fluuio iũgitur. A' Vuolodimeria uiginti quatuor miliariũ rectà in Orientem, in uastis
syluis principatus olim fuit: cuius populi Muromani uocabãtur,anima-
lium pellibus,melle & piscibus abundantes. C

Novuogardia inferior ciuitas,ampla & lignea,cum castro, quod Basilius præsens monarcha ad Vuolgę & Occę fluuiorũ confluxũ ex lapide in scopulo exædificauit. Aiũt quadraginta miliaribus Ger.eã à Murom abesse,in Orientem.quod si ita est,cẽtum miliarib. Novuogardia à Moscovuia distabit. Regio fertilitate,rerũq; copia Vuolodimeriam æquat. Atq; hic Christianæ religionis hac quidem parte terminus est.nam licet princeps Moscovuiæ ultra Novuogardiam hanc,castrum,cui Sura nomen est, habeat: tamen interiectæ gentes,quæ Czeremissæ appellantur, non Christianam,sed Machumeti sectam sequũtur. Porrò ibi & alię gentes sunt,Mordvua nomine,Czeremissis permixtæ,quę cis Vuolgam,ad Suram,bonam regionis partem occupant. Czeremissę enim ultra Vuolgam in Septentrione degunt:ad quorum differentiam,qui circa Novuogardiã habitant, Czeremissæ superiores,seu mõtani,non à mõtibus quidem,qui ibi nulli sunt,sed à collibus potius,quos accolunt,nũcupantur.

Sura flu-

A Sura fluuius Mosci & Casanẽsis regis dominiũ diuidit, qui ex Meridie ueniens, uigintiocto miliarib. infra Novuogardiam, cursu in Orientem flexo, Vuolgam influit. in quorum cõfluxu, ad alterum littus, ijs Basilius princeps castrum erexit, idq́ȝ à suo nomine Basilovugorod nominauit: quod postea multorum malorum seminarium extitit. Haud procul inde est Moscha fluuius, qui & ipse ex Meridie profluens, Occam supra Murom illabitur, non lõgè ab oppido Cassimovugorod, quod Moscus Tartaris habitandum concessit. Horum mulieres arte quadam ungues, decoris causa, nigro colore inficiũt: ac aperto capite, passisq́ȝ crinibus perpetuò incedunt. A' Moscha fluuio Orientem & Meridiem uersus, ingentes occurrunt syluæ, quas Mordvua populi, qui proprio idiomate utuntur, ac Principi Moscovuiæ subiecti sunt, inhabitãt. Eos quidam idololatras, alij Mahometanos esse uolunt. Hi in pagis passim habitant, agros colunt, uictum ex ferina carne & melle habent, pellibus abundant preciosis: duri in primis homines. nam & Tartaros latrocinantes
B sæpe fortiter à se propulsarunt, pedites ferè omnes, arcubus oblõgis conspicui, sagittandiq́ȝ peritia præstantes.

Rezan prouincia inter Occam & Tanaim fluuium sita, ciuitatem ligneam non longè à ripa Occæ habet. Erat in ea castrum, quod Iaroslavu uocabatur: cuius nunc, præter uestigia, nihil extat. Haud procul ab ea ciuitate, Occa fluuius insulam facit, quæ Strub dicitur, magnus olim ducatus, cuius Princeps nemini subiectus erat. Columna ex Moscovuia inter Orientem & Meridiem, seu (ut alij uolunt) in Orientem hyemalem ciuitas occurrit. Dein Rezan, quæ à Moscovuia triginta sex miliaribus Ger. distat. Hæc prouincia cæteris omnibus Moscovuiæ prouincijs fertilior est: in qua, ut aiunt, singula grana frumenti binas quandoque, plures'ue spicas proferunt: quarum culmi tam dense accrescunt, ut nec equi facilè transire, nec coturnices inde euolare possint. Mellis, pisciũ, auium, ferarumq́ȝ ibi magna copia, arborumq́ȝ fructus lõgè Moscovuiæ fructibus nobiliores: gens audacissima, bellicosissimaq́ȝ.

C Ex Moscovuia ad hoc usqȝ castrum, ultraq́ȝ spacio XXIIII ferè miliarium Ger. fluit Tanais, loco qui Donco dicitur: ubi mercatores in Asoph, Capham, & Constantinopolim euntes, naues suas onerant: quod plerunqȝ fit in autumno, pluuiosa anni parte. nam Tanais ibi alijs anni temporibus non ita aquis abundat, ut oneratas naues bene ferre queat. Dominabatur Rezan quandoque Basilius magnus dux, qui sororem Ioannis Basilij magni ducis Moscovuiæ duxerat, ex ea'que Ioannem & Theodorum susceperat. Mortuo Basilio, Ioannes filius succedit: qui ex uxore Knes Theodori Babitz filia, Basilium, Theodorum & Ioannem filios genuit. ex quibus, mortuo patre, maximi natu duo filij, dum quisque sibi imperium uendicare nititur, in campis Razanẽsibus congressi: armis decertarunt: in qua pugna alter occubuit. nec multo pòst, qui uictor fuerat, in eisdem cãpis moritur, in cuius rei memoriam, signum crucis ex robore ibi erectũ est. Minimus natu, qui ex tribus fratribus adhuc supererat, cognita fratrum suorum morte, adiunctis sibi Tartaris, prin-

g 3 cipatu,

cipatu,pro quo fratres decertauerant, quem'q; mater adhuc posſidebat, A
ui potitur: quibus peractis,cum Duce Moſcovuiæ agit,ut quemadmodum maiores ſui nemini obſtricti, cum principatum liberè tenuiſſent, poſſediſſent'q;, ita ſe quoq; imperare ſineret. Dum hæc paciſceretur, ad magnum Principem delatus eſt,quòd regis Tauricæ,quo cum Principi bellũ erat,filiam uxorem expeteret. quam ob rem cum à Principe uocatus fuiſſet,metu aduentum tardat,protrahit'q;. tandem à Simeone Crubin,uno ex conſiliarijs ſuis perſuaſus, in Moſcovuiam proficiſcitur: ubi Principis iuſſu captus,liberis cuſtodijs mãdatur. Subinde Princeps matre illius eiecta, & in monaſterium intruſa, caſtrum cum principatu occupat: & ne aliqua quandoq; ſeceſsio Rezanẽſium fieret, bonam eorum partem per diuerſas diſtribuit colonias. qua re totius principatus uires labefactatæ corruerunt. Porrò cum anno Domini 1521 Tartari prope Moſcovuiã caſtra poſuiſſent,Ioannes per tumultum è cuſtodia elapſus, in Lithvuaniam profugit: ubi etiam tum exulabat.

Tulla oppidum quadraginta ferè miliaribus Ger. à Rezan diſtat, à B
Moſcovuia uerò in Meridiem triginta ſex: eſt'q; ultimum oppidum ad campeſtria deſerta,in quo Baſilius Ioannis caſtrum ex lapide cõſtruxit, quod fluuius eiuſdem nominis præterlabitur. Vppa uerò alius fluuius, ab ortu caſtrũ alluit:Tullæ'q; fluuio iunctus,Occam ſupra Vuorotinski uiginti ferè miliaribus Ger. influit.à cuius oſtijs haud ita procul,Odoyovu caſtrum ſitum eſt. Porrò oppidum Tulla, etiam Baſilij tempore proprium principem habebat.

Tanais fluuius famoſiſsimus,qui Europam ab Aſia diſterminat,octo fermè à Tulla in Meridiem miliaribus nonnihil in Orientem deflectendo,oritur,non ex Ripheis montibus,ut quidam prodidere: ſed ex Ivuanovuoſero,hoc eſt, Ioannis lacu ingenti, qui in longitudine & latitudine circiter 1500 vuerſt patet:in'q; ſylua,quam quidam Okonitzkilies, alij Iepiphanovulies appellant, ortum habet. Ex hoc lacu Schat & Tanais, magna duo flumina,emergunt. Schat in Occidentem,Vppa fluuio in ſe recepto,Occam inter Occidentem & Septentrionem influit. Tanais au C
tẽ primo curſu rectà in Orientem fluit, atq; inter Caſan & Aſtrachan regna ſex uel ſeptem miliaribus Ger.à Vuolga fluuio labitur: dein reflexo in Meridiem curſu paludes facit,quas Mæotidis uocant. Ad eius porrò fontes proxima ciuitas eſt Tulla, ſupra oſtia uerò tribus ferè in littore miliaribus Aſoph ciuitas,quæ prius Tanas uocabatur. ſupra hanc quatuor dierum itinere Achas oppidum eſt,ad eundem fluuium ſitũ, quem Rutheni Don appellant. Hunc ab optimorum piſcium copia ſingulari, item amœnitate, quod utraq; fluminis ripa diuerſis herbis, radicibus'q; ſuauiſsimis,ad hæc arboribus fructiferis plurimis, uarijs'que in modum horti, quaſi induſtria quadam exculta atque conſita ſit, ſatis laudare non poſſunt. Et quòd tanta ferarum, quæ paruo negotio ſagittis conficiuntur,ibi ſit copia: ut per ea loca iter facientes, ad uitam ſuſtentandam nulla alia re,igni tantum ſale'q; excepto, indigeãt. In his partibus non miliaria, ſed dierum itinera obſeruantur. Ego quantum coniectura aſſequi potui,à

A potui, à fontibus Tanais ad eius ostia usque, terrestri itinere rectà eundo, sunt octuaginta ferè miliaria Ger. A' Dōco, quo loco Tanaim primùm nauigabilem esse dixi, uix uiginti diebus nauigando, peruenitur Asoph, ciuitatem Turcis tributariam: quæ quinque, ut aiunt, diætis ab Isthmo Tauricæ, quem aliàs Præcop uocant, distat. In ea multarum ex diuersis orbis partibus gentium insigne est emporium: quò ut omnibus, cuiuscunque nationis sint, liber patet accessus, libera etiam uendendi emendique cuilibet datur copia: ita ciuitate egreßis omnibus, quidlibet impunè facere licet. De aris autem Alexandri & Cæsaris, quas plerique scriptores in his locis fuisse commemorant, uel earum ruinis, nihil certi ex indigenis, alijs'que qui ea loca sæpißimè peragrarunt, cognoscere potui. Milites quoque, quos Princeps ad Tartarorum excursiones explorandas, & coercendas, quotannis ibi in præsidijs habere solet, super hac re à me interrogati, nihil se unquam tale uel uidisse, uel audiuisse responderunt. Circa ostia tamen minoris Tanais, quatuor ab Asoph di-
B ætis, iuxta locum Velikiprevuos ad S. montes, statuas imaginesque quasdam marmoreas & lapideas uidisse se, non negabant. Minor porrò Tanais in Sevuerski principatu oritur, unde Donetz Sevuerski uocatur, tribusque diætis supra Asoph in Tanaim illabitur. Cæterùm qui ex Moscovuia in Asoph terrestri itinere proficiscuntur, hi Tanai, circa Donco, uetus & dirutum oppidum, traiecto, à meridie nonnihil in orientem reflectuntur: quo loci, si recta ab Tanais ostijs linea ad eius fontes ducatur, Moscovuiam in Asia, non in Europa sitam reperies.

Msceneck palustris locus est, in quo olim castrum erat, cuius etiamnum uestigia extant. Circa hunc locum adhuc quidam in tuguriolis habitant, qui neceßitate imminente, in paludes illas, ceu castrum refugiunt. Ex Moscovuia in Msceneck, meridiem uersus eundo, sexaginta ferè miliaria Ger. sunt: ex Tulla ferè triginta. A' Msceneck decem & octo ferè miliaribus ad partem sinistram, Occa fluuius oritur: qui primùm in Orientem, dein in Septentrionem, postremò in Orientem æsti-
C ualem (ut ipsi uocant) cursum suum dirigit. atque ita Occa, Msceneck forma circuli propemodum dimidiati claudit: multaque subinde oppida, Vuorotin scilicet, Coluga, Cirpach, Corsira, Columna, Rezan, Casimovugorod, & Murom alluit: tandem'que Vuolgam infra Novuogardiam inferiorem ingreditur, syluis'que utrinque clauditur, quæ melle, aspreolis, hermelis & martibus plurimum abundant. Campi omnes quos alluit, fertilißimi sunt: nobilißimus in primis piscium copia fluuius, cuius pisces cæteris Moscovuiæ fluminibus præferuntur, maximè qui circa Murom capiuntur. Habet præterea pisces quosdam peculiares, quos ipsi sua lingua uocant Beluga, miræ magnitudinis, sine spinis, capite & ore amplo, Sterlet, Schevuriga, Osseter: postrema tria Sturionū genera: & Bielaribitza, hoc est, album pisciculum nobilißimi saporis. horum maximam partem ex Vuolga eò deuenire putant. Ex Occæ porrò fontibus duos alios fluuios oririri aiunt, Sem & Schosna: quorum Sem, Sevuera principatum perfluit: oppidumque Potivulo pre-

terlapſus, in Deſna fluuium, qui Czernigo oppidum interlabitur, atque A
infra Chiovuiam in Boryſthenem fertur, influit: Schoſna autem rectà in
Tanaim defertur.

Corſira in ripa Occæ fluminis oppidum eſt, ſex miliaribus ſupra Columnam. Habebat aliquando ſui iuris dominum: qui cum ad Principem Baſiliũ, tanquam qui in necem eius conſpiraſſet, delatus fuiſſet, eam'q; ob rem ſub uenationis prætextu à Principe uocatus fuiſſet, ille'que armatus (nam à quodam, ne inermis iret, admonitus fuerat) cum ad Principem in uenatione ueniſſet, neq; tum admiſſus eſſet, ſed cum Michaele Georgij Principis Secretario ad uicinum oppidum Czirpach ire, ibi'q; ſe operiri iuſſus eſſet: ubi à Principis Secretario ad bibendum inuitatus, id'q; (ut ſolet) pro Principis ſui incolumitate, cum in eas inſidias quas nullo modo euitare poſſet, ſe prolapſum eſſe ſentiret: accerſito ſacerdote, hauſto'q; poculo moritur. atq; ita nephario hoc facinore, Baſilius Czirpach oppido, octo miliaribus à Corſira ad Occam fluuiũ ſito, ubi etiam loco plano mineræ ferri effodiuntur, potitus eſt. B

Coluga oppidum ad Occam fluuium triginta ſex miliaribus à Moſcovuia abeſt, quatuordecim à Czirpach. Fiunt ibi affabrè cælata pocula lignea, aliæ'q; è ligno res ad cultum domeſticum pertinentes: quæ inde in Moſcovuiam, Lithvuaniã, alias'q; circumiacentes regiones paſsim deferuntur. Solet ibi Princeps quotannis præſidia ſua contra incurſiones Tartarorum habere.

Vuorotin principatus eiuſdẽ nominis, cum ciuitate & caſtro, tribus ſupra Colugam miliaribus, non procul à littore Occæ ſito, nomen habet. Hunc principatum Ioannes Knes Vuorotinski cognomento poſſidebat, uir bellicoſus, ac multarum rerum experientia excellens, quo duce Baſilius princeps præclaras ſæpe ex hoſtibus uictorias reportauerat. Sed anno 1521, quo tempore rex Tauricæ Occa traiecto, magno exercitu Moſcovuiam, ut ſuprà dictum eſt, inuaſerat, ad eum'q; coercendũ & reprimendũ Demetrius Knes Bielski, homo iuuenis, cum exercitu à Principe miſſus fuiſſet, is'q; Ioãnis Vuorotinski, aliorũ'q; ſanis conſilijs neglectis, uiſo hoſte turpi ſe fugæ mandaſſet: Principe'q; poſt Tartarorum diſceſſum, de fugæ autoribus diligenter inquirente, Andrea Principis fratre (qui reuera eius fugæ autor fuerat) alijs'que abſolutis, Ioannes Vuorotinski non ſolum in ſummam uenit Principis indignationem, ſed captus etiam, atq; principatu ſuo exutus eſt. Poſtremò dimiſſus quidem fuit ex cuſtodia, ea tamen conditione, ne Moſcovuia unquam egrederetur. Hunc nos quoq; inter primarios uiros Moſcovuię, in aula Principis uidimus. C

Sevuera magnus principatus eſt, cuius caſtrum Novuogrodek, haud ita diu Sevuerẽſium principum, priuſquam hi ab Baſilio principatu exuerentur, ſedes erat. eò ex Moſcovuia dextrorſum in Meridiem, per Colugam, Vuorotin, Serensko & Branski, centum quinquaginta miliaribus Ger. peruenitur: cuius latitudo ad Boryſthenem uſque protenditur. Vaſtos deſertos'que paſsim campos habet: circa Branski autem

ſyluam

A syluam ingentem. Castra oppidaq; in eo sunt complura: inter quæ Starodub, Potivulo, Czernigovu, celebriora sunt. Ager quatenus colitur, fertilis est. Syluæ hermellis, asprcolis & martibus, melleq; plurimùm abundāt. Gens propter asſidua cum Tartaris prælia, ualdè bellicosa. Cæterùm Basilius Ioannis, ut alios plerosq;, ita hūc quoque principatum sibi subiecit, hoc modo. Erant duo Basilij ex fratribus nepotes: horum alter cognomento Semetzitz, castrum Novuogrodek: alter uerò Staradub ciuitatem tenebat. Potivulo autem Demetrius quidam Princeps posſidebat. Porrò Basilium Semetzitz, cum strenuus in armis, eamq; ob rem Tartaris terrori esset, tanta regnandi libido inuaserat, ut principatum solus expeteret. neque quieuit, donec Basilium Staradubski afflictisſimum redderet: eoq; depulso, prouinciam suam occuparet. quo eiecto, Demetrium alia uia aggressus est: quem apud Principem detulit, tanquam qui animum deficiendi à Principe haberet. Qua re Princeps commotus, Basilio mandat, uti Demetrium, quacunque arte captum, ad

B se Moscovuiam mitteret. Huius itaque fraude Demetrius in uenatione circumuentus fuit. Præmiserat enim Basilius equites quosdam ad castri sui portas, qui eum fuga euadere conantem exciperent, à quibus tum captus, in Moscovuiam deductus, atque in uincula coniectus fuit. Hanc iniuriam filius, quem unicum habebat, Demetrius, adeò molestè tulit, ut ad Tartaros confestim confugeret. Vtque patri illatam iniuriam celerius grauiusq; ulcisceretur, Christiana fide abnegata, in Machumeti ritum circumciditur. Interim dum apud Tartaros ageret, accidit, ut puellam quandam uenustisſimam deperiret: qua cum aliàs potiri non posset, inuitis eam parentibus clàm abduxit. Eam rem serui, qui cum eo circumcisi fuerāt, puellæ propinquis clàm indicarunt: à quibus quadam nocte subitò oppressus, cum puella sagittis conficitur. Basilius Princeps audita filij ipsius Demetrij fuga ad Tartaros, senem arctioribus uinculis constringi iubet. qui non multo pòst morte filij apud Tartaros cognita, carcere mœroreque confectus, eodem anno qui à

C nato Christo MDXIX erat, obijt. Atq; hæc omnia Basilio Semetzitz autore facta sunt: cuius impulsu antea quoque Princeps & Corsiræ dominum, & germanum suum fratrem, captos in carcere occidit. Cæterùm quemadmodum sæpe fieri solet, ut qui alijs insidias struunt, in easdem tandem ipsi incidant: ita & huic Semetzitz contigit. Nam ipse quoque apud Principem defectionis crimine insimulatus est. Eam ob rem cum Moscovuiam uocatus fuisset, illeq;, nisi publicæ fidei literæ Principis & Metropolitæ iuramento confirmatę, sibi prius mitterentur, eò se uenturum pernegaret: misſis acceptisq; ex sententia literis, XVIIII Aprilis, MDXXIII anni Moscovuiā cum uenisset, honorificè muneribus etiam oblatis à Principe exceptus fuit: sed paucos post dies captus, in carcerem conijcitur, ubi & tunc detinebatur. Causam captiuitatis suæ hāc fuisse aiunt, quòd literas ad regē Poloniæ, quibus se ad eum deficere uelle scripserat, præfecto Chiovuiensi misisset: qui resignatis literis, cum iniquum eius erga principem suum animum cognouisset, continuò eas Principi

Moscovuiæ

Moſcovuiæ miſit. Aliꝭ uerò rationem magis uerisimilem afferunt. Solus enim Semetzitz in toto Moſci Imperio ſupererat, qui caſtra & principatus poſsidebat: quibus, ut facilius hunc eijceret, tutiusq́ imperaret, perfidiæ crimen, quo ille è medio tolleretur, in illum excogitatum eſt. Ad quod alludens morio quidam, quo tempore Semetzitz Moſcovuiam ingrediebatur, ſcopas & palam circumferebat. qui cum interrogaretur, quid ſibi hoc apparatu uellet? Imperium principis nondum prorſus purgatum eſſe, reſpondit: nunc uerò commodum tempus uerrēdi adeſſe, quo feces omnes eijciendæ forent. Hanc prouinciam Ioannes Baſilij, Alexandri magni Ducis Lithvuaniæ exercitu ad Vuedroſch fluuium profligato, primus imperio ſuo adiecit. Porrò Sevuerenſes principes genus ſuū à Demetrio magno Duce Moſcovuię ducunt. Erant Demetrio filij tres, Baſilius, Andreas, & Georgius. Ex his Baſilius natu maximus, iuxta patrias leges, patri in regno ſucceſsit. Ex aliꝭs duobus, Andrea uidelicet & Georgio, Sevuerēſes principes generis ſui originē traxerunt. A

Czernigovu triginta miliaribus à Chiovuia, totidē uerò à Potivulo abeſt. Potivulo uerò diſtat à Moſcovuia cētum quadraginta miliaribus Ger. à Chiovuia ſexaginta, à Branski trigintaocto. Hæc ultra ſyluā magnam, quæ uigintiquatuor miliaribus in latitudinē protenditur, ſita eſt. B

Novuogrodeck decem octo miliaribus diſtat à Potivulo, à Staradub quatuordecim: Staradub à Potivulo triginta duobus miliaribus.

Eūtibus ex Potivulo in Tauricam, per ſolitudinem fluuiꝭ Sna, Samara & Ariel occurrunt: ex quibus poſteriores duo latiores, profundioresq́ ſunt: in quibus traꝭciendis dum uiatores diutius nonnūquam detinentur, à Tartaris ſępe circūueniuntur, capiūturq́. poſt hos Koinskavuoda & Moloſcha fluuiꝭ occurrūt, quos nouo quodam traiectionis genere ſuperant: reſectas arbuſculas in faſces colligant, quibus ſe ſuaq́ imponunt, atq́ ita remigantes ſecundo fluuio in alterum littus deferuntur. Aliꝭ huiuſmodi faſces equorum caudis alligant, qui flagris impulſi, natantes in ulterius littus, homines ſecum trahunt, transferuntq́.

Vgra fluuius profundus & lutoſus, non longè à Drogobuſch in ſylua quadam oritur, interq́ Colugam & Vuorotin in Occam exoneratur. Is fluuius olim Lithvuaniam à Moſcovuia diuidebat. C

Demetriovuitz oppidum & caſtrum inter Meridiem & Occidētem, decem & octo miliaribus abeſt à Vuieſma, à Vuorotim circiter uiginti.

Smolentzko ciuitas Epiſcopalis, ad Boryſthenem fluuiū ſita, caſtrum in ulteriore fluminis littore Orientem uerſus habet, roboribus conſtructum, quod plurimas domos in ciuitatis formam complectitur. Hoc quà in collem porrigitur (nam parte alia Boryſthene alluitur) foſsis, ad hæc ſtipitibus acutis, quibus hoſtium incurſus arcetur, munitum: Baſilius Ioannis ſæpius grauiſsimè oppugnauit, nunquam tamen illud ui capere potuit. At poſtremò militum, pręfecti'que cuiuſdam Bohemi, de quo ſuprà in hiſtoria Michaelis Linski dictum, proditione eo potitus eſt. Ciuitas in ualle ſita, colles circūquaq́ fertiles habet, ſyluisq́ uaſtiſsimis cingit̄, ex quib. pelliū diuerſarū magnus prouētus. Templū in caſtro

diuæ Vir-

A diuæ Virgini ſacrum, alia uerò ædificia lignea: in ciuitatis ſuburbio Monaſteriorum è lapidibus conſtructorum ruinæ complures uidentur. Ex Moſcovuia porrò ad Smolentzkum, inter Meridiem & Occidentem euntibus, decem & octo miliarium itinere, Moſaisko primùm occurrit: inde uiginti ſex, Vuieſma: pòſt decem & octo, Drogobuſch: atque inde totidem, in Smolẽtzko peruenimus, totum'que hoc iter octuaginta miliaribus Ger. conſtat: quamuis Lithvuani & Moſcovuitæ centum computent. Ego tamen ter loca illa peragraui, nec plura obſeruaui. Hunc principatum Baſilio imperante, Vuiltoldus magnus Dux Lithvuauiæ Moſcis anno 1413 ademerat. Eundem Baſilius Ioannis anno 1514, die XXX Iulij, Sigiſmundo regi Poloniæ eripuit.

Drogobuſch & Vuieſma, caſtra & oppida lignea ſunt, ad Boryſthenem ſita, quæ olim ſub dominio Principum Lithvuaniæ erant. Eſt ſub oppido Vuieſma eiuſdem nominis fluuius, qui haud procul inde, duobus uidelicet vuerſt, in Boryſthenem fertur: ſolent'que oneratæ merci-
B bus naues inde Boryſthenem deuehi, atque pòſt uiciſsim aduerſo Boryſthene Vuieſmam uſq; portari.

Moſaisko quoq; caſtrum & oppidum ligneum, circa quod magna diuerſicolorum copia leporum eſt: ſolet'q; Princeps quotãnis uenationes ſuas ibi habere, atq; nonnũquam diuerſorũ Principũ Oratores audire: ſicuti nobis in Moſcovuia exiſtentibus, Lithvuanos Oratores audiuit: nos'q; eò pariter ex Moſcovuia accerſitos, ubi mãdatis Principũ noſtrorũ cõfectis dimiſsi fuimus. Porrò imperiũ principũ Moſcovuię, tẽpore Vuitoldi, quinq; aut ſex miliaribus ultra Moſaisko protendebatur.

Biela principatus, cum caſtro & ciuitate eiuſdem nominis, ad fluuium Opſcha, in uaſtis ſyluis ſexaginta miliaribus Ger. magis in Occidentem à Moſcovuia diſtat: à Smolentzko triginta ſex, à Toropetz triginta. Huius olim Principes ex Gidemino oriundi erãt: ſed Caſimiro rege Poloniæ imperante, Iagellonis filij hunc principatum obtinebãt. quo tempore, Baſilius princeps Bielæ, qui aliàs Bielski appellatur, ad Ioannem pa-
C trẽ Baſilij defecit, ſe ſuá'q; illi ſubdidit: uxore'q; ſua in eo motu in Lithvuania relicta, aliam, ut ſuprà dictum eſt, in Moſcovuia duxit: ex qua tres ſuſcepit filios, quos nos apud Principem uidimus, è quorum numero Demetrius propter patris ſui authoritatẽ in magno precio honore'q; habebatur. Porrò hi tres fratres, quãuis ex Bielski paterna hæreditate uiuebãt, eius'q; annuis redditib. alebantur, eò tamẽ ire nõ audebãt. nã Moſcovuiæ princeps, Bielski principatũ illis ademit, titulum'q; ſibi uſurpabat.

Rſovua Demetrij ciuitas, cum caſtro, rectà in Occidentem uiginti tribus miliaribus abeſt à Moſcovuia: caſtrum, à quo Princeps titulum ſibi uſurpat, ad fluuium Vuolga ſitum eſt, habet'q; latiſsimam ditionem. Eſt & alia Rſovua centum quadraginta miliaribus à Moſcovuia, à Vuelikiluki uiginti, totidem à Pleſcovuia, quæ deſerta appellatur. Vltra Rſovuam Demetrij, per certa miliaria progrediendo in Occidentem, eſt ſylua Vuolkonzki dicta, ex qua quatuor fluuij oriuntur. In ea ſylua eſt palus, quæ Fronovu uocatur: ex qua fluuius nõ ita magnus duobus ferè

miliaribus

miliaribus in lacum quendam Vuolgo influit: unde rursus aquarum A
multitudine adauctus emergit, Vuolga'que sumpto à lacu nomine uocatur: qui multis paludibus emensis, multis etiam fluminibus in se receptis, uiginti quinque, uel (ut alij uolunt) septuaginta ostijs in mare Caspium, à Ruthenis Chvualinsko morie appellatum, & non in Pontum, ut quidam scripsit, exoneratur. Porrò Vuolga à Tartaris Edel, à Ptolemæo Rha uocatur: tanta'que inter hunc & Tanaim in campestribus est uicinitas, ut septem duntaxat miliaribus distare affirment. Quas autem ciuitates & oppida præterlabatur, suo loco referemus. In eadem sylua decem ferè à palude Fronovuo miliaribus est Dnyepersko pagus: circa quem oritur Borysthenes, qui ab incolis Dnieper uocatur, quem nunc Borysthenem dicimus. Haud procul ab eó loco est monasterium sanctæ Trinitatis, ubi oritur alius fluuius priore maior, Niepretz per diminutionem dictus. Ambo autem hi fluuij inter fontes Borysthenis & paludem Fronovuo confluunt, quo loco Moscovuitarum & Chloppiensium merces nauibus impositæ, in Lithvuaniam deferun- B
tur: solent'que mercatores ibi in monasterium ceu diuersorium diuertere. Porrò quòd Rha & Borysthenes non ex ijsdē fontibus, iuxta quorundam opinionem, oriantur, cùm ex alijs, tum ex complurium mercatorum certa relatione, qui in illis partibus rem fecerunt, compertum habeo. Borysthenis autem cursus hic est, ut primùm Vuiesmā Meridiem uersus alluat: mox reflexo in Orientem cursu, oppida Drogobusch, Smolenczko, Orscham, & Mogilef præterlabatur: inde'que rursus in meridiem tendens, Chiovuiam, Circassos & Otzakovu contingit. ubi deinceps in pontum exoneratur, uidetur eo loco mare formam lacus habere: & Otzakovu quasi in angulo est ad ostia Borysthenis. Nos enim ex Orschain Smolenczko uenimus, ubi impedimenta nostra nauibus usque Vuiesmam deduximus: & tantum inundabat, ut Monachus Comitem à Nugaroli, & me scapha piscatoria per syluas lōgè deuexerit: equi uerò natando pluries superarunt itinera.

Dvuina lacus à fontibus Borysthenis decem ferè miliaribus, & toti- C
dē à palude Fronovuo distat. Ex eo fluuius eiusdem nominis uersus Occidentem, qui à Vuilna uiginti miliarib. abest, ac dein in Septētrionem decurrit, & prope Rigā metropolim Livuonię mare Germanicū (quod Rutheni Vuareczkoie morie uocāt) illabitur: alluit Vuitepsko, Polotzko, Dunenburg: & non perfluit Plescovuiam, ut quidam scripsit. Livuonienses hunc fluuium ex bona parte nauigabilem, Duna appellant.

Lovuat quartus fluuius, cæteris tribus minimè comparandus, oritur inter lacum Dvuina, & paludem Fronovuo, aut ex ipsa palude. non potui equidem eius fontes, etsi haud procul à Borysthenis fontibus distāt, prorsus explorare. Est autem ille fluuius, ut eorum Annales habent, in quem S. Andreas apostolus ex Borysthene per siccum nauiculam traduxit, & qui emensis quadraginta ferè miliaribus, Vuelikiluki alluit, in'qꝫ Ilmen lacum influit.

Vuolock ciuitas & castrum in Occidentem æquinoctialem uiginti
quatuor

A quatuor miliaribus distat à Moscovuia, à Mosaisko duodecim ferè, à Tvuer uiginti. Huius loci titulum Princeps sibi usurpat, soletq; quotannis ibi animum, falconibus lepores insectando, relaxare.

Vuelikiluki castrum & ciuitas in Occidentē à Moscovuia cētum quadraginta miliaribus, à Novuogardia magna sexaginta ferè, à Poloczko autem triginta sex miliaribus distat. hac etiam itur ex Moscovuia in Lithvuaniam.

Toropecz est castrum, cum ciuitate, inter Vuelikiluki & Smolenzko, ad confinia Lithvuaniæ, distat à Luki decem & octo ferè miliaribus.

Tvuer, siue Otvuer, amplissima olim ditio, una ex magnis Russię principatibus ad Vuolgam fluuium sita, triginta sex miliaribus Occidentem æstiualem uersus, distat à Mosco vuia: habetq; ciuitatem magnam, quam Vuolga interfluit. in altera autem ripa, qua Tvuer Moscovuiam spectat, castrum habet, ex cuius opposito Tvuertza fluuius Vuolgā influit: quò equidem in Otvuer nauigio perueni, & altero die Rha flu. nauigaui. Porrò ciuitas hęc Episcopalis sedes erat, uiuēte Ioanne Basilij patre, quo tem-
B pore Tvuerensem Principatū magnus Dux Boris moderabatur. Cuius postea filiam Mariam princeps Moscovuiæ Ioannes Basilij uxorē duxerat: ex eaq; Ioannem primogenitū, ut suprà dictum, susceperat. Boris autem mortuo, Michael filius successit: qui postea à sororio suo magno Duce Moscovuiæ principatu depulsus, exul in Lithvuania moritur.

Tersack oppidum decem mil. à Tvuer: eius dimidia pars sub Novuogardiæ, altera Tvuerensi dominio erat, duoq; ibi Locumtenentes imperabant. Oriūtur ibi quoq;, ut suprà dixi, duo fluuij, Tvuertza & Sna: hic Novuogardiam in Occidentem, ille in Orientem decurrit.

Novuogardia magna, amplissimus totius Russię principatus est, patrio sermone Novuigorod, quasi Noua ciuitas, seu Nouum castrum dicitur. Quicquid enim muro cinctum, roboribus munitum, aut alioqui septum est, Gorod appellant. Est autem ampla ciuitas, quam Vuolchovu fluuius nauigabilis interfluit, qui ex Ilmen lacu uix duobus vuerst supra
C ciuitatē emergens in lacum Neoa, quem nunc Ladoga, ab oppido quod ei adiacet, appellant, illabitur. Novuogardia porrò in Occidentem æstiualem, à Moscovuia centū uiginti miliaribus abest. quanquam sunt qui centum duntaxat cōputant: à Plescovuia triginta sex, à Vuelikiluki quadraginta, ab Ivuanovuogorod totidem. Cæterùm ciuitas hæc olim dum floreret, suiq; iuris esset, latissimam ditionē in quinq; partes distributam habebat: quorum quælibet pars non solum de publicis ac priu[illegible]s rebus cognoscendis, ad ordinarium ac competentem suæ partis magistratum referebat, uerùm in sua duntaxat ciuitatis regione contrahere res quascunq;, ac commodè cum alijs ciuibus suis conficere poterat; nec licebat cuiquam, ad aliquem alium eiusdem ciuitatis magistratum, quacunq; in re prouocare. Eoq; tempore totius Russiæ maximum ibi erat emporiū. ingens enim mercatorū turba undiq; ex Lithvuania, Polonia, Svuetia, Dania, ipsaq; Germania eò confluebat, ciuesq; ex tam frequenti multarū gentium concursu, opes suas copiasq; augebant. Quin & nostra tempe-

h state

ſtate licet Germanis ſuos ibi habere quæſtores, ſeu rationarios. Imperiũ eius magna ex parte in Orientem & Septentrionem extenditur. Livuoniam, Finlandiam, atq; Nordvuegiam ferè contingebat. Eius loci mercatores, cum uno eodem'q; uehiculo Auguſta Vindelicorum profectus eò perueniſſem, me impenſe rogarunt, ut uehiculum quo tam longum iter emenſus fuiſſem, in æde ipſorum ſacra perpetuę memorię ergò relinquerem. Habuit etiam Novuogardia principatus ad Orientẽ, Dvuinam & Vuolochdam: ad Meridiẽ uerò dimidiam partem Terſack oppidi, non longè à Tvueria. Et quamuis hæ prouinciæ, quòd fluuijs & paludibus oppleantur, ſteriles ſint, cõmode'q; habitari non poſsint: nihilominus ex ferarum pellibus, melle, cera, & piſcium copia magnum quæſtum faciunt. Principes porrò, qui ipſorum Reipub. præeſſent, ſuo arbitrio ac uoluntate conſtituebant, imperium'q; augebant, uicinas gentes quauis ſibi ratione deuinciendo, ac ſtipendio tanquã autoramento quodã propoſito in ſui defenſionem obſtringentes. Ex eiuſmodi gentium, quarum opera Novuogardenſes in conſeruanda Republica ſua utebantur, ſocietate factũ eſt, ut Moſci ſuos ſe ibi Præſides habere gloriarentur, Lithvuani'q; uiciſsim eos ſibi tributarios aſſererent. Hunc principatum dum Archiepiſcopus ipſe conſilio ac autoritate ſua adminiſtraret, Ioannes Baſilij Moſcovuiæ Dux inuaſerat, ſeptem perpetuos annos graui eos bello premens. Tandẽ menſe Nouembri, anno Domini 1477. ad fluuiũ Scholona conflictu Novuogardenſes ſuperans, certis quibuſdam cõditionibus ad deditionem eos compulit, pręfectum'q; ſuo nomine urbi impoſuit. Cum autem abſolutũ in hoſce imperium nondum ſe habere putaret, neq; ſine armis id ſe aſſequi poſſe cerneret, ſub religionis prætextu, ac ſi à Ruthenico ritu deficere uolentes, in fide contineret, Novuogardiã uenit, eam'q; hac ſimulatione occupauit, in'q; ſeruitutem redegit: Archiepiſcopum, ciues, mercatores, externos, omnibus bonis ſpoliauit: trecentos'q; currus inde auro, argento, gemmis'q; onuſtos, ut quidã ſcripſere, Moſcovuiam abduxit. Equidẽ Moſcovuię diligenter de hac re percontabar, accepi'q; longè plures currus præda onuſtos inde abductos fuiſſe. Neque mirum. Nam capta ciuitate Archiepiſcopũ, ditiores & potẽtiores omnes, ſecum Moſcovuiam abduxerat, in'q; horum poſſeſsiones, ſubditos ſuos quaſi nouas colonias remiſerat. Ex illorum itaq; poſſeſsionibus, præter communes redditus, maximum quotannis uectigal in Fiſcum percipit. De Archiepiſcopatus quoq; prouentibus, cuidam Epiſcopo tum à ſe conſtituto, paruã duntaxat reddituum portionem conceſſerat: quo mortuo, ſedes Epiſcopalis diu uacabat. Tandem ad maximam ciuium ac ſubditorum petitionem, ne perpetuò Epiſcopo carerent, rurſus quendam, nobis tum præſentibus, inſtituerat.

Novuogardenſes olim idolũ qnoddam, nomine Perun, eò loci quo nunc eſt monaſterium, quod ab eodẽ idolo Perunzki appellatur, collocatum, in primis colebant, uenerabantur'q;. Dein baptiſmate aſſumpto, id loco motum, cum in flumen Vuolchovu deieciſſent, aduerſo dicitur fluuio nataſſe: & circa pontem auditam fuiſſe uocem, Hæc uobis Novuogardenſes

A gardenses in mei memoriam. simulq; cum dicto, fustem quendam mox in pontem proiectũ fuisse. Solet etiamnum contingere, ut certis anni diebus hæc uox Perun audiatur: qua audita, subitò eius loci ciues concurrunt, seq; fustibus mutuò cædunt. tantusq; inde tumultus quoq; oboritur, ut uix magno Præfecti labore sedari possit. Accidit præterea, ut Annales eorum referunt, dum Novuogardenses Corsun Græciæ ciuitatem ad septem perpetuos annos graui obsidione premerent, interim uxores eorum moræ pertesæ, tum etiam de salute ac aduentu maritorum dubitantes, seruis nuberent. Expugnata tandem ciuitate, quum uictores mariti ex bello reuersi, æreas portas superatæ urbis, ac magnam quandam campanam, quam ipsi in cathedrali eorum Ecclesia uidimus, secum attulissent: seruiq; dominos, quorum uxores duxerant, ui repellere conarentur: domini indignitate rei commoti, depositis, cuiusdam consilio, armis, lora & fustes tanquam in mancipia arriperent: quibus serui territi, inq; fugam conuersi, loco quodam qui etiamnum Chloppigrod, hoc est Ser-
B uorum castrum dicitur, se reciperent, defenderentq;. Verùm uicti, meritis à dominis supplicijs affecti fuere. Habet Novuogardia in solstitio æstiuali longissimum diem XVIII horarum, & ultrà. Regio multo frigidior est, ipsa Moscovuia. Gentem quoq; humanissimam ac honestam habebat: sed quæ nunc proculdubio peste Moscovuitica, quam eò commeantes Mosci secum inuexerunt, corruptissima est.

Ilmen lacus, qui in antiquis Ruthenorum scriptis Ilmer uocatur, & quem alij Limidis lacum appellant, est supra Novuogardiam duobus vuerst: in longitudinem XII, in latitudinem uerò VIII miliaribus Germanicis patet: duosq;, præter alios, celebriores fluuios excipit, Louat & Scholona. Is ex quodam lacu emergit. unum uerò emittit Vuolchovu, qui Novuogardiam interlabitur: emensisq; triginta sex miliaribus, Ladoga lacum ingreditur. Is in latitudinem sexaginta, longitudinem centum ferè miliaribus, insulis tamen quibusdam interiectis, patet: effunditq; magnum fluuium Neoa, qui Occidentem uersus in Germanicum mare sex
C ferè mil. decurrit. ad cuius ostia, sub dominio Mosci, in medio flumine situm est castrum Oreschak, quod Germani Nutemburg appellant.

Russ, olim antiqua Russia dicta, antiquum oppidulum est, sub ditione Novuogardiæ, à qua duodecim, ab Ilmen uerò lacu tredecim miliaribus distat. Habet salsum fluuium, quem ampla fossa in modum lacus ciues coercent, indeq; aquam per canales pro se quisq; in ædes suas deriuant, salq; coquunt.

Ivuanovugorod castrum Ioannes Basilij, à quo etiam nomen accepit, ad ripam Nervuæ fluuij, lapide exædificauit. Est ibi quoq; ex aduerso in altera ripa Livuoniensium castrum, quod ab eodem fluuio Nervua appellatur. Hæc duo castra Narvua fluuius interlabitur, dominiumq; Novuogardensium ab Livuoniensi diuidit. Porrò Narvua fluuius nauigabilis, ex eo lacu quem Rutheni Czutzko, seu Czudin, Latini Bicis, seu Pelas, Germani uerò Peijfues appellant, emergit: duobusq; in se receptis fluuijs, Plescovuia & Vuelikareca, qui uenit ex Meridie, Opotzka oppidũ,

Plescovuia à dexteris relicta, præterfluit. Facilis autem ex Plescovuia in mare Baltheum esset nauigatio, nisi scopuli quidã, non longè ab Ivuanovugorod & Narvua, impedimento essent. A

Plescovuia ciuitas ad lacum sita est, ex quo eiusdem nominis fluuius emergit, ac per mediam ciuitatem decurrit sex mil. in lacum, quem Rutheni Czutzko uocãt, exoneratur. Sola autem Plescovuia, in toto Mosci dominio, muro cingitur: estq; in quatuor partes diuisa, quarum singulæ suis mœnibus continentur. Quæ res quibusdam occasionem erroris præbuit, ut eam quadruplici muro cinctã esse dicerent. Huius ciuitatis ditio, seu principatus, gentiliter Pskovu, seu Obskovu uocatur. Olim amplissima, suiq; iuris erat: sed eam tandẽ Ioannes Basilij anno Domini M D I X. quorundam sacerdotum proditione occupauit, atque in seruitutem redegit. item campanã, ad cuius pulsum Senatus ad rempublicam constituendam cogebatur, abstulit: ipsisq; per colonias aliò deductis, introductisq; in eorum locum Moscis, libertatem eorum prorsus imminuit. Vnde factum, ut pro cultioribus, atque adeò humanioribus Plescovuiensium moribus, corruptiores in omnibus ferè rebus Moscovuiensium mores sint introducti. B Tanta enim in contractibus Plescovuiensinm erat integritas, candor, & simplicitas, ut omni uerbositate in fraudẽ emptoris omissa, uno tantum uerbo res ipsas indicarent. Plescovuienses autem, ut etiam hoc obiter adijciam, in hunc usque diem cæsarie non Ruthenorum, sed Polonorum more, bifurcata utuntur. Distat autem Plescovuia in Occidentem triginta sex miliaribus à Novuogardia, ab Ivuanovugorod quadraginta, totidem à Vuelikiluki. Per hanc quoq; ciuitatem ex Moscovuia & Novuogardia itur Rigam, Livuoniæ metropolim, quæ sexaginta miliaribus à Plescovuia distat.

Vuotzka regio inter Occidentem & Septentrionem sita, uiginti sex, aut ad summum triginta miliaribus abest à Novuogardia, inq; sinistra castrũ Ivuanovugorod relinquit. In hac regione hoc prodigij loco refertur: animalia, cuiuscunq; generis in eam inducta fuerint, colorem suum in albedinem mutare. Locus hic postulare uidetur, ut rationem locorum & fluuiorum circa mare, usq; ad fines Svuetiæ perstringã. C Nervua fluuius, quemadmodum suprà dixi, Livuoniam a Mosci ditione diuidit: à quo si ab Ivuanovugorod secundum littus maris, Septentrionem uersus progrediare, Plussa fluuius occurrit, ad cuius ostia Iamma castrum situm est. Duodecim miliaribus ab Ivuanovugorod, à Iamma totidem, spacio quatuor miliarium, occurrit castrum & fluuius eiusdem nominis Coporoia: inde ad fluuium Neoa, & castrum Oreschack, sex miliaria numerãtur: ab Oreschak uerò ad fluuiũ Corela, unde ciuitas nomẽ accepit, sunt septem miliaria. Atque inde tandem itinere duodecim miliarium peruenitur ad fluuium Polna, qui dominium Mosci à Finlandia, quã Rutheni Chainska Semla uocant, quæ sub ditione Regum Svuetiæ est, diuidit.

Est & alia Corela præter iam nominatã, prouincia, quæ suum territorium atque idioma habet, sexaginta ferè & amplius miliaribus à Novuogardia in Septentrionem sita. Ea quamuis à finitimis quibusdam gentibus tri-

bus tri-

A bus tributum exigit, nihilominus & ipsa regi Svuetiæ item, & Mosco, ratione dominij Novuogardensis, tributaria est.

Solovuki insula in Septentrionem, inter Dvuinam & Corelam prouinciam, à continenti octo miliaribus in mari sita est: quæ quantum à Moscovuia distet, propter crebras paludes, syluas, & uastas solitudines, certa interualli ratio non habetur. Quamuis sint qui eam 300 miliaribus à Moscovuia, à Bieloiesero autem 200 abesse dicãt. Sal in ea insula copiosus decoquitur. Estq; ibi monasterium, in quod mulierem aut uirginẽ ingredi, grande piaculum est. Est etiam ibi piscatio copiosa piscium, quos indigenæ Selgi uocant, quos nos haleces esse putamus. Aiunt hic Solem æstiuali solstitio perpetuo, duabus tantum horis exceptis, splendere.

Dimitriovu ciuitas cum castro, à Moscovuia, ab Occidente in Septentrionem parũ deflectendo, duodecim miliaribus distat. Hanc Georgius magni Ducis frater, tunc posidebat. Eam Iachroma fluuius, qui Sest fluuium influit, præterlabitur. Porrò Sest Dubnam, qui in Vuolgã exonera-
B tur, excipit. Vnde tanta fluuiorum cõmoditate, magnæ ibi mercatorum opes, qui merces ex Caspio mari per Vuolgam, labore non ita magno, in diuersas partes, atq; adeò Moscovuiam usq; inducunt.

Bieloiesero ciuitas cum castro, ad lacũ eiusdem nominis sita est. Sonat autem Ruthenis Bieloiesero, albus lacus. Porrò ciuitas nõ est in ipso lacu sita, ut quidam retulerunt: paludibus tamen ita undequaq; cingitur, ut inexpugnabilis esse uideatur. Qua re ducti Principes Moscouiæ, thesauros ibi suos recõdere solent. Abest autem Bieloiesero in Septentrionem centũ miliarib. à Moscovuia, totidemq; à Novuogardia magna. Duę uerò uiæ sunt, per quas ex Moscovuia itur Bieloiesero. altera propinquior per Vglitz, hyemali tempore, æstate per Iaroslavu altera. Vtraq; autem uia, propter crebras paludes, & syluas fluuijs obsitas, haud cõmodè, nisi stratis pontibus, concretis glacie, conficitur. quo fit, ut ibi locorum difficultate miliaria sint breuiora. Accedit ad hanc itineris difficultatẽ, ut propter crebras paludes, syluas, ac undiq; concurrentes fluuios, loca inculta
C sint, nullisq; ciuitatibus frequentata. Lacus ipse duodecim miliaribus in longitudinem, totidemq; in latitudinẽ patet: in quem trecenti, ut fertur, & sexaginta fluuij exonerantur. Vnus autẽ Schocksna tantum ex eo emergit, qui quindecim miliaribus supra Iaroslavu, & quatuor infra Mologã oppida, Vuolgam influit. Pisces qui ex Vuolga in hunc fluuium ac lacum perueniunt, meliores fiunt: imò tanto nobiliores, quanto diutius in eo fuerint, redduntur. In quibus agnoscendis ea est piscatorum peritia, ut pisces in Vuolgam reuersos, captosq;, quanto tẽpore in eo fuerint, agnoscant. Huius loci indigenę propriũ habent idioma: quamuis nunc fermè omnes Ruthenicè loquantur. Longisimum hi diem in Solstitio æstiuali dicuntur habere, decem & nouem horarum. Retulit nobis quidam haud parui nominis uir, se primo uere, cum arbores iam frondescerent, celeri cursu ex Moscovuia Bieloieserum contendisse: superato que Vuolga fluuio, reliquum itineris, quòd omnia ibi niuibus glacieq; oppleta essent, uehiculis confecisse. Et quãquam longior ibi hyems sit, fruges tamen eo,

quo in Moscovuia, tempore & marurescunt, & colliguntur. A lacu Bieloiesero, intra teli iactum, est alius lacus sulphur proferens: quod fluuius quidam ex eo manans, ceu spumas supernatantes, affatim secum defert. Inscitia tamen populi, eius ibi nullus usus est. A

Vglitz ciuitas cum castro, ad littus Vuolgæ sita est: distatq; à Moscovuia uiginti quatuor, à Iaroslavu triginta, à Tvuer quadraginta miliaribus. Cæterùm hæc prædicta castra sunt in meridionali Vuolgæ ripa, ciuitas uerò ex utraq; parte.

Chloppigrod locus, in quem Novuogardensium seruos confugisse suprà dixi, duobus miliaribus distat ab Vglitz. Haud procul inde castrum nunc demolitũ conspicitur, ad fluuium Mologa, qui ex Novuogardiæ magnæ ditione octuaginta miliaribus fluens, Vuolgam ingreditur: in cuius ostijs est eiusdem nominis ciuitas & castrum, à quo duobus miliaribus in eiusdem fluminis ripa Chloppigrod ecclesia tantum sita est. Eo loci nundinæ in toto Mosci dominio, quarum etiam aliàs memini, sunt frequentissimæ. eò etenim, pręter Svuetenses, Livuonienses, atq; Moscovuitas, Tartari, aliiq; quàm plurimæ gentes, ex Orientalibus Septentrionalibusq; partibus confluunt, quæ rerum tantum permutatione utuntur. Rarus enim, ac fermè nullus apud has gentes est auri, argentiue usus. Vestes factas, acus, cultellos, coclearia, secures, aliaq; eiusmodi, utplurimum pellibus permutant. B

Pereaslavu ciuitas & castrum, à Septentrione aliquantum uergens in Orientem, uigintiquatuor miliaribus abest à Moscovuia: sita autem est ad lacum, in quo, ut in insula Solovuki, Selgi pisciculi, quorum suprà memini, capiuntur. Ager satis fertilis est, & copiosus, in quo perceptis frugibus, Princeps uenatione tempus fallere solet. Est in eodem agro lacus, ex quo sal decoquitur. Per hanc ciuitatem proficiscuntur, quibus Novuogardiam inferiorem, Castroma, Iaroslavu, & Vglitz eundum est. In his partibus uera itinerum ratio propter crebras paludes & syluas haberi non potest. Est etiam ibi Nerel fluuius, ex lacu quodam profluens, qui supra Vglitz Vuolgam influit. C

Rostovu ciuitas & castrum, Archiepiscopalis sedes, cum Bieloiesero & Murom, inter præcipuos & antiquiores Russiæ principatus, post Novuogardiam magnam habetur. Eò ex Moscovuia, rectà per Pereaslavu itur, à qua decem miliarib. distat. Sita est ad lacum, ex quo Cotoroa fluuius, qui Iaroslavu pręterlabitur, emergit, Vuolgamq; influit. Soli natura fertilis est, piscibus in primis ac sale abundans. Regio hæc olim secundogenitis magnorum Ducum Russiæ propria erat: quorum posteri nouissimè per Ioannem Basilij patrem ea depulsi, exutiq; sunt.

Iaroslavu ciuitas & castrum ad ripam Vuolgæ, distat à Rostovu duodecim mil. rectà itinere ex Moscovuia sumpto. Regio satis fertilis est, ea præsertim parte, qua uergit ad Vuolgam: quæ etiam, quemadmodum Rostovu, secundogenitorũ Principũ erat: quas monarcha ipse ui oppressit. Et quanquam prouinciæ Duces, quos Knesos appellant, adhuc supersint: titulum tamen Princeps, Knesis, uelut subditis regione concessa,

sibi

A sibi usurpat. Tres autem Knesi secundogenitorũ posteri, quos Rutheni Ioroslavuski appellant, eam regionem possident. Primus est Basilius, is qui nos ex hospitio ad Principem duxit, & reduxit. Alter est Simeon Fœderovuitz, à Kurba patrimonio suo Kurbski dictus, homo senex, sobrietate singulari, ac ipsa uitę rigiditate, qua ab ineunte ętate usus est, ualde exhaustus. multis enim annis esu carnis abstinuit: piscibus quoq; Solis, Martis & Saturni tantum diebus uescebatur: Lunæ uerò, Mercurij & Veneris, ab eisdem ieiunij tempore abstinebat. hunc magnus Dux aliquando per Permiam, in Iuhariam, ad longinquas gentes debellandas, cum exercitu supremum Imperatorem mittebat. qui bonam eius itineris partem, propter niuis magnitudinem, pedes confecit: quibus dissolutis, reliquum itineris nauigijs peregit, & montem Petzoram transgressus. Vltimus est Ioannes cognomento Possetzen, qui Principis sui nomine Oratorem apud Carolum Cæsarem in Hispanijs agebat, & nobiscum reuersus est: qui adeò pauper erat, ut uestes, & Kolpackh (quod capitis
B tegumentum est) aliunde (quod certò scimus) pro conficiendo itinere commodatò sumeret. Quare multum errasse uidetur, qui scripsit, hunc Principi suo in quacunq; necessitate triginta milia equitum ex ditione, seu patrimonio suo mittere posse.

Vuolochda prouincia, ciuitas & castrum, in qua Episcopi Permiæ sedem quidem suam, sed sine imperio habent, ab eiusdem nominis fluuio nomen accepere. sita est inter Orientem & Septentrionem, ad quam ex Moscovuia per Iaros lavu itur. Abest aũt à Iaroslavu quinquaginta miliaribus Ger. à Bieloiesero ferè quadraginta. Regio tota palustris & syluestris est. unde fit, ut exactam itineris rationẽ propter crebras paludes & fluuiorum anfractus, hoc quoq; in loco uiatores obseruare non possint. Quo enim magis progrediare, hoc plures & inuiæ paludes, fluuij ac syluę occurrũt. Porrò Vuolochda fluuius in septentrionem, ciuitatem præterlabitur: cui Suchana fluuius ex lacu cui Koinzki nomen est, emergens, octo mil. infra ciuitatem iungitur, nomenq; Suchanæ retinet, atq; inter
C Septentrionem & Orientem labitur. Vuolochda prouincia olim sub ditione Novuogardiæ magnæ erat, quæ cum castrum natura loci firmum habeat, aiunt Principem partẽ thesauri sui illic reponere solere. Eo anno quo nos Moscovuiæ eramus, tanta illic erat annonæ caritas, ut unus quo ipsi utuntur frumenti modius, X I I I I dengis uenderetur: qui alioqui in Moscovuia I I I I, V, aut sex dengis emi solet.

Vuaga fluuius piscosus, inter Bieloiesero & Vuolochdam, in paludibus densissimisq; syluis oritur, ac Dvuinam fluuium influit. Fluuij accolæ, quòd panis usu ferè careant, uenatione uiuunt. Capiuntur autem ibi uulpes nigræ, & coloris cinericei. Porrò compendiario itinere inde ad prouinciam & fluuium Dvuina peruenitur.

Vstyug prouincia, à ciuitate & castro, quæ ad fluuium Suchana sita sunt, nomen accepit. à Vuolochda abest centum miliaribus, à Bieloiesero centum quadraginta. Hæc prius ad ostia fluuij Iug, qui ex Meridie in Septentrionem fluit, sita erat. Postea propter loci cõmoditatem, ad dimi-

dium ferè miliare supra ostia posita est, uetusq; nomen adhuc retinet. A
Nam Ruthenis Vsteie ostium est: unde Vstyug, quasi ostium Iug dicitur.
Hæc prouincia olim subiecta erat Novuogardiæ magnæ, in qua rarus & propemodum nullus panis usus: piscibus & feris pro cibo utuntur. Sal ex Dvuina habent. Idioma quoque proprium, quamuis Ruthenico magis utuntur. Zabellinorum ibi pelles nec multæ, nec admodum excellentes: aliarum tamen ferarum pellibus abundant, uulpinis præsertim nigris.

Dvuina prouincia & fluuius ab Iug & Suchana fluuiorum confluxu Dvuinæ nomen accepit. nam Dvuina Ruthenis duo, uel bini sonat. Is fluuius emensis centum miliaribus Oceanum Septentrionalem, quà Svuetiam & Nordvuegiam alluit, atque à terra incognita Engraneland diuidit, ingreditur. Hęc prouincia in ipso Septentrione sita, olim Novuogardensium ditionis erat. Numerantur aūt à Moscovuia ad Dvuinę ostia trecenta miliaria; quamuis ut antea dixi, in regionibus quæ trans Vuolgam sunt, propter crebras paludes, fluuios, ac uastas syluas, itineris ratio obser B
uari non potest: coniectura tamen ducimur, ut uix ducenta miliaria esse putemus. quādoquidem ex Moscovuia in Vuolochdam, ex Vuolochda in Vstyug, in Orientem aliquantulum: ex Vstyug postremò per Dvuinam fluuium rectà in Septentrionem peruenitur. Hæc prouincia, præter Colmogor castrum, & Dvuinam ciuitatem, quæ inter fontes & ostia in medio propemodum sita est, castrumq; Pienega in ipsis Dvuinę ostijs situm, oppidis & castris caret. Pagos tamen complures habere dicitur, qui propter terræ sterilitatem longè lateq; distant. Victum hi ex piscibus, feris, ferarumq; pellibus quærunt, quibus omnis generis abundant. In maritimis huius regionis locis, ursos albos, & eos pro maiori parte in mari degentes reperiri aiunt: quorum pelles in Moscovuiam sæpius deferuntur. Ego binas mecum, prima mea in Moscovuiam legatione, reportaui. Regio hæc sale abundat.

ITINERARIVM AD PETZORAM, Iugariam, & Obi usq; fluuium. C

PRincipis Moscovuiæ ditio longè in Orientem, & aliquanto in Septentrionem, ad loca quæ sequuntur, protenditur: super qua re scriptum quoddam, quo eius itineris ratio continebatur, lingua Ruthenica mihi oblatū fuit, quod & transtuli, & hic certa ratione subiunxi. Quanquam qui ex Moscovuia eò proficiscuntur, ab Vstyug & Dvuina, per Permiam, usitato magis & cōpendiario itinere utantur. A' Moscovuia ad Vuolochdam quingenta vuerst numerantur, à Vuolochda ad Vstyug dextrorsum secundo fluuio, & Suchana, cui iungitur, descendendo, sunt quingenta vuerst, quibus sub Streltze oppido duobus vuerst, sub Vstyug coniungitur fluuio Iug, qui fluit ex Meridie: à cuius ostijs usque ad fontes, ultra quingenta vuerst computantur. Cæterùm Suchana & Iug postquam confluxerint, amissis prioribus nominibus, Dvuinę nomen assumunt. Per Dvuinam deinceps quingenta

A quingenta vuerst,ad Colmogor peruenitur: à quo infrà itinere sex dierum,Dvuina sex ostijs Oceanum ingreditur. Atq; huius itineris maxima pars nauigatione constat. nam itinere terrestri à Vuolochda usq; ad Colmogor,traiecto Vuaga,sunt mille vuerst.Haud procul à Colmogor,Pienega fluuius,qui ab Oriente à dextris fluit:emensisq; septingẽtis vuerst, Dvuinam illabitur. Ex Dvuina ad locum qui dicitur Nicolai,per Pienegam fluuium ducẽta vuerst, peruenitur,ubi itinere dimidij vuerst naues in fluuiũ Kuluio transferuntur. Kuluío uerò fluuius ex eiusdem nominis lacu in Septentrione oritur,à cuius fontibus iter sex dierũ est,usque ad ostía, ubi Oceanum ingreditur. Nauigatione secundum dexterum littus maris, sequentes possessiones præterleguntur: Stanuvuische, Calunczscho, & Apnu. Circumnauigata'que Chorogoski Nosz promontorio, & Stanuvuische, Camenckh & Tolstickh,tandem in fluuium Mezen,quò sex dierum itinere ad eiusdem nominis pagum in ostijs fluuij Piesza situm peruenitur. per quem rursus à sinistra Orientem æstiualem B uersus ascendendo, trium hebdomadarum itinere Piescoya fluuius occurrit. Vnde translatis per quinque vuerst, in duos lacus nauibus, geminæ patent uiæ: quarum altera, parte sinistra in fluuium Rubicho, per quem in fluuium Czírcho peruenitur, ducit. Alij uia altera, & breuiore, ex lacu naues rectà in Czircho deferunt: à quo nisi tempestate detineantur, trium hebdomadarum spacio in fluuium ostia'que Czilme, magnum Petzora fluuium, qui eò loci duarum vuerst latitudine extenditur, influentem deueniunt: quò delapsi, sex dierum itinere ad oppidum & castrum Pustoosero, circa quod Petzora sex ostijs Oceanum ingreditur,peruenitur. Huius loci accolæ, simplici ingenio homines, anno Domini M.D.XVIII. primùm baptismum susceperunt. A' Czilmæ ostijs,usque ad ostia fluuij Vssa,per Petzoram eundo,est iter unius mensis. Vssa autem fontes suos habet in monte Poyas Semnoi,qui ab ortu æstiuali ad læuam est, fluit'que ex ingenti eiusdem montis saxo, quod Camen Bolschoi uocant. Ab Vssæ fontibus, usq; ad eius ostia, ul-C tra mille vuerst numerantur. Porrò Petzora à Meridionali hac hyemali parte fluit,à quo ex Vssæ ostijs ascendendo,usque ad ostia Stzuchogora fluuij, est iter trium hebdomadarum. Qui hoc itinerarium conscripserant, dicebant, inter Stzuchogore & Potzscheriema fluuiorum ostia se quieuisse: atq; ad uicinum castrum Strupili, quod ad littora Ruthenica in montibus ad dextram situm est, comeatum,quem ex Russia secum portauerant,deposuisse, Vltra Petzora & Stzuchogora fluuios ad montem Camenipoias, item mare, insulas uicinas, castrum'que Pustoosero, uariæ & innumeræ gentes sunt,quæ uno ac communi nomine Samoged (quasi diceres seipsos comedentes) nuncupantur. Apud hos magnus prouentus auium , diuersorumq; animalium, ut sunt zabellini, martes, castores, hermelli, aspreoli, & in Oceano Mors animal, de quo suprà, præterea uess. Item albi ursi, lupi, lepores, equivuoduani, cete, piscis'que nomine Semfi, alij'que quàmplurimi. Hæ uerò gentes in Moscovuiam non ueniunt; sunt enim feræ,quæ aliorum hominum cœtum,

uitæq;

uitæq; ſocietatem refugiunt. Ab Stzuchogoræ oſtijs aduerſo flumine A uſque ad Poiaſſa, Artavuiſche, Cameni, maioremq; Poiaſſa, iter trium hebdomadarum. Porrò ad montem Camen trium dierum aſcenſus eſt, à quo deſcendendo ad fluuium Artavuiſcha, inde ad Sibut fluuium, à quo caſtrum Lepin, à Lepin ad Soſſam fluuium peruenitur. Huius fluuij accolæ Vuogolici nuncupantur. Soſſa autem à dexteris relicto ad fluuium Oby, qui oritur ex Kitaisko lacu, peruenitur: quem uix uno die & celeri curſu traiecerunt, adeò uaſta huius fluuij latitudo eſt, ut ad octoginta ferè vuerſt extendatur. Hunc quoque Vuogulici & Vgritzſchi gẽtes accolunt. Ab Obea caſtello ſecundum Oby fluuium aſcendendo, uſq; ad Irtiſche fluuium, in quem Soſſa ingreditur, oſtia, eſt trium menſium iter. In his locis duo caſtra ſunt, Ierom & Tumen, quibus præſunt domini Kneſi Iuhorski, magno Duci Moſco (ut aiunt) uectigales. Multa ibi animalia, pellesq; quamplurimæ.

Ab Irtiſche fluuij oſtijs ad caſtrum Gruſtina, duorum menſium iter: à quo ad lacum Kitai, per Obi fluuium, quem fontes ſuos in hoc lacu habere dixi, eſt plus quàm trium menſium iter. Ab hoc lacu plurimi homines nigri, communis ſermonis expertes, ueniunt: merces uarias, in primis autem uniones, lapides precioſos, ſecum adferẽtes, quas populi Gruſtintzi & Serponovutzi mercantur. hi à caſtro Serponovu Lucomoryæ ultra Obi fluuium in montibus ſitę nomen habent. Lucomoryę autem hominibus mirabile quiddam ac incredibile, & fabulæ perſimile aiunt accidere, quos in ſingulos annos, nempe XXVII die Nouembris, quæ apud Ruthenos S. Georgio ſacra eſt, mori aiunt: ac uere inſequenti, maximè ad XXIIII Aprilis, ranarum inſtar, denuò reuiuiſcere. Cum his quoq; Gruſtintzi & Serponovutzi populi noua, & aliàs inconſueta habent cõmercia. Cum enim ſtatum tempus moriendi, ſeu dormiendi ipſis imminet, merces certo loco deponunt, quas Gruſtintzi & Serponovutzi, relictis ſuis interim æqua commutatione mercibus, auferunt: eas illi rediuiui, ſi iniquiore æſtimatione abductas eſſe uiderint, rurſus repetunt: unde lites plurimæ ac bella inter eos oriuntur. Ab Obi fluuio, parte ſiniſtra C deſcendendo, ſunt Calami populi, qui ab Obiovua & Pogoſa eò commigrarunt. Infra Obi ad Auream anum, ubi Obi Oceanum ingreditur, fluuij ſunt, Soſſa, Berezvua, & Danadim, qui omnes ex monte Camen, Bolſchega, Poiaſſa, ſcopulisq; coniunctis oriuntur. Ab his fluminibus quæcunque ad Auream anum uſq; gentes habitant, uectigales dicuntur Principi Moſcovuiæ.

Slata baba, id eſt Aurea anus, idolum eſt, ad Obi oſtia, in prouincia Obdora, in ulteriori ripa ſitum. Secundũ Obi littora, uiciniſq; circum fluminib. multa paſsim caſtra ſita ſunt, quorũ domini omnes Principi Moſcovuiæ (ut ferunt) ſubijciuntur. Narrant, ſeu, ut uerius dicam, fabulantur, hoc idolum Auream anum ſtatuam eſſe, in formam cuiuſdam anus, quæ filium in gremio teneat: atq; ibi iam denuò alterum cerni infantem, quem eius nepotẽ eſſe aiunt. Præterea inſtrumenta quędam ibi poſuiſſe, quæ perpetuũ ſonum in modum tubarũ edant. Quod ſi ita eſt, equidem

uentorum

A uentorum uehementi & perpetuo in ea instrumenta flatu fieri puto.

Cosſin fluuius ex montibus Lucomoryæ delabitur. in huius oſtijs Cosſin caſtrum eſt, quod olim Knes vuentza, nunc uerò illius filij poſsident. Eò à Cosſin magni fluuij fontibus, eſt iter duorũ menſium. Porrò ex eiuſdem fluuij fontibus alter fluuius Caſsima oritur, emenſáque Lucomorya in magnum fluuium Tachnin influit: ultra quem prodigioſæ formę homines habitare dicuntur, quorum alij ferarum more, toto corpore pilis horrẽt: alij caninis capitibus, alij prorſus ſine collo pectus pro capite habent, longasq́ ſine pedibus manus. Eſt & in Tachnin fluuio piſcis quidam, capite, oculis, naſo, ore, manibus, pedibus, alijsq́ humana prorſus forma, nulla tamen uoce: qui, ut alij piſces, ſuaue ex ſe præbet obſonium.

Hactenus, quæcunque retuli, ex oblato Itinerario Ruthenico, à me ad uerbum traducta ſunt: in quibus etſi fabuloſa quædam, uixq́ credibilia eſſe uideantur, ueluti de hominibus mutis, morientibus & reuiuiſcentibus, Aurea anu, monſtroſis hominum formis, piſce'que humana effi-

B gie: de quibus etſi ipſe quoque diligenter inueſtigauerim, nihil tamen certi à quopiam, qui ea oculis ſuis uidiſſet (quamuis omnium fama rem ita ſe habere prædicarent) cognoſcere potui: tamen ut alijs ampliorem harum rerum præberem inueſtigandi occaſionem, nolui quicquam obmittere. unde & locorum uocabulis ijſdem, quibus à Ruthenis nuncupantur, uſus ſum.

Noſs, Ruthenis naſus dicitur: quo nomine promontoria ad naſi ſimilitudinem in mare prominentia, uulgò appellant.

Montes circa Petzoram fluuium Semnoi poyas, id eſt Cingulus mundi uel terræ uocantur. Poyas enim Ruthenis cingulum ſignificat. Lacus Kithai: à quo magnus Chan de Chathaia, quem Moſci Czar Kythaiski appellant, nomen habet. Chan autem Tartaris regem ſonat.

Lucomoryę loca maritima ſylueſtria ſunt, quę ab accolis ſine ullis ædibus habitantur. Quamuis autem Itinerarij author plurimas Lucomoryę gentes principi Moſcovuiæ ſubiectas eſſe referebat: tamen cum in pro-

C pinquo Regnum Tumen ſit, cuius princeps Tartarus eſt, & uernacula eorum lingua Tumẽski Czar, id eſt Rex in Tumen appellatur, magnaq́ damna haud ita pridem principi Moſcovuiæ intulit: ueriſimile eſt, propter uiciniam has gentes ipſi potius ſubiectas eſſe.

Ad Petzoram fluuium, cuius in Itinerario mentio fit, ciuitas & caſtrũ Papin, ſeu Papinovugorod ſitum eſt: huius accolæ Papini, qui diuerſum à Ruthenico idioma habent, nuncupantur. Vltra hunc fluuium altiſsimi montes ad ripas uſq́ protenduntur, quorum uertices ob continuos uentorum flatus omni prorſus materia gramineq́ ferè carent. hi etſi uarijs in locis uaria habeant nomina, communiter tamen Cingulum mundi uocantur. In his montibus nidificant Gerofalcones, de quibus infrà, cum de Principis uenatione uerba facturus ſum. Creſcunt etiam illic arbores cedri: circa quas nigerrimi Zebelli reperiuntur. Atque in Principis Moſcovuiæ ditione hi montes ſoli uiſuntur, qui ueteribus Rhiphæi fortè, uel Hyperborei montes uiſi ſunt: & quòd perpetuis niuibus

ac glacie

ac glacie rigeant, transiri'cꝫ facile non posint, Engroneland prouinciam A
incognitam faciunt. Basilius Ioãnis filius Moscovuiæ dux, aliquando ad
exploranda ultra hos montes loca, gentes'cꝫ debellandas, duos Præfe-
ctos ex suis per Permiam & Petzoram miserat, Simeonem Pheodoro-
vuitz Kurbski à patrimonio suo ita nuncupatum, ex Iaroslavuski genere
oriundũ: & Knes Petrum Vschatoi. quorum Kurbski me in Moscovuia
existente, adhuc in uiuis erat: mihi'cꝫ de hac re percontanti, decẽ & septẽ
in ascendẽdo monte dies se consumpsisse dicebat: necꝫ tamen montis uer-
ticẽ, qui patrio nomine Stolp, hoc est columna nuncupatur, superare po
tuisse. Extenditur mons ille in Oceanũ, uscꝫ ad ostia Dvuinę & Petzora
fluuiorum. Et hæc de Itinerario satis.

AD PRINCIPATUS MOSCO-uiæ redeo.

VSdali principatus, cum eiusdem nominis castro & ciuitate, in qua sedes Episcopalis est, inter Rostovu & Vuolodimeriã B sita est. Quo tẽpore Mosci imperij sedes Vuolodimeria erat, inter præcipuos hic principatus numerabatur, ac reliquarũ adiacentium urbium metropolis erat. Crescente pòst imperio eius, sede Moscovuiam translata, Principũ secundogenitis est attributus: quorum tandem posteri, ex quibus Basilius Schuiski cum nepote ex fratre (qui dum nos Moscovuiæ essemus, adhuc uiuebant) per Ioannem Basilij eo sunt exuti. Insigne in ea urbe Vestalium monasteriũ est, in quo Solomea à Basilio repudiata, erat inclusa. Inter omnes Principis Moscovuiæ principatus ac prouincias, ubertate soli, rerũ'cꝫ omnium copia, Resan primas sibi uindicat: secundum hanc sunt, Iaroslavu, Rostovu, Pereaslavu, Susdali, Vuolodimeria: quæ fertilitate terræ, proximè accedunt.

Castromovugorod ciuitas cum castro, in Vuolgę littore ad orientem æstiualem uiginti ferè miliaribus abest ab Ioroslavu, Novuogardia inferiori circiter quadraginta. Fluuius, à quo ciuitas nomen habet, ibi Vuolgam influit. C

Galitz alius principatus cum ciuitate & castro, ex Moscovuia in Orientem per Castromovugorod euntibus occurrit.

Vuiathka prouincia ultra Kamam fluuium, in Orientẽ æstiualem centum quinquaginta ferè miliaribus abest à Moscovuia: ad quam itinere breuiore quidem, sed difficiliore, per Castromovugorod & Galitz peruenitur. nam præter paludes ac nemora, quę inter Galitz & Vuiathkam sunt, iter'cꝫ impediunt, Czeremissę populi pasim ibi uagantes latrocinantur. Quare fit, ut itinere per Vuolochdam & Vstyug longiore, sed faciliore tutiore'cꝫ eò proficiscantur. Distat aũt Vuiathka ab Vstyug centũ uiginti miliaribus, à Cazan sexaginta. Regioni eiusdem nominis fluuius nomen dedit, in cuius littore sunt Chlinovua, Orlo, & Slovuoda. Et Orlo quidẽ quatuor miliaribus est infra Chlinovuam. Dein sex miliaribus Occidentem uersus descendendo, Slovuoda. Cotelnitz autẽ octo à Chlinovua miliaribus, ad Rhecitzan fluuiũ, qui ex Oriente fluens inter Chli-

A novua & Orlo, in Vuiathkā exoneratur. Regio paluſtris & ſterilis eſt, ſeruorum fugitiuorum uelut aſylum quoddā: melle, feris, piſcibus, aſpreolisq; abūdans. Hæc olim Tartaricæ ditionis erat, adeò ut adhuc hodie ultra citraq; Vuiathkam, maximè in oſtijs quibus Kamam fluuiū ingreditur, Tartari imperent. Itinera illic cōputātur per Czunckhas. Czunckhas autem continet quinq; vuerſt. Kama fluuius exoneratur in Vuolgā duodecim miliarib. infra Cazan. huic fluuio adiacet Sibier prouincia.

Permia magna & ampla prouincia, à Moſcovuia ducētis quinquaginta (ſeu, ut quidam uolunt, trecentis) miliaribus rectà inter Orientem & Septētrionem diſtat. Ciuitatem eiuſdem nominis ad Viſchora fluuium habet, qui decem miliaribus infra Kamam influit. Eò propter crebras paludes & fluuios, terreſtri itinere uix, niſi hyeme, peruenitur: æſtate uerò per Vuolochdam, Vſtyug, Vitzechdaq; fluuium, qui duodecim ab Vſtyug miliaribus Dvuinam influit, nauigijs iter hoc facilius cōficitur. Cęterùm qui ex Permia in Vſtyug proficiſcuntur, ijs aduerſo Viſchora na-
B uigandum eſt: emenſisq; aliquot fluuijs, nauibusq; terra quandoq; in alios fluuios translatis, ad Vſtyug tandem trecētis ab Permia miliaribus deueniunt. Rariſsimus in ea prouincia panis uſus: loco tributi equos & pelles quotannis Principi pendunt. Idioma proprium habent: characteres item proprios, quos Stephanus epiſcopus, qui eos in fide Chriſti uacillantes cōfirmarat (nam antea in fide adhuc infantes, epiſcopum quendam idē attentantem excoriauerant) primus adinuenit. Hic Stephanus poſtea Demetrio Ioannis filio imperante, apud Ruthenos in numerum deorum relatus eſt. Superſunt adhuc ex ijs in ſyluis paſsim plures idololatræ, quos monachi & heremitæ eò proficiſcētes, non ceſſant ab errore uanoq; cultu reuocare. Hyeme in Artach ferè, quemadmodum in plurimis Ruſsiæ locis, iter faciunt. ſunt autem Artach, ligneæ quædam & oblongæ ſoleæ, ſex fermè palmarum longitudine, quibus in pedes inductis feruntur, magnaq; celeritate itinera conficiunt. Canibus, quos in hūc uſum magnos habēt, pro iumentis utūtur, quibus ſarcinas, quēadmodum
C infrà de ceruis dicetur, uehiculis circūuehunt. Aiūt eam prouinciā Orientē uerſus, Tartarorū prouincię quæ Tumē dicitur, eſſe conterminam.

Iugariæ prouinciæ ſitus ex ſupradictis patet. Rutheni per aſpirationem Iuhra proferunt, & populos Iuhrici uocāt. Hæc eſt Iuharia, ex qua olim Hungari progreſsi, Pannoniam occuparunt, Attilaq; duce multas Europæ prouincias debellarūt. Quo nomine Moſcovuitę multum gloriantur, quòd eorum ſubditi magnā Europæ partem olim ſint depopulati. Referebat Georgius Paruus dictus, natione Græcus, in priori mea legatione inter tractatus uolēs ius Principis ſui deducere ad magnū Ducatū Lithvuaniæ, regnum Poloniæ, &c. Iuharos ſubditos magni Ducis Moſcovuiæ extitiſſe, & ad paludes Mæotidis cōſediſſe: deinde Pannoniam ad Danubium, & inde nomen Hūgariæ accepiſſe: demum Moravuiā, ex fluuio ſic nominatam: & Poloniam à Polle, quod eſt planicies, occupaſſe: de fratris Attilæ nomine Budam nominaſſe. Relata ſaltem uolui referre. Aiunt Iuharos in hunc diem eodem cum Hungaris idiomate

i uti. quod

uti. quod an uerum sit, nescio. Nam etsi diligenter inquisierim, neminem A tamen eius regionis hominem habere potui, quo cum famulus meus lin guæ Hungaricæ peritus colloqui potuisset. Hi quoq; pelles pro tributo Principi pendunt. Quamuis uniones gemmæ'q; illinc in Moscovuiam afferantur, non tamen in eorum Oceano colliguntur, sed aliunde, præcipuè uerò à littoribus Oceani, ostijs Dvuinæ uicinis afferuntur.

Sibier prouincia Permiam & Vuiathkam contingit, quæ an castra & ciuitates aliquas habeat, compertum non habeo. In hac oritur Iaick fluuius, qui in mare Caspium exoneratur. Regionem propter uiciniā Tartarorum desertam, aut si qua parte colitur, à Tartaro Schichmamai occupatam esse aiunt. Huius indigenæ proprio idiomate utuntur. quæstum faciunt maximè ex aspreolorum pellibus, quæ aliarum prouinciarum aspreolos magnitudine & pulchritudine excellunt: quarū tamen copiam in Moscovuia tum nullam habere potuimus.

Czeremissæ populi sub Novuogardia inferiore in syluis habitāt. propriam hi linguam habent, Machumeti'q; dogma sequuntur. Regi Caza- B nensi nunc parent, quamuis maxima eorum pars duci Moscovuiæ olim tributaria esset: unde subditis Moscovuiæ adhuc annumerantur. Adduxerat inde Moscovuiam Princeps illorū multos, defectionis crimine suspectos: quos ibi uidimus. Hi autem cum ad fines Lithvuaniā uersus missi fuissent, tandem in uarias partes dilapsi sunt. Hæc gens à Vuiathka & Vuolochda, ad fluuiū Kamā usq;, lōgè late'q; sine ullis ædibus habitant. Omnes tā uiri quàm fœminæ cursu sunt uelocissimi, sagittarij porrò peritissimi omnes, arcu nunquā è manibus deposito: quo adeò oblectātur, ut etiam filijs cibum non præbeāt, nisi præfixum scopum sagitta feriant.

Duobus miliaribus à Novuogardia inferiore plurimæ erant domus ad ciuitatis oppidi'q; similitudinem, ubi sal decoquebatur. Hæ paucos ante annos à Tartaris exustæ, Principis iussu restitutæ sunt.

Mordvua populi ad Vuolgam sunt, infra Novuogardiam inferiorem in littore Meridionali, Czeremissis, nisi quòd frequentiores domos habent per omnia similes. Atq; hic nostrę digressionis, Moscici'q; impe- C rij terminus esto.

Nunc de uicinis ac conterminis populis certa quædā subiungam, eodem quo ex Moscovuia egressus sum ordine in Orientem seruato. Hac autem parte Tartari Cazanenses primi occurrunt: de quibus, antequam ad peculiaria ipsorum perueniam, in genere quædam referenda sunt.

DE TARTARIS.

De Tartaris, eorum'q; origine, præter ea quæ in Annalibus Polonorum, & duobus de Sarmatijs libellis cōtinentur, multi passim multa scripsere: quæ hoc loco repetere, magis tędiosum quàm utile esset. Quæ autem ipse in Ruthenorum annalibus, multorum'q; hominū relatione cognoui, paucis adscribenda censui. Aiunt Moabitenos populos, qui postea Tartari dicti sunt, homines lingua, moribus, habitu'q; à reliquorum hominum ritu cōsuetudine'q; dissidentes, ad fluuium Calka peruenisse: qui unde uenissent, quo religionis dogmate uterētur, omnibus ignotum fuisse.

A fuisse. Quanquam à quibusdam Taurimeni, ab alijs Pitzenigi, alijs alio nomine appellarentur. Methodius Patanczki episcopus, ex Ieutriskie desertis inter Septentrionem & Orie͞tem eos processisse dicit, causam'cp migrationis talem refert. Gedeonem quendam, primi nominis uirum, terrorem ipsis de fine mundi, quę imminere dicebat, quandocp iniecisse: cuius oratione inducti, ne amplissimę orbis opes cu͞ mundo simul interirent, innumera cu͞ multitudine ad spoliandas prouincias exiuisse: & quicquid ab Oriente ad Euphratem, sinúm'cp Persicum co͞tinetur, crudeliter diripuisse. atcp ita prouincijs passim uastatis, Polovutzos ge͞tes, quæ adiunctis sibi Ruthenoru͞ auxiliaribus copijs, solæ occurrere ausæ erant, ad fluuium Calka profligasse: anno mundi 6533. Quo loco autorem libelli de duabus Sarmatijs, de Polovutzis populis, quas uenatores interpretatur, errasse clarum est. Polovutzi enim campestres dicuntur. nam Polle, campus est: Lovuatz, & Lovutzi, uenatores. adiuncta aute͞ tzi, uel kši syllaba, non mutat significationem: necp enim ab ultimis, sed primis syllabis B significatio deducenda est. Et quòd eiusmodi Ruthenorum dictionibus syllaba generalis ski adijci solet, ea res homini imposuit: atq; ita Polovutzi, campestres, & non uenatores interpretari oportet. Polovutzos Rutheni Gotthos fuisse perhibe͞t: quorum tamen sente͞tię non accedo. Qui Tartaros describere uelit, multas nationes describat necesse est. Nam ex sola secta hoc nomen habent: & diuersæ nationes sunt, longè ab inuicem distantes. Atqui ad institutum redeo. Bathi Tartarorum rex magna manu à meridie in Septentrionem egressus, Bulgariam, quæ ad Vuolgam infra Cazan est, occupauit. Anno dein sequenti, qui erat 6745, sequutus uictoriam, in Moscovuiam uscp peruenit, urbem Regia͞ aliquandiu obsessam per deditionem tandem accepit: sed fide quam dederat, non seruata, omnibus cæsis, ultra progressus, uicinas prouincias, Vuolodimeriam, Pereaslavu, Rostovu, Susdali, complura'cp castra & oppida, cæsis, aut in seruitutem abductis inhabitatoribus, exussit: Georgiu͞ magnum Ducem instructo exercitu sibi occurrentem profligauit, & occi- C dit: Basilium item Constantini, captiuum secum abduxit, interemit'que. quæ omnia, ut suprà dictum est, anno mundi 6745. gesta sunt. Ab eo tempore omnes ferè Russiæ principes, à Tartaris inaugurabantur, illis'que parebant, uscp ad Vuitoldum magnum Lithvuanię Ducem, qui prouincias suas, & quæ in Russia occupauerat, à Tartarorum armis fortiter defendit, uicinis'cp omnibus terrori fuit. Magni autem duces Vuolodimeriæ & Moscovuiæ, uscp ad modernum Basilium Ducem, semper in pręstita semel Tartarorum Principu͞ fide & obedientia permanserunt. Hu͞c Bathi, annales referunt, ab Vulaslavu Hungaroru͞ rege, qui post baptismum Vuladislaus dictus, in'cp diuoru͞ numeru͞ relatus est, occisum fuisse in Hungaria. nam cum regis sorore͞, quam in regni depopulatione fortè nactus fuerat, secu͞ abduxisset, rex'cp & sororis pietate, & indignitate rei commotus, hunc insecutus fuisset: impetu'cp in Bathi facto, cum soror arreptis armis, adultero co͞tra fratrem auxilio esset: iratus rex, sororem unà cum Bathi adultero interfecit. Hæc gesta sunt anno mundi 6745.

Asbeck ipsi Bathi in imperio successit, moriturq́ꝫ anno mundi 6834. A
cui filius Zanabeck suffectus est: qui fratribus suis, ut solus sine metu regnaret, occisis, moritur anno 6865. Hūc Berdebeck sequutus, qui fratrib. duodecim pariter occisis, obijt 6867. Post quem Alculpa, à Naruss quodam regulo, cum liberis statim ab inito imperio occisus, non ultra mensem imperauit. Ad hunc regnum iam possidentē, omnes Principes Russiæ conuenerunt, imperandiq́ꝫ in sua quisque prouincia potestate impetrata, abierunt. Occiditur anno 6868. Cui Chidir in regno succedens, à filio Themerhoscha occisus est: qui regno per scelus parto, uix septem diebus potitur. Etenim à Temnick Mamai eiectus, cum ultra Vuolgam fugisset, ab insequentibus militibus occisus est, anno 6869. Post hos Thachamisch imperium adeptus, anno mundi 6890, cum exercitu XXVI Augusti egressus, Moscovuiam ferro igni'que uastauit. Is à Themirkutlu profligatus, ad Vuitoldum magnum Lithvuaniæ ducem profugit. Themirkutlu porrò regno Sarai anno mundi 6906 præfuit, moritur 6909. Cui Schatibeck filius in imperio successit. post quem Themirassack, cum exercitum maximum in Retzan, ad depopulandam Moscovuiam duxisset, tantum terrorem principibus Moscovuiæ iniecit, ut desperata uictoria, abiectis armis, ad diuorū tantum auxiliū cōfugerent. B
In Vuolodimeriam statim pro imagine quadam diuæ Mariæ Virginis, quæ multis miraculis editis ibi celebris erat, mittunt: quę cum in Moscovuiam duceretur, Princeps omni cum multitudine honorificè illi obuiam procedit, eaq́ꝫ primùm ut hostem auerteret humilimè implorata, maxima ueneratione ac reuerentia in ciuitatem deducit. quo cultu se impetrasse dicunt, quòd Tartari ultra Retzan non fuerint progressi. In cuius rei perpetuam memoriam eò loci, ubi imago expectabatur, susceptaq́ꝫ fuit, templum exædificatum est: diesq́ꝫ is quem Rutheni Stretenne, id est obuiationis diem uocant, XXVI Augusti quotannis solenniter celebratur. Acta sunt hæc anno 9903.

Narrant Rutheni, hunc Themirassack obscuro genere natum, ex latrocinijs ad tantum dignitatis gradum peruenisse, furemq́ꝫ in adolescentia egregium fuisse, indeq́ꝫ nomen acquisiuisse. Et quòd aliquādo ouem furatus, deprehensusq́ꝫ à domino ouis, iactu lapidis uehementiore crus illi fractum fuisset: idq́ꝫ cum ferro quodam colligasset, à ferro & claudicatione nomē sibi inditum fuisse. Themir enim ferrum, Assack claudum significat. Is Constātinopolitanis à Turcis grauiter obsessis, filium suum cum auxiliaribus copijs misit: qui profligatis Turcis, soluta obsidione, ad patrem uictor reuersus est, Anno 6909. C

Tartari in hordas diuiduntur, in quibus Savuolhensis horda & celebritate & multitudine primas tenuit: nam reliquę hordę omnes ex ea originem traxisse dicuntur. horda autem illis conuentum, seu multitudinem significat. Quamuis autem quælibet horda peculiare nomen habeat, scilicet Savuolhensium, Pręcopensium, Nahaisensium, & aliæ multę, quæ omnes Mahometani sunt: Turcas tamen se uocari ægrè ferūt, probriq́ꝫ loco ducunt. sed Besermani appellari gaudent, eo'que nomine &

Turci

A Turci se appellari uolunt. Vt autem uarias longè lateq; prouincias Tartari incolunt, ita etiam moribus, ipsoq; uitæ genere non in omnibus conueniũt. homines statura mediocri, lata facie, obesa, oculis intortis & concauis, sola barba horridi, cætera rasi. insigniores tantum uiri crines cõtortos, eosq; nigerrimos secundum aures habẽt, corpore ualido, animo audaci: in Venerem, eamq; præposteram, putres: equis, alijsq; animalibus quoquo modo interemptis suauiter uescũtur: demptis porcis, à quibus lege abstinent. inediæ somniq; adeò patientes, ut toto nonnunq; quatriduo ea perferant, laboribus necessarijs nihilominus intenti. Rursus aliquid fortè ad uorandum nacti, supra modum se ingurgitãt, eaq; crapula priorem inediam quodãmodo resarciunt, nihil reliqui facientes: atq; ita cibo laboribusq; obruti triduo, quatriduo'ue perpetuo dormiũt. quos sic altùm dormientes, Lithvuani & Rutheni, in quorum regionem derepẽtè irruũt, prædasq; inde abigunt, insequuti, omni amoto metu paßim sine excubijs, ordine, cibo, somnoq; sepultos, opprimũt incautos. Equi-
B tantibus porrò si fames sitisq; molesta fuerit, quibus insident equis, uenas solent incidere, haustoq; eorum sanguine famem pellũt, atq; iumẽtis hoc prodesse putant. Et quoniam incertis omnes ferè uagantur sedibus, stellarũ, in primis uerò poli arctici, quem ipsi sua lingua Selesnikoll, hoc est ferreum clauum uocãt, aspectu cursum suum dirigere solent. Lacte equino in primis delectantur, quòd eo homines & fortes & pingues fieri credunt. Herbis quãplurimis, presertim ijs quæ circa Tanaim crescunt, uescuntur. sale paucißimi utuntur. Horum reges si quando suis commeatum distribuant, quadraginta hominibus uaccam unam aut equum dare solent: quibus mactatis, intestina præstantiores tantum sumunt, ac inter se diuidunt. quæ ad ignem eatenus calefacta, ut adhærentia stercora decuti poßint, abstergi'que, uorant. Non solum autem digitos pinguedine unctos, sed etiam cultrum lignum'ue, quo stercus detersum fuerat, suauiter lingunt, sugũtq;. Capita equorum, ut apud nos aprorum, in delicijs habentur, præstantioribusq; tantum apponuntur. Equis ceruice
C depressa, pusillisq;, sed fortibus abundant. qui æquè inediam laboremq; bene ferre possunt: ramisq; & corticibus arborũ, herbarumq; radicibus, ungulis è terra excußis, euulsisq; alũtur. His ita ad laborem assuefactis, Tartari commodißimè utuntur: aiũtq; Mosci, perniciores hos sub Tartaris, quàm sub alijs esse. Hoc genus equorum Pachmat uocãt. Sellas, stapedesq; ligneas habent, nisi si quas alias à uicinis Christianis rapuerint, aut emerint. Et ne equorum dorsa atterantur, gramine, seu arborum folijs eas suffulciunt. Flumina transnatant: qui si fortè fugientes insequentium hostium uim extimuerint, sellis, uestibus, alijsq; impedimentis omnibus abiectis, armis tantum retentis, effusißimè fugiunt. Porrò arma illorum sunt, arcus & sagitta: framea apud eos rara. Pugnam cum hostibus eminus audacißimè ineunt: in qua tamen non diu perseuerant, sed simulata fuga, hostibus insequentibus, occasione data primùm in eos à tergo tela torquent: dein conuersis derepentè equis, in dißipatos hostium ordines denuò impetum faciunt. Cum in patentibus campis pugnandum

est, hostemq́ intra teli iactum habent, non structa acie prælium ineunt, A
sed sinuoso agmine in gyrum, quo certior & liberior hostem iaculandi
uia pateat, circumferuntur. Estq́ euntium & redeũtium mirus quidam
ordo. in quam quidem rem ductores, quos sequuntur, harum rerum peritos
habẽt: qui si uel hostium telis icti succubuerint, aut fortè metu perculsi,
in ducẽdo ordine aberrauerint, tanta totius exercitus fit cõfusione,
ut nec amplius in ordinẽ reduci, nec tela in hostẽ torquere possint. Hoc
genus certaminis ipsi à rei similitudine choream appellant. In angustijs
autem si fortè decertandum est, nullus huius stratagematis est usus. atq;
ideo fugæ se mandant: quoniam nec clypeo, nec lancea, nec galea muniti
sunt, ut hostem in stataria pugna sustinere possint. In equitãdo hunc morem
seruant, ut contractis in sellam sedeant pedibus, quo facilius in utrumq;
latus se possint conuertere; & si quid fortè delapsum, de terráq;
tollendum fuerit, stapedibus innixi, nullo negotio tollũt. in quo adeò exercitati
sunt, ut etiam currentibus celeriter equis id efficiant. Hastis impetiti,
in alterum latus ad declinandum ictum aduersarij subitò se demittunt, B
altera duntaxat manu pedéq; equo adhærentes. Dum uicinorum
prouincias infestãt, quisq; duos aut tres, pro opibus, equos secum ducit,
ut uno scilicet defatigato, altero terno'ue uti possit: lassos interim manu
ducunt. Frena leuissima habent, flagellis pro calcaribus utuntur. Castratos
tantum equos habent, quòd tales arbitrantur plus laboris inediæq;
ferre posse. Vestimentis ijsdem tam uiri quàm fœminæ utũtur, nec
in cultu à uiris quicquam differunt, nisi quòd caput uelo lineo tegunt, caligisq́
itidem lineis nautarum maritimorum instar utũtur. Eorum reginæ
dum procedunt in publicum, facies solent obtegere. Reliqua turba,
quæ in campis passim degit, uestes ex ouium pellibus confectas habent:
quas non mutãt, nisi longo usu prorsus attritæ, laceræq́ fuerint. Vno in
loco non diu cõmorantur: rati grauem esse infœlicitatem, diu in eodẽ loco
hærere. Vnde irati quandoq; liberis, graue malum imprecãtes, solẽt
dicere: Vt eodem in loco perpetuò tanq; Christianus hęreas, propriũq;
fœtorem haurias. quare depastis uno in loco pascuis, cum armentis, uxoribus C
& liberis, quos in plaustris secum circũferunt, aliò migrant. quamuis
hi qui in oppidis & urbibus degunt, aliam uiuendi rationẽ sequãtur.
Si bello aliquo grauiore implicantur, uxores, liberos, senesq́ in loca collocant
tutiora. Iusticiá apud illos nulla. nã ut quisq; re aliqua indiguerit,
eam ab altero impunè rapere potest. Si quis apud iudicem de ui, illatáq;
iniuria conqueritur, reus non negat, sed ea re se carere non potuisse dicit.
tum iudex huiusmodi proferre solet sententiam: Si tu uicissim re aliqua
indigueris, rape ab alijs. Sũt qui dicũt, eos non furari. an uerò furẽtur, aliorum
esto iudicium: certè homines rapacissimi sunt, nẽpe pauperrimi,
ut qui alienis semper inhiant, aliorum pecora abigũt, homines spoliant,
abducuntq́, quos Turcis alijsq́ quibuscunq; aut uendunt, aut redimendos
cõcedunt, puellis tantũ seruatis. Ciuitates & castra rarò oppugnãt:
uillas, pagosq́ comburunt: adeoq́ de illatis damnis sibi placent, ut quo
plures prouincias desolauerint, hoc se regna sua ampliora reddidisse putent. Et

A tent. Et cum quietis impatientiſsimi ſint, mutuò ſe tamẽ nõ interimunt, niſi reges inter ſe diſsideant. Si in diſſenſione aliqua quiſpiam occidatur, autoresq́ ſceleris capti fuerint, equis, armis, ueſtibus tantũ ablatis, dimittuntur. Homicida porrò, accepto uili equo & arcu, his uerbis à iudice dimittitur: I, & rem tuam cura. Auri argentiq́ apud illos uſus, extra mercatores, ferè nullus: rerum tantum permutatione utũtur. Quod ſi quid pecuniæ ex rebus uenditis uicini corraſerint, ea Moſcovuiæ ueſtes aliaq́ uitæ neceſſaria emũt. Fines inter ſe (de campeſtribus Tartaris loquor) nullos habent. Erat aliquando à Moſcis pinguis Tartarus quidam captus, cui cum Moſcus dixiſſet, Vnde tibi, canis, tãta pinguedo, cum non habeas quod edas? Cur nõ habeã, inquit Tartarus, quod edã, cum tam uaſtam ab Ortu uſq; ad Occaſum terram poſsideam: ex qua non'ne affatim nutriri poſſum? tibi potius, qui tam paruam orbis portionem tenes, & quotidie pro illa contendis, deeſſe puto quod edas.

Cazan regnum, ciuitas & caſtrũ eiuſdẽ nominis, ad Vuolgã, in ulteri-
B ore fluminis ripa, ſeptuaginta ferè miliarib. Ger. infra Novuogardiã inferiorem ſita ſunt: ſecundum Vuolgam, in Oriẽtem & Meridiẽ deſertis cãpis terminatur: ad Orientem autẽ æſtiualẽ Tartaros, quos Schibanski & Koſatzki uocant, cõterminos habent. Huius prouinciæ rex exercitum triginta miliũ habere poteſt, pedites præſertim, in quibus Czeremiſſæ & Czubaſchi ſagittarij peritiſsimi ſunt. Czubaſchi aũt, nauigãdi arte excellunt. Cazan urbs à Vuiathka principali caſtro ſexaginta miliarib. Ger. abeſt. Porrò Cazan Tartaris ollã cupream bullientẽ ſonat. Cultiores hi Tartari reliquis ſunt, utpote qui & agros colãt, in domibus degãt, mercaturasq́ uarias exerceãt: quos Baſilius Moſcovuiæ princeps eò adegit, ut ſe ſibi ſubijcerent, atq; eius arbitrio reges acciperẽt: quod illis partim ob opportunitatẽ fluuiorũ, qui ex Moſcovuia in Vuolgam influũt, partim ob mutua cõmercia, quib. illi carere non poterãt, factu haud difficile fuit. Cazanenſib. quondã rex erat Chelealeck: qui cũ relicta uxore Nurſultan ſine liberis deceſsiſſet, Abrahemin quidã ducta uidua regno potitur. Ex
C hac Abrahemin duos ſuſcepit filios, Machmedemin & Abdelativu. Ex priore aũt uxore, quæ Batmaſſa ſoltan uocabatur, Alegã filiũ habuit. Is patre defuncto, ut primogenitus in regnum ſucceſsit: cumq́ mandatis Moſci nõ ubiq; obtemperaret, à Moſci conſiliarijs, quos ibi ut regis animũ obſeruarent, habebat, aliquando in conuiuio inebriatus, atq; in uehiculum, ac ſi domũ ueheretur, poſitus, ea nocte ductus eſt Moſcovuiam uerſus. quem aliquandiu detentum, Princeps tandem in Vuolochdam miſit, ubi reliquum ætatis peregit. Eius autẽ matrem cum Abdelativu & Machmedemin fratribus, Bieloieſero relegauit. Codaiculu unus ex Alegæ fratribus baptiſatus, nomen Petri accepit: cui pòſt Baſilius, modernus princeps, ſororem ſuam matrimonio iunxit. Meniktair autem alter ex Alegæ fratribus, in ſua, quoad uixit, ſecta permanſit: pluresq́ genuit liberos, qui poſt deceſſum patris cum matre omnes baptiſati & mortui ſunt: uno Theodoro, qui nobis in Moſcovuia exiſtentibus adhuc ſupererat, excepto. Alega porrò ita in Moſcovuiam abducto, Abdelativu

i 4 ſufficitur;

ſufficitur: qui cum pari ratione, ut Alega, regno amotus fuiſſet, Machme A
demin ex Bieloieſero emiſſum, Princeps in eius locum ſubſtituit. Is regno uſq; ad annum Domini 1518 præfuit. Nurſultan, quam Chelealeck & Abrahemin regum uxorem eſſe dixi, poſt Alegæ mortẽ Mendligero regi Præcopienſi nupſit. Hæc deinde cum ex Mẽdligero prolem non haberet, priorumq; filiorũ deſiderio teneretur, ad Abdelativu uenit in Moſcovuiam. Inde progreſſa, ad Machmedemin alterũ filium in Gazan regnantem profecta eſt, anno Domini 1504. Cazanẽſes à Principe Moſcovuiæ defecerunt. Eam defectionem cum multa bella ſecuta ſint, uarieq; à Principibus, qui ſe in ſocietatem huius belli iunxerant, diu utrinq; pugnatum, neq; in hunc uſq; diem finis bello impoſitus ſit, altius huius belli rationem repetere uiſum eſt. Cum Cazanenſium defectio Baſilio Moſcovuiæ Principi innotuiſſet, rei indignitate & ulciſcẽdi libidine motus, ingentem exercitum adiunctis tormentis bellicis in eos miſit. Cazanenſes, quibus pro uita & libertate cum Moſcis pugnãdum erat, audito terribili Principis in ſe apparatu, cum hoſtibus in pugna ſtataria ſe haud pa B
res fore uiderent, aſtu eos circumueniendos cenſuere. Quare collocatis palàm contra hoſtem caſtris, optima copiarum ſuarũ parte locis opportunis in inſidias abdita, ipſi ueluti terrore perculſi, relictis derepentè caſtris, fugæ ſe mandarunt. Moſci, qui non ita procul aberãt, cognita Tartarorum fuga, ſolutis ordinibus, citato curſu in hoſtium caſtra irruunt. in quibus diripiendis dum occupati, rerumq; ſuarum ſecuri eſſent, Tartari cum Czeremiſsis ſagittarijs, ex inſidijs progreſsi, tantam in eos ſtragem ediderũt, ut Moſci relictis tormentis, machinisq; bellicis, auſugere cogerentur. In ea fuga machinarum magiſtri duo relictis tormẽtis, cum alijs euaſere. quos Princeps in Moſcovuiam reuerſos beneuolè accepit. Horum alterum Bartholomæum, natione Italum, qui aſſumpta pòſt Ruthenorum fide, magna etiam tunc apud Principem erat autoritate & gratia, liberaliter donauit. Redierat ex ea clade tertius bombardarius, cum tormento ſibi commiſſo: ſeque magnam & ſolidam apud Principem gratiam initurum, ſeruato diligenter & reducto tormento, ſperabat. C
quem Princeps iurgijs adortus: Tu, inquit, cum me & te tanto expoſueris periculo, aut fugere uolebas, aut te cum tormento hoſtibus dedere, quorſum iſta præpoſtera in ſeruando tormento diligentia? cuius ego iacturam nihili facio, dummodo homines mihi ſuperſint, qui ea fundere, ijsque uti ſciant. Cæterùm Machmedemin rege, ſub quo Cazanenſes defecerãt, mortuo, Scheale ducta eius uxore uidua, Principis Moſcovuiæ & fratris uxoris auxilio, Cazan regnum obtinuit: cui quatuor tantũ annis, magno ſubditorũ & odio & inuidia præfuit. Augebant hęc turpis & mollis corporis cõſtitutio. erat enim homo uẽtre prominenti, rara barba, facie penè muliebri: quæ cum bello haudquaquam idoneum eſſe oſtenderent. Accedebat ad hæc, quòd contempta ac neglecta ſubditorum ſuorum beneuolentia, Principi Moſcovuię plus æquo faueret, ac externis plus quàm ſuis fideret. Quibus reb. Cazanẽſes ducti, Sapgirei, Mendligeri filio, uni ex Tauricæ regibus, regnũ deferũt. quo aduenien-

te, Scheale

A te, Schealc regno cedere iussus, cū se uiribus inferiorem, infestosq́ꝫ suorum in se animos cerneret, fortunæ cedere optimum ratus, cū uxoribus, cōcubinis, omniq́ꝫ supellectili in Moscovuiā, unde uenerat, rediјt. hęc acta sunt anno Domini 1521. Scheale ita è regno profugiēte, Machmetgirei rex Tauricæ, Sapgirei fratrē magno exercitu in Cazan introducit: firmatisq́ꝫ Cazanensiū erga fratrē animis, Tauricā rediens, traiecto Tanai, Moscovuiā uersus cōtendit. Eo tēpore Basilius rerū suarum securior, nihilq́ꝫ tale metuēs, audito Tartarorum aduentu, coacto pro tēpore exercitu, cui Demetriū Bielski ducē præfecit, ad Occā fluuiū, ut Tartarorum transitum impediret, præmittit. Machmetgirei uiribus superior, Occa celeriter traiecto, ad piscinas quasdam tredecim vuerst ab ipsa Moscovuia castrametatus est. Inde eruptione facta, omnia rapinis incendiisq́ꝫ compleuit. Sub id temporis Sapgirei pariter cum exercitu ex Cazan profectus, Vuolodimeriam & Novuogardiam inferiorem depopulatus est. His peractis, fratres Reges ad Columnam ciuitatem conueniB unt, uiresq́ꝫ coniungunt. Basilius cum ad tantum hostem propulsandum imparem se esse uideret, Petro sororio suo, ex regibus Tartarorum oriundo, aliјsq́ue nonnullis proceribus, in castro cum præsidio relicto, ex Moscovuia fugit: adeò timore perculsus, ut rerum suarū desperatione, aliquādiu sub aceruo fœni, ut quidam referunt, latuerit. Vicesima nona Iuliј, Tartari ultrà progressi, latè omnia incēdiјs cōpleuerāt: tātūq́ꝫ terrorē Moscis incusserāt, ut se in castro & in ciuitate parū tutos putarent. In ea trepidatione à mulieribus, pueris, aliaq́ꝫ imbelli ętate, qui curribus, uehiculis ac sarcinis in castrum confugiebant, tantus in portis tumultus oboritur, ut nimia festinatione se inuicem & impedirent, & conculcarent. Ea multitudo tātum fœtorem in castro fecerat, ut si hostis triduò aut quatriduò sub urbe permansisset, etiam peste obsessis pereundum fuisset. nam in tanta hominum colluuie, ut quisque locum occuparat, ita naturæ satisfacere cogebatur. Erant tum temporis Moscovuiæ Oratores Livuonienses: qui cum conscensis equis fugæ se mandassent, & cirC cumquaq́ꝫ nihil præter ignes & fumum uiderent, seq́ꝫ à Tartaris circundatos esse arbitrarentur, adeò properarunt, ut una die in Tvuer, quæ triginta sex miliaribus Ger. à Moscovuia abest, peruenirēt. Magnam tum laudem meruerunt bombardarıј Alemanni, præsertim Nicolaus, prope Rhenū, non longè à Spira, Imperiali Germaniæ ciuitate, natus: cui à præfecto, aliјsq́ꝫ consiliarıјs, qui nimio timore iam ferè confecti erant, tuendæ urbis negotium blandissimis uerbis committitur: orantibus, ut tormentis maioribus, quibus mœnia deiјci solent, sub portam castri deductis, Tartaros inde arceret. Horum autem tam uasta erat magnitudo, ut uix tridui spacio eò perduci potuissent. Sed neque pulueres bombardicos tam multos habebant paratos, quibus uel semel maius tormentum exonerari potuisset. Solent enim Mosci perpetuò hunc morem seruare, ut omnia in recōdito, nec quicquam tamen præparatum habeant: uerùm urgente necessitate, omnia tum demum celeriter conficere student. Visum est ergo Nicolao, ut tormenta minora, quæ procul à castro

erant

erant recondita, humeris hominum celeriter in medium adducerentur. A
Iis dum detinerentur, clamor derepente exoritur, Tartaros adesse: quæ res tantum timorem oppidanis incusserat, ut proiectis per uicos bōbardis, etiam mœnium defendendorum curam omitterent. Quòd si tum centum hostium equites impetum in ciuitatem fecissent, paruo negotio eam funditùs igni consumpsissent. In ea trepidatione, præfectus, qui'que cum eo in præsidio erāt, optimum rati, ut Machmetgirei regis animum, missis muneribus plurimis, in primis autem medone, placarent, & ab obsidione auerterēt: acceptis muneribus, Machmetgirei se obsidionem soluere, & prouincia uelle decedere respondit, si datis literis Basilius sese obstringat, perpetuum se tributarium regi fore, quemadmodum eius pater & maiores sui fuissent. Quibus literis pro uoluntate scriptis, acceptisq;, Machmetgirei exercitum ad Rezan reduxit. ubi data Moscis redimendi & permutandi captiuos copia, reliquam prædam sub auctione uendidit. Erat tum temporis in Tartarorum castris Eustachius, cognomento Taskovuitz, qui regis Poloniæ subditus, cum auxiliaribus copijs ad Machmetgirei uenerat. Nam inter regem Poloniæ ac Moscovuiæ ducem nullæ tum induciæ erāt. Is spolia quædam ad castrum subinde deferebat uenalia, eo consilio, ut data occasione, unà cum ementibus Ruthenis in castri portas irrueret, id'que depulsis inde custodibus occuparet. Huius conatum rex simili astu adiuuare uoluit. Ad præfectum arcis, quendam ex suis, hominem sibi fidum, mittit, qui Præfecto tributarij sui seruo mandet, ut ea quæ petebat, sibi administret, atque ad se ueniat. Præfectus autem Ioannes Kovuar, rei bellicæ eiusmodi'que artium non ignarus, nulla conditione induci potuit, ut castro exiret: uerùm simpliciter respondit, se nondum edoctum esse, Principem suum Tartarorum tributarium & seruū esse. quòd si edoceretur, scire se quid facto opus foret. Quare illico Principis sui literæ, quibus se regi obstrinxerat, proferuntur, atque exhibentur. Iterim dum ostensis literis præfecti animus ita sollicitatur, Eustachius suum agens negotium, castro magis ac magis appropinquabat: quo'ue magis fucus lateret, Knes Theodorus Lopata, homo primarius, alij'que complures Rutheni, qui in Moscovuiæ depopulatione in hostium manus deuenerāt, certa pecunia redempti restituebantur. Ad hæc, plerique ex captiuis negligentius seruati, ac de industria quodammodo dimissi, in castrum euaserant: ad quos repetendos cum Tartari magna multitudine castro appropinquassent, Rutheni metu perculsi, profugos denuò restituissent, Tartari'que nihilominus à castro adeò non recederent, ut pluribus subinde aduenientibus, eorum numerus adaugeretur: Rutheni propter imminens periculum, in magno terrore, summa'que rerum desperatione erant, neque quid facto opus esset satis uidebant. Tum Ioannes Iordan, natione Alemanus, ex ualle Oeni oriundus, machinarum magister, periculi magnitudinem magis quàm Mosci perpendens, ex suo arbitrio collocatas ordine machinas in Tartaros & Lithvuanos exonerauit: eosq; ita terruit, ut relicto castro omnes diffugerēt. Rex per Eustachium,

A chium, huius technæ artificẽ, de illata iniuria cum præfecto expostulat: qui quũ se inscio ac inconsulto bõbardariũ machinas exonerasse dixisset, omnemq́; huius facinoris culpam in illum trãstulisset, mox bombardarium tradi sibi rex postulat. atq;, ut plerunq; in rebus deploratis fit, maxima pars, quo hostili terrore liberarentur, hunc dedendum censuere: solo Ioanne Kovuar præfecto renuente, atque eius maximo beneficio tum Alemanus ille seruatus fuit. Nam rex siue moræ impatiens, siue quòd milites præda onustos haberet, re sua id exigente, subitò (literis etiam Moscovuiæ Principis, quibus se tributarium perpetuò sibi fore obstrinxerat, in arce relictis) solutis castris, in Tauricam discessit. Porrò tantam captiuorum multitudinem ex Moscovuia secum duxerat, ut ea uix credibilis esse uideatur. Aiunt enim numerum octingentorum millium excessisse, quam in Caphæ partim Turcis uendiderat, partim interfecerat. nam senes & infirmi, qui uendi magno non possunt, adq́; laborẽ perferendum inutiles sunt, apud Tartaros iuuenibus, non secus ac catulis le
B pores, quo primæ militiæ tyrocinia inde addiscant, aut lapidandi, aut in mare precipitandi, aut alio quouis mortis genere interficiendi obijciuntur. qui autem uenduntur, perpetuo sexennio seruitutem seruire coguntur: quo exacto, liberi quidem fiunt, prouincia tamen decedere non audẽt. Sapgirei rex Cazan, quoscunq; ex Moscovuia captiuos abduxerat, in Astrachan emporio non longè ab ostijs Vuolgæ sito, Tartaris uendidit. Tartarorum regibus ita ex Moscovuia profectis, Basilius princeps rursus Moscovuiam redijt: atq; cum in ingressu Nicolaum Alemanum, cuius solertia & diligẽtia castrum seruatũ fuisse dixi, in ipsa castri porta, quò ad excipiendum Principem ingens multitudo confluxerat, stantem uidisset, clara uoce: Tua, inquit, fides erga me & diligentia, quã in seruando castro præstitisti, nobis cognita sunt, huiusq́; officij gratiã cumulatè tibi reponemus. Alteri quoq; Alemano, Ioãni, qui ab castro Rezan Tartaros exoneratis repètè machinis depulerat, aduenĩẽti: Saluus'ne es? inquit. Deus nobis uitam dedit, hãc tu denuò nobis conseruasti: magna e-
C rit erga te gratia nostra. Vterq; se liberaliter donatũ iri à Principe sperabat: nihil tamẽ illis datum est, quãuis Principẽ hac de re sæpe fatigassent, promissorũq; admonuissent. Qua Principis ingratitudine offensi, dimissionẽ, ut patriam, à qua diu abfuissent, cognatosq́; suos possent inuisere, efflagitant. ea re effectum est, ut decẽ priori stipendio cuiq; floreni, iussu Principis, adijcerẽtur. Interea cum in aula Principis de Ruthenorum fuga ad Occam, quis eius autor extitisset, cõtentio fuisset orta: Seniores in Knes Demetrium Bielski exercitus ducem, hominem iuuenẽ, à quo consilia sua spreta fuissent, omnẽ culpã transferebãt, eiusq́; incuria Tartaros Occam transijsse: cõtrà ille depulsa à se culpa, Andreã iuniorem fratrem Principis primum omnium fugam inijsse, cæterosq́; hũc sequutos fuisse dicebat. Basilius, ne seuerior in fratrem, quem autorem fugæ fuisse constabat, esse uideretur, ex pręfectis unũ, qui unà cũ fratre profugerat, iniectis cathenis, dignitate & principatu priuauit. Ineunte deinde æstate, ut acceptam à Tartaris cladẽ ulcisceretur Basilius, ignominiamq́; quã fugiens

& sub fœno latitans susceperat, deleret, coacto ingẽti exercitu, adiuncto A etiam magno tormentorum & machinarum apparatu, quibus antea in bellis Rutheni nũquam usi fuerant, profectus ex Moscovuia cum omni exercitu, ad Occam fluuium, Columnamq́ ciuitatem consedit. inde missis ad Machmetgirei in Tauricam caduceatoribus, ad certamẽ eum prouocat. superiore enim anno, se, nõ indicto bello, ex insidijs, furum latronumq́ more oppressum fuisse. ad ea rex respondit: Sibi ad inuadendam Moscovuiam satis multas uias patêre: bella non magis armorum, quàm temporum esse: proinde ea se suo magis quàm alieno arbitrio, gerere solere. Quibus uerbis irritatus Basilij animus, tum etiam quòd ulciscendi libidine arderet, motis castris, anno Domini 1523, in Novuogardiam, inferiorem scilicet, ut inde Cazan regnũ depopularetur, occuparetq́, contendit. Inde profectus ad fluuium Sura, in finibus Cazanẽsium, castrum quod à suo nomine appellauit, erexit: necq́ tũ ultra progressus, exercitũ reduxit. Sequenti uerò anno Michaelẽ Georgij, unũ ex præcipuis consiliarijs suis, maioribus quàm prius copijs, ad subigendũ Cazan regnũ misit. B Eo apparatu adeò terribili, Sapgirei rex Cazani perculsus, accersito ad se ex fratre nepote, rege Tauricę, iuuenem tredecim annorum, qui interim regno præesset, ad Turcarum Imperatorem, eius auxilium opemq́ imploraturus, confugit. Cum autem iuuenis auunculi monitis parens, iter aggressus, ad Gostinovuosero, id est insulam quæ mercatorum dicitur, intra Vuolgæ meatus, non longè à castro Cazan sitam peruenisset, liberaliter honorificeq́ à regni principibus susceptus est. Nam Seyd, supremus Tartarorum sacerdos (qui in tanta apud eos autoritate ac ueneratione est, ut etiã reges aduenienti occurrant, stantesq́ huic equo insidẽti manũ porrigant: capiteq́ inclinato, quod solis cõcessum est regib. tangãt: nam Duces non eius manum, sed genua: nobiles uerò pedes, plebeij uestes tantum, aut equũ manu attingũt) in eo comitatu fuit. Is Seyd, cum Basilij partes clàm foueret, sequereturq́, iuuenem capere, & Moscovuiam uinctũ mittere satagebat: sed deprehensus, captusq́, cultro in publico occiditur. Michael interea, dux exercitus, coactis in inferiore C Novuogardia ad machinas commeatumq́ deferendũ nauibus, quarum tãta multitudo erat, ut fluuius alioqui amplus, nauigantium multitudine opertus undiq́ esse uideretur: ad Cazanũ cum exercitu properabat. cumq́ ad mercatorum insulam Gostinovuosero peruenisset, locatis septima die Iulij castris, uiginti diebus, dum equitatũ expectat, ibi cõmoratus est. Interea Cazan castrum, quod ex lignis exstructũ erat, per quosdam à Moscis subornatos incenditur, ac intuente Ruthenorum exercitu funditùs exuritur. Tanta occupandi castri occasio, adeò formidine ac ignauia Ducis neglecta fuit, ut nec militem ad expugnandum castri collem eduxerit, nec Tartaros id denuò ædificantes impediuerit: uerùm uigesima octaua eiusdem mensis die traiecto in eam partem qua castrum situm est, Vuolga, ad Cazanca fluuium cum exercitu consedit, uiginti diebus bene gerendæ rei occasionem captans. Ibi moratus, nec longè ab eo Cazanensis quoque Regulus sua castra locat: emissisq́ Czeremissis peditibus, Ru-

A bus,Ruthenos sæpius,frustra tamē,infestat. quē Scheale rex,qui quoq; ad id bellum nauibus uenerat, scriptis literis admonet, ut regno suo hæreditario cedat. Ad quæ ille paucis: Si regnum hoc meum (respondit) habere cupis,age ferro decernamus utriq;. id cui fortuna dederit,habeat. Dum Rutheni ita frustra moras trahunt, absumpto quē abduxerant cōmeatu,fame laborare incipiūt. nam Czeremissis omnia circumquaq; uastantibus, hostiúmq; itinera diligenter obseruātibus,nihil adferri poterat:adeò ut nec Princeps de exercitus sui, qua premebatur, necessitate cognoscere,nec ipsi quicq; illi significare possent. Huic rei duos Basilius præfecerat:unum,Knes Ioannem Paliczki,qui ex Novuogardia instructis commeatu nauibus,secundo fluuio ad exercitum descenderet: relictóq; ibi commeatu,statu etiam rerum præsenti considerato,ocyus ad se reuerteretur.alter eandem ob rem cum quingentis equitibus terrestri itinere missus fuerat,qui à Czeremissis, in quos inciderat, cū suis cæsus est, uix nouem per tumultum fuga elapsis. Præfectus grauiter saucius,tertio

B post die in manibus hostium obijt. Huius cladis fama cum ad exercitum peruenisset,tāta in castris consternatio, quam uanus de toto equitatu ad internecionem cæso subitò obortus rumor etiam adauxerat, coorta est, ut nihil nisi de fuga cogitarent. in quam cum omnes consensissent, hæsitabant adhuc, aduersóne fluuio,quod difficillimum erat, redirent,an secundo tantisper descenderent, donec alios fluuios attingerēt, ex quibus pòst terrestri itinere longo circuitu reuerterentur. In his dum fame, supra modum eos urgente,essent consultationibus, nouem, quos ex quingentorum cæde elapsos fuisse dixi,fortè superueniunt,Ioānemq; Palitzki cum commeatu aduenturum nunciant: qui etsi cursum suum maturaret,sinistra tamen fortuna usus,maiore parte nauium amissa,cum paucis in castra peruenit. Etenim cum diutino labore fatigatus,una nocte quietis causa in Vuolgæ littus se recepisset, Czeremissæ continuò magno accurrentes clamore,quisnam præternauigaret, sciscitantur: quos Palitzki seruitores, nautarum seruos esse rati, iurgijs increpantes,flagris se

C postero die cæsuros minantur, quòd domini sui somnum ac quietē importunis uociferationibus interturbarent. Ad quæ Czeremissæ: Cras, inquiunt, aliud nobis uobiscum negotium erit: nam uinctos uos omnes Cazan ducemus. Manè igitur sole nondum apparente, cum densissima nebula totum littus occupasset, Czeremissæ derepentè in naues impetu facto,tantum terrorem Ruthenis incusserant, ut Palitzki præfectus classis,relictis in manu hostium nonaginta maioribus nauibus,in quibus singulis triginta uiri erant, soluta à littore naui, medium Vuolgæ teneret, nebuláq; tectus ferè nudus ad exercitum perueniret. Atq; inde pòst,plurium nauium comitatu rediens, haud dispari fortuna usus, in Czeremissarum insidias iterum prolapsus est. Nauibus enim, quibus deducebatur,amissis, ipse uix cum paucis incolumis euasit. Dum Rutheni ita fame hostilíque ui undequaq; urgentur, à Basilio missus equitatus Vuiega fluuio, qui à Meridie Vuolgam influit, octóque miliaribus à Cazan abest traiecto, ad exercitū contenderet,à Tartaris & Czeremissis bis ex-

cipitur: cum quibus congreſsi, multis utrinq; deſideratis, Tartaris dein- A de cedentibus, ſe reliquo exercitui coniunxerunt. atq; ita exercitu equitatu firmato, Cazan caſtrū quintadecima Auguſti obſideri cœptum eſt. Qua re cognita, regulus ad alterum oppidi latus in conſpectu hoſtium, ſua quoq; caſtra locauit: emiſſoq; ſubinde equitatu hoſtium, caſtra obequitare, eosq; laceſſere iubet. atq; ita crebræ utrinq; uelitationes fiebant. Narratum eſt nobis ab hominibus fide dignis, qui ei bello interfuerūt, ſex aliquādo Tartaros in planiciem ad Moſci exercitū proceſsiſſe: quos cum rex Scheale cētum quinquaginta equitibus Tartaricis aggredi uellet, à duce exercitus prohibitum fuiſſe: duobusq; milibus equitum ante eum collocatis, occaſionem rei bene gerendæ præreptam ſibi fuiſſe. Hi cū Tartaros circūuenire, et quaſi concludere, ne fuga elaberētur, uellent: Tartari eorum conatū hoc aſtu eludere, inſequētibus Moſcis paulatim cedere, parumq; progreſsi ſubſiſtere. Idem Moſci cum facerent, eorum Tartari timiditatem animaduertentes, mox arreptis arcubus tela in eos torquebant: in'que fugam conuerſos perſequuti, complures ſauciabant. B Moſcis denuò in ſe conuerſis, paululum cedere, iterumq; ſubſiſtere, atq; ita hoſtem ſimulata fuga ludificare. Hæc dum fiunt, duo Tartarorum equi, tormenti ictu proſtrantur, illæſis tamen equitib. quos reliqui quatuor ſaluos ac incolumes, duobus milibus Moſcorum ſpectantibus, ad ſuos reduxere. Dum equites ſe ita mutuò ludificāt, magna ui interea admotis tormentis, caſtrum oppugnabatur: neq; obſeſſi ſegnius, exoneratis pariter in hoſtem tormentis, ſe defendebant. In eo certamine bombardarius, quem unicum in caſtro habebant, ex Ruthenorum ſtatione ſphærula bombardica ictus, occubuit. Qua re comperta, mercenarij ex Germanis & Lithvuanis milites, magnam ſpem ad occupādum caſtrum concipiunt: quibus ſi præfecti animus reſpondiſſet, haud dubiè eo die caſtro potiti fuiſſent. Verùm is cum ſuos inedia, quæ quotidie etiam magis adaugebatur, premi cerneret, priuſquam per internuncios de ineundis inducijs clàm cum Tartaris egiſſet, adeò militum conatum non probauit, ut eos etiam cum iracundia corriperet, uerberaq; minaretur, quòd ſe in- C ſcio & inconſulto caſtrum oppugnare auderent. Bene enim in tanta rerum anguſtia Principis ſui rebus conſultum fore putabat, ſi initis cum hoſte quibuſcunq; inducijs, tormenta & exercitum ſaluum reportaret. Tartari quoq; cognita præfecti uoluntate, in ſpem bonam adducti, conditiones quas præfectus offerebat, ſcilicet ut miſsis in Moſcovuiam legatis, pacem cum Principe tranſigerent, libenter ſuſceperūt. quibus ita conſtitutis, Palitzki præfectus ſoluta obſidione, cum exercitu in Moſcovuiam reuerſus eſt. Fama erat, præfectū à Tartaris muneribus corruptum, obſidionem ſoluiſſe. quam quidam natione Sabaudienſis adauxerat: qui cum tormento ſibi commiſſo, ad hoſtes deficere uoluiſſet, deprehenſus in itinere, atq; ſeuerius examinatus, confeſſus eſt, ſe deficere uoluiſſe: atq; ut plures ad hanc defectionem ſollicitaret, argenteos ſe nummos & pocula Tartarica ab hoſtibus accepiſſe. in quem tamē in tam manifeſto ſcelere deprehenſum, Præfectus nihil durius ſtatuit. Reducto ita exercitu, quem

A quem centum octoginta millium fuisse perhibēt, Cazan regis Oratores ad pacem firmandam ad Basilium ueniunt. qui etiam tum, dum nos Moscovuiæ essemus, aderant: neq; adhuc ulla tūc futuræ pacis spes inter eos erat. nam & nūdinas, quę circa Cazan in mercatorum insula fieri consue uerant, in Cazanensium iniuriam Basilius Novuogardiam trāstulit: graui indicta pœna, si qui in posterum ex suis ad mercatū in insulā proficiscerētur. eamq; nundinarum translationē magno Cazanensibus incom modo futuram sperabat: atq; uel salis (cuius Tartari illis tantum nundinis copiam à Ruthenis habebant) emptione adempta, ad deditionem eos cogi posse. Verùm huiusmodi nundinarum translatione non minus incommodi sensit Moscovuia, quàm ipsi Cazanēses. Plurimarum enim rerum, quæ ex mari Caspio, Astrachan emporio, ad hæc Persia & Arme nia per Vuolgam importabantur, cōsequuta est caritas ac penuria: maximè autem nobilissimorum piscium, ex quorū numero Beluga est, quí citra & ultra Cazan in Vuolga capiuntur.

B Hactenus de bello Principis Moscovuiæ cum Tartaris Cazanēsibus gesto. Nunc ad intermissam de Tartaris narrationem denuò redeo.

Post Tartaros Cazanenses, primi Tartari cognomento Nagai occur runt, qui ultra Vuolgam, circa mare Caspium, ad fluuium Iaick ex prouincia Sibier decurrētem habitant. Hi reges non habent, sed duces. Nostra tempestate tres fratres, æquali diuisione prouinciarum facta, ducatus illos obtinebant: quorum primus Schidack, ciuitatem Scharaitzick ultra fluuium Rha, Orientem uersus, cum adiacente ad Iaick fluuium regione obtinebat: alter Cossum, quicquid inter Kamam Iaick & Rha fluuios esset: Schichmamai tertius fratrum Sibier prouinciæ partem, & om nem circumiacētem regionem possidet. Schichmamai interpretatur sanctus, uel potēs. Atq; hæ quidem regiones omnes ferè syluosę sunt: extra eam quæ ad Scharaitzick uergit, quæ campestris est.

Inter Vuolgam & Iaick fluuios, circa mare Caspium, habitabāt quondam Savuolhēses reges, de quibus postea. Apud hos Tartaros rem ad-C mirandam, & uix credibilem, Demetrius Danielis, uir (ut inter Barbaros) grauis ac fide singulari, nobis narrauit: patrem suum aliquando à Principe Moscovuiæ ad Zavuolhensem regem missum fuisse: in qua dum esset legatione, semē quoddam in ea insula, melonum semini, paulo maius ac rotūdius, alioqui haud dissimile, uidisse: ex quo in terram condito, quiddam agno persimile, quinque palmarum altitudine succresceret: idq; eorum lingua Boranetz, quasi agnellum dicas, uocaretur. nam & caput, oculos, aures, cæteraq; omnia in formam agni recens editi, pellem præterea subtilissimā habere, qua plurimi in eis regionibus ad subducenda capitis tegumenta uterentur. eiusmodi pelles uidisse se, multi coram nobis testabantur. Aiebat insuper, plantam illā, si tamen plantam uocari phas est, sanguinem quidem habere, carnem tamen nullam: uerùm carnis loco, materiam quandam cancrorum carni persimilem, ungu las porrò nō ut agni corneas, sed pilis quibusdā ad cornu similitudinē uestitas: radicem illi ad umbilicū, seu uentris medium esse, uiuere aūt tādiu,

donec depaſtis circum ſe herbis, radix ipſa inopia pabuli areſcat. Miram A huius plãtæ dulcedinem eſſe: propter quam à lupis, cæteriſq; rapacibus animalibusmultum appeteretur.

Ego quamuis hoc de ſemine & planta pro commento habuerim, tamen & antea tanquam à uiris minimè uanis auditum retuli: & nunc tanto libẽtius refero, quòd mihi uir multæ doctrinæ Guilhelmus Poſtellus narrauit, ſe audiuiſſe à quodã Michaele, apud rempub. Venetã publico Turcicę & Arabicę linguæ interprete, quòd uiderit à finibus Samarcandæ ciuitatis Tartaricæ, cæterarumq; regionum quæ ad Euroaquilonem mare Caſpium reſpiciũt, uſq; in Chalibontidem, deferri quaſdam pelles delicatiſsimas, plantæ cuiuſdam in illis regionibus naſcentis, quæ aliqui Muſſulmani ad capita ſua raſa fouenda medijs pileis inſerere, ac pectori quoq; nudo applicare ſoleãt. Plantã ſibi tamẽ nõ uiſam eſſe, nec nomen ſe ſcire, niſi quòd illic Samarcãdeos uocetur: eamq; eſſe ex animali inſtar plantæ in terram defixo. Quæ cum ab aliorũ narratione non diſsideant, mihi (inquit Poſtellus) penè perſuadent, ut hanc rem minus fabuloſam B eſſe putem, ad gloriam Creatoris, cui omnia ſunt poſsibilia.

A Principe Schidack, progrediendo in Orientem uiginti diebus, occurrunt populi quos Moſci appellãt Iurgẽci, quibus Barack Soltan, magni Cham ſeu regis de Cataia frater imperat. A domino Barack Soltan, decem diætis itur ad Bebeid Chan. Hic eſt ille magnus Chan de Cataia.

Aſtrachan urbs opulenta, magnumq; Tartarorum emporium, à qua tota circumiacens regio nomen accepit, decem dierum itinere infra Cazan in citeriore Vuolgæ ripa, ad eius ferè oſtia ſita eſt. Quidã hanc non ad Vuolgę oſtia, ſed aliquot dierum itinere inde diſtare aiunt. Equidem eo loco quo Vuolga fluuius in multos ramos, quos quidẽ ſeptuaginta eſſe aiunt, ſcinditur, pluresq; inſulas facit, totidemq; ferè oſtijs Caſpium mare tanta aquarũ copia ingreditur, ut procul ſpectãtibus mare eſſe uideatur, Aſtrachan ſitam eſſe puto. Sunt alij, qui eam Citrahan appellant.

Vltra Vuiatkam & Cazan, ad Permię uiciniam Tartari habitant, qui Tumenskij, Schibanskij, & Coſatzkij uocantur. ex quibus Tumẽskij in C ſyluis habitare, decemq; milium numerum aiunt non excedere. alij præterea Tartari trãs Rha fluuium ſunt, qui quòd ſoli capillos nutriant, Kalmuchi uocantur: & ad mare Caſpium Schamachia, à qua etiam regio nomen accepit, ita appellati, homines in texendis ſericeis ueſtibus excellentes, quorum ciuitas ſex dierũ itinere abeſt ab Aſtrachan, quam unà cum regione rex Perſarum haud ita diu (ut aiunt) occupauit.

Aſoph ciuitas ad Tanaim, de qua ſuprà, ſeptem dierum itinere diſtat ab Aſtrachan: ab Aſoph autem, Taurica Cherſoneſus, præcipuè autem Precop ciuitas, abeſt quinq; dierum itinere. Inter Cazan autem & Aſtrachan, longo ſecũdum Vuolgam tractu, ad Boryſthenem uſq;, campi deſerti ſunt, quos Tartari nullis certis ſedibus inhabitant: præter Aſoph & Achas ciuitatem, quę eſt duodecim miliaribus ſupra Aſoph ad Tanaim: & minori Tanai uicinos Tartaros, qui terram colunt, certaſq; ſedes habent. Ab Aſoph ad Schamachiam ſunt duodecim diætæ.

Ab Ori-

A Ab Oriente Meridiem uersus reflectēdo, circa Mæotidis paludes & Pontū, ad fluuium Cupa, qui paludes influit; Aphgasi populi sunt, quò loci usq; ad Merula fluuium, qui Pontū illabitur, montes occurrūt, quos Circasi, seu Ciki incolunt. Hi montium asperitate freti, nec Turcis, nec Tartaris parent. Eos tamē Christianos esse, suis legibus uiuere, in ritu & cæremonijs cum Græcis cōuenire, lingua Slavuonica (qua utuntur) sacra peragere, Rutheni testantur. Audacissimi piratæ sunt. nā fluuijs, qui ex eorum montibus fluunt, nauibus in mare delapsi, quoscunq; possunt spoliant: eos prẹsertim, qui ex Capha Cōstantinopolim nauigant. Vltra Cupa fluuiū est Mengarlia, quā Eraclea fluuius interlabitur: deinde Cotatis, quam quidā Colchim esse arbitrantur. Post quem Phasis occurrit, qui priusq; mare illabatur, haud procul ab ostijs Satabellum insulā facit: in qua fama est, Iasonis naues quōdam stetisse. Vltra Phasim, Trapezus.

Tauricæ Chersonesi paludes, quæ ab ostijs Tanais in longitudinem trecenta miliaria Italica habere dicuntur, ad caput S. Ioannis, promon-

B torium, quà in arctum coeunt, duo tantum miliaria Italica continent. In ea Krijm ciuitas, olim regum Tauricẹ sedes: à qua Krijmskij nominabantur. Postea toto Isthmo, spacio mille ducentorum passuum ad insulæ formam perfosso, reges non Krijmskij, sed Præcopskij, ab illa nimirum perfosione sumpto uocabulo, nomen accepere. Præcop enim, lingua Slavuonica perfossum sonat. Vnde apparet, scriptorem quendam errasse, qui Procopium quendam ibi regnasse scripsit. Porrò tota Chersonesus, sylua quadam per medium scinditur: eaq; pars quæ Pontum respicit, in qua Capha insignis urbs, olim Theodosia dicta, Genuēsium colonia, tota à Turca posidetur. Capham autem Mahumetes, qui expugnata Constantinopoli, Græcorum imperium destruxit, Genuensibus ademit. Alteram peninsulæ partem Tartarus posidet. Omnes autem Tartari, Tauricæ reges, originém suam ex Savuolhensibus regibus ducunt: & cum domestica seditione aliqui regno pulsi fuissent, nec usquam in uicinia firmam sedem habere possent, hanc Europæ partem occupauere:

C ueteris'que iniuriæ haud immemores, diu cum Savuolhensibus dimicabant: donec patrum nostrorum memoria, Alexandro magno duce Lithvuaniæ in Polonia imperante, Scheachmet rex Savuolhensis in partes Lithvuaniæ uenit, scilicet ut inito cum Alexandro rege fœdere, coniunctis uiribus Mahmetgirei regem Tauricæ eijcerent. In quam rem uterque quidem princeps consensit. Cum autem Lithvuani iuxta eorum consuetudinem longius quàm par est, bellum differrent, uxor Savuolhensis regis, eius'que quem in campis habebat exercitus, moræ, tum etiam frigoris impatientes, eorum regem in oppidis quibusdam agentem sollicitant, obmisso Poloniæ rege, ut in tempore rebus suis prouideat. Quod cum illi persuadere non possent, uxor relicto marito, cum parte exercitus ad Mahmetgirei Præcopensem regem deficit: cuius impulsu, Præcopensis exercitum ad profligandas reliquas Savuolhensis copias mittit. quib. disipatis, Scheachmet Savuolhensis rex infœlicitatem suā uidens, sexingētis ferè equitibus comitatus, Albā ad Thijrā fluuium

sitam, spe auxilij à Turca implorandi cōfugit. In ea ciuitate cum structas A
sibi, ut caperetur, insidias intellexisset, conuerso itinere, uix media parte
equitum assumpta, Chiovuiam peruenit. ubi à Lithvuanis circumuentus,
captusq́, cum regis Poloniæ iussu Vuilnam deduceretur, obuiam sibi
rex progressus, honorificè susceptum, ad Polonorum conuentum secum
duxit: quo quidē conuentu bellum aduersus Mendligerei decernitur.
Sed cum Poloni in cogendo exercitu tempus longius, quàm par erat, extraherent, Tartarus uehemēter offensus, denuò de fuga cogitare cœpit:
in qua deprehensus, ad Trokij castrum, quatuor à Vuilna miliaribus retractus est. quē ego ibi uidi, unaq́ cum eo pransus sum. Atq; hic Savuolhensium regum imperij finis fuit: cum quibus & Astrachan reges, qui
quoq; ex eisdem regibus originem traxerunt, unà perierunt. quibus ita
oppresis & extinctis, regum Tauricæ potentia maiorē in modum adaucta, uicinis gentibus terrori erat, adeò ut & regem Poloniæ ad certum
stipendium pendendum cogerent, ea conditione, ut eorum opera quauis urgēte necessitate utatur. Quin & Moscovuiæ Princeps, missis sub- B
inde muneribus illum sibi deuincire solebat. quod ideo fit, quia cum mutuis assiduè bellis implicentur, uterq; Tartarorum ope armisq́ alterum
se sperat opprimere posse. Cuius ille haud ignarus, acceptis muneribus
utrūq; uana spe lactabat. id quod uel eo tempore, dum ego Cæsaris Maximiliani nomine apud Moscovuiæ Principem de pace cum rege Poloniæ incunda tractarem, apparuit. Nam cum Moscovuiæ Princeps ad
æquas pacis conditiones induci non posset, rex Poloniæ Præcopensem
regem pecunia conduxit, ut Moscovuiam cum exercitu ab una parte adoriretur, se quoq; ex altera Opotzkam uersus impetum in Mosci ditionem facturum. qua arte Poloniæ rex Moscum ad tolerabiles pacis
conditiones cogi posse sperabat. Quod Moscus animaduertens, missis
Oratoribus suum uicissim apud Tartarum egit negotium, ut scilicet in
Lithvuaniam, quam tum omni metu uacuam ac præsidio destitutam esse dicebat, uires suas conuerteret. Cuius consilium Tartarus, sui commodi duntaxat ratione habita, secutus est. Atq; is eiusmodi Principum C
dissensionibus potentior factus, cum imperij augēdi libidine teneretur,
neq; quiescere posset, ad maiora animum applicuit: Mamai'que Nahaicēsi principe sibi adiuncto, Tauricam anno Domini 1524, mense Ianuario, cum exercitu egressus, regem Astrachan adortus est. cuius urbem,
cum ea relicta, metu profugisset, obsedit, & occupauit, mansitq́ uictor
in ciuitate sub tectis. Interim Agis Nahaicensium quoq; princeps, fratrem suum Mamai increpat, quòd tam potentem uicinum suis copijs iuuaret. Præterea eum monet, ut Machmetgirei regis indies crescētem potētiam suspectam haberet. posse enim, ut insanabili ille animo esset, fieri,
ut conuersis in se fratremq́ armis, utrūq; regno depulsum aut interimat,
aut in seruitutem deducat. Quibus uerbis Mamai permotus, fratri nunciat, eūq́ hortatur, ut quàm magnis posset copijs ad se properaret. posse
enim nunc, cum Machmetgirei magno rerū successu elatus, securius ageret, utrosq; eo metu leuari. Agis fratris monitis parens, ad præscriptum
tempus

A tempus se cum exercitu, quem ad defendēdas in tot bellis regni sui fines iam prius coegerat, affuturum omnino promisit. Qua re intellecta, Mamai continuò regem Machmetgirei monet, ne militem soluta disciplina sub tectis aleret, corrumperetque: sed urbe relicta, in cāpis potius, ut mos est, degeret. Cuius consilio acquiescens rex, militem in castra educit. aduolat Agis cū exercitu, seque fratri iungit: atque hi non ita multo pòst Machmetgirei regem nihil tale timentē, cum Bathir Soltan filio, uigintiquinque annos nato, prandentem, facto derepentè impetu obtruncant, eiusque maiorem exercitus partem fundunt, & reliquos in fugam uertunt: ac ultra Tanaim, Tauricā usque insequentes, cędunt, fugantque: Praecop ciuitatem, quam in Chersonesi ingressu esse dixi, obsident: tentatisque omnibus, cum ea nec ui nec deditione potiri posse uiderēt, soluta obsidione domum redeunt. Horum ergo opera rex Astrachan regno suo iterum potitus est: uiresque regni Tauricae, cū Machmetgirei fortissimo & fœlicissimo rege, qui potenter aliquādiu imperauit, conciderūt. Machmetgirei occiso, frater eius Sadachgirei, Turcarum imperatoris (cui tum seruiebat) auxilio B Pręcopēse regnū occupauit: qui cum Turcarū moribus imbutus, rarius praeter Tartarorum morē in publico uersaretur, neque subditis suis se conspiciendum exhiberet, à Tartaris, qui hanc insolitā rem in Principe ferre non poterant, eijcitur, inque eius locum ex fratre nepos substituitur. à quo cum Sadachgirei captus fuisset, nepotē, ne caede in se saeuiat, sed à suo sanguine abstineat, senectutis suae misereatur, denique ut priuatus reliquū uitae in castro aliquo deducere, nomenque dūtaxat regium, tota regni administratione nepoti permissa, retinere possit, supplex orat, & impetrat.

Nomina dignitatum apud Tartaros haec ferè sunt. Chan, ut suprà dixi, rex est: Soltan, filius regis: Bij, dux: Mursa, filius ducis: Olboud, nobilis, uel consiliarius: Olboadulu, alicuius nobilis filius: Seid, supremus sacerdos: homo uerò priuatus, Ksi. Officiorum uerò, Vlan, secunda è rege dignitas: nam reges Tartarorum quatuor uiros, quorum consilio in rebus grauibus potissimum utuntur, habent. ex his primus, Schirni uocaC tur: secūdus Barni, tertius Gargni, quartus Tziptzan. Hactenus de Tartaris: nunc de Lithvuania, Moscovuiae uicina, dicendum est.

DE LITHVUANIA.

Lithvuania Moscovuiae proxima est. non autem de sola prouincia, sed regionibus illi adiacentibus, quae sub Lithvuaniae nomine comprehenduntur, nunc loquor. Haec longo tractu ab oppido Circass, quod ad Borysthenem situm est, in Livuoniam usque protenditur. Porrò Circassi, Borysthenis accolae, Rutheni sunt, alij ab his quos suprà ad Pontum in montibus habitare dixi. His nostra tempestate praeficiebatur Eustachius Tascovuitz, (quem cum Machmetgirei rege in Moscovuiam unà profectum fuisse, suprà dixi) uir belli peritissimus, astutia singulari: qui cum crebra cum Tartaris commercia haberet, saepius tamen eos fudit. quin & ipsum Moscum, cuius aliquando captiuus fuerat, in magna saepe pericula adduxit. Eo anno, quo nos Moscovuiae eramus, miro astu Moscos profligauit: dignaque mihi res uisa est, quę hoc loco ascriberetur. Tartaros

taros quosdam habitu Lithvuanico in Moscovuiam deduxit, in quos, A
ceu Lithvuanos, nullo metu Moscos irruituros sciebat. Ipse dispositis loco opportuno insidijs, Moscos ulciscentes præstolatur. Tartari depopulata parte Sevueræ prouinciæ, Lithvuaniam uersus iter arripiunt: indeq; mutato itinere, cum Lithvuaniam tenuisse cognouissent, Mosci Lithvuanos esse rati, mox uindictæ cupiditate magno impetu in Lithvuaniam irruunt. qua uastata, cum præda onusti redirēt, ab Eustachio ex insidijs circumuenti, ad unum omnes cæduntur. Qua re cognita, Moscus Oratores ad Poloniæ regē, qui de illata sibi iniuria conquererentur, misit. quibus rex: Suos non intulisse, sed iniuriā ultos esse, respōdit. Ita Moscus utrinq; delusus, damnum cum ignominia ferre coactus est.

Infra Circassos nullæ habitationes Christianorum sunt. Ad Borysthenis ostia, Otzakhovu castrum & ciuitas, quadraginta miliaribus à Circass, quam Tauricæ rex non ita diu Poloniæ regi ademptam possidebat. Hanc nunc Turcus tenet. Ab Otzakhovu ad Albam, circa ostia Thiræ, quæ ueteri nomine dicitur Moncastro, quatuordecim miliaribus ab Ot B
zakhovu, in Precop quatuordecim miliarib. A' Cercass circa Borysthenem ad Præcop quadraginta miliarib. Supra Circassos septem mil. per Borysthenem ascendendo, Cainovu oppidum occurrit: à quo decem & octo miliarib. est Chiovuia, uetus Russiæ metropolis: quam magnificam & planè regiā fuisse, ipsæ ciuitatis ruinæ, monumētaq;, quæ in ruderibus uisuntur, declarant. Apparent adhuc hodie in uicinis montibus ecclesiarum, monasteriorumq; desolatorum uestigia, præterea cauernæ multæ, in quibus uetustiss. sepulchra, corporaq; in his nondum absumpta uisuntur. Ab hominibus fide dignis accepi, puellas ibi ultra septimū annū rarò castitatem seruare. rationes uarias audiui, quarum nulla mihi satisfacit: quibus, mercatoribus abuti quidē, sed abducere minimè licet. Nam si quis abducta puella deprehensus fuerit, & uita & bonis, nisi Principis clementia seruatus fuerit, priuat. Lex etiā ibidē est, qua externorū mercatorū (si qui ibi fortè decesserint) bona aut regi cedūt, aut eius præfecto: id quod apud Tartaros & Turcas, in Chiovuiēsib. apud se mortuis ob- C
seruatur. Ad Chiovuiam monticulus quidam est, per quem mercatoribus uia aliquanto difficiliore transeundum est: in cuius ascensu, si fortè currus aliqua pars frangatur, res quæ in curru portabantur, Fisco uindicantur. Hæc omnia D. Albertus Gastol Palatinus, Vuilnensis regis in Lithvuania uicegerens, mihi retulit. Porrò à Chiovuia ascendendo per Borysthenē triginta miliaribus, Mosier ad fluuiū Prepetz, qui duodecim miliarib. super Chiovu Borysthenem influit, occurrit. Thur fluuius piscosus influit Prepetz. à Mosier autem ad Bobranzko, triginta. Inde ascendendo uigintiquinque miliaribus, peruenitur in Mogilevu, à qua Orsa sex miliaribus abest. Hæc iam enumerata secundum Borysthenem oppida, quæ omnia in Occidentali littore sita sunt, regi Poloniæ: Orientali uerò, Moscovuiæ principi subijciuntur: præter Dobrovunam, & Mstislavu, quæ Lithvuaniæ ditionis sunt. Traiecto Borysthene quatuor miliarib. Dobrovunam, indeq; uiginti Smolēzko deuenitur. Ex

A nitur. Ex Orſa nobis iter fuit in Smolēczko,& tum Moſcovuiam uſq;.

Boriſovuo oppidū uiginti duobus ab Orſa in Occidētem miliaribus abeſt,quod Bereſina fluuius, qui infra Bobrātzko Boryſthenem influit, præterlabitur. Eſt autem Bereſina,ut oculis conſpexi, amplior aliquāto Boryſthene, ad Smolētzko. Planè puto hunc Bereſinam, id quod etiam uocabuli ſonus indicare uidetur, ab antiquis Boryſthenem habitum fuiſſe.nam ſi Ptolemęi deſcriptionem cōſpexerimus,Bereſina fontibus magis quàm Boryſthenis,quem Nieper appellant,conueniet.

Lithvuania porrò quos Principes habuerit,quādo Chriſtianiſmo initiata fuerit,ab initio ſatis dictum eſt. Huius gentis res ad Vuitoldi uſq; tempora,ſemper florebant.Si bellum aliūde ipſis immineat, ſuaq; aduerſus hoſtium uim defendere debeāt, uocati quidem, ad oſtētationem magis quàm ad bellum inſtructi, magno apparatu ueniunt: uerùm delectu habito,citò dilabuntur. Quod ſi qui remāſerint,hi equis ueſtibusq; melioribus,quibus inſtructi nomina dederunt,domum remiſsis, cum pau-B cis quaſi coacti, ducem ſequuntur. Cæterùm magnates, qui certum militum numerum ſuis ſumptibus in bellum mittere coguntur, data duci pecunia, ſe redimentes,domi remanent: eaq; res adeò dedecori non eſt, ut militiæ præfecti, ducesq; publicè in conuentibus caſtrisq; proclamari faciāt,ſi qui uelint, numerata pecunia exautoratos domum redire poſſe. Tanta autem inter hos quidlibet agendi eſt licentia, ut immodica libertate non uti,ſed abuti uideantur, Principūq; bona impignorata poſſideant:adeò,ut Principes in Lithvuaniam uenientes,ſuis, ni prouincialium ope ſubleuentur,uectigalibus ibi uiuere non potuerint. Gentis habitus oblongus, arcumq; Tartarorum, haſtam uerò & ſcutum Hungarico more gerunt. equis bonis,ijſdemq; caſtratis,ſine ſoleis ferreis,quos mollibus coercent lupatis,utuntur.

Vuilna eſt caput gentis: ciuitas ampla, intra colles ſita, ad confluxum fluuiorum Vueliæ & Vuilnæ. Vuelia autem fluuius aliquot infra Vuilnam miliaribus, Crononem influit. Cronon autem, oppidum Grod-C no,nomine haud ita diſsimili,pręterlabitur,Prutenosq; populos quondam ordini Teutonicorum ſubiectos (quibus nunc Albertus Marchio Brandenburgenſis,poſteaquam ſe regi Poloniæ ſubdidit, cruceq; & ordine depoſito,hæreditarius præeſt) à Samogitis, eo loci quo Germanicum mare illabitur, dirimit: ubi eſt oppidum Mumel. nā Germani Crononem Mumel,patrio uerò uocabulo Nemen appellant. Vuilna porrò nūc eſt muro cincta. multa templa ædesq; lapideæ in ea exædificātur,in qua epiſcopalis ſedes eſt, quā tūc Ioānes regis Sigiſmūdi filius naturalis, uir ſingulari humanitate pręditus, tenebat,nosq; in reditu noſtro humaniter excepit.Pręterea parochialis eccleſia,& aliquot monaſteria,& pręcipuū Frāciſcanorū de obſeruātia cœnobiū, maximis ſumptibus extructū,excellit. Multo plura tamē ſunt Ruthenorū tēpla in ea,quàm Romanæ obediētię.In Lithvuanię principatu ſunt tres Romanę obediētię epiſcopatus: Vuilnēſis ſcilicet,Samogithię,& Chiovuiēſis.Rutheni uerò epiſcopatus in regno Polonię & Lithvuania,aut ſuis incorporatis principatibus,

patibus, sunt, archiepiscopus Vuilnæ nunc degens, Polocensis, Vuolo- A
dimeriensis, Lucensis, Pinski, Chomensis, Premisiensis. Lithvuani melle, cera, cinere, quibus potissimum abundant, quæstum faciunt, quæ magna ab eis copia Gedanum, deinde in Holandiã deferũtur. Picem quoq; & asseres ad fabricandas naues, frumentum quoq; Lithvuania abundè præbet. Sale caret, quod uenale ex Britannia habet. Quo tempore Christiernus Daniæ regno eiectus, mare'que piratis infestum esset, sal non ex Britannia, sed ex Russia portabatur: quo etiamnum utuntur apud Lithvuanos. Nostra tempestate apud Lithvuanos duo potissimum uiri bellica laude clari fuere: Constantinus Knes Ostroski, & Knes Michael Linzki. Constantinus ut plurimum Tartaros fudit: non occurrendo multitudini prędantium, sed præda onustos sequebatur. cum'que redirent ad eum usq; locum, in quo se omni metu solutos, respirandi & quiescendi commodum spacium habere putabant (is locus erat illi notus) cum'q; eos inuadere constituisset, monuit suos, ut sibi ea nocte cibaria pararēt. nam se eis nullam ignis copiam in noctem futuram, esse facturum. B
Itaq; sequenti die continuato itinere, cum Tartari noctu nulla flãma aut fumo apparente, putarent hostes regressos, aut dilapsos, eo'q; & equos in pascua dimitterent, mactarent, uorarent, & se somno dederent: Constantinus primo diluculo inuadens, magnis cladibus eos affecit. Knes uerò Michael Linski, qui cum adolescens adhuc in Germaniam uenisset, & apud Albertum Saxoniæ ducem eo tempore in Frisia bellum gerentem strenuè se gessisset, ac per omnes militiæ gradus magnum sibi nomen peperisset, Germanorum'q; apud quos adoleuerat moribus imbutus, in patriam rediisset, apud Alexandrum regem magna authoritate ac summo loco fuit: adeò ut rex arduas quasque res ex eius iudicio ac arbitrio constitueret. Accidit autem, ut cum Ioanne Savuersinski Palatino Trocensi, regis causa in dissensionem ueniret, ubi compositis tandem rebus, in uita regis omnia quieta inter illos manebant: at mortuo rege, manebat Ioanni alta mente repositum odium. nam ex eo priuatus erat Palatinatu. Tum ipse & complices, atq; amici, apud Sigismundum C
regem, qui Alexandro successerat, crimine affectati imperij, ab æmulis quibusdam delatus est, & proditor patriæ nominatus. Cuius iniuriæ Knes Michael impatiens, cum sæpe regem appellasset, rogasset'q; ut communi iudicio, quo tantum crimen à se depellere posse dicebat, causam inter se & Savuersinski actorem discerneret: cum'que rex illius petitioni locum non daret, in Hungariam ad Vuladislaum regis fratrem proficiscitur: à quo literis & Oratoribus, quibus ad cognoscendam suam causam rex ad monebatur, impetratis, tentatis'que omnibus, cum causæ suæ cognitionem à rege impetrare non posset, indignitate rei permotus Michael, tale facinus se aggressurum, regi dixit, quod ipsi sibi'que aliquando foret mœrori. At cum domum iratus se recepisset, quendam ex suis hominem sibi fidum, cum literis mandatis'q; ad Moscovuiæ Principem mittit. Scripserat autem, si Princeps securam liberam'que ad se uiuendi copiam, datis in hanc rem literis, atq; addito iuramento, sibi promitteret, eaq;

A ret, eaq́ res honori emolumenti'que sibi apud Principem foret, se castris quę in Lithvuania possideret, alijsq́ ui aut deditione occupatis, ad se deficere uelle. Eo nuncio Moscus, qui uiri fortitudinem & dexteritatem cognitam haberet, mirificè exhilaratus, omnia quę à se Michael peteret, datis ut uolebat literis, iuramentoq́ addito, se facturum recepit. Rebus ita apud Moscum ex sentētia confectis, Michael ulciscendi libidine flagrās in Ioannem Savuersinski, qui tum in uilla sua circa Grodno erat (in qua ego postea semel pernoctaui) toto impetu fertur, eumq́ ne elabi posset, dispositis circum ędes militum stationibus, immisso percussore quodam Mahumetano, in lectulo dormientē opprimit, obtruncatq́: qua re peracta, ad castrum Miensko cum exercitu progressus, ui illud, aut deditione occupare nitebatur: sed Miensko occupatione frustratus, alia subinde castra oppida'que aggressus est. Interea cum regis in se copias aduenire, seq́ illi longè imparem esse intelligeret, obmissa castrorum oppugnatione, in Moscovuiam se contulit: ubi à Principe honorificè exce-
B ptus est. nam Lithvuaniam illi parem non habere sciebat. Vnde magnam de eo spem concœperat, se eius consilio, opera, industria, uniuersam Lithvuaniam posse occupare. qua spe haud prorsus frustratus est. Nam communicatis cum eo consilijs, Smolenzko insignem Lithvuaniæ principatum denuò obsedit, & eam uiri huius industria magis quàm uiribus cæpit. Vnus enim Michael, militibus qui in præsidio erant, omnem urbis defendendæ spem, sua præsentia ademit: eosq́; & metu & pollicitationibus, ut castrum proderent, permouit. Quòd eo audacius maioreq́ studio faciebat, quoniā Basilius, si Michael Smolenzko quacunq́ arte potiri posset, se castrū cum prouincia adiacēte perpetuò sibi cōcessurum promiserat. Quibus tamen promissis adeò ille postea non stetit, ut Michaelem de pactione se appellantem, uana tantum spe lactaret, atq́ illuderet. Qua re uehementer Michael offensus, nōdum abolita è pectore Sigismundi regis memoria, cuius gratiam, opera amicorum quos in eius aula tum haberet, se facilè consequi posse sperabat, ex suis quendam
C sibi fidum ad regem mittit, seq́, si quæ grauius in se commisisset, condonaret, rediturum pollicetur. Grata hæc legatio regi fuit: nuncioq́ continuò publicæ fidei, quas petebat, literas dari mandauit. Verùm cum Michael literis regijs non prorsus fideret, quo tutius redire posset, à Georgio Pisbeck & Ioanne de Rechenberg, equitibus Germanis, quos ea authoritate apud regem, eiusq́ consiliarios esse sciebat, ut regem uel inuitum possent ad seruandam fidem cogere, similes literas efflagitauit, impetrauit'que. Sed cum eius rei nuncius in Mosci custodias incidisset, captusq́ esset, re patefacta, Principiq́ celeriter significata, Michael Principis iussu capitur. Eodem tempore nobilis quidam ex Trepkonum familia, adolescens Polonus, à Sigismundo rege ad Michaelem Moscovuiam missus erat: qui ut mandata regis commodius exequi posset, perfugam se simulabat. Is quoq́ haud meliore fortuna usus, à Moscis capitur: & cum perfugam se diceret, neq́ sibi fides adhiberetur, adeò arcani continēs fuit, ut etiā grauiter tortus, id non reuelaret. Porrò cum Michael ca-

ptus, in

ptus, in cōſpectum Principis in Smolenzko adductus fuiſſet: Perfide, inquit, digna te pro meritis pœna afficiā. ad quæ ille: Perfidiæ crimē, quod mihi impingis, non agnoſco. nam ſi tu mihi fidem promiſſaq́ʒ ſeruaſſes, fidelisſimum me in omnibus ſeruitorem habuiſſes. ſed cum te eam flocciſacere, meq́ʒ à te inſuper eludi uiderem, graue mihi in primis eſt, ea quæ animo in te concœperam, me exequi non potuiſſe. mortem ego ſemper contempſi, quam uel ea cauſa libenter ſubibo, ne uultum tuum Tyranne amplius conſpiciam. Deinde Principis iuſſu in magnā populi frequentiam in Vuieſma abductus, ubi ſupremus belli Præfectus proiectis in medium grauibus, quibus uinciendus erat, cathenis: Princeps te, inquit, Michael maxima (ut ſcis) dum fideliter ſeruires, gratia proſequebatur. Poſtquam autem proditione fortis eſſe uoluiſti, hoc te ſecundum merita tua munere donat. ſimulq́ʒ cū dicto, cathenas illi iniici iubet. qui dum ita ſpectante multitudine cathenis cōſtringeretur, ad populum conuerſus: Ne captiuitatis, inquit, meæ falſa apud uos fama ſpargatur, quid fecerim, curq́ʒ captus ſim, paucis aperiam: ut uel meo exemplo, qualem Principem habeatis, quid'q́ʒ quiſq́ʒ ueſtrûm de eo ſperare debeat, aut poſsit, intelligatis. Ita orſus, totius ſui in Moſcouuiam itineris rationē, quæq́ʒ Princeps ſcriptis literis, addito iuramēto, ſibi promiſiſſet, neque ulla ex parte promiſsis ſtetiſſet, referebat. Cumq́ʒ ſua de Principe expectatione falſus eſſet, uoluiſſe denuò in patriā redire: ideo ſe captū eſſe. qua iniuria cum præter meritum afficeretur, mortē ſe nō magnopere refugere, præſertim cum ſciret, communi lege naturæ omnibus æquè moriendum eſſe. Et cum corpore ualido, ingenioq́ʒ ad omnia uerſatili eſſet, multum etiam ualebat conſilio, ſeriis iocoſis'que rebus æquè idoneus, planeq́ʒ (ut aiunt) omniū horarum uir: qua animi dexteritate multum ſibi gratię authoritatisq́ʒ apud omnes, Germanos pręſertim, ubi educatus fuerat, conciliauerat. Tartaros, Alexādro rege imperante, inſigni clade profligauerat: neq́ʒ à Vuitoldi morte, Lithvuani tam præclaram à Tartaris uictoriam unquā reportarunt. Hunc Germani uoce Bohemica, Pan Michael uocabant: qui cum, ut homo Ruthenus Græcorum in fide ritum ab initio, eoq́ʒ poſt obmiſſo, Romanū ſequutus fuiſſet, quo Principis in ſe irā indignationemq́ʒ leniret, mitigaretq́ʒ, in uinculis denuò Ruthenicum aſſumpſit. De eius liberatione, nobis in Moſcovuia exiſtentibus, multi præclari uiri, in primis autem Principis coniunx, quæ ſibi ex fratre neptis erat, apud Principem laborabat. intercedebat pro eo etiam Cæſar Maximilanus, literasq́ʒ ſpeciales in priore mea legatione ad Principem nomine ſuo dederat: quibus tamen uſq́ʒ adeò nihil effectum eſt, ut mihi tum nec aditus ad ſe pateret: imò ne uidendi ſui copia dabatur. In altera uerò legatione, cum fortè de liberatione eius tractaretur, ſæpius à Moſcis interrogabar, an hominem nouiſſem? quib. equidē, quod in rē ſuam fore putabā, nomēn me duntaxat eius aliquando audiuiſſe, reſpōdi. Atq́ʒ Michael tū liberatus ac dimiſſus fuit: cuius neptim Princeps, uiuente adhuc priore uxore cum duxiſſet, tantā ſpem in eo ponebat, ut filios ſuos illius uirtute à fratrib. in regno tutos fore crederet: tutorē deniq́ʒ filiorum

ſuorum

A suorum testamento instituerat. Mortuo dein Principe, uiduam lasciuientem cum identidem increparet, proditionis crimine ab ea insimulatus, captusq; infoelix moritur. Qua re patrata, non longè pòst, ipsam quoq; ita sæuientem, ueneno sublatam: adulterum uerò Ovutzina dictum, in partes laniatum ac dissectum aiunt.

Vuolinia, inter Lithvuaniæ principatus, gentem bellicosiorem habet.

Lithvuania admodum syluosa est. paludes ingentes, & multos fluuios habet: quorum alij, ut Bog, Prepetz, Thur & Beresina, Orientem uersus Borysthenem illabuntur. alij uerò, ut Boh, Cronon, & Narevu, Septentrionem uersus decurrunt. Cœlum inclemens, animalia omnis generis parua habet: frumento quidem abundat, sed seges rarò ad maturitatem peruenit. Gens misera, & graui seruitute oppressa. Nam ut quisq; famulorum caterua stipatus, domum coloni alicuius ingreditur, impunè quiduis facere, res ad uitæ usum necessarias rapere, absumere, crudeliter etiam colonum uerberare licet. Colonis quauis de causa ad dominos suos absq; B muneribus aditus non patet. quod si etiam admittantur, ad Officiales & Præfectos relegantur: qui nisi munera accipiant, nihil boni decernunt, constituuntue. Neq; uerò hæc solum tenuium ratio est, sed etiam nobilium, si à procerib. impetrare quippiã uolunt. Audiui à quodã primario Officiale apud Regem iuniorem, qui dixit, Vnumquodq; uerbum in Lithvuania aurum esse. Regi quotannis imperatam pecuniam pro defendendis regni finibus pendunt. Dominis, præter censum, hebdomadatim sex dies laborare: Parocho deniq; ducta, uel mortua uxore, liberis similiter natis, aut uita defunctis, eo quo confitentur tempore, certam numerare pecuniam coguntur. Tam dura porrò seruitute à Vuitoldi tempore in hunc usq; diem detinentur, ut si quis fortè capite damnatus fuerit, de se ipso, iubente domino, supplicium sumere, suisq; manibus se suspendere cogatur. quòd si fortè facere recusauerit, tum crudeliter cæsus, atq; immaniter excarnificatus, nihilominus suspenditur. Hac seueritate effectum est, ut si Iudex aut Præfectus in re præsenti constitutus, reo moram fortè C nectenti, minatus fuerit, aut solummodo dixerit, Festina, dominus irascitur: tum miser grauissima uerbera extimescens, laqueo uitam finit.

DE FERIS.

Feras habet Lithvuania, præter eas quæ in Germania reperiuntur, Bisontes, Vros, Alces, quos alij onagros uocant, equos syluestres. Bisontem Lithvuani lingua patria uocant Suber: Germani impropriè Aurox, uel Vrox: quod nominis uro conuenit, qui planè bouinã formam habet, cum bisontes specie sint dissimilima. Iubati enim sunt bisontes, & uillosi secundum collum & armos, barba quadam à mento propendente. pilis muscum redolentibus, capite breui, oculis grandioribus, & toruis, quasi ardentibus, fronte lata: cornibus plerunq; sic diductis & porrectis, ut interuallum eorum tres homines bene corpulentos insidentes capere posit: cuius rei periculum factum perhibetur à rege Poloniæ Sigismundo, huius qui nunc regnat Sigismundi Augusti patre, quem bene habito & firmo corpore fuisse scimus, duobus alijs se non minorib. sibi adiũctis.

Tergum ipſum ceu gibbo quodã attollitur, & priore & poſteriore cor- A poris parte demiſsiore. Qui uenantur biſontes, eos magna ui, agilitate & ſolertia prǫditos eſſe oportet. Deligitur locus uenatui idoneus, in quo ſint arbores iuſtis diremptæ ſpacijs, truncis nec craſsis nimis, ut facilè circumiri poſsint: nec paruis, ut ad tegendum hominem ſufficiant. Ad has arbores ſinguli uenatores diſponuntur, atq; ubi canibus perſequentibus exagitatus biſons eum in locum propellitur, qui primus ex uenatoribus ſeſe profert, in eũ magno impetu fertur. At is obiectu arboris ſeſe tuetur, & quà poteſt percutit uenabulo ferã: quæ ne ſæpius quidem icta cadit, ſed incẽſa magis ac magis rabie, non tantũ cornua, ſed etiã linguam uibrat: quam ita ſcabram & aſperã habet, ut uenatorẽ ſolo ueſtis eius attactu comprehendat & attrahat: nec antè relinquat, quàm occidat. Quod ſi quis fortè circumcurſitando & feriendo delaſſatus reſpirare cupit, is feræ obijcit pileum rubrum, in quem & pedibus & cornibus ſæuit. Si uerò alteri in idem certamen non confecta fera deſcendere libet, ut fieri neceſſe eſt, ſi ſaluï illinc abire uelint: is eam facilè in ſe prouocat, ſi uel ſemel ſono B barbaro Lululu ſucclamarit.

Vros ſola Maſovuia Lithvuaniæ cõtermina habet: quos ibi patrio nomine Thur uocant, nos Germani propriè Vrox dicimus. Sunt enim uerè boues ſylueſtres, nihil à domeſticis bobus diſtantes, niſi quòd omnes nigri ſunt, & ductum quendam inſtar lineæ ex albo mixtum per dorſum habent. Non eſt magna horũ copia: ſuntq; pagi certi, quibus cura & cuſtodia eorum incumbit: nec ferè aliter quàm in uiuarijs quibuſdã ſeruantur. Miſcentur uaccis domeſticis, ſed non ſine nota. Nam in armentum poſtea, perinde atq; infames, à cǫteris uris non admittũtur: & qui ex eiuſmodi mixtione naſcuntur uituli, non ſunt uitales. Sigiſmundus Auguſtus rex mihi apud ſe oratori donauit exenteratum unum, quem uenatores eiectum de armento ſemiuiuum cõfecerant: reciſa tamen pelle, quæ frontem tegit. quod non temerè factum eſſe credidi: quanquã cur id fieri ſoleret, per incogitantiam quandam non ſum percontatus. Hoc certum eſt, in precio haberi cingulos ex uri corio factos. & perſuaſum eſt uulgo, C horum præcinctu partum promoueri. Atq; hoc nomine regina Bona, Sigiſmundi Auguſti mater, duos hoc genus cingulos mihi dono dedit: quorum alterum ſereniſsima Domina mea Romanorum Regina, ſibi à me donatum, clementi animo accepit.

Quæ fera Lithvuanis ſua lingua Loſs eſt, eam Germani Ellẽd, quidam Latinè Alcen uocant: Poloni uolunt onagrum, hoc eſt aſinum agreſtem eſſe, non reſpondente forma. Sectas enim ungulas habet: quanquam & quæ ſolidas haberent, repertæ ſint. ſed id perrarum eſt. Animal eſt altius ceruo, auribus & naribus prominulis, cornibus à ceruo nonnihil diuerſis, colore item magis ad albedinem tẽdente. Curſus eſt uelociſsimi: non quo cætera animalia modo, ſed gradarij inſtar. Vngulæ, tanquam amuletum, contra morbum caducum geſtari ſolent.

VRVS

VRVS SVM, POLONIS TVR, GERMANIS AVROX:
IGNARI BISONTIS NOMEN DEDERANT.

BISONS SVM, POLONIS SVBER, GERMANIS BISONT: IGNARI, VRI NOMEN DEDERANT.

A In desertis campis circa Borysthenem, Tanaim & Rha, est ouis syluestris, quam Poloni Solhac, Mosci Seigack appellāt, magnitudinis capreolæ, breuioribus tamen pedibus: cornua in altum porrecta, quibusdam circulis notata, ex quibus Mosci manubria cultellorum transparentia faciunt: uelocissimi cursus, & altissimorum saltuum.

Samogithia proxima Lithvuaniæ est prouincia, in Septentrionem ad mare Baltheum, quæ Prussiam quatuor miliarium Germanicorum spacio à Livuonia diuidit: nullo oppido, aut castro munito insignis. huic ex Lithvuania à Principe Præfectus, quem sua lingua Starosta, quasi seniorem appellant, præficitur. neq; temerè is, nisi grauissimas ob causas, officio mouetur: sed quoad uiuit, perpetuò manet. Episcopum habet Romano Pontifici subiectum. In Samogithia hoc in primis admirandum occurrit, quòd cum eius regionis homines procera utplurimum statura sint, filios tamen alios corporis magnitudine excellentes, alios perpusillos, ac planè nanos, ueluti uicissitudine quadam, procreare solent. Samo-
B githæ uestitu uili, eóq; ut plurimum cinericio utuntur. In humilibus casis, ijsq; oblongioribus uitam ducunt, in quibus ignis in medio conseruatur: ad quem cum paterfamilias sedet, iumenta, totamq; domus suæ supellectilem cernit. Solent enim sub eodem, quo ipsi habitant, tecto, sine ullo interstitio pecora habere. Maiores urorum cornibus pro poculis etiam utuntur. Audaces sunt homines, & ad bellum prompti: loricis, alijsq; plurimis armis, præcipuè aūt cuspide, & eo breuiore, uenatorum more, in bello utuntur. Equos adeò paruos habent: ut uix credibile sit, ad tantos labores eos sufficere posse: quibus foris in bello, domíq; in colendis agris utuntur. Terram non ferro, sed ligno proscindunt: quod eo magis mirandum, cum terra eorum tenax, & non arenosa sit, quáque pinus nunquam crescit. Araturi ligna complura, quibus terram subigunt, locoq; uomeris utuntur, secum portare solent: scilicet, ut uno fracto, aliud atq; aliud, ne quid in mora sit, in promptu habeant. Quidam ex prouinciæ præfectis, quo prouinciales grauiore labore leuaret, mul-
C tos ferreos uomeres adferri fecerat. Cum autem eo, sequentibusq; aliquot annis, segetes aliqua cœli intemperie expectationi agricolarum non responderent, uulgusq; agrorum suorum sterilitatem ferreo uomeri adscriberet, nec aliud quicquam in causa esse putaret, Præfectus ueritus seditionem, amoto ferro, suo eos more agros colere permisit. Prouincia hæc nemoribus, syluisq; abundat, in quibus horrendæ quandoq; uisiones fieri solent. Sunt etiamnum illic idololatræ complures, qui serpentes quosdam quatuor breuibus, lacertarum instar, pedidus, nigro obœsoq; corpore, trium palmarum longitudinem non excedentes, Givuoites dictos, tanquam penates domi suæ nutriunt: eosq; lustrata domo statis diebus ad appositū cibum prorepentes, cum tota familia, quoad saturati in locum suum reuertantur, timore quodam uenerātur. Quod si aduersi quid illis accideret, serpentē Deum domesticum malè acceptum ac saturatum esse credunt. Cum priori ex Moscovuia itinere rediens, in Troki uenissem, referebat hospes meus, ad quem fortè diuerteram, se eodem

quo ibi eram anno, ab eiusmodi quodam serpentis cultore aliquot aluea- A
ria apum emisse: quem cum oratione sua ad uerum Christi cultum adduxisset, utq; serpentem quem colebat occideret, persuasisset, aliquanto post cum ad uisendas apes suas eò reuersus fuisset, hominem facie deformatum, ore aurium tenus miserabilem in modū diducto offendit. Tanti mali causam interrogatus, respondit, se, quòd serpenti deo suo manus nepharias iniecisset, ad piaculū expiandū, luendámq; pœnā, hac calamitate puniri: multáq; grauiora, si ad priores ritus suos non rediret, eum pati oportere. Hæc quamuis non in Samogithia, sed in Lithvuania sunt acta, pro exemplo tamen adduxi. Mel nusquam melius, nobilius ue, quodq; minus ceræ habeat, albuḿq; sit, quàm in Samogithia, reperiri aiunt.

Mare quod Samogithiam alluit, quodq; Baltheum, quidam Germanicum, alij Prutenicum, nonnulli Veneticū: Germani uerò alludentes Baltheo, Pelts appellant: Sinus propriè dicitur. interluit namq; Cimbricam Chersonesum, quam hodie Yuchtland, & Sunder Yuchtland Germani: Latini uerò, nomine inde pariter sumpto, Iuciam uocant. Alluit & Ger- B
maniam, quam Bassam dicunt, incipiendo ab Holsatia, quæ Cimbricam contingit: dein Lubicensem terram, item Vismariam, & Rostok, Magnopolensium Ducum ciuitates, totumq; Pomeraniæ tractum. id quod nomen eius loci indicat. Pomorjæ enim Slavuonica lingua idem est, ac si diceres, Iuxta mare, seu maritimum. Inde Prussiam, cuius metropolis est Gdanum, quod & Gedanum & Dantiscū appellatur, alluit. Porrò Ducis Prussię sedes est, quam Germani Regium montē appellant. Eò loci certo anni tempore, succinum mari innatans, magno hominum periculo, propter subitum maris accessum & recessum aliquando, piscatur. Samogithiam uix IIII miliaribus contingit: atq; longo tandem tractu Livuoniam, & eam partē quā uulgo Khurland, Curetos absq; dubio uocant, & regiones quæ Mosco subsunt: Vuinlandiā deniq;, quæ Svuetensiū ditionis est, unde etiam Venedicū nomen originē duxisse arbitrātur, circumluit. Ab altera autē parte Svuetiā contingit. Totū autem Danię regnum,
quod insulis maximè constat, in hoc sinu cōtinetur: exceptis Iucia & Scan C
dia, quæ continenti adhærent. Gotlandia quoq; insula regno Daniæ subiecta, in hoc sinu est: ex qua pleriq; Gotthos prodijsse putabant: cum tamen longè angustior sit, quàm quę tantam hominum multitudinē capere potuisset. Præterea si Gotthi ex Scandia progressi fuissent, ex Gotlandia in Svuetiam, & iterum reflexo per Scandiā itinere (quod rationi minimè consentaneū est) oportuisset eos reuerti. In Gothia insula adhuc Vuijsby ciuitatis ruinæ extant, in qua omnium illac præternauigantiū lites ac controuersiæ cognoscebantur, ac constituebantur: eò etiam ex longinquis illis maritimis locis causæ ac negotia deferebantur, prouocabanturq;.

Livuonia prouincia in longitudine secundum mare protenditur. Huius metropolis est Riga, cui Teutonici ordinis magister pręest. In ea, pręter Rigensem archiepiscopum, Riualiensis & Osiliensis episcopi sunt. Oppida habet complura: præcipuè autem ciuitatem Rigam ad fluuium Dvuina, non longè ab ostijs: item Revualiā & Derbtē ciuitates. Revua-
liam

A liam Rutheni Rolivuan: Derbt uerò Iuryovugorod appellant. Riga nomen suum utraq; lingua retinet. Fluuios nauigabiles, Rubonem & Neruuam habet. Huius prouinciæ Princeps, fratres ordinis, quorum primi Commendatores uocantur, item proceres & ciues, Germani ferè omnes sunt. Plebs ut tribus ferè linguis utitur, ita in tres ordines seu tribus est diuisa. In Livuoniam ex Germaniæ principatibus, Iuliacensi, Geldrensi, & Monasteriensi, quotannis noui & seruitores & milites deducuntur: quorum pars in demortuorum, alij in eorum locum qui defuncti annuo officio, quasi manumissi in patriam redeunt, succedunt. Insigni equorum copia adeò abundāt, firmiq; sunt, ut hactenus tam regis Poloniæ, quàm magni Ducis Moscovuiæ hostiles & frequentes in agros eorum incursiones fortiter sustinuerint, seq; strenuè defenderint.

Anno Domini 1502, mense Septembri, Alexander Poloniæ rex, magnusq; Lithvuaniæ Dux, Magistrum Livuoniensem Vualtherum à Pleterberg, pactionibus quibusdam induxit, ut ipse instructo exercitu Mo-
B scovuiæ Ducis prouincias aggrederetur: pollicitus, ubi is hostilē terram attigisset, cum magno se exercitu affuturum. Sedenim Rex cum ad constitutum tempus, sicuti receperat, non uenisset, Mosciq; cognito hostium aduētu, ingenti multitudine magistro occurrissent, isq; cum se desertum uideret, neq; sine summa turpitudine periculoq; retrocedere posset, suos primùm pro tempore paucis adhortatus, mox exoneratis tormentis, strenuè hostē aggreditur: primoq; impetu Ruthenos dissipat, atq; in fugam conuertit. Cum autem pro numero hostium pauciores essent uictores, grauioreq; armatura præpediti, hostem longius persequi non possent: Mosci re cognita, recuperatis animis, denuò in ordines redeunt, atq; Pletenbergij peditatum, qui circiter mille quingenti instructa phalange hosti se opposuerunt, aggressi strenuè cædunt. In ea pugna Præfectus Matthæus Pernauer, cum fratre Henrico, & uexillifero Conrado Schvuartz, periere. Huius uexilliferi egregium facinus memoratur. nam cum hostium telis obrutus, confectusq; diutius stare non posset, priusquam occum-
C beret, alta uoce uirum aliquem fortem, qui uexillum à se reciperet, inclamabat. ad cuius uocem Lucas Hamerstetter, qui se ex Braunsuicensibus ducibus, illegitimo tamen thoro, oriundum gloriaretur, illicò accurrens, uexillum ex moribundi manibus capere nitebatur. quem Conradus, siue quòd suspectam haberet illius fidem, siue quòd tanto honore indignum esse arbitraretur, tradere recusauit. Cuius iniuriæ Lucas impatiens, educto gladio manum Conradi cum uexillo amputat. Conradus nihilominus uexillum altera manu & dentibus mordicus apprehendens, tenet, laceratq;. Lucas uexilli fragmentis arreptis, proditisq; peditum copijs, ad Ruthenos deficit. Huius defectione factum est, ut quadringenti ferè pedites ab hostibus miserè trucidarentur: reliqua turba cum equitatu, seruatis ordinibus, ad suos incolumes rediere. Huius cladis autor Lucas, postea à Moscis captus, atq; in Moscovuiam missus, in aula principis aliquādiu honesto loco fuit. Verùm is acceptę à Moscis iniuriæ impatiēs, ex Moscovuia clam ad Christiernū Daniæ regē postea

 profugit,

profugit, à quo tormentis præficitur. Cum autem pedites aliqui, qui ex ea clade euaserant, in Daniam elapsi, illius proditionem Regi indicassent, nec cum eo unà militare uellent, rex Christiernus eum in Stockholm misit: mutatoq; pòst regni statu, Iostericus, aliàs Gustaus Svuetiæ rex, recuperata Stockholm, Lucam ibi inuentum, numero familiarium suorum ascribit, & Vuiburg oppido præficit: ubi cum nescio cuius criminis se insimulari cerneret, ueritus grauiora, denuò in Moscovuiam se recepit: ubi ego illum honorificè uestitum, inter Principis stipendiarios uidi. A

Svuetia imperio Mosci contermina, Nortvuegiæ & Scandiæ non secus coniuncta est, atque Italia Neapolitano regno & Pedemonti: mariq; Baltheo, dein Oceano, & eo quod nunc Glaciale appellamus, circumquaq; ferè alluitur. Svuetia, cuius regia Holmia, quam incolæ Stockolm, Rutheni Stecolna appellant, amplissimum regnum, multas & uarias nationes complectitur: inter quas uirtute bellica celebres Gotthi, qui in Ostrogothos, id est orientales: & Vestrogothos, id est occidentales Gotthos, pro regionum quas incolunt situ, diuisi: indeq; progressi, toti orbi, ut pleriq; scriptores memoriæ prodiderunt, terrori fuere. B

Nortvuegia, quam quidam Nortvuagiam appellant, longo tractu Svuetiæ adiacet, mariq; alluitur. Atq; ut hæc à Sud, id est Meridie: ita illa à Nort, id est Septentrione, ad quem sita est, nomen accepit. Germani enim quatuor orbis plagis uernacula nomina indidere, prouinciasq; his adiacentes inde denominauere. Ost enim, Orientem significat: unde Austria, quam Germani propriè exprimunt, Osterreich. Vuest, Occidentem: à quo Vuestualia. ita à Sud & Nort, ut dictum est, Svuetia & Nortvuegia.

Scandia uerò non est insula, sed continens, Svuetiæ regni pars, quæ longo tractu Gotthos contingit, & cuius nunc bonam partem rex Daniæ possidet. Cæterùm cum eam, harum rerum Scriptores, maiorem ipsa Svuetia fecerint, ex eaq; Gotthos & Longobardos progressos fuisse retulerint: uidentur, mea quidem sententia, hæc tria regna ueluti integrum quoddam corpus, Scandiæ duntaxat nomine comprehendisse: quia tum illa terræ pars inter mare Baltheum, quod Finlandiam alluit, & Glaciale mare, incognita fuit: quæq; adhuc propter tot paludes, innumeros fluuios & intemperiem cœli inculta, atq; parum cognita est. Quæ res fecit, ut plerique hanc immensæ magnitudinis insulam, uno Scandiæ nomine appellarent. C

De Corela suprà dictum est, eam & regi Svuetiæ, & principi Moscovuiæ, quòd ditioni utriusq; Principis interposita est, tributariam esse. eaq; re uterq; suam esse gloriatur: cuius fines ad mare Glaciale usq; protenduntur. Cæterùm cum de Glaciali mari uaria multaq; à plerisq; scriptoribus tradantur, haud abs re fore uisum est, si illius maris nauigationem paucis subiungam.

Nauiga-

NAVIGATIO PER MARE Glaciale.

A QVo tempore Serenissimi Principis mei Oratorem apud magnum Ducem Moscovuiæ agebam, aderat fortè Gregorius Istoma, Principis illius interpres, homo industrius, qui apud Ioannem Daniæ regem, linguam Latinam didicerat. is anno Domini 1496, à suo Principe cum magistro Dauid natione Scoto, regis Daniæ tunc Oratore, quem ego quoq; priori legatione illic cognoui, ad regem Daniæ missus, totius itineris sui rationem nobis compendiò retulit: quòd cum nobis in tanta locorum difficultate arduum & nimis laboriosum uideretur, paucis, sicuti ab eo accepi, describere uolui. Principiò dicebat, se cum Dauid iam dicto oratore, à Principe suo dimissos, Novuogardiam magnã peruenisse. Cum aũt eo tempore regnum Svuetiæ à rege Daniæ defecisset, ad hęc Moscus cũ Svuetensibus dissideret; atq; adeò cõmune & consuetũ iter illi propter tumultus bellicos tenere
B non possent, aliud iter longius quidem, ac tutius ingressos fuisse: ac primùm quidem ex Novuogardia ad ostia Dvuinæ ac Potivulo, difficili admodum itinere peruenisse. Dicebat autẽ iter hoc, quod ob molestias et labores nunquã satis detestari poterat, esse spacio trecentorũ mil. Conscensis deniq; in Dvuinæ ostijs quatuor nauiculis, littus Oceani dextrũ se nauigando tenuisse, ibiq; montes altos & asperos uidisse: tandem confectis XVI. mil. sinuq; quodam traiecto, littus sinistrum adnauigasse. atq; mari amplo à dextris relicto, quod à Petzora fluuio, quemadmodum & adiacentes montes, nòmen habet, ad Finlappiæ populos peruenisse: qui etsi humilibus in casis passim secundum mare habitant, ferinamq; propemodum uitã ducant, feris tamẽ Lappis sunt mansuetiores. Eos Mosco uectigales esse dicebat. Relicta postea Lapporum terra, ac octuaginta mil. nauigatione confecta, Nortpoden regionem, regi Svuetiæ subiectam, attigisse. Hanc Rutheni Kaienska Semla, populos uerò Kayeni appellãt. inde emenso ac superato littore flexuoso, quod in dextrum protendebatur,
C ad promontorium quoddam, quod Sanctum Nasum appellant, se peruenisse dicebat. Est autem Sanctus Nasus, saxum ingens, ad nasi similitudinem in mare prominens: sub quo antrum uorticosum cõspicitur, quod singulis sex horis mare absorbet, ac alternatim magno sonitu reddit euomitq; eiusmodi uoraginẽ. Alij umbilicum maris, alij Charybdim dixere. Tantam autem huius gurgitis uim esse, ut naues aliasq; in propinquo res attraheret, inuolueret atq; absorberet: neque se unquam in maiori periculo fuisse aiebat. Nam gurgite subitò ac uiolenter nauem, qua uehebantur, ad se attrahente, uix magno labore renitentibus remis sese euasisse. Superato S. Naso, ad quendam montem saxosum, quem circumire oportebat, peruenisse: ubi cum uentis reflantibus aliquot diebus detinerentur, nauta, Saxum (inquit) hoc quod cernitis, Semes appellant: quod nisi munere aliquo à nobis placatum fuerit, haud facilè præteribimus. quem Isthoma, ob uanam superstitionem se increpasse aiebat. increpatus nauta subticuit, totoq; illic quatriduò ui tempestatis retentos, uentis postea

postea quiescẽtibus, soluisse. Cumq́ secundo iam flatuueherẽtur, nauclerum dixisse: Vos admonitionẽ meam de placando Semes saxo, tanquam uanam superstitionem irridebatis: at nisi ego noctu clàm ascẽso scopulo, Semes placassem, nequaquam transitus nobis concessus fuisset. Interrogatus, quid Semi obtulisset? auenæ farinam butyro permixtam, super lapidem quem prominere uidimus, se fudisse dicebat. Postea cum ita nauigarent, aliud ingens promontorium, Motka nomine, ad peninsulæ speciem ipsis occurrisse: in cuius extremitate Barthus castrum, quod præsidialem domum significat, esset. Habent enim ibi reges Nordvuegiæ, ad defendendos fines, militare præsidium. Tantam autem eius promontorij lõgitudinem in mare esse dicebat, ut uix octo diebus circumiri posset. qua mora ne impedirẽtur, & nauiculas & sarcinulas per Isthmum dimidij miliaris interuallo, magno labore humeris traduxerunt. Dein in Dikilopporum, qui feri Loppi sunt, regionem, ad locum Dront nomine, qui ducentis à Dvuina in Septentrionem miliaribus abest, nauigasse. atq; eò usq; Moscovuiæ Principem, ut ipsi narrant, tributa exigere solere. Relictis porrò ibi scaphis, reliquũ itineris terra trahis confecisse. Referebat B
præterea, ceruorum ibi greges, ut apud nos boum, esse, qui Nordvuegorum lingua Rhen uocantur, nostratibusq́ ceruis aliquanto maiores sunt: quibus Loppi uice iumentorum utantur, hoc modo. Vehiculo in scaphę piscatoriæ formã facto, ceruos iungũt: in quo homo, ne citato ceruorum cursu excidat, pedibus alligatur. Lorum, quo ceruorũ cursum moderatur, sinistra: dextra uerò manu baculũ tenet, quo uehiculi, si fortè in aliquã partẽ plus æquo uergeret, casum sustineat. atq; eo uehendi genere uiginti miliaria se uno die confecisse, ceruumq́ tandem dimisisse: quem ad dominũ suum stabulaq́ consueta sponte redijsse, dicebat. Eo tandem itinere cõfecto, ad Berges ciuitatẽ Nordvuegię, rectà in Septentrionem inter montes positam, indeq́ equitatione in Daniam peruenisse. Ceterùm apud Dront & Berges in solstitio æstiuali, dies uigintiduarum horarum esse dicitur. Blasius alter Principis interpres, qui paucos ante annos à Principe suo ad Cæsarem in Hispaniam missus fuerat, diuersam, magisq́ cõpendiariam itineris sui rationẽ nobis exposuit. Dicebat C
enim, cum ad Ioannem regem Daniæ missus fuisset ex Moscovuia, Rostovu usq; pedes uenisse: conscensisq; nauibus Pereaslavu, à Pereaslavu per Vuolgam in Castromovu: indeq́ septem vuerst terrestri itinere ad fluuiolum quendam se peruenisse, per quem cum in Vuolochdam primùm, Suchanàm deinde, & Dvuinã, ad Berges usq; Norvuegiæ urbem nauigasset, omniaq́ue pericula & labores quos Isthoma suprà retulit, nauigando superasset, rectà tandem Hafniã Daniæ metropolim, quæ Germanis Koppenhagen dicitur, peruenisse. In reditu uterq; se per Livuoniã in Moscovuiam reuersos fuisse, illudq́ iter annuo spacio confecisse dicebat. quamuis alter, Gregorius Isthoma, se media huius tẽporis parte tempestatibus in plerisq; locis detentum & remoratum fuisse aiebat. Vterq; tamen constanter affirmabat, se mille & septingẽta vuerst, hoc est 340 miliaria hoc itinere peragrasse. Demetrius itẽ ille, qui nouissimè apud sum
mum

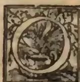
A mum Pontificem Romæ Oratorem egit, ex cuius etiam relatione Paulus Iouius Moscovuiã suam descripsit, perq; hoc ipsum iter in Nordvuegiam & Daniã missus uenerat, omnia suprà dicta ita se habere confirmauit. Cæterùm hi omnes, de congelato seu glaciali mari à me interrogati, nihil aliud responderunt, quàm se in maritimis locis plurimos & maximos fluuios, quorum uehementi & copioso in fluxu maria longis spacijs ab ipsis littoribus propelluntur, uidisse, eos'que ab ipsis littoribus per certa spacia unà cũ mari congelari: uti fit in Livuonia, alijs'q; Svuetiæ partibus. quamuis enim concurrentium uentorum impetu glacies in mari frangatur, in fluminibus tamen rarò, uel nunquam, nisi inundatio aliqua superueniat, glacies tum congesta eleuatur, aut frangitur. nam glacierum frusta, fluuiorũ ui in mare delata, per totũ ferè annum supernatant: adeoq; frigoris uehementia denuò cõcrescunt, ut aliquando plurium annorum glaciem in unum concretam, ibi cernere liceat. id quod ex frustis, quæ à uentis in littus propelluntur, facilè cognoscitur. Equidem & Bal-
B theum mare in plurimis locis & sæpius congelari, à fide dignis audiui. Dicebant, etiam in ea regione, quæ à feris Loppis habitatur, Solem æstiuali solstitio quadraginta diebus non occidere: tribus tamen noctis horis corpus solis caligine quadam obductum, ut radij illius non appareant, uideri: tantum'q; luminis nihilominus præbere, ut nemo à labore suo tenebris excludatur. Mosci iactant, se ex illis feris Loppis habere uectigal. quod etsi uerisimile non sit, mirum tamen non est, cum alios uicinos ab ipsis uectigal exigentes non habeant. Tributi autem loco pelles & pisces, cum aliud non habeant, pendunt. Persoluto autem annuo tributo, nemini se quicquam debere, sui'que se iuris esse gloriantur. Loppi quamuis pane, sale, alijs'que gulæ irritamentis careant, solis'que piscibus & feris utantur, multum tamen proni in libidinem esse perhibentur. Sagittarij porrò peritissimi omnes, adeò ut si quas nobiliores in uenatione feras nanciscantur, eas quò pelle integra & immaculata potiantur, missa in proboscidem sagitta interficiunt. Mercatores, aliós-
C que hospites peregrinos, domi cum uxore, uenatum euntes relinquunt. reuersi, si uxorem hospitis consuetudine lætam ac solito hilariorem reperiant, munere aliquo hunc donant: sin minus, turpiter expellunt. Iam consuetudine hominum externorum, qui quæstus gratia eò commeant, innatam feritatem deponere, ac mansuetiores fieri incipiunt. Mercatores libenter admittunt, à quibus ex crasso panno uestes, item secures, acus, coclearia, cultri, pocula, farina, ollæ, idq; genus alia ipsis afferuntur: ita ut coctis iam cibis uescantur, humanioresq; mores induerint. Vestibus, quas ipsi ex diuersis ferarũ pellibus cõsuunt, utuntur, eoq; habitu in Moscovuiam aliquãdo ueniunt: paucissimi tamẽ caligis, ac pileis, ex pelle ceruina confectis, utuntur. Nullus illis aureæ & argenteæ monetæ usus, sola rerum permutatione contentis: & cum aliorum idiomata non calleant, apud exteros muti propemodũ esse uidentur. Tuguriola sua corticibus arborum tegunt: & nusquam certas sedes habent, sed absumptis uno loco feris ac piscibus, alijò migrant. Narrabant etiam prædicti

Mosco-

Moscovuiæ Principis Oratores, se in eisdem partibus altissimos montes, A
ad Ætnę similitudinē flammas semper eructantes uidisse: & in ipsa Nortvuegia multos montes perpetua cōflagratione corruisse. Quare adducti quidam, purgatoriū ignem ibi esse fabulātur. de quibus montibus, dum legatione apud Christiernum Danorum regem fungerer, eadem ferè ab Nordvuegię Præfectis, qui tum fortè aderāt, accepi. Circa ostia Petzoræ fluuij, quæ sunt dextrorsum ab ostijs Dvuinæ, uaria magnaq; in Oceano dicuntur esse animalia. Inter alia autem, animal quoddam magnitudinę bouis, quod accolæ Mors appellant. Breues huic, instar castorum, sunt pedes: pectore pro reliqui corporis sui proportione aliquanto altiore, latioreq;, dentibus superioribus duobus in longū prominentibus. Hoc animal sobolis ac quietis causa, cum sui generis animalibus, Oceano relicto, gregatim montes petit: ubi antequam somno, quo natura profundiore opprimitur, se dederit, uigilem, gruum instar, ex suo numero constituit: qui si obdormiscat, aut forte à uenatore occidatur, reliqua tum facilè capi possunt: sin mugitu, ut solet, signū dederit, mox reliquus grex excitatus, B
posterioribus pedibus dentibus admotis, summa celeritate, tanquā uehiculo per montē delapsi, in Oceanum se pręcipitant: ubi in supernatātibus glacierū frustis pro tempore etiā quiescere solent. Ea animalia uenatores, solos propter dentes insectantur: ex quibus Mosci, Tartari, & in primis Turci, gladiorum & pugionum manubria affabrè faciunt: hisque pro ornamento magis, quàm ut grauiores ictus (ut quidam fabulatus est) incutiant, utuntur. Porrò apud Turcos, Moscos & Tartaros hi dentes pondere ueneunt, pisciumq; dentes uocantur.

Mare Glaciale ultra Dvuinam, ad Petschora, & Obi ostia usque, longè latèq; protenditur. ultra quæ Engronelandt regionē esse aiunt. Eam cùm ob altos montes, qui perpetuis niuibus obsiti rigent, tum perpetuam glaciem mari innatantem (quæ nauigationem impediat, periculosamq; faciat) à conuersatione seu commercio nostrorum hominum seiunctam, atque ideo incognitam esse audio.

DE MODO EXCIPIENDI ET *tractandi Oratores.* C

Rator in Moscouiā proficiscens, eiusq; limitibus appropinquans, nuncium ad proximam ciuitatem mittit, qui eius ciuitatis Pręfecto indicet, se Oratorem talis Domini, limites Principis ingressurum. Mox Præfectus, non solum à quo Principe mittatur, sed cuius etiam conditionis, dignitatisue sit ipse Orator, item quotus ueniat, diligenter inquirit: quibus cognitis, aliquem cum comitatu, habita tam Principis à quo mittatur, dignitate, quàm Oratoris ratione, ad excipiendum & deducendum Oratorem mittit. Interim etiam magno Duci, unde & à quo ueniat, cōtinuò significat. Missus, ex itinere pariter aliquem ex suis præmittit, qui Oratori significet, Magnū hominem aduenire, qui eum certo loco (locum designans) excepturus sit. Porrò Magni hominis titulo propterea utuntur, quòd illud prædicatum Magnus,

A gnus,tribuitur omnibus excellentioribus personis.neq; enim quenquam strenuum,aut nobilem,aut Baronem,illustrem aut magnificum uocant, aut alio deniq; id genus titulo ornant. Cæterùm in congressu,missus ille adeò nō cedit loco,ut niuem hyberno tempore,ubi subsistit, uerrere,seu terere ita iubeat, quò Orator præterire queat, ipse interim uia trita, seu publica non cedit.Præterea in cōgressu & hoc obseruare solent.mittunt nuncium ad Oratorem,qui eum admoneat, ut ex equo aut uehiculo descendat:si autem aliquis aut lasitudinem,aut ægritudinem causatus fuerit,tū respondent:quòd nec proferre,nec audire uerba Domini,nisi stando liceat. Imò missus diligenter cauet, ne prior ex equo aut uehiculo descendat,ne uideatur hac re derogare domino suo.quin ubi Oratorem ex equo descendere animaduertit,tum primùm & ipse descendit.

In priore mea legatione nunciabam occurrēti extra Moscovuiam,me fessum esse de uia,& ut in equis expediremus expedienda. At sibi id faciundum (repetita priore causa) nequaquā uidebatur. Interpretes & alij B iam descēderant,monentes me, ut & ego descenderem. Quibus respondebam,quamprimum Moscus descendet, me quoq; descēsurum. Equidem cum uiderem ipsos eam rem tāti facere, deesse ipse quoq; Domino meo,eiusq; minuere authoritatem,pariter nolui. Sedenim prior descendere cum renueret,illaque superbia aliquantisper protraheretur, finem facere uolens,moui pedem ex subijce ephippiario, tāquam descensurus. qua re animaduersa, missus continuò ex equo descendit: ego uerò lentè me ex equo detuli,ita ut illum à me illusum esse pœnituerit.

Sub hæc accedēs,aperto capite inquit:Magni domini Basilij, Dei gratia regis & domini totius Rusiæ,& magni ducis,&c. (recitando potiores principatus) Locūtenens & Capitaneus N. prouinciæ,&c.iusit tibi significare. Postquam intellexit te Oratorē tanti domini, ad magnum dominum nostrum uenire,misit nos tibi obuiā,ut te ad se deduceremus. (repetēdo titulum Principis,& Locūtenentis.) Præterea nobis demandatū est,ut inquireremus, quàm sanè equitaueris. (is enim modus est in C excipiēdo, Quàm sanè equitasti?) Dein Oratori dextram missus porrigit:neq; rursus honorem prior exhibet, nisi uideat Oratorē caput suum aperire.Sub hęc,humanitatis fortè officiò adductus, ultrò Oratorē compellat,quærēs,quàm sanè equitasset. Postremò dat signū manu innuens, Ascende & uade. Conscensis tandem equis, aut uehiculis , subsistit loco unà cū suis:neq; uia cedit Oratori,sed postremus à longe sequit̄, curatq; diligēter ne quisq; retrocedat,aut subsequatur:procedēte Oratore,mox sciscitātur primū nomen Oratoris,& singulorū seruitorū : item nomina parentum,& ex qua quisq; prouincia oriundus sit,qualem quisq; calleat linguam,& cuius sit cōditionis,an principis alicuius seruitor, an Oratoris consanguineus, aut affinis sit: & an prius quoq; in eorum prouincia fuerit.quæ singula ad magnum ducem per literas cōtinuò referunt.Porrò cum paululum progressus est Orator, occurrit homo, mandatum dicens se à Locumtenēte habere, ut sibi de omnibus necessarijs prouideat.

Dobrovuna igitur,oppidulo Lithvuanię,ad Borysthenē sito,egresi,

m octoq;

octoq́ꝫ eodem die miliaribus confectis, cum limites Moscovuiæ attigiſ- A
ſemus, ſub diuo pernoctauimus: fluuiolum aquis redundantem ponte
ſtrauimus, ut poſt mediam noctem inde progredi, & Smolentzko per-
uenire poſſemus. Nã ab ingreſſu, ſeu limite, in principatum Moſcovuię,
Smolentzko ciuitas duodecim miliarib. tantum Germanicis diſtat. Ma
nè cum ad unum ferè miliare Ger. progreſsi eſſemus, honorificè ſuſcipi-
mur: atq; inde uix ad dimidiũ miliare progreſsi, loco ſub diuo nobis con
ſti tuto patiẽter pernoctauimus: poſtero die rurſus ad duo miliaria pro-
greſsis, locus pernoctandi conſtitutus fuit, ubi à deductore noſtro pro-
lixè & lautè accepti ſumus. Cæterùm ſequẽti die (quæ erat dies Palma-
rum) quamuis ſeruitoribus noſtris mandaueramus, ut nullibi ſubſiſte-
rent, quin cum ſarcinis rectà Smolentzko contenderent: eos tamen, uix
ad duo miliaria Ger. progreſsi, in loco ad pernoctandum conſtituto de-
tentos inuenimus. Nos autem cum ulterius pergentes uiderẽt, obſecra-
bant, ut ſaltem ibi prandium ſumeremus. quibus parendum erat. Ea ete-
nim die deductor noſter, Oratores ſui domini ex Hiſpania à Cæſare no- B
biſcum reuertentes, Knes Ioãnem Poſetzen Iaroslavuski, & Simeonem
Trophimovu ſecretarium inuitauerat. Ego, qui ſciebam cauſam, cur nos
tam diu in his ſolitudinibus detinerent (miſerant etenim ex Smolentz-
ko ad magnum Ducem, nunciando aduentum noſtrum, expectantes re-
ſponſum, an liceret nos ducere in caſtrũ, nec'ne) uolui experiri animum
illorum, ingredior'q́ꝫ uiam Smolentzko uerſus. Id alij procuratores cum
animaduertunt, eueſtigiò ad deductorem currunt, diſceſſum noſtrum
nunciant: mox reuerſi, orant, miſcentes etiam precibus minas, ut mane-
remus. Sed illis interea huc atq; illuc curſitantibus, cum ad tertium ferè
pernoctandi locum perueniſſemus, meus procurator inquit: Sigiſmun-
de quid agis? cur pro arbitrio tuo in alienis dominijs contra ordinatio-
nem domini progrederis? Cui reſpondi: Equidem non ſum aſſuetus in
ſyluis, more ferarũ, ſed ſub tectis & inter homines uiuere. Oratores do-
mini ueſtri tranſierunt per regnum domini mei pro arbitrio ſuo, & de-
ducti ſunt per ciuitates, oppida & uillas. Hoc idem & mihi liceat. Neq; C
eſt mandatum domini ueſtri, neq; cauſam neceſsitatem'ue tantæ moræ
uideo. Poſtea aiunt ſeſe parum deflexuros, cauſantes noctem iam immi-
nere: præterea ſerò caſtrũ ingredi haudquaquam cõuenire. Horum aũt
nos cauſas, quas prætendebant, contẽnentes, rectà Smolẽtzko cõtendi-
mus: ubi tã anguſtis tuguriolis, procul à caſtro accepti fuimus, ut equos,
niſi prius effractis ianuis, inducere non potuerimus. Sequenti die rurſus
per Boryſthenem traducti, ex oppoſito ferè caſtri ad Boryſthenem per-
noctauimus. Tandem Locumtenens per ſuos nos excipit, atque quin-
tuplici ferè potu honorat: Maluatico ſcilicet, & Græco uino, cætera e-
rant medones uarij, item pane & certis ferculis. Manſimus in Smolentz-
ko decem dies, expectantes reſponſum magni Ducis. Venerant autem
duo nobiles à magno Duce, ut noſtri curam haberent, nosq́ꝫ Moſco-
uiã deducerent. Ædes uerò utriuſq; noſtrûm ingreſsi, ornati commo-
dis ueſtibus, nequaquã caput aperientes, putabant id nos priores facere
oportere:

A oportere: quod tamen neglexímus. Poſtremò, cum mandatum Principis utrincꝙ referendum & audiendum eſſet, prolato Principis nomine, honorem exhibuimus. Cæterùm quemadmodum uarijs in locis detenti, tardius Smolentzko ueneramus: ita ibi quocꝙ diutius quàm par fuit, detinebamur. Ne autem longiore mora grauius offenderemur, aut ipſi deſiderio quodammodo noſtro deeſſe uiderētur, ſemel atcꝙ iterum nos acceſſerant, dicentes, Cras manè diſcedemus. Nos itacꝙ manè equos celeriter adornauimus, accinctiꝙ tota die expectauimus. Tandem ueſperi cum quadam pompa ueniunt, ſeꝙ eo die haudquaquam expedire potuiſſe reſpondent. Cras manè tamen rurſus, ut antea, iter ſeſe ingreſſuros pollicentur: quod pariter diſtulerunt. nam uix tertia die poſt, circa meridiem diſceſſeramus, eaꝙ tota die ieiunauimus. Sequenti quocꝙ die longius iter conſtituerant, quàm quò currus noſtri peruenire poſſent. Interea tēporis omnes fluuij hybernis niuibus diſſolutis, aquarum multitudine redundabant. Riuuli quocꝙ nullis coerciti ripis, ingētem aquarum

B uim uoluebant: adeò ut tutò, citraꝙ maximos labores tranſiri non poſſent. Pontes enim ante horam, duas aut tres facti, exundantibus aquis natabāt. Parum igitur abfuit, quin Comes Leonhardus de Nugarolis, Cæſaris Orator, altera die poſt diſceſſum à Smolentzko, ſubmerſus fuiſſet. Equidem dum in ponte iamiam natante ſtarem, curaremꝙ ut impedimenta tranſportarentur, equus ſub eo conciderat, eumꝙ in cęca ripa reliquerat. Procuratores duo illi, proximi tum Comiti, ne pedem quidem auxilij ferēdi gratia mouiſſent: adeò ut niſi alij à lōgè accurriſſent, eumꝙ iuuiſſent, actum de eo fuiſſet. Veneramus eo die ad quendam pontem, quem Comes cum ſuis maximò periculo trāſierat. Ego, qui currus ſciebam haud ſubſequuturos, citra pontem manſi, & uillici cuiuſdā domum ſum ingreſſus. Et cum procuratorem negligentius cibū curare uiderem, propterea quòd ſeſe commeatum præmiſiſſe reſponderet: ipſe à matrefamiliàs cibum, quem libenter & iuſto precio dabat, comparabam. Hoc ille ubi reſciuit, matronæ illico inhibuit, ne quicꝙ mihi uenderet. Quod

C cum animaduerti, nuncium illius acceſſi, mandauiꝙ ut procuratori diceret, ut aut cibum tempeſtiuè ipſe curet, aut emendi copiam permittat. quod niſi faciat, caput ſim illi diminuturus. Noui, inquam, morem ueſtrum: multa conquiritis ex mādato domini, & hoc noſtro nomine, quæ tamen nobis non porrigitis. ad hoc non permittitis, ut noſtris ſumptibus uiuamus: minatus ſum, hæc me Principi dicturum. His uerbis minui illius authoritatē, ita ut deinceps me non ſolum obſeruaret, ſed quodammodo ueneraretur. Poſt uenimus ad confluxū Voppi & Boryſthenis fluuiorum, ibiꝙ onerauimus Boryſthenē ſarcinulis noſtris, quæ Moſaisko uſcꝙ aduerſo flumine portabātur: nos uerò Boryſthene ſuperato, in quodam monaſterio pernoctauimus. Sequenti die equi noſtri in ſpacio dimidij miliaris Ger. tres fluuios, alioſcꝙ plurimos riuulos redūdantes, non ſine periculo natare cogebātur. Nos illos per Boryſthenem ſcalmis piſcatorijs à monacho quodam uecti circūiuimus, atcꝙ tandē XXVI. Aprilis Moſcouiā attigimus. A qua cum dimidio mil. Ger. abeſſemus,

occurrit nobis festinabundus, sudoréq; diffluens, senex ille secretarius, A
qui in Hispanijs legatus erat, nuncians, dominum suum nobis obuiam mittere magnos homines: nominans eos, qui nos præstolarentur, excepturiq; essent. Ad hæc ait, decere ut in congressu ex equis descendamus, & stantes uerba domini audiamus. Postea manu porrecta confabulabamur. Equidem inter alia causam tanti sudoris cum quæsiuissem, mox alta uoce respondit: Sigismunde, est alius mos seruiēdi apud dominum nostrum, quàm tuum. Porrò dum ita progredimur, uidemus longo ordine, ueluti exercitum quendam, stantes: atq; mox, nobis appropinquantibus, ex equis descendentes: quod & ipsi uicissim fecimus. Cæterùm in ipso congressu, quidam initiò ita orsus est: Magnus Dominus Basilius, Dei gratia rex & dominus totius Russiæ, &c. (totum titulum recitans) intellexit, uos Oratores fratris sui Caroli elect. Rom. Imp. & supremi regis, ac eius fratris Ferdinandi, aduenisse: misit nos suos consiliarios, nobisq; iniunxit, ut à uobis inquireremus, quàm sanus esset frater suus Carolus Rom. Imp. & supremus rex. Sub hæc, similiter de Ferdinando. Secundus ad Comitē: Leonharde Comes, inquit, Magnus Dominus (totum titulum recensens) iniunxit mihi, ut tibi obuiam irem, teq; in hospitium usq; deducerem, tibíq; de omnibus necessarijs prouiderem. Tertius hoc idem ad me dixit. Hæc aperto capite, utrinq; cum dicta & audita essent, primus rursus inquit: Magnus Dominus (recitando titulum) iussit, ut ex te, Leonharde Comes, inquirerē, quàm sanè equitasses. Hoc idem ad me. Quibus iuxta eorum consuetudinem respondimus: Deus det sanitatem magno Principi. Clemētia autem Dei & gratia Magni ducis sani equitauimus. Idem hoc rursus: Magnus dux, &c. (subinde titulum repetens) misit tibi Leonharde gradarium cum ephippio, & alium quoq; equum ex suo stabulo. Hæc eadem ad me. Ad quæ cum gratias egissemus, porrigunt nobis manus, & uterq; utrumq; nostrûm ordine interrogant, quàm sanè equitassemus. Tandem dicebant, Decere ut dominum eorum honoremus, equosq; donatos conscendamus: quod quidem fecimus. atq; fluuio Moscua traiecto, præmissisq; alijs omnibus, C
subsequimur. In ripa porrò est monasteriū: inde per planiciem, perque medias hominum turbas, quæ undiq; accurrebant, in ciuitatem, atq; adeò diuersoria ex opposito sita deducti sumus. Erant autem ædes uacuę & habitatoribus, & omni supellectile. Vterq; uerò procurator indicabat suo Oratori, se unà cum illis procuratoribus qui nobiscum ex Smolentzko uenerant, habere à Domino mandatum, nobis ut de omnibus necessarijs prouideant. statuebant etiam coram nobis scribam, dicentes illum cōstitutum esse, ut quotidie cibum & alia necessaria afferat. hortantur deniq;, ut si quid usquam nobis deesset, illis id significaremus. Deinceps singulis ferè diebus nos inuisebant, semper de defectu inquirentes. Habent autem constitutam sustinēdi rationem, aliam pro Germanis, aliam pro Lithvuanis, aliam pro aliorum Oratoribus. Habent inquam certum numerum, & eum quidem præscriptū, cōstituti procuratores, quantum uidelicet dent panis, potus, carnis, auenæ, fœni, & aliarum omnium
rerum,

A rerum,iuxta numerum ſingularum perſonarum. Sciunt quātum ligno-rum ad culinā,item quantum ad uaporaria calefacienda,quantū ſalis,piperis,olei,cępe, aliarumq́ꝫ minimarū rerū in ſingulos dies dare debeant. Eandē rationem quoqꝫ obſeruāt procuratores, qui Oratores deducunt & reducūt ex Moſcovuia. Cæterùm quãuis ſatis ſuperq́ꝫ tam cibi quàm potus ſuppeditare ſolebant,tamē omnia ferè quæ petieramus,prioribus commutata dabāt. Quintuplicem potum ſemper afferebāt, triplicē medonem,duplicem ceruiſiam. Aliquãdo pro certis rebus mea pecunia ad forum miſerā,præcipuè uerò pro uiuis piſcibus. id grauiter ferebant,dicentes,domino eorū inde magnam fieri iniuriā. Indicabam etiā procuratori,me nobilibus,quorū quinqꝫ numero mecum habui, lectulos curare uelle. At ille mox reſpondebat,non eſſe cōſuetudinem, lectulis cuiquam prouidere. Cui reſpōdi:Me non petere,ſed uelle emere: atqꝫ ideo ſecum communicare,ne poſthac,ut antea,iraſceretur. Sequenti itaqꝫ die reuerſus inquit:Retuli ad conſiliarios domini mei,de quibus heri colloqueba

B mur. Iniunxerunt mihi, ut tibi dicerē, ne nūmos pro lectulis exponeres. nam quemadmodum noſtros homines in partibus ueſtris tractaſtis,eadem ratione ſeſe & uos tractaturos pollicētur. Cum autem per biduum quieuiſſemus in hoſpitio,quæſiuimus à procuratoribus noſtris, qua die Princeps nos accerſurus,auditurusq́ꝫ eſſet:Quandocunqꝫ uolueritis,reſpondent, referemus ad conſiliarios domini. Mox petiuimus. Erat nobis conſtitutus terminus,ſed in alium diem reiectus. Pridie autem eius diei,uenerat ipſe procurator, dicens: Conſiliarij noſtri domini mandarunt mihi,ut tibi nunciarem, te cras ad Principem noſtrum iturum. Porrò quotieſcunqꝫ nos uocarunt, ſemper interpretes ſecum habuerūt. Eodem ueſperi reuertitur interpres,& dicit: Præpara te,quia uocaberis ad conſpectum domini. Item manè reuertitur, rurſus commonens: Hodie eris in conſpectu domini. Dein uix quartali unius horæ elapſo, ſimiliter utriuſqꝫ noſtrûm uenit procurator dicens: Iam iam magni homines pro uobis uenient,atqꝫ ideo decet uos in eaſdem conuenire ædes. Cum itaqꝫ

C Cæſareum oratorem acceſsiſſem, continuò interpres aduolat, & magnos homines,eosq́ꝫ præcipuos apud Principē uiros,qui nos in aulam eſſent deducturi,nunc adeſſe ait. Erat autem quidā Knes Baſilius Iaroslavuski, magno Duci ſanguine iunctus: alter, unus ex ijs qui nos nomine Principis exceperāt:quos comitabātur plurimi nobiles. Interim procuratores noſtri monebant nos,ut illis magnis hominibus honorem exhiberemus, & obuiam iremus. quibus reſpondimus, ſcire nos debitum officium noſtrum,atque etiam facturos. Cæterùm cum iam illi ex equis deſcēdiſſent,atqꝫ hoſpitale diuerſorium Comitis ingrederentur, procuratores ſubinde nos urgebant, ut illis obuiam procederemus, eorumq́ꝫ Principem in deferendo honore, noſtris dominis quodammodo præponeremus. nos uerò interim dum illi aſcenderent, nunc hoc, nunc aliud impedimentum ſimulantes, occurſum tardamus, atque rectà in medijs gradibus in illos incidimus: eos'que ut aliquantiſper reſpirarent, in habitationem ducere uoluimus. ſed id facere renuebant. Ipſe'que Knes

inquit, Magnus Dominus (recitando integrum titulum) iussit uos ad se uenire. Mox conscensis equis, magna comitante caterua progressi, in tantas hominum turbas iuxta arcem incidimus, ut per eas uix magno satellitum labore ac opera penetrauerimus. Est enim ea apud illos consuetudo, ut quotiescunque insignes externorum principum ac regum Oratores in aulam deducendi sunt, tum uulgus nobilium stipendiarij ac milites ex circumiacentibus ac uicinis regionibus, iussu Principis conuocentur, urbis tabernæ omnes ac officinæ sub id tempus occludantur, uendentes ac ementes foro pellantur, ciues denique undiquaque conueniant. Hoc autem eò fit, ut ex tam immensa hominum multitudine, subditorumq; turba, Principis apud alenigenas potentia: ex tantis autem externorum principum legationibus, maiestas apud omnes appareat. Porrò arcem ingredientes, diuersis in locis ceu regionibus, diuersi ordinis homines collocatos uidimus. Iuxta portam stabant ciues: milites uerò & stipendiarij aream tenebant, qui pedes nos comitabantur, antecedebant, & stando impediebant, ne ad gradus usq; perueniremus, ibiq; ex equis descenderemus. Etenim prope gradus ex equo descendere, præter Principem, nemini licet. Quod ideo quoque fit, ut maior Principi honor exhibitus uideatur. Primùm autem, ut ad medios gradus uenimus, occurrunt nobis certi Principis consiliarij, porrigentes manum & osculum, nosq; ulterius deducunt. Mox superatis gradibus, occurrunt & alij, maioris authoritatis consiliarij: cedentibus'que prioribus (est enim mos, ut priores sequentibus, ac proximis quibusque ex ordine cedant, ac loco suo tanquam regione attributa subsistant) salutando dextras porrigunt. Dein ingredientibus palatium, in quo uulgus nobilium circumstabat, primarij similiter consiliarij occurrunt, nos'que ordine ac ratione prædicta consalutant. Tandem in aliud atrium, quòd Knesis, alijs'que generosioribus, ex quorum ordine ac numero consiliarij leguntur, septum erat: atque inde ad Principis usque conclaue (ante quod stabant ingenui, qui quotidiana officia Principi præstant) ita deducti sumus, ut interim nemo prorsus ex circumstãtibus, uel minimum honorem nobis exhibuisset. quin si aliquem nobis familiariter notum prætereuntes, fortè salutaremus, aut alloqueremur, adeò ille non respondebat quicquam, ut perinde se exhiberet, ac si nũquam quenq; nostrûm nouisset, aut salutatus à nobis non esset. Ad Principem tandem quum ingrederemur, assurgebant nobis (fratres Principis, si fortè adsunt, non assurgunt, aperto tamen capite sedent) Consiliarij. atq; unus ex primarijs ad Principem conuersus, ex more suo, non rogatus nostro nomine, in hæc uerba loquebatur: Magne Domine, Leonhardus Comes frõtem percutit: & rursus, Magne Domine, Leonhardus Comes frontem percutit: de tua magna gratia. itidem de Sigismundo. Primum significat, quasi, inclinat se, aut honorem exhibet: secundum, gratias agit, de gratia accepta. Nam frontẽ percutere accipiunt pro salutatione, gratiarũ actione, & alijs id genus rebus. Etenim quoties aliquis quicquã petit, uel gratias agit, tum caput inclinare solet: si enixius id facere studet, tũ ita se demittit,

A mittit, ut terram manu cõtingat. Si magno Duci pro re aliqua maxima gratias agere, aut petere ab eodem quicquam uolũt, tum usq; adeò se inclinant, demittuntq;, ut fronte terram contingant. Princeps in loco eminentiore ac illustri, pariete imagnine diui cuiusdam splendẽte, aperto capite sedebat, habebatq; à dextra in scamno pileum Kopack, sinistra uerò baculum cum cruce Posoch, atq; peluim cum duobus gutturnijs, adiuncto impositoq; mãtili. aiunt Principem, cum Oratori Romanæ fidei manum porrigat, credere homini se immundo & impuro porrigere: atq; ideo, eo dimisso, continuò manus lauare. Erat ibi quoq; ex aduerso Principis, loco inferiore, scamnum pro Oratoribus adornatum. Eò Princeps ipse, exhibito sibi prius (ut iam dictum est) honore, nos nutu & uerbo accersit, manu scamnum demonstrans. Quò loci cum ordine salutaremus Principem, aderat interpres, qui uerbum uerbo reddebat. Audito autem inter cætera Caroli & Ferdinandi nomine, surrexerat, deq; scabello descenderat. auditaq; ad finem usq; salutatione: Frater (inquit)
B noster Carolus electus Rom. Imp. & supremus Rex, sanus'ne est? Dum Comes respondit, Sanus est: interim scabellum ascendit, & sedit. Hęc eadem, finita mea salutatione, ex me de Ferdinãdo quærebat. Dein utrũq; nostrûm ordine ad se uocabat, dicebatq;: Porrige mihi manum. quà data, subiungit, Sanus'ne equitasti? ad quæ uterq; nostrûm, iuxta illorum morem respondit: Deus det, ut tu sanus sis ad multos annos. Equidem clementia Dei, & tua gratia, sanus. Sub hæc iusserat, ut sederemus: Nos uerò, priusquam id fecimus, iuxta illorum cõsuetudinem, Principi in primis, dein consiliarijs & Knesis, qui pro honore nostro stabant, gratias, caput ad utramque partem inclinantes, egimus. Solent alioqui aliorum Principum Oratores, pręsertim qui ex Lithvuania, Livuonia, Svuetia, &c. mittuntur, in conspectum Principis admissi, unà cum comitatu ac seruitoribus, singuli singula munera offerre.

Porrò consuetudo offerẽdi munera est eiusmodi. Audita & exposita legatione, mox consiliarius is qui Oratores ad Principẽ introduxit, sur-
C gẽs, clara & aperta uoce omnibus audientib. ita dicit: Magne Domine, N. Orator frontẽ percutit, N. tali munere: hoc idẽ de secũdo & tertio repetit. Dein singulorum nobilium ac seruitorũ, eodẽ modo & nomina & munera exprimit. Constituitẽ deniq; illi in latere Secretarius, qui pariter & Oratorum, & singulorum ex ordine offerentium nomina & munera nominatim signat. Eiusmodi autẽ munera ipsi Pominki, quasi Mnemosynon quoddã appellant. nostros uerò admonebant de muneribus: quibus respondimus, Non esse moris nostri. Sed redeo ad propositum.

Salutatione exposita cum paulisper sedissemus, inuitauerat ordine utrumq; nostrûm Princeps hisce uerbis: Prãdebis mecum. In priore mea legatione, ut hoc quoq; adijciam, iuxta illorum consuetudinem me hoc modo inuitauerat: Sigismunde, comedes sal & panem nostrum nobiscum. Mox dein uocatis ad se procuratoribus nostris, nescio quid illis demissa uoce dixerat. à quib. uicissim admoniti interpretes: Surgite, inquiũt, eamus in aliã habitationẽ, in qua dum reliquum legationis ac man

datorum quibusdam consiliarijs ac secretarijs à Principe constitutis ex- A
ponimus, adornabantur mensæ. Constituto porrò prandij apparatu, Principe fratribus ac consiliarijs iam discumbentibus, in cęnaculum ipsi cum essemus deducti, continuò consiliarij cæterique omnes ordine nobis assurrexerunt: quibus uicissim, morem eorum edocti, priusquam consederant, gratias, caput ad omnes partes inclinando, egimus: locum' que in accubitu, quem nobis ipse Princeps manu designabat, cæpimus. Cæterùm tabulæ in cœnaculo circumcirca adornatæ erant. In medio stabat abacus, grauis diuersis aureis & argenteis poculis. In tabula, ad quã Princeps sedebat, utrinque tantum interualli relictum erat, quantum ipse manibus expãsis spacij pertingere posset: infra quod fratres, si fortè adsunt, à dextris senior, iunior à sinistris, sedent. A' fratre rursus paulo ampliore spacio interiecto, seniores Knesi, consiliarij, ordine ac gratia quam quisque apud Principem obtinet obseruata, sedebant. Ex opposito Principis in alia tabula nos sedebamus: atque paruo interuallo interposito, familiares ac seruitores nostri. quibus ex aduerso, in altero latere, ordine sede- B
bãt hi, qui nos ex hospitio in aulam deducebãt. in posterioribus utrinque oppositis tabulis, sedebãt hi quos Princeps singulari gratia inuitauerat: quibus stipendiarij nonnunquam adhibentur. In tabulis posita erant uascula, quorum alia aceto, alia pipere, alia sale repleta erant: singula autem per longitudinem tabulæ ita collocata & distributa erãt, ut semper quatuor numero cõuiuæ, singula hæc tria haberent. Sub hæc dapiferi, splendidis uestibus ornati, ingressi, abacum circumeuntes, ex aduerso Principis, neglecto omni honore, subsistunt: dum omnes uocati conuiuæ accumberent, dumque cibum afferre iuberẽtur. Interim omnibus discũbentibus, Princeps quendam ex suis ministris uocarat, ac duo sibi oblõga panis frusta dederat, inquiẽs: Da Leonhardo Comiti, & Sigismũdo, hunc panem. Minister assumpto secum interprete, ordine utrique nostrûm ita obtulit: Leonharde Comes, Magnus Dominus Basilius, Dei gratia Rex & Dominus totius Russiæ, & Magnus Dux, facit tibi gratiam suam, & mittit tibi panẽ de sua tabula. Hæc uerba interpres clara uoce reddebat. C
Nos stantes, Principis gratiam audiebàmus. Assurrexerant & alij, extra Principis fratres, pro honore nostro. Pro eiusmodi autẽ gratia ac honore, alia respõsione opus non est, quàm ut panem oblatum accipias, super tabulã ponas, gratiasque ipsi Principi capitis inclinatione, dein cõsiliarijs item alijs, ad omnes partes caput circumferendo & inclinando agas. Porrò pane ipso Princeps suam erga aliquem gratiam, sale uerò amorem ostendit. Neque uerò maiorem honorem potest alicui exhibere in suo conuiuio, quàm si alicui sal de sua tabula mittit. Panes præterea formam helcij equini habentes, mea opinione, omnib. ijs uescẽtibus, durum iugum & perpetuam seruitutem designant. Tandem pro cibo dapiferi, nullo rursus honore Principi exhibito, egressi, aquam uitæ, quam ab initio prandij semper bibunt: dein cygnos assos, quos ferè pro primo ferculo, quoties carne uescuntur, hospitibus apponere solent, attulerant. Ex quibus tres sibi appositos Princeps cultello pungens, qui'nam melior,

A melior, aliisq́ esset præferẽdus, explorabat, eosq́ cõtinuò auferre iusserat. Egressi mox omnes, eo quo intrauerant ordine, cygnos discerptos, ac in partes diuisos, in minores patinas, easq́ singulas singula quatuor frusta posuerant. Ingressi, quinque patinas Principi apposuerant: reliquas fratribus, consiliariis, Oratoribus, aliis que ordine distribuerant. Astat quidam, qui Principi poculum porrigit: is scilicet, per quem panem & alia fercula singulis mittit. Solet autem Princeps portiunculam dapifero ad prægustandum dare, dein à diuersis partibus decerpere, gustareq́: post fratri, aut consiliario alicui, aut Oratoribus, unam patinam, ex qua ipse gustauit, mittere. Semper autem maiori solẽnitate Oratoribus huiusmodi obsonia, ut de pane dictum est, offeruntur: in quibus accipiendis, non solum ei cui mittuntur, sed aliis singulis assurgẽdum, adeò ut toties exhibita Principis gratia, assurgendo, stando, gratias agendo, caputq́ subinde in omnes partes inclinando, non mediocriter quispiam defatigetur. In priore legatione, cum Cæsaris Maximiliani Oratorem agerẽ, & conuiuio acceptus fuissem, aliquoties pro honore fratrum
B Principis surrexeram: sed illos cum mihi uicissim neq́ gratias agere, neque uices ullas reponere uiderem, deinceps quoties gratiam à Principe accepturos animaduertebam, cœpi tum continuò cum aliquo loqui, dissimulans omnia: & quamuis quidam ex opposito mihi innuebant, meq́ stantibus Principis fratribus appellabant, ego tamẽ usqueadeò dissimulabam omnia, ut uix post tertiam admonitionẽ ex eis, quid nam sibi uellent, quærerem. Cæterùm, cum fratres Principis stare respondissent: ego priusquam respicerem, assurgeremq́, cæremoniæ quodammodo finiebantur. Dein cum aliquoties tardius assurrexissem, iterumq́ statim sedissem, idq́ qui ex opposito sedebant, riderent: itidem quam ob rem risissent, tanquam aliud agens, interrogabam. Sed cum nemo causam aperire uellet, tandem quasi intellecta causa, uultu in grauitatem composito dicebam: Ego nunc non adsum, ut priuata persona. certè qui dominum meum negligit, hunc & ego negligam. Præterea cũ Princeps alicui ex iu
C nioribus obsonium mitteret, equidem etiam admonitus ut non assurgerem, respondi: Qui dominum meum honorat, hunc & ego honorabo. Porrò cum assos cygnos cœperamus edere, apponebant acetum, addito sale & pipere: iis enim loco embammatis, seu iusculi utuntur. Lac præterea acidum in eundem usum appositum, item cucumeres salsi, ad hęc pruna eadem ratione condita, prandii tempore è mensa non remouẽtur. Eadem ratio in aliis inferẽdis ferculis seruatur: nisi quòd rursus, ut assatura, non efferantur. Apponũtur uarii potus, maluaticũ, Græcũ uinum, uarii etiam medones. Princeps cõmuniter semel aut bis porrigi sibi poculum suũ iubet: ex quo cum bibit, Oratores ad se ordine uocat, Leonharde, Sigismũde (dicẽs) uenisti à magno domino, ad magnũ dominũ: fecisti magnũ iter, posteaq́ uidisti gratiã nostrã, & serenos oculos nostros, bene tibi erit. bibe & ebibe, & bene ede usq́ ad saturitatem: deinde quiesces, ut tãdẽ ad dominũ tuũ redire possis. Omnia & singula uasa, in quib. cibus, potus, acetum, piper, sal, & alia apposita uidimus, dicunt esse ex puro

auro:

auro: id quod ex pōdere uerum apparebat. Sunt quatuor personæ, quæ A
singulæ ex utraq; parte abaci stantes, singula pocula tenent: ex quibus Princeps plerunq; bibit, & sæpius Oratores alloquitur, monet'que eos ut edant. Aliquando etiam sciscitatur aliquid ab eis, seq; ualde urbanum & humanum exhibet. Interrogabat me inter alia, an rasissem barbam? quod unica dictione fit, scilicet Brill. cum faterer, dicit, Et hoc iuxta nostrum: quasi diceret, Et nos rasimus. Cum enim alteram uxorem duxisset, totam barbam abraserat: quod nunquam ab aliquo Principe factum perhibebant. Antea ministri tabulæ, instar Leuitarum sacris inseruientium, dalmaticis induti erant, cincti tamen: nunc uerò habent uestes diuersas, quas Terlick uocant, gemmis & unionibus graues. Prandet aliquando tres aut quatuor horas. In prima mea legatione, etiam ad unam usq; noctis horam prandebamus. Quemadmodum enim de rebus dubijs consultantes, sæpe totum diem consumunt, neque digrediuntur, nisi re prius maturè deliberata, constitutaq;: ita conuiuijs pariter seu comessationibus integrum absumunt nonnunquam diem, intendētibusq; B
tandem tenebris secedunt. Conuiuas sæpe & ferculis & potu honorat. A prandio in negotijs grauioribus nihil agit: quin finito prandio dicere solet Oratoribus, Ite nūc. dimissos, illi ipsi qui eos in aulam deduxerant, rursus in diuersoria reducunt: se'que mandatum habere dicunt, ibi ut maneant, illos'que exhilarent. Afferuntur argentea pocula, & certa uascula multa, cum certo potu: omnesq; in hoc student, quo temulentos eos faciant. Sciunt autem pulchrè homines inuitare ad bibendum. & quū nullam aliam habent occasionem propinandi, incipiunt tandem bibere pro sanitate Cæsaris, fratris eius, Principis, aliorum denique incolumitate, quos uidelicet in aliqua dignitate & honore constitutos credunt. Illorum nomine quēquam recusare poculum, non debere, nec etiam posse, existimant. Ita autem bibitur. Qui incipit, sumit poculum, ac in medium habitationis procedit: stansq; aperto capite, festiuo sermone exponit, pro cuius salute bibat, quidq; illi precetur: mox euacuato ac obuerso poculo, uerticem tangit, quo omnes uideant se ebibisse, & sanitatem illius C
domini, cuius nomine bibitur, exoptare. Postea ad locum supremum se confert, plura pocula implere iubet, mox suum cuiq; porrigit, nomenq; pro cuius salute bibendum sit, addit. singuli itaq; ad mediū habitationis ire, ac euacuatis poculis in suum redire locum coguntur. Qui uerò longiorem compotationem effugere uelit, fingat se necesse est temulentum, aut somno oppressum esse: aut, ut illos inebriet, aut saltē post multa exiccata pocula se amplius nequaquam bibere posse, affirmet. Etenim non credunt conuiuas bene acceptos, ac lautè tractatos, nisi temulēti reddantur. Hunc morem communiter nobiles, & quibus permissum est medonem ac ceruisiam bibere, obseruant. In priore legatione negotijs confectis, cum me dimitteret, finito prandio ad quod eram uocatus (solent enim legatos tam discedentes, quàm aduenientes, conuiuio accipere) surrexerat Princeps, subsistensq; ad tabulā, poculū sibi dari iusserat, dicens: Sigismūde, ego uolo pro amore, quē habeo erga fratrē nostrū Maximilianum,

A lianum, Romanorum electum Imperatorem, & supremũ Regem, proq; sanitate sua, poculum hoc ebibere: quod & tu ebibes, & alij omnes ordine, ut uideas amorem nostrum erga fratrem nostrum Maximilianum, &c. eiq; referas, quæ uideris. Dein porrigit mihi poculum, & dicit: Ebibe pro sanitate fratris nostri Maximiliani Elect. Rom. Imperatoris, & supremi Regis. Porrigebat & alijs omnibus qui prandio intererant, aut alioqui astabant, & ad singulos ijsdem uerbis utebatur. Acceptis igitur poculis, parum retrocessimus, caputq; erga Principem inclinãtes, bibimus. Quibus finitis, me ad se uocat, manum porrigit, ac inquit: I nunc. Solet præterea communiter Princeps, negotijs Oratorũ ex aliqua parte pertractatis atq; cõstitutis, eos ad uenationem & solatium inuitare. Est iuxta Moscovuiam locus arbustis cõsitus, leporibus percommodus, in quo quasi quodam leporario fouetur maximus numerus leporũ: quos proposita maxima pœna capere, præterea arbusta ibi secare, nemo audet. Nutrit etiã quãplurimos in uiuarijs ferarũ, atq; alijs locis. Et quoti-
B escunq; uult eiusmodi uti solatio, tum ex diuersis locis lepores comportare iubet. nam quo plures lepores cæperit, hoc maiore solatio & honore negotium se confecisse putat. Item cum in campum uenerit, tum certos suos consiliarios, adiunctis certis etiam aulicis, seu equitibus, pro Oratoribus mittit, eosq; ad se deduci iubet. Deducti itaq;, Principiq; appropinquantes, de equis, consiliariorum admonitione, descendere, & ad Principem ire aliquot passibus coguntur. Nos eadem ratione in uenatione ad se deductos, in equo exornato sedens, ueste splendida indutus, chirothecis depositis, tecto tamẽ capite, humaniter exceperat, nudamq; porrexerat manum, perq; interpretem dicebat: Exiuimus ad solatium nostrum, uocauimus uos ut interessetis solatio nostro, atque inde aliquam uoluptatem caperetis: proin equos conscendite, nosq; sequimini. Habuit tegmen quod Kolpakh appellant, quodq; utrinque à tergo & à fronte monilia habebat, ex quibus laminæ aureæ in modum pennarum in altum tendebant, incuruantesq; sursum deorsumque ferebantur. Ve
C stis erat instar Terlick, aureis filis contexta. ex cingulo pendebant duo oblongi patrio more cultelli, & pugio pariter oblongus. à tergo habebat sub cingulo genus quoddam armorum ueluti cæstum, quo communiter in bello utuntur. Est etenim baculus cubito aliquantulum lõgior, cui corium duarum palmarum lõgitudine est affixum: in cuius extremitate claua aut ænea, aut ferrea, ceu frustũ quoddam existit. hoc tamen auro undiq; exornatum erat. Claudebat eius dextrum latus, expulsus Casani rex, nomine Scheale, Tartarus: sinistrum uerò, duo iuuenes Knesi: quorum alter securim ex ebore, quam ipsi Topor uocant, ea ferè forma qualis in Hũgaricalibus aureis expressa cernitur, dextra ferebat: alter uerò clauam pariter Hungaricæ similem, quam ipsi Schestopero, id est sexpẽnatã appellãt. Rex Scheale accinctus erat duplici pharetra: in una sagittas recõditas, altera uerò arcũ inclusum quodãmodo habebat. Aderãt in cãpo plusquàm trecẽti equites. Porrò dũ ita per cãpum incẽdimus, Princeps nos aliquoties, nũc hoc, iam alio loco subsistere, aliquãdo ad se propius ue-

pius uenire iusserat. Dein ad locũ uenationis perductos, alloquebatur, A
consuetudinem esse dicens, ut quoties in uenatione ac suo solatio esset, tũ ipse & alij boni uiri suis manibus canes uenaticos ducerent: itidemq; nos ut faceremus, hortabatur. Constituerat deniq; unicuiq; nostrûm duos homines, quorum uterq; canẽ ducebat, quibus ipsi pro solatio nostro uteremur. Ad ea respõdebamus: Nos hanc suam gratiam grato accipere animo, eundemq; morem apud nostrates esse. illa autem excusatione ideo utebatur, quòd apud eos canis immundum animal habetur: & turpe est, canem nuda manu attingere. Ceterùm stabant longo ordine centum ferè homines, quorum dimidia pars nigro, altera flauo colore erat uestita. Non longè ab ijs substiterãt omnes alij equites, prohibentes ne illac transcurrerent ac elaberẽtur lepores. Porrò nemini ab initio dimittere canem uenaticũ permissum erat, quàm regi Scheale, & nobis. Princeps primus inclamabat uenatorem, ordiri iubens: qui cõtinuò con citatissimo equi cursu ad cæteros uenatores, quorum magnus erat numerus, aduolat: mox uno ore omnes exclamant, canes molossos & odo- B
riferos immittunt. ubi sanè periucũdum erat audire tot, tamq; uarios canum latratus. habet autem quàm plurimos, & eos quidem optimos, canes. Quosdam autem ad insequendum lepores tantum, Kurtzos dictos, perpulchros pilosis caudis & auribus, cõmuniter audaces, tamen ad longius currendi ac persequendi spacium haud commodos. Cum lepus sese offert, dimittunt tres, quatuor, quinq; aut plures canes, eum undiq; adorientes: quo apprehenso, magno plausu acclamant, ac si magnam feram cæpissent. Porrò lepores si tardius aliquando excurrunt, solet tum Princeps continuò aliquem, quemcunq; inter arbusta leporem in sacco habentẽ conspexerit, nominare, ac Hui hui inclamare: qua uoce leporem emittendum significat. Egrediuntur itaq; lepores nonnunquam quasi somnolenti, saltantes inter canes, ueluti capreoli aut agnelli inter greges. Cuiuscunq; canis plures capit, is eo die optimum stratagema præstitisse putatur. Princeps ipse pariter Oratori, cuius canis plures cæperit, applaudere uidetur. Porrò uenatione tandem finita, omnes conuenerant, C
leporesq; comportauerant: quos tum numerabant. numerati uerò sunt circiter CCC. Aderãt ibi tum Principis equi, non ita multi, nec satis pulchri. etenim in priore legatione simili solatio cum interfuissem, uidi longè plures ac pulchriores, præsertim eius generis quos nos Turcicos, illi uerò Argamak uocant. Aderant quoq; complures falcones, alij albi, alij phœnicei coloris, magnitudine excellentes: quos nos Girofalcones, hos illi Kretzet appellant: quibus uenari cygnos, grues, & alias id genus aues capere solẽt. Sunt autem Kretzet, aues audacissimæ quidem: at non tam atroces, impetuq; horrendo, ut aliæ aues quãtumuis rapaces, illarum uolatu, seu conspectu (quemadmodum quidam de duabus Sarmatijs fabulatus est) decidant, extinguanturq;. Illud quidem experiẽtia ipsa constat, si quis uenatur accipitre, aut niso, aut alijs falconibus, & interim Kretzet (quam à longè uolantem cõtinuò sentiunt) aduolauerit, quòd prædam ulterius nequaquã insequuntur, sed pauidæ subsistunt. Retulerunt

nobis fi-

A nobis fide digni ac insignes uiri, Kretzet, quãdo ex illis partibus ubi nidificant, afferuntur, tum aliquando IIII, V, aut VI, in quodam uehiculo ad hoc præparato, simul includũtur: atq; escam quæ illis porrigitur, obseruato certo quodam senij ordine, capere solẽt. Id autem ratione, an natura illis indita, an quo alio modo fiat, incertum est. Præterea quemadmodum in alias aues aduerso impetu feruntur, rapacesq; existunt: ita inter se ipsas sunt mansuetiores, mutuis sese morsibus minimè dilaniantes. Nunquam aqua se, ut cæteræ aues, lauant: sed sola arena, qua pediculos excutiunt, utuntur. Frigiditate adeò gaudent, ut perpetuò aut super glacie, aut lapide stare soleant. Sed redeo ad institutum. Princeps ex uenatione ligneam quandam turrim uersus, quæ abest à Moscovuia quinq; millibus passuum, progressus est, ubi aliquot tẽtoria erant collocata. primum, magnum & amplum, instar domus, pro se: aliud pro rege Scheale: tertium pro nobis: dein alia pro alijs personis, & rebus. in quæ cum ordine deducti essemus, Princeps in suum pariter ingressus, uesteq; com-
B mutata, nos continuò ad se accerserat, nobisq; ingredientibus, sedebat in sede eburnea: latus eius dextrũ claudebat rex Scheale, nos ex aduerso loco, aliàs Oratoribus, dum uel audiuntur, uel de negotijs tractant, destinato. Infra regem sedebant certi Knesi & cõsiliarij. in sinistro latere, Knesi iuniores, quos fauore singulari ac gratia sua prosequitur Princeps. Discumbentibus itaq; omnibus, apponebantur primùm confectiones (ut uocant) coriandri, anisi, & amygdalorum: dein nuces, amygdala, atque saccari integra pyramis: quæ ministri genibus flexis Principi, regi, & nobis, tenentes porrigebant. Potus similiter de more dabatur: Princepsq; gratiam suam (ut in prandijs assolet) exhibebat. In priore mea legatione eò loci etiam prandium sumpsimus. Et cum inter prandendum, panis, quem ipsi Beatæ Virginis uocant, quemque quodammodo consecratum uenerari, atq; etiam edere, quem denique communiter in habitationibus loco eminentiore honorificè seruare solent, cum fortè tentorio commoto in terram decidisset: tum Princeps, atque omnes alij eo ca-
C su grauissimè obstupefacti, trepidantes stabant. Tum mox accersitus sacerdos, hunc ex gramine, summo studio ac ueneratione colligebat. Pòst finita collatiuncula, potuq; quem nobis porrexerat Princeps, sumpto, nos dimiserat, dicens: Ite nũc. Dimissi, honorificè usq; in hospitia nostra deducti fuimus. Habet & aliud genus solatij, pro quo alijs Oratoribus (ut accepi) solet uti. Aluntur ursi, capti in quadam amplissima & ad hoc constituta domo: in qua Princeps, assumptis Oratoribus, ludos exhibere solet. Habet quosdam infimæ conditionis homines, qui iubente spectanteque Principe, ligneis furcis occursant ursis, eosque ad pugnam lacessunt. Congressi tandem, si fortè à prouocatis ac in rabiem conuersis ursis laniati fuerint, ad Principem currunt clamantes: Domine, ecce uulnerati sumus. quibus Princeps: Abite, inquit, faciam uobis gratiam. Dein illos curare, uestes præterea & certos modios frumenti illis largiri iubet.

Cæterùm cum iam absoluendi dimittendiq; eramus, honorificè, ut an-

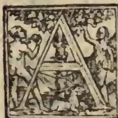
tea, ad prandium inuitati, ac in aulam deducti fuimus. Vtrique praeterea A
honoraria uestis, zebellinis pellibus subducta, oblata fuit. qua indutis,
inque Principis cōclaue ingressis, Marschalcus cōtinuò utriusque nostrûm
nomine, ordine dicebat: Magne Domine, Leonhardus & Sigismundus,
de mágna tua gratia, frontem percutit: hoc est, ob acceptum munus gratias agit. Vesti honorariae adiunxerat zebellinorum quadragenas duas,
hermelinorum uerò 300. atque aspreolorum pelles 1500. In priore legatione addiderat mihi uehiculum, seu traham, cum praestāti equo, & alba ursina pelle, alioque tegumento commodo. Dederat denique multa piscium,
Belugae, Osetri, & Sterled, in aere durata, sed insalsa frusta: meque perhumaniter dimiserat. Porrò reliquas ceremonias, quib. in dimittendis Oratoribus utitur Princeps, item quādo limites suae ditionis ingressi Oratores excipiūtur, rursusque dimissi, ad eosdē usque reducti tractātur, sustentāturque, suprà in Lithvuanorum Oratorū dimissione copiose explicaui.

Caeterùm, quia de pace perpetua tractanda, aut saltem inducijs inter Moscovuiae principem ac Poloniae regē ineundis, à Caesare CAROLO & B
fratre eius FERDINANDO Austriae archiduce, missi fuimus, caeremonias, quibus Moscovuiae princeps tum in firmādis inducijs utebatur, subiungere uisum est. Conclusis itaque, ac in certam formam redactis cum Sigismundo rege Poloniae inducijs, in aulam Principis uocati, cum in habitationem quādam deducti essemus, aderant Lithvuani Oratores: ueniunt etiam eò Principis consiliarij, qui easdē nobiscum concluserant. atque in hanc sententiam sermone ad Lithvuanos cōuerso uerba faciunt: Voluit quidem Princeps noster, in singularem gratiam ac petitionem magnorum principum, pacem perpetuam cum Sigismundo rege uestro inire, Ea autem cum nullis conditionibus fieri nunc possit, se inducias ad eorundem principum adhortationem inire uoluisse. Quibus constituendis, ac legitimè firmandis, uos Princeps accersiri iussit, ac praesentes esse uoluit. Tenebant porrò literas, quas Princeps regi Poloniae daturus erat, confectas, sigillo appenso, & eo quidem paruo ac rubro communitas: in cuius sigilli parte priore imago erat, homo nudus equo sine C
sella insidens, hastaque draconē transuerberās: à tergo uerò aquila biceps, utroque capite coronato, cernebatur. Habebant praeterea induciales literas, certa formula compositas: quarum similes, ac eodem exemplo, nominibus ac titulis duntaxat mutandis, rex ipse uicissim Principi erat missurus: in quibus nihil prorsus immutatum erat, excepta hac clausula, quae ad finem literarum addita erat: Nos Petrus Giska palatinus Polocensis & capitaneus Drohitzineñ. & Michael Bohusch Bohutinovuitz thesaurarius magni ducatus Lithvuaniae, & Stouineñ. ac Kamenaceñ. Capitaneus, Oratores regis Poloniae & Magni Ducis Lithvuaniae, fatemur, eoque etiam nomine crucis signum deosculati sumus, nos'que obstrinximus, Regem uidelicet nostrum easdem pariter osculo crucis confirmaturum: in cuius rei meliorē fidem hasce literas nostris signetis communiuimus. His itaque auditis ac uisis, omnes unà ad Principē uocamur. Ad quem cum ingressi essemus, mox certo loco nos sedere iusserat, ac in

A hæc uerba loquebatur: Ioannes Francisce, Comes Leonharde, Sigismunde, efflagitastis à nobis Clementis Papæ septimi, ac fratris nostri Caroli, eiusq; fratris Ferdinandi nomine, ut pacem cum Sigismundo Poloniæ rege perpetuam iniremus. Eam commodis utrinq; conditionibus facere cum haudquaquam potuimus, rogastis, ut saltem inducias imponeremus, quas quidem amore nostro in principes uestros, nunc facimus, acceptamusq;: super quibus dum Regi iustitiam nostram facimus, eas'que confirmamus, uos præsentes esse uolumus, quo dominis uestris referatis, uos factis, ac iam legitime firmatis inducijs interfuisse, uidisse, nosq; illorum amore hæc omnia fecisse. Qua oratione finita, Michaelem Georgij consiliarium uocat, ac crucem deauratam ex opposito de pariete funi e serico pendentem, sumere iubet. Mox consiliarius, sumpto mundo lintheolo, quod super fusorio cantaro, in pelui collocato, iacebat, crucem magna cum ueneratione apprehendit, dextraq; tenet. Secretarius pariter literas induciales iunctas utraq; manu tenebat, ita tamen, ut Lithvua
B norum literæ alteris subiectæ, eatenus prominerent, quatenus clausula, qua se Lithvuani obstrinxerãt, appareret: super quas simul, ubi Michael dextram, qua crucem tenebat, posuisset, Princeps surgẽs, sermone ad Lithvuanorum Oratores conuerso, lõga oratione narrabat, se quidem pacem ad singularem petitionẽ ac cohortationẽ tantorũ Principum, quorum legatos eo nomine ad se missos uiderent, non refugisse, si ea ullis sibi commodis conditionibus fieri potuisset: & cum pacem perpetuam inire cum rege illorum non posset, in horum gratiam quinquennales se inducias, uigore literarum (literas digito demõstrans) inisse: quas quidem, quoad Deus uolet, seruabimus, inquit, nostramq; iusticiã fratri nostro Sigismundo regi faciemus: ea tamen conditione, ut similes per omnia literas, eodemq; exemplo scriptas, rex nobis det, easq; præsentibus Oratoribus nostris confirmet, iusticiam suam nobis faciat, ac illas ad nos tandem per Oratores nostros transferendas curet. Interim etiam iuramento uos obstringetis, ea omnia & singula regem uestrum facturum, ob-
C seruaturumq;. Dein crucem respicit, seq; ter signo crucis, capite toties inclinato, ac manu ad terram ferè dimissa munit: propiusq; accedens, labia, ac si oraret, mouens, os lintheolo tergens, inq; terram expuens, crucem tandem deosculatus, frõte eam primùm, dein utroq; oculo attingit. retrocedens, rursus cruce, capite inclinato, se munit. Postea Lithvuanos, ut accederent, idemq; ipsi facerent, monet. Oratores anteq; id facerent, inscriptionem, qua se obstrinxerant, pluribus quidem uerbis cõgestam ac compositam, nihil tamen aut parum admodum ultra supradictam sententiam continentem, Bogusius nomine, Ruthenus, recitabat: cuius uerba singula Petrus, fide Romanus, collega repetebat. eadẽ nobis pariter interpres Principis ad uerbum reddebat. Post recitata ac interpretatã inscriptione, Petrus ac Bogusius ordine ipsam crucem, astante Principe, deosculãtur. Quibus finitis, Princeps sedens, in hæc uerba loquebatur: Vidistis nos fratri nostro Sigismundo Poloniæ regi, iusticiam nostram ob singularem petitionẽ Clementis, Caroli & Ferdinandi fecisse. Dicite

ergo dominis ueſtris, tu Ioannes Franciſce Papæ, tu Comes Leonharde Carolo, & tu Sigiſmunde Ferdinando, nos ea illorum amore, & ne Chriſtianus mutuis bellis fundatur ſanguis, feciſſe. Hæc cum longa oratione, additis conſuetis titulis, peroraſſet: nos illi uiciſsim ob ſingularem eius erga principes noſtros obſeruantiam, gratias egimus, noſq; mandata illius diligenter executuros promiſimus. Dein duos ex ſuis præcipuis conſiliarijs & ſecretarijs, ad ſe uocat, eoſq; legatos iam ad Poloniæ regem inſtitutos, Lithvuanis innuit. Poſtremò multa pocula ſuo iuſſu allata, nobis, Lithvuanis, atq; adeò omnibus & ſingulis, tam noſtris quàm Lithvuanorũ nobilibus, manu ſua porrigebat. Lithvuaniæ deniq; Oratores nominatim appellans, dicebat: Quæ nunc egimus, & quæ alioqui ex conſiliarijs noſtris intellexiſtis, ea fratri noſtro Sigiſmundo regi exponetis. Hæc cum dixiſſet, ſurgit, & rurſus inquit: Petre, & tu Boguſi, fratri noſtro Sigiſmundo Poloniæ regi, & magno Duci Lithvuaniæ, uos noſtro nomine (caput interim parum mouens) inclinabitis. moxq; ſedẽs, utrũq; accerſit: dextram illis, atq; etiam ipſorum nobilibus ordine porrigit, dicitq;, Ite nunc. atq; ſic illos dimiſerat.

ITINERA IN MOſcouiam.

Nno M. D. XV. uenerant Viennam ad Cæſarem Maximilianum, Vuladislaus, & eius filius Ludouicus, Hungariæ & Bohemiæ, ac Sigiſmundus Poloniæ, reges: ubi contractis ac concluſis matrimonijs filiorũ & nepotum, confirmataq; mutua amicitia, inter cætera Cæſar pollicitus erat, ſe Oratores ſuos ad Baſilium Moſcorum ducem miſſurum, qui inter hunc & Poloniæ regem pacem facerent. Ad hanc legationem Cæſar deſtinauerat Chriſtophorum epiſcopum Labacenſem, & Petrum Mraxi. Sed dum Epiſcopus protraheret negotium, & interim regis Sigiſmundi ſecretarius Ioannes Dantiſcus, poſtea epiſcopus Vuarmienſis, moræ impatiens, profectionem ſedulò urgeret, hoc legationis munus mihi non ita pridem ex Dania reuerſo, fuit impoſitũ. Mandatis itaq; cõtinuò à Cæſare Haganoæ Alſatiæ oppido acceptis diſcedẽs,

Traiecto primùm Rheno, per Marchionum Badenſium ditionem & oppida, Raſtat, Etlingen, Pfortzach, in ducatum Vuirtenbergenſem, Conſtat: oppidum denique imperij Eslingen ad Necarum, quem & Nicrum appellant, ſitum, indeq; Gopingen & Geislingen ueni.

Vlmæ mox Danubio ſuperato, per Gunſpurg, ac oppidum Purgavu, à quo Marchionatus Burgouiæ nomẽ habet, Auguſtam Vindelicorum ad Lycum fluuium perrexi: ubi me præſtolabãtur Gregorius Sagrevuſki Moſcus nuncius, & Chryſoſtomus Columnus ſecretarius Elizabethæ uiduæ Ioannis Sfortiæ Mediolani & Bharij, qui itineris erant comites.

Relicta Auguſta ſub initium anni M. D. XVI. ultra Lycum, per Bauariæ ciuitates et oppida, Fridberg, Inderſtorff, Freyſingen, id eſt Friſingen ſem epiſcopatum ad fluuiũ Ambor, Landshuet ad Iſerã flu. Gengkhofn,

Pfarkhirchen,

A Pfarkhirchen, Scharding ad Oenum transiuimus. Oenoq́ superato, ripasq́ Danubij legentes, Austriam supra Onasum attigimus. Linciũ oppidum in ripa Danubij situm, caput eius prouinciæ ingressi, pontemq́ illic Danubio impositum transeuntes, per oppida Galneukirchen, Pregartn, Pierpach, Kunigsvuisn, Arbaspach, Rapolstain, in archiducatum Austriæ, atq; adeò oppida Clarã uallem, uulgò Tzvuelt dictam, Rastnfeld, Horn, & Retz peruenimus.

Morauię rectà dein, ultra fluuium Teya, qui pro maiori parte Austriam à Morauia dirimit, oppidum Snoimam appulimus: ubi Petrũ Mraxi collegam meum uita defunctum esse intellexi. & ita solus hoc munus, quod Cæsari gratum erat, obiui.

Ex Snoima, Vuolfernitz, Brunam, dein Olmutium sedem Episcopalem ad fluuium Moravua sitam: tres illæ ciuitates Snoima, Bruna & Olmutium sunt primæ in Marchionatu. indeq́ Lipnik,

Hranitza, Ger. Vueissenkirchn.

B Jtzin, Ger. Tischein.

Ostraua, Ger. Ostra oppidum: ubi Ostravuitza fluuiũ, qui oppidum alluit, & Silesiam ab ipsa Morauia dirimit, transiuimus.

Silesiæ pòst ducum Theschinensiũ oppidũ Freistat, ad Elsa flu. situm.

Strumen, Ger. Schvuartzvuasser.

Ptzin, Ger. Ples principatũ: à quo progrediendo duorum miliarium, spacio, est pons trans Istulam, limes Bohemicæ ditionis.

A' ponte Istulę Polonica est ditio, & usq; Oschvuetzin principatum, Germanicè Auschvuitz, quo loco fluuius Sola Istulam ingreditur, est iter unius miliaris.

Extra Oschvuentzin, per pontem superamus Istulã: & cõfectis 8. mil. Poloniæ regni caput Cracouiam peruenimus, currusq́ nostros trahis imposuimus. A' Cracouia progressi,

Prostovuitza, 4. miliar.

Vuislitza, 6. miliar.

C Schidlovu, 5. mil.

Oppatovu, 6. mil.

Savuichost, quatuor mil. ubi rursus traiecto, & ad sinistram relicto Istula fluuio,

Vrsendovu, quinq; miliar.

Lublin, septem miliar. Palatinatũ, quo loci certo ac stato anni tẽpore insignes habentur nundinæ, ad quas ex uarijs orbis partibus homines, Moscovuitæ, Lithvuani, Tartari, Liuonienses, Pruteni, Rutheni, Germani, Hungari, Armeni, Vualachi atq; Ebræi confluunt.

Cotzko, octo miliar. Antequam huc peruentum est, labitur fluuius Vuieprs, septentrionem uersus.

Meseriz octo mil. paulo longius progrediendo, est limes Poloniæ.

Lithvuaniæ oppidum Melnik, sex mil. ad Buh fluuium.

Bielsco, octo mil.

Narevu, quatuor mil. ubi eiusdẽ nominis fluuius ex quodam lacu &

paludibus, quemadmodum Buh, effusus, & in Septentrionem decurrit. A

Ex Narevu, transeundo syluam octo miliaribus: extra quam est oppidum Grinki, in quo regij homines, qui & commeatum suppeditabant (Pristavuos appellant) & Vuilnam usque deducebant, me præstolabantur. tum in

Grodno, sex miliar. Est ibi satis commodus pro eius regionis natura principatus. Castrum cum ciuitate ad fluuium Nemen, qui Ger. Mumel appellatur, quique ipsam Prusiam alluit, quæ olim à supremo Theutonici ordinis magistro gubernabatur. Sed eam nunc Albertus Marchio Brandenburgensis hæreditarij ducatus nomine tenet. Crononem hunc fluuium puto, alludens nomini oppidi. ibi Ioannes Savuorsinski, à Michaele Linski in ea domo, aut (ut aiunt) curia, in qua hospitatus eram, oppressus est. Porrò hic reliqui Moscorum nũcium, quẽ rex Vuilnam ingredi prohibuit. Inde progressus,

Prelai, duo miliaria.

Vuolconik, quinque miliaria. B

Rudniki, quatuor miliaria.

Vuilnam, quatuor miliaria quoque.

Ante Vuilnam autem uiri insignes præstolabantur, qui me regis nomine cum honorificè excepissent, atque in traham, seu amplum uehiculum puluinaribus stratum, & stragulis auro & serico contextis collocatum, regijs ministris latus utrumque claudentibus, officiumque perinde ac si ipse rex ueheretur præstantibus, in hospitium usque deduxissent: mox aderat Petrus Tomitzki, tunc episcopus Premisliensis, regni Poloniæ uicecancelarius, uir omniũ testimonio uirtute singulari ac uitæ integritate præditus, meque regis pariter nomine humanissimè consalutauit, excepitque. Ad ipsum denique regem, magna aulicorum caterua sequẽte, paulo pòst deduxit: à quo multis primarijs uiris, proceribusque magni ducatus Lithvuaniæ præsentibus, honestissimè exceptus fueram.

Vuilnæ porrò eo tempore inter cętera, matrimonium inter ipsum regem, & Bonam Ioannis Galeacij Sfortiæ ducis Mediolani filiam, Cæsare C promouente, me nuncio, contractum atque conclusum fuit.

Erant ibi in arctis custodijs tres Moscovuitici duces, quibus summa rerum, atque adeò Moscovuiticus exercitus, anno M.D.XIIII. ad Orssam commissus fuerat: inter quos erat Ioãnes Czeladin primus. Quos equidem regis permissu salutatus, eo quo potui studio consolabar.

Vuilna caput magni ducatus Lithvuaniæ, eo loci sita est, quo confluunt Vuelia & Vuilna fluuij: inque Nemen, seu Crononen illlabuntur. In ea relicto Chrysostomo Columno, non diu detinebar.

Vuilnam die XIIII. Martij egressus, non publica atque usitata uia, quarum una per Smolẽtzko, altera uerò per Livuoniã itur in Moscovuiam: sed media inter has usus, rectà Nementschin quatuor miliaribus, indeque Svuintravua octo miliaribus, superato Schamena fluuio, perueni.

Sequẽti die Disla, sex mil. ubi eiusdẽ nominis lacus est: atque Drisvuet, quatuor mil. ubi nuncius Mosci, quẽ Grodno reliqueram, ad me redijt.

Braslavu,

A Braslavu, quatuor miliaribus ad lacum Navuer, qui in longitudinem uno miliari patet.

Dedina, quinq; miliar. atq; Dvuina fluuiũ, quem Livuonienſes (quorum ditionem percurrit) Duna appellant (ſunt qui Turantum eſſe uolunt) attigimus.

Driſſam dein ſeptem mil. properantes, rurſus ſub Betha oppido ad Dvuina fluuium peruenimus: per quem glacie cõcretum, uehiculis, eius gentis more, 16. miliaribus ſurſumuerſus dum ueheremur, duę nobis tritæ uiæ occurrerunt. Cum itaq; utram ingrederemur, dubitaremus: mox ſeruitorem in domum ruſtici in ripa ſitam ſciſcitatum miſi. quia uerò ſub meridiem glacies magnopere liqueſcebat, nuncius iuxta ripam liquefacta ac fracta glacie demerſus, uix tandem extractus fuit. accidit etiam, ut quodam loco fluuius utrinq; liquefacta prorſus & abſumpta glacie, ea duntaxat glaciei parte, quam continua uectio indurauerat, imò non niſi quatenus uehiculorum orbitæ complectebantur, nobis tanquam pons
B quidam, non ſine graui horrore ac periculo tranſitum daret. Augebat metum fama communis: quia non diu antè, aliquot centum Moſcouiticos prædones, per eundem fluuium glacie concretum tranſeuntes, ad unum omnes fuiſſe ſubmerſos, ferebatur.

A' Driſſa Doporoski ſex miliaribus, indéq;

Polotzco principatum, quem Vuaivuodatum appellant, ad Dvuinam fluuium, quem alij Rubonem appellant, uenimus: ubi honorificè, in maxima hominum occurrentium frequentia excepti, magnificè ac lautè tractati, ad proximam deniq; manſionem uſq; deducti fuimus.

Inter Vuilnã & Polotzco plurimi lacus, crebrę paludes, atq; immẽſæ lõgitudinis ſyluæ ſunt, ut quæ ad quinquaginta mil. Ger. protẽduntur.

Vlterius progreſsi iter, in limitibus regni minimè tutum, ob crebras utriuſq; partis excurſiones, hoſpitia deſerta, aut nulla habuimus: perq; magnas paludes ac ſyluas, tandem Harbsle & Milenki, paſtorũ caſas, uenimus: in quo itinere Lithvuanus deductor me deſeruerat. Accedebat
C ad hoſpitiorum incommoditatem, itineris ſumma difficultas. ſiquidem inter lacus & paludes niue & glacie labeſcente nobis eundum erat, dum Niſcham oppidum, ad quẽdam eiuſdẽ nominis lacum ſitũ, indéq; Quadaſſen quatuor miliaribus, quò loci cum magno pauore & periculo lacum quendam, aqua ſupra glaciem extante tranſiuimus, atq; ad tuguriolum ruſtici cuiuſdam perueneramus, quò ex ditione Moſci, Georgij comitis mei cura commeatus allatus erat. Eò loci equidem limites utriuſq; Principis obſeruare ac diſcernere non potui.

Moſcovuię ſine cõtradictione ditio Corſula: ubi, duob. fluuijs Vuelicarecka & Dſternicza traiectis, indéq; duobus mil. cõfectis, uenimus ad

Opotzka ciuitatem cum caſtro, ad Vuelicarecka ſitã. quò loci natans pons eſt, quem equi plerunq; genutenus in aqua tranſeunt. Hanc arcem rex Polonię, dũ ego Moſcovuiæ de pace tractarẽ, obſederat. In illis porrò locis, quanq; propter crebras paludes, ſyluas, & innumeros fluuios, exercitus aliquò cõmodè duci nõ poſſe uideaẽ: nihilominus tamen quó-

A alicuius ſemitæ apparebat, audebamus. Confecto itaq; tam difficili atq; periculoſo itinere, uenimus

Choitilovua ſeptem miliar. infra quam duobus Schlingvua & Snai fluuijs, eo loco quo confluunt, inq; Mſta fluuium illabuntur, ſuperatis, Vuoloſchak attigimus: ibiq; in die Paſchatis quieuimus. Pòſt ſeptem miliaribus confectis, traiectoq; Tvuerza fluuio,

Vuedrapuſta oppidum in ripa ſitum: indeq; 7. miliar. deſcendentes,

Dvuerſchak ciuitatem, infra quam 2. miliaribus Schegima fluuio nauicula piſcatoria tranſmiſſo, in

Oſſoga oppido, uno die quieuimus. ſequēti die per Tvuerza fluuium ſeptem miliaribus nauigantes,

Medina appulimus. ſumptoq; prandio, rurſus nauiculam ingreſsi, 7. miliarib. Vuolgam, celeberrimum fluuium, atq; adeò

Tvuer principatū attigimus. ubi ſumpta maiore naui, per Vuolgam nauigantes, non ita longè pòſt ad congelatum, ac glacierum fruſtis re-
B fertū ipſum fluuiū uenimus: inq; quodam loco, maximo labore ac ſudore appulimus. altumq; congeſta in aceruum glacie, ripam uix tandem ſuperauimus: indeq; pedeſtri itinere in coloni cuiuſdam domum uenientes, paruosq; ibi repertos equos conſcendentes, ad monaſteriū diui Heliæ uenimus. ubi commutatis equis,

Gerodin oppidū ad Vuolgam ſitā, tribus inde miliarib. rectaq; pòſt Schoſſa 3. miliaribus,

Dſchorno domum poſtarum, 3. miliar.

Clin oppidum, ad fluuium Ianuga ſitum, 6. miliar.

Pieſſack domum poſtarum, 3. miliar.

Schorna, ad fluuium eiuſdem nominis ſitum. 6. miliar.

Moſcovuiam, 3. miliar. tandem decimaoctaua Aprilis peruenimus: ubi quomodo conſalutatus atq; exceptus fuerim, abundè ſatis in hoc libro expoſui, cum de exceptione ac tractatione Oratorum egiſſem.

REDITVS.

C DIxi ab initio, me in Moſcovuiam ad componendos Poloniæ & Moſcovuiæ principes, à Diuo Maximiliano Imperatore miſſum fuiſſe, ſed re infecta inde redijſſe. nam dum Moſcovuiæ, præſentibus etiam regis Poloniæ Oratoribus, de pace ac concordia tractarem, interim rex inſtructo exercitu Opotzka caſtrum, nequicquam tamē, oppugnabat. quare Princeps inducias cum rege facere pernegabat: meq; intercepto quidem negotio, honorificè tamen dimiſerat. Relicta itaq; Moſcovuia, rectà

Moſcisko, 18. miliar.

Vuieſma, 26. miliar.

Drogobuſch, 18. miliar.

Smolensko dein, 18. miliar. perueni. abinde duabus noctibus ibi ſub dio in magnis niuib. quieuimus: ubi ab deductorib. meis lautè ac honorificè tractabar, et ſtrato in lōgū aliquāto altius fœno, corticib. arborum ſuperimpoſitis, ſtratisq; linteis, attractis more Turcarū ſeu Tartarorum

pedibus

pedibus mensæ accumbentes, cibum capiebamus, bibendoq́ꝫ aliquanto A largius, cœnam producebamus. Altera nocte ueneramus ad quendam fluuium, minime tum quidem congelatum: sed post medium noctis, ob infestum frigus usq́ꝫ adeò concretum, ut per glaciem plusquã decem onusta etiam uehicula traducta sint. equi uerò alio loco, quo celerius maioreq́ꝫ impetu decurrebat fluuius, compulsi, fracta glacie transibant. Eo loci duodecim à Smolensko miliar. relictis deductoribus, in Lithvuaniam profectus sum: & à limite octo miliar. ad

Dobrovunam ueni, ubi rerum necessariarum iustam quidem copiam, sed hospitium Lithvuanicum habui.

Orsam quatuor miliar. quousq́ꝫ à Vuiesma à dextris Borysthenem habuimus, quem tum haud longo interuallo supra infraq́ꝫ Smolensko traijcere cogebamur. eoq́ꝫ circa Orsam relicto, recta

Druzek, 8. miliar.

Grodno, 11. miliar.

Borisovu, 6. miliar. ad fluuium Beresina, cuius fontes Ptolemæus Bo B rysthenì adscribit.

Lohoschakh, 8. miliar.

Radochostye, 7. ferè miliar.

Crasno Sello, 2. miliar.

Modolesch, 2. miliar.

Crevua oppidum cum castro deserto, 6. miliar.

Mednik pariter oppidum cum castro deserto 7. miliar. indeq́ꝫ

Vuilnam tãdem peruenimus: ibiq́ꝫ post regis in Poloniam discessum, paucis diebus, dum seruitores cum equis meis ex Novuogardia per Livuoniam reuerterentur, commoratus sum. quibus receptis, mox inde quatuor miliaribus de uia in Troki deflexi, ut ibi in quodam horto conclusos ac conseptos Bisontes, quos alij Vros, Ger. uerò Auroxn appellãt, uiderem. Palatinus porrò, etsi meo inexpectato ac improuiso aduentu quodammodo offendebatur, me nihilominus tamen ad prãdium inuitauit: cui intererat Scheachmet rex Savuolensis Tartarus: qui eò loci C in duob. muratis, & inter lacus extructis castris, ueluti liberis custodijs, honestè seruabatur. Is inter prandendum uarijs de rebus per interpretem mecum colloquebatur: Cæsarem præterea fratrem suũ appellabat, omnesq́ꝫ principes ac reges inter se esse fratres dicebat.

Sumpto prandio, acceptoq́ꝫ à Palatino iuxta Lithvuanorum consuetudinem munere, primum Moroschei oppidũ, dein Grodno 15 miliar.

Grinki, 6. miliar. Sylua post superata,

Narevu, 8. miliar. atq́ꝫ

Bielsko oppidũ uenimus, ubi Nicolaũ Radovuil palatinũ Vilnẽsem offendi, cui iã antea Cesaris literas reddiderã: q etsi antea me equo gradario, duobusq́ꝫ alijs pro uehiculo donauerat, castratũ tamẽ & bonũ iã denuò equũ dono dedit: obtrusitq́ꝫ pterea aureos aliqt Hũgaricales, adhortãdo, ut ex his annulũ mihi fieri curarẽ, quo induto, quotidieq́ꝫ inspecto, sui facilius, & præsertim apud Cæsarẽ recordarer. Ex Bielsko in Briesti

castrum

A castrũ cũ oppido ligneo, ad fluuiũ Buh, in quem Muchavuetz illabitur,

Lamas oppidum: ubi Lithvuania relicta,

Poloniæ primum oppidum Partzovu ingressus, supra quod non ita longo interuallo Iasonica fluuiolus labitur, Lithvuaniamq́ꝫ à Polonia dirimit. pòst

Lublin, 9. miliar.

Rubin,

Vrsendoff,

Savuichost, ad traiectum Istulæ.

Sandomir ciuitatem cum castro, ad Istulam sitam, distantemq́ꝫ à Lublin 18. miliar.

Poloniza, ad fluuium Czerna: in quo nobilissimi pisces, quos uulgo Lachs appellant, capiuntur.

Ciuitatem nouam Cortzin appellatã, oppidum cum castro murato.

Admonet me hic locus rei prodigiosæ, & penè incredibilis, quã mini B mè prætereundam esse putaui. Cum quodam tempore ex Lithvuania redirem per hanc regionem, incidi in hominẽ apud Polonos primarium Martinum Svuorovuski: qui me multis precibus inuitatum, in domum suam deduxit, ibiq́ꝫ quàm lautissimè habuit. Dumq́ꝫ, ut fit, familiariter multis de rebus colloqueremur, narrauit idem mihi, uirum quendam nobilem cognomento Pierstinski, quo tempore Sigismundus rex circa Borysthenem belligeraretur, grauiorem armaturam equestrem indutum, sub ipsa usq́ꝫ genua, inter Smolensko & Dobrovunam ingressum Borysthenem, ibi que ab equo rabie correpto, in medium flum en abreptum & excussum esse. & cum diu non comparuisset, ac planè pro perdito & deplorato habitus esset, subitò sub aquis in ripam egressum esse, ipso rege Sigismundo & eius exercitu tribus ferè hominum millibus inspectantibus. Etsi uerò authoritate hominis mouebar, tamen cum difficilia creditu dicere uisus esset, euenit, ut eodem die ipso, Martino comitante, huc ad nouam ciuitatem Corezin perueniremus: ubi tum uir C summa apud Polonos dignitate, Christophorus Schidlovueczki castellanus Cracovuiensis, & eiusdem loci Capitaneus, agebat. Ibi cum idem me splendidissimo conuiuio cum multis alijs clarissimis uiris excepisset, recurrente narrationis illius de Pierstinski memoria, non potui mihi temperare, quin de ea mentionem facerem: quòd sanè peropportunè accidit. Nam hoc non tantum conuiuæ ipsi, etiam regem ipsum tanquam oculatum testem citantes, confirmarunt: sed aderat in eodem conuiuio ipsemet Pierstinski, qui casum hũc suum ita exposuit, ut pro credibili haberi posit. Dixit autem, quòd equo excussus ter se extulerit supra aquas: atq́ꝫ ibi uenisse sibi in mentem, quod antè dici audiuisset, pro perdito habendum esse eum, cui non succurritur, cum tertio effertur. Itaq́ꝫ se oculos aperuisse, atq́ꝫ ita sublata altera manu esse progressum, ceu signo dato, ut ei subueniretur. Rogatus autem, an hausisset aquam? bis se hausisse, respõdit. Hæc ut audita mihi sunt, ita alijs narrata uolo. Sed nunc ad continuandum iter meum reuertor.

Prostvuitza,

Proſtvuitza, ubi optima ceruiſia coquitur. indeq; A
Cracovuiam, caput regni, ſedem regalem, ad Iſtulam ſitam, 18. miliar. à Sandomir diſtãtem, urbem inquam clericorum, ſtudioſorum atq; mercatorum frequentia celebrem, peruenimus: ex qua, à Rege ipſo, cui opera mea grata erat, munere accepto, honeſtiſsimè fui dimiſſus. rectaq;
Lipovuetz ſub caſtrum, ſacerdotum aliquid grauius delinquentium carcerem:
Indeq; 3. miliar. Oſvuentzin, Sileſiæ quidem oppidum, Polonicæ tamen ditionis, ad Iſtulam ſitum: quo loco Sola fluuius ex montibus, qui Sileſiam ab Hungaria diuidunt, decurrens, Iſtulam ingreditur. Non longè ſub eodem oppido Preyſſa fluuius ex alia parte Iſtulæ, Sileſiam à Polonica & Bohemica ditione dirimit, Iſtulam quoq; influit.
Ptzina, Ger. Ples, principatum in Sileſia Bohemicæ ditionis, 3. mil.
Strumen Ger. Schvuartzvuaſſer, 2. miliar.
Freyſtaetl, ducum Teſchinenſium oppidum, quod Elſa fluuius præterlabitur, qui in Oderam exoneratur. B
Morauiæ dein Oſtravua oppidum, quod Oſtravuitza fluuius alluit, Sileſiamq; à Morauia diuidit.
Itſchin, Ger. Titzein oppidum, quatuor miliar.
Hranitza, Ger. Vueiſſenkirchen oppidũ, quod Betvuna fluuius præterlabitur, 1. miliar.
Lipnik, 1. miliar. unde cum Vuiſtriciam 2. miliar. rectà contẽdentes, fortè ex quodam colle Nicolaus Czaplitz, eius prouinciæ nobilis, ſibi nos obuios cõſpexiſſet, mox pixide arrepta, ad cõflictum ſe quodammodo cum duobus comitibus præparabat. Qua re equidem non temeritatem hominis, ſed ebrietatem potius animaduerteram: ac continuò ſeruitoribus mandaueram, ut ei nobis occurrenti media uia cederent. Sed ille hoc humanitatis officio neglecto, in altam niuem ſe coniecerat, noſq; prætereũtes toruè intuebatur: ſeruoſq; à tergo cum uehiculis ſequẽtes, ad hoc ipſum genus officij, quod illi præſtare haudquaq; poterant, cogebat: ſtrictoq; gladio minabat. Ea re exorto utrinq; clamore, factoq; ſeruorũ qui poſt erant concurſu, ipſe mox telo baliſtæ læſus, equus pariter uulneratus ſub eo cõciderat. Poſtea cum Moſcis Oratoribus iter inſtitutum proſecutus, ueni Olmutziũ, quò ille quoq; ſaucius peruenerat: ſtatimq;, ueluti eius regionis incola notus, turba hominum (qui in fodẽdis aggerẽdiſq; piſcinis operã locãt) collecta, ulciſci ſeſe uolebat. Cuius ego tamen conatus maturo conſilio repreſsi, ac intercepi. Ex Olmutzio, C
Biſchovu oppidulum, 4. miliar.
Niklſpurg, 4. miliar. arcem ſplendidam, cum oppido. quod etſi uno miliari ultra Teyam fluuium, qui multis in locis Auſtriam à Morauia dirimit, ſitum eſt, Morauiæ tamen adiacet, eiuſq; ditioni ſubiecta eſt.
Auſtriæ inde oppidulum Miſtlbach, 3. miliar.
Vlrichskirchen, 3. miliar.
Viẽnam, ad Danubium ſitam urbẽ, à multis ſcriptoribus celebratam, tribus pariter miliaribus cõfectis peruenimus: quò equidẽ duo integra
uehicula

A uehicula ex Moſcovuia uſque deduxi.

Ex Vienna,Nouam ciuitatē, 8.miliar.indeq; ultra montem Semring, interq; Styriæ montes Salisburgnm uſq; ueni.Pòſt Oeniponti,in Comitatu Tirolenſi oppido, Cæſarem aſſecutus:cuius Maieſtati non ſolum ea quæ ex mandatis geſſeram,grata erant: ſed etiam relatio de cæremonijs & conſuetudine Moſcouitarū,auditu ualde iucunda. Quare etiam Matthæus Cardinalis Salisburgenſis, Cæſari admodum charus, Princeps induſtrius, & in rebus agendis uerſatiſsimus,iocoſe coram Ceſare proteſtatus eſt,ne Cæſar,ſe abſente,reliquum cæremoniarū ex me audiret,cognoſceret'ue.

Expedito mox ac dimiſſo à Cæſare Moſcorum Oratore, equidem in Hungariam ad regem Ludouicum,cum ſub id tempus inſtitutus Orator fuiſſem, eundem per Oenum ac Danubiū Viennam deduxi: eoq; ibi relicto,ipſe continuò Pannonium currum conſcendi,quo trijugis equabus curru uolitante celerrimè ferebar,paucisq; horis Budā triginta duobus

B miliar.perueni.Tantæ autem celeritatis cauſa eſt, tam commoda per iuſta interualla reſpiratio equorum,& permutatio. Quarum prima utūtur in Prukh, oppidulo ad Leytham fluuium,qui Auſtriam ab Hungaria diuidit, diſtatq; à Vienna 6.miliar. Secunda in Ovuar caſtro, cum oppidulo,Ger. Altenburg,5.miliar.Tertia in Iaurino oppido, ſedeq; Epiſcopali.Hunc locum Hungari Iurr, Germani uerò ab Raba fluuio,qui oppidum alluit,Danubiumq; ingreditur,Rab appellant.Hoc quidem in loco, qui ab Ovuar 5.miliaribus diſtat,equos permutant. Quarta,ſex infra Iaurinum miliaribus, in pago Cotzi, à quo & uectores currus nomen acceperunt: Cotziq; adhuc promiſcuè appellantur. Vltima in Vuark pago, quinq; à Cotzi miliaribus:quò loci equorum ſoleas, num qui claui uacillent, aut deſint,inſpiciunt, currus loraq; ſarciunt: quibus omnibus refectis, Budam, ſedem regalem, 5. inde miliar. inuehuntur.

Budæ ſede regia expoſita,ac confecta legatione,finitisq; comitijs,quæ haud procul ab urbe,ab eo loco quo celebrātur,Rakhuſch uulgò appel-

C lantur, à rege honeſtiſsimè dimiſſus, ad Cæſarem redij: qui proximo Ianuario pòſt, anno ſcilicet Domini 1519.mortem obijt. Hancq; in Hungariam profectionem, quòd Moſcouiticæ coniuncta, unoq; propè & continuo itinere confecta fuit, adijcere uolui.

Cæterùm cum in regni Hungariæ mentionem inciderim,non poſſum equidem ſine gemitu & grauiſsimo dolore commemorare, quomodo hoc regnum antea florentiſsimum & potentiſsimum, omnibus quodam modo intuentibus tam ſubitò affliċtiſsimum factū ſit. Eſt quidem,ut cæteris rebus omnibus,ita etiam regnis & imperijs terminus quidam conſtitutus: ſed nobiliſsimum Hungariæ regnum certè non tam fatis trahentibus, quàm mala & iniqua adminiſtratione,planè ad interitū redactum eſſe uidetur Mathias rex, neq; regio ſanguine natus, neq; uetuſto ducum aut principum ſtemmate clarus, non tamen nomine ſolum rex fuit, ſed ipſa re regem præſtitit: ac non modò Turcarum principi fortiter reſtitit, eiusq; grauiſsimas impreſsiones inuictus ſuſtinuit: uerùm & ipſi

o Roma-

Romanorum Imperatori, atque adeò Boemiæ & Poloniæ regibus nego- A
cium fecit: denique omnibus uicinis suis terrori fuit. Quemadmodum autem huius regis uirtute, ac rebus præclarè gestis, Hungariæ regnum ad summam potentiam ipso uiuente peruenerat: ita eo sublato, quasi mole sua laborans, inclinare cœpit. Nam qui ei succeßit Vladislaus Boemiæ rex, Casimiri Poloniæ regis filius primogenitus, princeps quidem pius, religiosus, & uitæ inculpatæ: sed ad moderandã tam bellicosam gentem, in tanti præsertim hostis uicinitate, minimè sufficiens fuit. Etenim tot rebus secundis ferociores & insolentiores facti Hungari, benignitate & clementia regis abutebantur ad licentiam, luxuriam, desidiam, fastum: quæ uitia eò tandẽ euasere, ut etiã rex ipse contemptui haberetur. Porrò Vladislao defuncto, sub eius filio Ludouico cùm hæc ipsa uitia magis ac magis inualuere: tũ si qua reliqua fuit belli disciplina, ea tota est amissa. nec potuit rex puer his malis ob ætatẽ mederi: nec alioqui ad eam, quam decebat, grauitatem educatus fuit. Primores regni, ac præcipuè prælati, luxu penè incredibili diffluebant: & certabant quasi æmulatione quadam tum inter se, tum cum baronibus, ut alij alios profusione & splen- B
dore uincerent. Iidem nobilitatem partim beneficijs ac præmijs, partim etiam potentia ac metu sibi obnoxiam tenebant, ut plures affectatores haberent, ac eorum studijs & acclamationibus in publicis conuentibus iuuarentur. Mirũ dictu, qua pompa, quo apparatu, ac quibus equitum utriusque armaturæ copijs Budam sunt ingreßi, præcinentibus tubicinibus ad cuiusdam quasi triumphi speciem.

Porrò in regiam cum irent, aut inde redirent, tanto deductorum & stipatorum comitatu undique septi incedebant, ut uici & plateæ uix cateruam caperent. Cum uerò prandendũ esset, tota urbe ad ædes cuiusque tubæ non aliter atque in castris resonabant: & ducebantur prandia in multas horas, quæ somnus & quies excipiebant, cum contrà quasi solitudo quædam esset circa regem: & fines regni interea destituti necessarijs præsidijs, impunè ab hostibus uastarentur. Episcopatus dignitates, & præcipua quæque officia promiscuè, non pro meritorũ ratione, conferebant: & C
quo plus potentię quisque obtinebat, hoc plus iuris habere credebat. Itaque laborabat iusticia, & premebantur infirmiores: ac omni bono ordine sublato atque euerso, subinde inueniebatur aliquid, quod Reipubl. labem aliquam cum uulgi detrimento afferret: cuiusmodi fuit illa innouandæ argenteæ monetæ licentia, per quam prioribus bonis numis conflatis, alij deteriores paßim cudebãtur: & his rursum sublatis, alij fiebant meliores: qui tamen iustum precium tenere non potuerant, sed nunc pluris, nunc minoris habiti sunt (prout locupletiorum cupiditati libuit:) qui etiam à quibusdam priuatis penè palàm impunè sunt adulterati Denique ea erat in uniuersa Hungaria omnium rerum inclinatio, uel potius confusio, ut quiuis uel minimam experientiam habens, regnum hoc tot malis obnoxium, etiamsi nullum uicinum haberet hostem, mox perire oportere perspiceret. Ego quidem certè cum oratorem Principis mei Budæ agerem, non dubitaui, quasi aliud agens, sereniß. Hungariæ reginam Mariam ad-
monere,

A monere,ut futura cõſideraret,ſibiq́ in omnẽ euentũ pręſidij aliquid cõpararet & ſeponeret: neq́ aut domini & mariti ſui potentiæ & iuuentæ,aut fratrũ ſuorũ opibus nimiũ fideret. Nam hæc omnia morti & infinitis caſibus obnoxia eſſe. Meminiſſet ueteris prouerbij,quo fertur,Bonum eſſe, habere amicos: ſed miſeros eſſe, qui his uti cogant. Gentẽ Hungaricam ferocem & inquietã, ſeditioſam & turbulentã, aduenis & exteris parum æquam & amicam eſſe. Imminere Hungariæ hoſtem potentiſsmũ: neq́ quicquã magis affectare, quàm ut id ſuam in poteſtatem redigat. Referre itaq́ ipſius, ut aliquid recondat, unde ſibi & ſuis, ſi quid aduerſi accidat, opitulari poſsit. Et alioqui magis regium eſſe, iuuare alios, quàm alieno auxilio indigere. Etſi uerò bonam in partem pro more regio accepta fuit hæc admonitio, mihiq́ actæ ſunt gratiæ: tamen quod mihi tum præſagiebat animus, quodq́ metuebam, nihil proficientibus bonis ac fidis monitoribus & conſultoribus, ingenti noſtro malo euenit: nequedum huius tragœdiæ finis eſt. Aula mãſit, qualis erat: & nihil remiſſum eſt à pompa,
B faſtu, inſolentia ac luxu, donec conciderent. ut non ineptè quidã ex aulicis tum dixerit, ſe nunquam uidiſſe uel audiſſe regnum ullum, quod maiore, atq́ Hungaria, gaudio & tripudio periret.

Etſi uerò planè deſperatæ res Hungarorum eſſent, tanta tamen eorum erat inſolentia, ut hoſtem præpotentem & uicinum, Turcam, non modò ſuperbè contemnere, ſed etiam iniurijs & contumelijs aduerſus ſe prouocare nõ dubitarent. Nam cum hic, qui nunc imperat, Solimannus, patre ſuo defuncto de more denunciaſſet uicinis, ſe paterno ſolio potitum eſſe, & portam ſuam patêre omnibus, ſiue pacem ſiue bellum petentibus: idque præcipuè per Oratores ſuos Hungaris ſignificaſſet: nec deeſſent qui ſuaderent, eos cum Polonis, ut antea, à Solimanno pacem petere debere: Hungari non modò repudiauere conſilia ſalutaria, ſed etiam Oratores ipſos Turcæ captos detinuere. Qua contumelia iritatus Solimannus, Hungariam hoſtiliter inuaſit: captaq́ primùm Nandoralba, fortiſsimo non tantum Hungariæ, ſed uniuerſi orbis Chriſtiani propugnaculo, ad
C alia capienda progreſſus, eò peruenit, ut regia ſede Buda & præcipuis quibuſq́ ac munitiſsimis arcibus, ipſaq́ regni parte optima & florentiſsima potiretur. Vnde ijs quæ reſtant, nunc ita imminet, ut penè pro uictis ac debellatis haberi poſsint. Videbantur quidẽ ſibi Hungari aliquã habere cauſam ad detinendos Solimanni Oratores, quòd pater eius Oratorem Hungarorum ad ſe miſſum Barnabam Bel detinuiſſet, ſecumq́ in expeditionem aduerſus Sultanũ ſuſceptam duxiſſet: quem tamẽ eo bello confecto, bene muneratum remiſerat. Sed muſsitandum hoc erat potius Hungaris: cum, ut dicitur, uana ſit ſine uiribus ira: quàm per impotentem ultionem prouocato potentiore ſibi exitium accerſere, & in idem diſcrimen uicinos adducere. Cum Solimãnus Budam antè ſemel captam, ſed Ioanni Zapolitano redditam, denuò profligato exercitu noſtro, qui eam poſt Ioannis mortem obſeſſam tenebat, denuò cępiſſet & occupaſſet: ego ad eum Principis mei nomine, cum illuſtri Comite Nicolao à Salmis, Orator acceſsi: & in parte pacis habui, dextram oſculari tyranni. Quo tem-

pore non tantum de tota Hungaria,ſed etiam conterminis prouincijs a- A
ctum eſſe uidebatur.

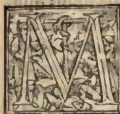
Porrò quàm iniquè comparata fuerit pugna Ludouici regis cum Solimanno,notius eſt quàm ut dicere ſit neceſſe. Obiectus eſt rex adoleſcēs, militiæ rudis, & nullo antè in bello uerſatus,cum paucis,magna ex parte imbellibus, hoſti callidiſsimo, ac multis recentibus uictorijs exultanti: trahentiq́; ſecum robur exercitus, quo orientem & magnā Europæ partem debellarat. Quæ præcipuè futuræ erant Hungarorum uires, eas Ioannes Zapolienſis Vuayvuoda Tranſyluanus apud ſe retinuit, neq; in auxilium regis ſui accedere permiſit. Idem uerò extincto rege, ſceptra inuaſit, quæ dudum concupiuerat: imò quæ ei pater ipſius Stephanus Zapolienſis, adhuc puero deſtinarat. Memini enim me audiuiſſe à Ioanne Lazki,qui Caſimiri regis Polonię ſecretarius,ac poſtea Archiepiſcopus Gneſnenſis fuit: hunc Stephanum Zapolienſem, quū, Mathia rege mortuo,apud quem ſummā authoritatem obtinuerat, de creando nouo Rege ageretur, filium ſuum Ioannem adhuc infantem cōplexum, dixiſſe: Si tantulus eſſes fili(modo corporis paulò maiore oſtenſo)nunc rex Hnugariæ eſſes. Idq́; idem Archiepiſcopus ceu bene ominatū,& quaſi præiudicij cuiuſdam uim habens, nō deſtitit iactitare,cū inter nos de pace inter Principem meū & Ioannem concilianda ageretur. Quod autē euenit,ut Ioannes dignitatem & ſedem Regiam cum aliqua parte Hungariæ per Solimannum obtineret: idem nunc etiam ſoboles eius, aut hi potius in quorum poteſtate eſt, contra omnia iura & pacta affectant:nihil penſi habentes, neq; cogitantes, quàm perfidioſè antea à tyranno tractati, & Buda eiecti fuerint. Sed feruntur excæcati regnandi libidine animi in interitum ſuum,eòdemq́; uicinos trahunt. B

Si Chriſtiano orbi nullum fuiſſet in Hungaria pręſidium(quod tamen fuiſſe maximum, quotidiana experientia, & iam clades additæ cladibus teſtantur) tamen uel propter ſolas opes,quas Deus optimus maximus in Hungariam largiſsimè effudit, & inde uicinis nationibus ſuppeditauit, non tantum Hungaris ipſis,ſed Chriſtianis omnibus,pro eius ſalute,tanquam pro communi patria, eſſet laborandum. Nam quid ferè eſt in tota rerum natura boni & precioſi, quod Hungaria non habeat? Si metalla quæras,quæ pars eſt orbis Hungaria fœcundior auro, argento, cupro, chalybe, ferro? Nam plumbi minus habet,& ſtāno carere dicitur: ſi tamē carere eſt,quod nondum inueniri contigit. Quin & ſalem metallicum habet,optimum & puriſsimum,qui inſtar lapidum in lapicidinis cæditur. C

Et quod iurè mireris, alicubi etiam aquæ metallorum ſpeciem uertunt, & ex ferro cuprum reddunt. Vina dat pro locorum diuerſitate, ut fit,diuerſa: ſed pleriſque in locis etiam extra Sirmium, uini prouentu & bonitate clarum, quod amiſimus,tam generoſa & excellētia,ut pro Creticis haberi poſsint. Taceo frugum ac omnis generis optimorum fructuum infinitam copiam. Porrò feras,& quicquid uenatu uel aucupio capitur, quid attinet commemorare? Ita enim his abundat Hungaria, ut interdicere ruſticis, ne uel uenentur, uel aucupentur, pro re ualde inſolente habeatur:

A beatur: nec penè minus plebeiorum quàm nobilium epulæ sint, lepores, damæ, cerui, apri, turdi, perdices, phasiani, bonasi, & quicquid est eiusmodi, quod ad mensas delicatiores alibi expetitur. Pecoris certè adeò abundans est, ut iure mirari posis, unde proueniant tot & tanta boum & ouium agmina, quæ in exteras regiones, Italiam, Germaniam, Bohemiam mittit. Nam cum per Morauiam, Austriam, Stiriam, Slauoniam, perque alias Hungariæ uicinas prouincias multæ pateant uiæ, per quas pecus agminatim expellitur: obseruatum est, per solam uiam Viennensem uno anno plus quàm octoginta millia boum in Germaniam acta esse. Iam de piscium omnis generis copia quid dicam? quæ cũ ad Danubiũ, Drauum, Sauum, et alia minora flumina, tum ad Tibiscũ, mediam ferè Hungariã ab Oriente & Septentrionib. percurrentẽ, tanta est, ut ferè quàm minimo ueneant, ac tantum nõ gratis dentur pisces: sæpe etiã uel gratis dati, nõ auferantur. Nec est tantum ubertas quædam penè incredibilis tantarum opum in Hungaria: sed etiam tanta bonitas, ut quæ alijs in locis nascuntur e-
B iusdem generis, Hungaricis nequaquam conferri aut æquiparari possint. Quo maior & tristior erit nota huius seculi apud posteritatem, quòd non omnes uires suas ad seruandum regnum tam opulentumque & ad cohercendum Christiani nominis hostem capitalem, tam opportunum, conuerterit.

ITER SECUNDAE LEGATIONIS.

Ortuo Cæsare Maximiliano, Styriensium Orator ad Carolum Hispaniarum regem, archiducem Austriæ, tum electum Rom. Imperatorem, ad cuius Maiestatem postea & Moscus suos miserat Oratores, qui cõfœderationes cum Max. Imp. initas iam denuò cõfirmarent, missus sum. Vt autem uicissim Imperator Mosco gratificaretur, dederat negocium fratri D. Ferdinando, Archiduci, ut Ludouicum Hungariæ regem admoneret, quo is apud suum patruum Sigismundum Poloniæ re-
C gem tantum efficeret, ut ad ęquas pacis seu induciarum conditiones cum Mosco consentiret. Viennę itaque Austrię Leonhardus Comes Nugarolæ, nomine Caroli Rom. Imp. & ego fratris suæ Maiestatis Ferdinandi, Infantis Hispaniarum, Archiducis Austrię, &c. conscensis curribus Pannonicis, ad Ludouicum regem Hungariæ properantes, Budam uenimus: ibique expositis mandatis, negotijsque ex sententia confectis dimissi, Viennamque redeuntes, mox cum Mosci Oratoribus, qui tum ex Hispanijs à Cæsare redierant, egressi per oppida,

Mistlbach, 6. miliar.
Vuisternitz, 4. miliar.
Vuischa, 5. miliar.
Olmutium, 4. miliar.
Sternberg, 2. miliar.

Parn ferrifodinas, 2. miliar. indeque duobus miliarib. pontem Moraua fluuio impositum transeuntes; ibique Morauia relicta,

Silesiæ oppidum & principatum ingressi, A
Iagerndorff tribus miliaribus, tum per
Lubschiz, 2. miliar.
Glogouia parua, 2. miliar.
Crepitza, 2. miliar. Et pòst trans Oderam flu.
Opolia ciuitatem cum castro, ad Oderam fluuium sitam, ubi ultimus Opoliensium Dux suam sedem habebat, 3. miliar.
Oleschno, Ger. Rosenberg, trans fluuium Malpont, qui tum aquarum multitudine mirum in modum redundabat, 7. miliar.
Poloniæ oppidum Crepitza uetus, duo ferè miliaria peruenimus, quo in loco cū Poloniæ regē, Pietercouiæ oppido (in quo Regnicolæ habere comitia ac celebrare solent) esse intelleximus, illicò eò seruitorem præmisimus. Reuersus, cum inde Regem iam rectà Cracouiam profecturum renunciasset, iter nostrū ex Crepitza eò nos pariter dereximus, atq; primū
Clobutzko, 2. miliar.
Czestochovu monasterium, in quo imago diuæ Virginis magno concursu populi, præcipuè uerò Ruthenici colitur, 3. miliar. B
Scharki, 5. miliar.
Cromolovu, 3. miliar.
Ilkusch insignes plumbifodinas, 4. miliar.
Cracouiam inde pòst 5. miliar. confectis, secunda Februarij die peruenimus: ubi nihil tum nobis honoris fuit exhibitum, neq; nobis quisquam obuiam processit, neq; hospitia designata, seu constituta erant, neque humanitatis officio quisquam aulicorum nos consalutauit, excepit'ue, perinde ac si de aduentu nostro nihil prorsus intellexissent. Impetrato pòst ad Regem aditu, causam legationis nostræ eleuabat, officiumq; Principum nostrorum tanquam intempestiuum reprehendebat: maximè uerò, cum Oratores Mosci, à Cæsare ex Hispanijs usq; redeuntes, nobiscum uideret: Moscum ideo moliri aliquid suspicabatur. Quæ'nam tandem, inquit, uicinitas, aut sanguinis coniunctio Principibus uestris cum Mosco intercedit? quòd ultro se medios constituerent: præsertim cum Rex ipse à Principibus nostris nihil tale peteret, hostemq; suum facilè ad æquas pacis conditiones cogere posset. Nos uerò consilia pia & Christiana, mentem'que synceram Principum nostrorum testabamur, illosq; nihil magis quàm pacem, ac mutuam inter Christianos Principes amicitiam ac concordiam ex animo optare uelle, atq; omni studio procurare. Dicebamus etiam: Si Regi non uidetur, ut nostra mandata prosequamur, tum aut re infecta redibimus, aut Dominis nostris ea nunciabimus, & responsum super ea re expectabimus. Qua re audita, humanius aliquanto ac liberalius etiā in hospitijs tractabamur. Eo tempore data erat mihi occasio petendi mille florenos, quos mihi mater Reginæ Bonæ, quòd iampridem ex Cæsaris Maximiliani mandato hoc ipsum matrimoniū filiæ tractassem, inscriptione data, promiserat: quam Rex tum benignè à me acceperat, eamq; ad reditū meum seruarat, mihiq; postea reuerso satisfieri curauerat.

Die

A Die Februarij quartadecima, Cracouia relicta, trahis seu uehiculis satis commodo itinere per Poloniæ oppida,

Nouam ciuitatem, Cortzin,

Poloniza,

Ossek,

Pocrouitza,

Sandomeria,

Savuichost,

Vrsendoff,

Lublin,

Parczovu,

Lithvuaniæ tum oppidum tribus miliarib. Polovuiza attigimus, ubi plurima itinera, propter crebras paludes, pontibus strata transiuimus. indéque

Rostovusche, 2. miliar.

B Pesiczatez, 3. miliar.

Briesti, 4. miliar. magnũ oppidũ cum castro, ad Buh fluuium, in quem Muchavuetz illabitur.

Camenetz oppidũ, cum lapidea turri in arce lignea, 5. mil. indéq; duobus fluuijs Oschna & Beschna traiectis, confectisq; 5. miliaribus,

Schereschovua recens ædificatum oppidum in magna sylua, ad fluuium Lisna, qui & Camenecz præterlabitur, situm, uenimus.

Novuidvuor, 5. miliar.

Porossovua, 2. miliar.

Vuolkovuitza, 4. miliar. quo loco commodius hospitium in tota profectione non habuimus.

Pieski oppidum ad fluuiũ Selvua, qui ex ipsius Russię Vuolinia prouincia procurrit, Nemenq; influit.

Mostu uno miliari ad fluuium Nemen situm oppidum, quod à ponte Nemen imposito, nomen accepit: Most enim pons est.

C Czutzma, 3. miliar.

Basiliski, 3. miliar.

Radomi, 5. miliar.

Hestlitschkami, 2. miliar.

Rudniki, 5. miliar.

Vilnã, 4. miliar. Porrò per hęc loca à Vuolkhovuitza usq; enumerata, hoc tempore non perueneramus Vilnam: sed cursum nostrũ in dextram Orientem uersus flectentes, per

Solvua,

Slonin,

Moschad,

Czernig,

Oberno,

Ottmut,

Cadayenovu,

Miensko oppidum, à Vuolcovuitza 35. miliar. distans. inde præterea A
omnes fluuij in Borysthenē feruntur, cum alij relicti in Nemen decurrāt.

Borissovu oppidum ad fluuiū Beresina situm, 18. miliar. de quo suprà.

Reschak 40. miliar. In illis porrò locis, propter maximas solitudines, nō compendiosa, sed communi uia usi, Mogilevu oppido, ad dextram interuallo 4. miliar. relicto, per

Schklovu, 6. miliar.

Orsa, 6. miliar.

Dobrovuna, 4. miliar. aliaq́ loca in priore itinerario exposita, Moscovuiam tandem uenimus: ubi diu tractantes, nec tamen aliud extroquere potuimus, quàm ista: Si rex Poloniæ uult nobiscū pacem, mittat ad nos, ut consuetum est, Oratores suos, & nos uolumus cum illo pacem nobis competentem. Misimus tandem nostros ad regem Poloniæ (qui tum in ciuitate Gdanensi fuit) destinauitque ad hortationem nostram suos Oratores, Petrum Gysca palatinum Plocensem, & Michaelem Bohusch Lithvuanicum thesaurarium.

Porrò Princeps cum Oratores Lithvuanos haud procul à Moscovuia B esse cognouisset, subitò se uenationis prætextu ac recreandi animi gratia, tempore minimè tamen ad uenandū congruo, Mosaisko, quo loco maximam habet leporū copiam, contulerat: nosq́ ad sese, ne fortasse Lithvuani urbem ingrederentur, uocauerat. ubi impetratis confirmatisq́ inducijs, undecima Nouembris dimissi, sciscitabatur Princeps, qua uia nos redituri essemus, quia Turcam Budæ fuisse intellexerat: quid autem effecisset, se ignorare aiebat. Eadem qua ueneramus uia, Dobrovunam usq́ reuersi, impedimenta nostra, quæ ex Vuiesma per Borysthenem miseramus, ibi recepimus: Pristauumq́ Lithvuanū, qui nos eò loci expectabat, reperimus: à quo, Ludouicum Hungariæ regem perijsse, tum primùm intelleximus.

A' Dobrovuna 4. mil. uenimus Orsam: unde eodē itinere, quo ego in priore reditu usus eram, Vilnā peruenimus: ibiq́ ab Regis naturali filio, Ioanne episcopo Vilnensi, humaniter accepti, lauteq́ tractati fuimus. tū C

Rudnik, post 4. miliar.

Vuolkonik, 3. miliar.

Meretsch oppidum, quod ab eiusdem nominis illic fluuio nomen habet, septem miliar.

Ofse, 6. miliar.

Grodno principatum ad Nemen fluuium situm, septem miliar.

Grinki, 6. miliar. quò cum prima Ianuarij proficisceremur, tam durum frigus obortū fuit, impetusq́ uentorum niues in modum turbinis uoluens, dispergensq́, adeò ut hoc tanto tamq́ infesto frigore equorū testiculi, & aliqua ex parte caniculę ubera congelata, corruptáquę exciderint. Equidem nasum, nisi tempestiuius à Pristauo admonitus fuissem, ferè amisissem. Ingressus enim hospitium, uix tandem, niue, monitu Pristaui, nasum macerando ac fricando, non citra dolorem sentire cœperam, scabiéque quodammodo oborta, ac dein paulatim arescentę, conualueram.

 gallumq́

A gallumq́ꝫ Moſcouiticum, more Germanorum ſuper currum ſedentem, frigoreq́ꝫ iamiam morientem, ſeruitor criſta, quæ gelu concreta erat, ſubitò abſciſſa, non ſolum hoc modo ſeruauit, uerumetiã ut erecto ſtatim collo cantaret, nobis admirantibus, effecit.

A' Grinki, per magnam ſyluam, in
Narevu, 8. miliar.
Bielſco, 4. miliar.
Milenecz, 4. miliar.
Mielnik, 3. miliar.
Loſchitzi, 7. miliar. pòſt 8. miliar.

Poloniæ oppidum tandem Lucovu, ad Oxi fluuium ſitum. Huius loci præfectus Staroſta, quaſi dicas ſenior, appellatur: ſub cuius ditione tria milia nobilium eſſe feruntur. Sunt ibi aliquot uillæ atque pagi, in quibus tantus nobilium creuit numerus, ut nullus ſit colonus.

Oxi oppidum ad fluuium eiuſdem nominis ſitum, 5. miliar.

B Steſchicza oppidum, ſub quo Vuiepers fluuius Iſtulam ingreditur, 5. miliar.

Svuolena oppidum, 5. miliar. quo loco Vuiepers fluuio tranſmiſſo,
Senna, 5. miliar.
Polki, 6. miliar.
Schidlovu oppidum muro cinctum, 6. miliar.
Vuislicza oppidum muratum in lacu quodam ſitum, 5. miliar.
Proſtvuicza, 6. miliar. indeq́ꝫ 4. miliar.

Cracouiam tandem reuerſi ſumus: ubi multa quidem prӕter mandata, ſed quæ tamen Domino meo Bohemorum regi recens electo non ingrata & profutura ſciebam, tractaui.

Ex Cracouia iter noſtrum Pragam uerſus dirigentes, per
Cobilagora, 5. miliar.
Ilkuſch plumbifodinas, 2. miliar.
Benſin oppidum, 5. miliar. infra quod haud longo interuallo Pieltza

C fluuius Poloniam à Sileſia dirimit.

Sileſiæ oppidum Pielſcovuicza, 5. miliar.

Cosle oppidum muratũ, ad Oderam fluuium, quem Viagrum appellant, ſitum, quatuor miliar.

Biela, 5. miliar.

Niſſam, 6. miliar. ciuitatem, Vratislauienſium Epiſcoporum ſedem, in qua ab Iacobo epiſcopo perhumaniter accepti ac tractati fuimus.

Othmachavu caſtrum epiſcopi, 1. miliar.
Baart, 3. miliar.
Bohemiæ oppidum Glacz, Comitatus, 2. miliar.
Ranericz, 5. miliar.
Ieromiers pariter 5. ferè miliar.
Bretſchavu, 4. miliar.
Limburg, 4. miliar. ciuitatem ad Albim fluuium ſitam.
Pragam tandẽ, caput regni Bohemiæ 6. miliar. ad Moltauam fluuium ſitam,

sitam, perueni, meumq́ꝫ Principem iam Bohemorum Regem electum, A
eoq́ꝫ ad coronationem uocatum reperi: cui equidē coronationi uicesima quarta Feb. interfui. Porrò Oratores Mosci, qui me sequebantur, & quibus officij atque honoris gratia obuiam processeram, dum arcis & urbis magnitudinem intuerentur, non esse castrum, aut ciuitatem, sed regnum potius dicebant, quod sine sanguine acquiri permagnum esset.

Cæterùm rex clemens & pius, audita ac cognita relatione mea, consultationéq́ꝫ de rebus tum imminentib. finita, grata habuit quę gesseram, de diligēti mandatorū suorū expeditione, déq́ꝫ his quę pręter mandata profutura tum effeceram: & quod me ægrotum quidem, ad omnes labores obeundos obtuleram, gratiam suo ore pollicebatur. Quę omnia cum Regi grata essent, mihi iucundissima fuere.

FINIS.

PAULUS IOUIUS NOUO-
comensis Ioanni Ruso archiepiscopo Consentino S.

A

Fflagitasti amplissime antistes Rufe, ut ea que de Moscouitarum moribus à Demetrio eius gentis legato, qui ad CLEMENTEM VII. Pontificem nuper uenit, quotidianis propè sermonibus didicissem, Latinarum literarum memoriæ commendarem: quum pro uetere tua pietate atq; uirtute, ad amplificãdam Romani Pontificis dignitatem, pertinere arbitrareris, si homines intelligerẽt, non fabulosi, aut omnino obscuri nominis regem, sed qui numerosissimis extremi aquilonis populis imperet, in causa religionis, omnibus nobiscum sensibus coniungi, fœdereq; perpetuo colligari, opportunissimo tempore cupiuisse: quando nuper aliquæ Germaniæ gentes, quæ pietate cæteris omnibus præstare uideri uolebant, insana atq; scelesta defectione non modò à nobis, sed ab ipsis etiam superis exitiali errore desciuerint. Cęterùm id munus impositum, quod certè grauioribus studijs occupatus iure optimo poteram recusare, egregia uoluntate, celeritateq; perfeci, ne nimia mora uel accuratiori castigatione gratiam nouitatis exueret: qua uel una re, meæ erga te ueteris obseruantiæ studium, præstandiq; officij uoluntas manifestè declaratur: quum honoris iacturam facere, si quis ex hac ingenij tenuitate sperandus est, quàm desiderium tuum longè honestistissimum diutius frustrari maluerim. Vale.

B

HIERONYMI DELII ALEX.

Moschouijs quando lucem das gentibus, omnes
Paule tibi debent lumina Moschouij.
Sed cum Moschouiam per te quoq; noscitet orbis,
Quid tibi quod, ni orbem debeat, orbis habet?

IANI VITALIS.

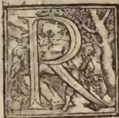
Vix olim ulla fides referentibus horrida regna
C *Moschorum, & Ponti res glacialis, erat.*
Nunc Iouio autore, illa oculis lustramus, & orbes,
Et nemora, & montes cernimus, & fluuios.
Hæc tibi Rufe dicat Iouius, quo nomine maior
Fama sit & Moschi, fama sit & Iouij.
Fœlicem ô gentem, auspicijs quæ talibus exis
In lucem, ô geminis inclyta numinibus.
Non poteras alio melius sub sidere nasci,
Quàm sub sceptriferæ Palladis, atq; Iouis.

P. CVRSII.

Moschouiam, monumenta Ioui tua culta reuoluens,
Cœpi alios mundos credere Democriti.

PAVLI IOVII NOVOCOMENSIS.

DE LEGATIONE BASILII MAGNI PRINcipis Moscouiæ ad Clementem VII. Pontificem Max. Liber: in quo situs regionis antiquis incognitus, religio gentis, mores, & causæ legationis fidelissimè referuntur. Caterùm ostenditur error Strabonis, Ptolemæi, aliorumq; Geographiæ scriptorum, ubi de Ryphæis montibus meminere: quos hac ætate nusquam esse, planè compertum est.

Egionis primò situs, quem Plinio, Straboni'q; & Ptolemæo parum notum fuisse perspicimus, pressa breuitate describetur, & in tabula typis excusa figurabitur: inde gentis mores, opes, religionem, militiæ'q; instituta, Tacitum imitati, qui à perpetuis historijs libellum de Germanorum moribus sciunxit, perstrictiore stilo narrabimus, eadem ferè sermonis simplicitate utentes, qua nobis ab ipso Demetrio, curiosa ac leni uestigatione lacessito, per ocium exposita fuere. Demetrius enim haud ineptè Latina utit̃ lingua, utpote qui in Liuonia à teneris annis in ludo prima literarum rudimenta didicerit, & insigni uariarum legationum munere functus, plures prouincias Christianorum adierit. Nam quum antea ob spectatam fidem ac industriam, apud Suetiæ Daciæ'q; reges, & magnum Prussiæ magistrum, Oratorem egisset, nouissimè apud Maximilianum Cæsarem, dum in eius aula omnis generis hominum refertissima uersaretur, si quid barbarũ quieto docili'q; ingenio inerat, elegantium morum obseruatione detersit. Causam uerò huiusce suscipiendę legationis præbuit Paulus Centurio Genuensis, qui cum acceptis à Leone X. Pontifice commendaticijs literis, mercaturę causa in Moscouiam peruenisset, cum Basilij principis familiaribus ultro de consociandis utriusq; ecclesiæ ritibus agitauit. Quærebat enim Paulus insano, uasto'q; animo, nouum & incredibile iter petendis ab India aromatibus. Fama nanque cognouerat, cum in Syria, Ægypto'q; & Ponto negotiaretur, aromata ex ulteriore India aduerso amne Indo subuehi posse, atque inde modico terrestri itinere superatis Paropanisidis montium iugis, traduci in Oxum Bactrianorum amnem: qui ijsdem ferè montibus, quibus Indus, oritur, aduerso fonte in Hyrcanum mare, raptis secum multis amnibus, ad Strauam portum effunditur. Porrò ab ipsa Straua tutam facilem'q; nauigationem uideri, usq; ad emporium Citrachã, ostium'q; Volgæ amnis: inde uerò aduersis semper amnibus, Volga scilicet, & Occha, & Moscho, in urbem Moscham: ab Moscha autem, terrestri itinere Rigam, & in ipsum mare Sarmaticum, omnes'que occiduas regiones facilè perueniri posse, contendebat. Vehementer enim & supra equum, Lusitanorum iniurijs erat accensus, qui India magna ex parte armis domita, occupatis'q; omnibus emporijs, cuncta aromata coemerent, & in Hispaniam auerterent, atq; ea grauiore quàm antea precio ac impotenti quæstu omnibus Europæ populis uenditare consueuissent: quin & diligenti adeò cu-

A adeò cura Indici maris littora perpetuis claſsib. cuſtodirent, ut eæ negotiationes penitus intermiſſæ atq; deſertæ uideantur, quibus per ſinum Perſicum, ac aduerſum Euphratē, & per Arabici maris anguſtias, ſecundoq́; demum Nilo per mare noſtrum Aſia omnis atq; Europa abundè & uiliore quidem precio complebantur: deteriore etiam Luſitanorum mercimonio, quum remotiſſimæ nauigationis incōmodo, ſentinæq́; uitijs aromata corrumpi, eorumq́; uis & ſapor, odoratus'que ille ſpiritus, multa demum mora in Olyſipponenſibus conditorijs promercalibus euaneſcere atq; exſpirare uideatur, cū aſſeruatis ſemper recentioribus, uetera tantum, & multo quidem ſitu mucida uenundari quereretur. Cæterùm Paulus quanquam de ijs rebus acerbiſsimè apud omnes diſſerendo, & Luſitanis ingentem conflādo inuidiam, multo auctiora fore uectigalia regia, ſi id iter aperiretur, & aromata ab ipſis Moſchouitis, qui tantam eorum uim omnibus ferculis abſumerēt, uilius emi poſſe perdoceret: nihil tamen quod ad eam negotiationē pertineret, impetrare potuit.

B quoniam Baſilius homini externo ac ignoto, eas regiones quæ ad Caſpium mare & Perſarum regna aditum præberent, minimè aperiendas eſſe exiſtimabat. Itaq; Paulus omnibus excluſus uotis, ex mercatore legatus factus, Baſilij literas Leone iam uita functo, ad Hadrianum pontificem retulit, quibus ille cum multo uerborum honore egregiam uoluntatem erga Romanum Pontificem oſtēdebat. Paucis enim antè annis Baſilius ardente cum Polonis bello, quum Lateranenſis conuentus haberetur, per Ioannē Daciæ regē, huius Chriſtierni, qui nuper regno expulſus eſt, patrem poſtularat, ut iter tutum legatis Moſchouitis ad urbē Romam præberetur. Verùm quum eodem fortè die, & Ioānes rex & Iulius Pontifex ab humanis exceſsiſſent, ſublato ad id ſequeſtro, cōſilium mittendæ legationis omiſit. Exarſit ſubinde bellū inter ipſum & Sigiſmūdū Poloniæ regē: quod quū inſigni ad Boryſthenem parta uictoria à Polono feliciter confectum eſſet, Romæ ſupplicationes ſunt decretę, ueluti deuictis cæſisq́; Chriſtiani nominis hoſtibus: quæ res & regem ipſum Baſilium,

C & uniuerſam gentem ab Romano Pontifice haud mediocriter alienauit. At cum hęc Hadrianus Sextus fato extinctus, Paulū iam ſecundò itineri accinctum deſtituiſſet, ſuffectus ei Clemens VII, illum etiam tum Orientis iter inſano animo uolutantem, cum literis in Moſchouiam trāſmiſit, quibus Baſilium propēſiſsimis adhortationibus inuitabat, ad agnoſcendam Romanæ eccleſiæ maieſtatem, feriendumq́; communibus in religione ſenſibus perpetuum fœdus, quod illi maximè ſalutare atq; honorificum fore teſtabatur: ita ut Pōtifex polliceri uideretur, ſe ex ſacroſancta autoritate Pontificia eum regem collatis regalibus ornamentis appellaturum, ſi reiectis Græcorum dogmatibus, ad autoritatem Romanæ Eccleſiæ ſe conferret. Cupiebat enim Baſilius regij nominis titulum cōceſſione Pontificia promereri, quum id dare ſacroſancti iuris eſſe & Pontificiæ maieſtatis iudicaret: quando & ipſos quoque Cæſares à Pontificibus maximis diadema aureum & ſceptrū, Romani imperij inſignia, accipere inueterata conſuetudine cognouiſſet. quanquā & id pluribus à Cę-

A crarum præſertim literarum ualde peritus, occultiora de magnis negotijs mandata habere uidetur, quæ mox cum priuatis congreſsibus expoſiturum ſperamus: nam à febre, in quam ex cœli mutatione inciderat, priſtinas uires & natiuum uultus ruborem recuperauit, ita ut pontificijs ſacris, quæ in honorem diuorum Coſmę & Damiani, ſolēni apparatu, muſicisq; concentibus confecta ſunt, ſexagenarius ſenex, & cum uoluptate quidem aſtiterit, & in ſenatum uenerit, quū Cāpegius Cardinalis à Pannonica legatione tum primùm rediens, à Pontifice omnibusq; aulæ ordinibus exciperetur, quin & ſacroſancta urbis tēpla & Romanæ magnitudinis ruinas, priſcorumq; operum deploranda cadauera mirabundus inuiſerit, ita ut credamus eum propediem explicatis mandatis, cum legato pontificio, Epiſcopo Scarenſe, dignisq; acceptis à Pontifice muneribus, in Moſchouiam eſſe rediturum. Moſchouitarum nomen recēs eſt: quanquam de Moſchis Sarmatarum affinibus Lucanus meminerit, & Plinius Moſchos ad Phaſidis fontes ſupra Euxinum ad Oriētem cōſti-

B tuat. Eorum regio latiſsimos habet fines, & ab aris Alexandri magni circa Tanais fontes ad extrema terrarum, Borealemq; Oceanum, ſub ipſis ferè Septentrionibus extenditur: campeſtris magna ex parte, & pabuli quidem ferax, ſed æſtate pluribus in locis admodum paluſtris. nā ea omnis terra magnis frequentibusq; amnib. irrigatur, qui ubi niuibus hybernis multo ſolis uapore colliquatis, & reſoluta ubiq; glacie cōtumeſcunt, campi paſsim in paludes abeunt, cūctaq; itinera continentibus aquis & cœnoſa illuuie defœdantur, donec nouæ hyemis beneficio reſtagnantia flumina, ipſæq; paludes iterum cogantur, & uias ſolidiſsimo conſtratas gelu, uel tranſituris curribus prębeant. Hercynia ſylua quotam Moſchouiæ partem occupat, ipſaq; paſsim poſitis ubiq; ędificijs incolitur. iamq; longo labore hominum rarior facta, non eam, ſicuti pleriq; exiſtimant, horridam denſiſsimorum nemorum impenetrabiliumq; ſaltuum faciem oſtendit. Cæterùm ea immanibus feris pleniſsima, per Moſchouiā perpetuo tractu inter ortum ſolis, & Boream, ad Scythicum Oceanū excur-

C rere traditur: ita ut ſpes hominum eius finem curioſè ſcrutātium infinita magnitudine ſua ſemper eluſerit. ea in parte quæ uergit ad Pruſsiam, uri ingentes & ferociſsimi taurorum ſpecie reperiuntur, quos Biſontes uocāt: itemq; Alces ceruina effigie, & cum carnea proboſcide, altisq; cruribus, & nullo ſuffraginum flexu: Lozzi à Moſchouitis, à Germanis uerò Helenes appellati, quæ animalia C. Cęſari nota fuiſſe uidemus. Pręterea urſi inuſitatæ magnitudinis, & prægrandes lupi, atro colore formidabiles. Ab ortu Moſchouia finitimos habet Scythas, qui Tartari hodie nuncupantur, gentem uagam, & bello omnibus ſeculis illuſtrem. Tartaris pro domibus ſunt carri, centonibus corijsq; contecti: ab quo uitæ genere Hamaxouios antiquitas eos appellauit. Pro urbibus uerò, ac oppidis immēſa caſtra, non foſsis, aut materiæ clauſtris, ſed infinita ſagittariorum equitum multitudine uallata. Diuiduntur Tartari per Hordas: ea eſt eorum lingua, conſentientis in unum populi cōgregatio, ad effigiem ciuitatis. Hordis ſinguli præſunt Imperatores, quos genus, aut bellica

uirtus dedit. sæpe enim cū finitimis bella gerūt, ac ambitiosè admodum A
& atrociter de imperio decertant. Hordarum infinitū propè numerum esse cōstat: quippe Tartari ad Cathayum usq; celeberrimam in extremo ad orientem Oceano ciuitatem, latißimas solitudines tenent. Porrò qui proximi sunt Moschouitis, mercaturæ cōmercio & frequētibus eorū irruptionibus sunt noti. In Europa ad Dromon Achillis Taurica in Chersoneso sunt Præcopitæ, quorum Principis filiam Selymus Turcarum Imperator uxorem duxit. Ii Polonis maximè sunt infesti, lateq; inter Borysthenē & Tanaim cuncta populantur: & cum Turcis, sicuti religione, ita & cæteris in rebus mirificè consentiunt: qui in eadem Taurcia Caffam Ligurum coloniam obtinent, Theodosiā antiquitùs appellatā. Ii uerò Tartari, qui inter Tanaim & Volgam amnē in Asia latos cāpos inhabitant, Basilio Moschouitarum regi parent, & Imperatorē aliquando eius iudicio deligunt. Inter eos Cremij, intestinis seditionibus laborantes, quum antea opibus & belli gloria maximè ualuissent, paucis antè annis uires simul ac omnem dignitatem amiserunt. Trans Volgam, Casanij Moscho B
uitarum amicitiam religiosè colunt, ac eorum se clientes esse profitentur. Vltra Casanios ad Boream sunt Sciabani, multitudine armentorum ac hominum potentes. Post eos sunt Nogai, qui summam hodie opum & bellicæ laudis obtinent autoritatem. Eorū Horda quàm amplißima nullū habet Imperatorē, sed Reipublicæ Venetæ more multa seniorum prudentia, strenuorumq; uirtute gubernatur. Vltra Nogaios, haud magno ad meridiem deflexu, uersus Hyrcanum mare, Zagathai Tartarorum nobilißimi, oppida lapide constructa incolunt, regiamq; habēt Samarcandam urbem, eximiæ magnitudinis & claritatis: quam Iaxartes, maximus Sogdianæ amnis interfluit, atq; inde ad cētum miliaria in mare Caspium effunditur. Cum ijs populis ætate nostra Hismael Sophus, rex Persarum, dubio sæpe euentu bella gesßit; timoreq; eorū adductus, dum uires omnes imminentibus opponuntur, Selymo una acie uictori Armeniam, Taurisiumq; regni caput prædæ reliquit. Samarcanda urbe ortus est Tamburlanes, siue ut Demetrius dicendum monet, Themircuthlu, qui Baiazetem Ottomanum, huius Solimani tritauū, apud Ancyram C
Galatiæ urbem ingenti prælio superatum cæpit, & per omnem Asiam ab se terribili, maximi exercitus impetu deuictā, ferrea inclusum cauea, in triumphi pompa circumduxit. Ab hac regione ad Moschouitas plurima uestis serica adducitur. Cæterùm mediterranei Tartari nihil præter equorum pernicium greges, & nobiles nulla filorū textura, sed coactis ex lanis, candidos centones præbent: è quibus Feltriæ uestes penulæ, ad perferendam omnem imbrium iniuriam idoneæ, atq; pulcherrimæ conficiuntur. à Moschouitis autem laneas tunicas & argenteam monetam petunt, quum ab ijs omnis corporis cultus, superfluæq; supellectilis apparatus contēnatur: solo etenim centone ad irati cœli cōtumeliā fortiter sustinendam contenti sunt, & solis confisi sagittis hostem arcent: quanquā dum in Europā excurrendū esse decreuissent, principes eorū ferreas galeas & loricas, gladiosq; falcatos, à Persis nostra tēpestate coemerint.
A' meri-

A A' meridie Moschouitarum fines iisdem ab Tartaris clauduntur, qui supra Mæotim paludem in Asia, & circa fluuios Borysthenem & Tanaim in parte Europę, planiciem ad Hercyniam uergētem tenent. Roxolani, Getæ & Bastarnæ, antiquitùs eam plagam incoluere, unde Rusiæ nomen effluxisse crediderim. nam Lithuaniæ partem, Rusiam appellāt inferiorem: quum ipsa Moschouia, Rusia alba nuncupetur. Lithuania itaq; ab Cori uenti flatibus Moschouiam spectat: ab occasu uerò, mediterranea Prussiæ atq; Liuoniæ ipsis Moschouiæ finibus inseruntur, ubi mare Sarmaticum ab Cymbricæ Chersonesi angustiis irrumpēs, lunato sinu ad Aquilonem inflectitur. In extremo uerò eius Oceani littore, ubi Norbegia atq; Suetia, amplissima regna, Isthmo ueluti quodā continēti adhærent, Lapones existunt, gēs supraquàm credibile sit, agrestis, suspiciosa, & ad omne externi hominis uestigium, nauigiiq; conspectū, maximè fugax. Ea neq; fruges, neq; poma, neq; ullam omnino uel terræ, uel cœli benignitatem nouit: sola sagittandi peritia cibum parat, uariisq; fe-
B rarum tergoribus uestitur. Gentis cubilia, cauernulæ siccatis repletæ foliis, cauiq; arborum stipites, quos uel intromissa flāma, uel ipsa uetustas, inducta carie fabricarit. Aliqui ad mare, ubi ingēs est captura pisciū, ineptis, sed felicibus artificibus piscantur, duratosq; fumo pisces tanq; suas fruges recondunt. Laponibus exigua corporum statura, luridi cōtusiq; uultus, pedes uerò uelocissimi. Ingenia eorū ne ipsi quidē proximi Moschouitæ nouerunt, quum eos parua manu aggredi, exitialis insaniæ esse dicant: magnis uerò copiis inopē rerum omniū uitam ducētes lacessisse, neq; utile, neq; omnino gloriosum unq; existimarint. Ii cādidissimas pelles, quas armelinas uocamus, cū uarii generis mercimoniis permutāt: sic tamen, ut omne mercatorum colloquium cōspectumq; defugiant, adeò ut mutua rerū uenalium collatione facta, & relictis medio in loco pellibus, cum absentibus & ignotis, syncerissima fide permutationes transigantur. Vltra Lapones in regione inter Corum & Aquilonē, perpetua oppressa caligine, Pygmæos reperiri, aliqui eximiæ fidei testes retulerūt:
C qui postquam ad summū adoleuerint, nostratis pueri denûm annorum mensurā uix excedāt: meticulosum genus hominū, & garritu sermonem exprimens, adeò ut tam simiæ propinqui, quàm statura ac sensibus ab iustæ proceritatis homine remoti uideātur. Ab Aquilone uerò innumerabiles populi Moschouitarū imperio parēt, qui ad Oceanū Scythicū, itinere triū ferè mensium extenduntur. Proxima Moschouię regio est Colmogora frugib. abundās, quā interluit Diuidna, fluuiorū totius Septētrionis longè amplissimus, qui alteri fluuio minori in mare Baltheū erumpēti, nomē dedit. Is statis & Niloticis similib. incremētis, nec incertis anni temporibus circuniectos inundat campos, pinguiq; alluuie, algentis cœli iniuriis, sæuisq; Aquilonis flatibus mirificè resistit: quum niuibus imbribusq; auctus inflatur, adeò lato alueo in Oceanum per incognitas gentes in speciem ingētis pelagi defertur, ut expedito nauigio unius diei remigatione trāsire nequeat. ubi uerò aquę mox resederūt, uastæ passim insulę fertilitate nobiles relinquūtur. Frumentū nāq; terrę traditū, nullo

aratri beneficio prouenit, admirabiliq́ꝫ celeritate naturæ festinãtis, ac nouam superbi amnis iniuriã timentis, oritur simul, & adolescit, atq; in aristas educitur. In Diuidnam influit Iuga amnis: in ipsoq́ꝫ confluentiũ angulo celebre est emporiũ, nomine Vstiuga, à Moscha regia urbe sexcẽtis miliaribus distans. In Vstiugam à Permijs, Pecerris, Inugris, Vgulicis, Pinnagisq́ꝫ ulterioribus populis, preciosæ pelles martarum, zebellinorumq́ꝫ, luporum ceruariorum, & nigrarum albarumq́ꝫ uulpium cõportantur, & ab ijs uario mercimonij genere permutãtur. Zebellinos uerò, leuium pilorum tenui canicie probatissimos, quibus nunc principum uestis fulcitur, & delicata matronarum colla, expressa uiuę animãtis effigie, conteguntur, Permij & Pecerri præbent: sed quos ipsi ab remotioribus etiam gentibus, quæ ad Oceanũ pertinent, per manus traditos accipiãt. Permij & Pecerri paulo ante ætatem nostram more gentilium idolis sacrificabant: nunc uerò Deum Christum colũt. Ad Inugros, Vgolicosq́ꝫ, per asperos montes peruenitur, qui fortasse Hyperborei antiquitùs fuerũt. In eorum iugis nobilissimi falcones capiuntur. ex ijs genus unum **B** est candidum, guttatis pennis, quod Herodium dicunt. Sunt & hierofalchi, ardearum hostes, & sacri, & peregrini, quos antiquorũ principum luxus in aucupijs non agnouit. Vltra eos, quos modò nominaui, populos, Moschouitis regibus tributa pendentes, aliæ sunt nationes extremę hominum, nulla certa Moschouitarum peregrinatione cognitæ: quando nemo ad Oceanum peruenerit: sed fama tantum, ac ipsis pleruncꝫ fabulosis mercatorum narrationibus auditæ. Satis tamen constat, Diuidnam innumerabiles trahentẽ amnes, ingenti cursu ad Aquilonem deferri, mareq́ꝫ ibi esse longè uastissimum, ita ut illinc ad Cathayum legẽdo oram dextri littoris, nisi terra intersit, nauibus perueniri posse, certissima coniectura credendum sit. Pertinẽt enim Cathayni ad extremam Orientis plagam, ad Thraciæ fermè parallelũ, Lusitanis in India cogniti, quum proximè ad coemenda aromata pér regionem Sinarum, Melacham usq; ad auream Chersonesum nauigarint, uestesq́ꝫ ex zebellinis pellibus attulerint: quo uel uno argumẽto, non longè ab Scythicis littoribus Cathayum urbem abesse putamus. **C** Cæterùm cum à Demetrio quæreremus, an apud ipsos ulla de Gotthis populis uel fama per manus à maiorib. tradita, uel ex ipsis literarũ monumẽtis memoria superesset, qui ante mille annos & Cæsarũ imperium, & urbẽ Romã omnib. iniurijs deformatã euertissent: respõdebat, & Gotthicæ gentis, & Totilæ regis nomen clarũ esse atq; illustre, in eãq́ꝫ expeditionem coiuisse plures populos, & ante alios, Moschouitas: creuisseq́ꝫ eũ exercitũ ex colluuie Liuoniorũ & Circũuolganorum Tartarorum: sed propterea omnes Gotthos fuisse appellatos, quoniam Gotthi, qui insulam Islandiã siue Scãdauiam incolerent, autores eius expeditionis extitissent. Iis maximè finibus Moschouitæ ex omni parte claudũtur, quos Modocas Ptolemæo fuisse credimus: hodie aũt à Moscho amne haud dubiè sic dicti, qui & regiæ urbi, quam interfluit, suũ quocꝫ nomẽ indiderit. Ea est omniũ Moschouiæ urbiũ longè clarissima, tũ situ ipso, qui regionis medius esse existimať, tũ insigni fluminum opportuni-

A opportunitate,domorum'q; frequẽtia, & munitiſsimæ arcis celebritate. Oblongo etenim ædificiorum tractu, ſecundum Moſci fluminis ripã ad ſpacium quinq; miliarium extenditur. domus in uniuerſum ſunt ligneę, diſtinctæ in triclinia,coquinas,& cubilia,capacitate amplæ,nec ſtructuris enormes,aut nimium depreſſæ: trabes enim ingẽtis magnitudinis ab Hercynia ſylua ſupportãtur,quibus ad rubricę lineam delibratis, & contrario ordine inter ſe ad rectos angulos coniunctis & confibulatis,exteriora domorum ſepta ſingulari firmitate, nec multa impenſa, & ſumma celeritate conſtituũtur. Domus fermè omnes, & ad uſum olerum, & ad uoluptatem priuatos habent hortos,unde raræ urbis circuitus lõgè maximus apparet. Singulæ regiones ſingula habent ſacella: ſed cõſpicuo in loco templum eſt deiparæ Virgini dicatum,celebri ſtructura atq; amplitudine,quod Ariſtoteles Bononienſis mirabilium rerum artifex, & machinator inſignis, ante ſexaginta annos extruxit. ad ipſum urbis caput, Neglina fluuiolus,qui frumẽtarias agit molas, Móſchum amnem ingre-

B ditur,peninſulam'q; efficit:in cuius extremitate arx ipſa cum turribus ac propugnaculis,admirabili pulchritudine Italorum architectorum ingenio cõſtructa eſt. In ſubiectis urbi campis capreolorum & leporũ incredibilis multitudo reperit̃:quos nemini plagis & canibus ſectari licet,niſi Princeps id ad uoluptatẽ intimis familiaribus, uel peregrinis legatis indulſerit. Tres fermè urbis partes duobus alluuntur fluminibus: reliqua uerò,latiſsima foſſa, atq; ea multa aqua ex ipſis amnib.corriuata pręcingitur. Vrbs etiam ab aduerſo latere alio flumine quod Jauſa dicitur,munita eſt:id pariter in Moſchum paulo infra urbem euoluitur. Porrò Moſchus ad meridiem excurrẽs, in Ocham amnem multo maiorẽ apud oppidum Colũnam ſeſe effundit:nec magno inde itineris ſpacio Ocha ipſe, & ſuis & alienis undis magnus & tumẽs,exoneratur in Volgam, ubi ad confluentes ſitum eſt oppidum Nouogrodia minor,de nomine maioris urbis,ex qua deducta eſt ea colonia,nũcupatum. Oritur Volga, qui antiquitùs Rha fuit,è magnis uaſtis'q; paludib.qui Candidi lacus appellan-

C tur. Sunt eæ ſupra Moſchã inter Aquilonem & Corũ, emittuni'q; cunctos fermè amnes, qui diuerſas in regiones diffunduntur, uti de Alpibus uidemus: è quorum iugis ac fontibus Rhenum, Padum ac Rhodanum,innumerabiles'q; minores fluuios manare compertum eſt. Siquidem eæ paludes pro montibus perenni ſcaturigine, humorem affatim præbent,quũ nulli omnino montes in ea regione multa etiã hominũ peregrinatione reperiãtur:ita ut Ryphæos montes & Hyperboręos toties ab antiquis celebratos,plerią; Coſmographię ueteris ſtudioſi penitus fabuloſos eſſe arbitrentur. Ex ijs itaq; paludib.Diuidna,Ocha,Moſchus, Volga,Tanais atq; Boryſthenes oriunt̃. Volgã Tartari Edilũ, Tanaim uerò Don appellãt:ipſe Boryſthenes Neper hodie nũcupatur.hic paulò infra Tauricam in pontum Euxinum decurrit. Tanais aũt à Męoti palude,ubi Azoum eſt,nobile emporiũ,excipitur. Volga uerò ad meridiem Moſchã urbem relinquens,uaſto circuitu ingentibus'q; mæãdris primò ad Orientẽ,mox in Occaſum,ac demũ ad Auſtrum magna aquarũ mole

præcipita-

prȩcipitatus, in Hyrcanum mare deuoluitur. Supra eius ostium urbs est A Tartarorum, nomine Cytrachã, ubi à Medis, Armenijsq; & Persis mercatoribus nundinæ celebrantur. In ulteriore Volgæ ripa Tartarorum oppidum est Casanum, à quo Casaniorum Horda nomen ducit: distat à Volgæ ostio, Caspioq; mari quingentis millibus passuum. Supra Casanum autem centesimo & quinquagesimo miliari ad ingressum amnis Suræ, Basilius qui nunc regnat, Surcicum oppidum condidit, ut in ea solitudine mercatoribus ac uiatoribus, qui de rebus Tartaricis ac eius inquietȩ gentis motibus proximos finium Præfectos certiores reddunt, certa & tuta mansio cum tabernis hospitalibus statueretur. Moschouitarum Imperatores uarijs temporibus, uti ex usu præsentium rerum fuit, uel libido, noua ac obscura loca nobilitandi longius pertraxit, apud diuersas urbes imperij atque aulæ sedem habuere. Siquidem Nouogardia, quæ Caurum & solem ferè occidentem spectat, uersus Liuonium mare non multis antè annis totius Moschouiȩ caput fuit, summamq; semper obtinuit dignitatem, propter incredibilẽ ædificiorum numerum, latissimiq; B & piscosi lacus opportunitatem, & uetustissimi ac uenerabilis templi famam: quod ante quadringentos annos Byzantiorum Cæsarum æmulatione, sanctæ Sophiæ Dei filio Christo dicatum fuit. Nouogardia perpetua quasi hyeme & tenebris longissimarum noctium premitur. nam polum Arcticum ab Orizonte sexagintaquatuor gradus eleuatum uidet: sex ferè gradibus ipsa Moscha ab æquatore remotior, qua cœli ratione solstitij tempore propter exiguas noctes continuatis ferè solis ardoribus æstuare perhibetur. Vrbs quoque Volodemaria regiæ nomen adepta est, quæ ad ortum solis ducentis amplius miliaribus à Moscha distat: eoq; sedẽ Imperij ab strenuis Imperatoribus necessaria ratione trãslatam ferunt, ut ex propinquo, quum tum bella continenter cum finitimis gererentur, paratiora prȩsidia aduersus Scytharum irruptiones opponerent. est enim citra Volgam in ripis Clesmæ amnis sita, qui in Volgam euoluitur. Cæterùm Moscha, uel ob eas, quas diximus, dotes, Regiȩ nomine dignissima iudicatur: quoniã medio quodam totius frequen C tioris regionis ac Imperij loco sapientissimè constituta, munitaq; arce & fluminibus, consensu omnium, præcellentiȩ meritam laudẽ, honoremq; nulla ætate defuturũ sibi uendicasse cæterarum urbium collatione uideatur. Distat Moscha ab urbe Nouogrodia quingẽtis millibus passuum, medioq; fermè itinere Ottoferia Volgæ amni imposita occurrit. Is amnis, uti fonti proximus, nondum receptis tot amnibus, exiguus lenisq; permeat. inde per nemora & campestres solitudines Nouogrodiã peruenitur. Porrò à Nouogrodia ad Rigã proximũ Sarmatici littoris portum, paulominus quingentorum miliarium iter est. Isq; tractus superiore commodior putatur, quùm frequentes habeat uicos, urbemq; Pleschouiam uiæ impositam, quã duo amnes cõplectũtur. Ab Riga aũt, quȩ magni magistri militiæ Liuoniorum ditionis est, ad Lubeccã Germaniæ portũ in sinu Cymbricæ Chersonesi miliaria paulo plus mille periculosȩ nauigationis numerant. Ab urbe Roma uerò Moschã duobus milibus & sex-

A & sexcentis miliaribus distare compertum est, breuissimo scilicet itinere euntibus per Rhauēnam, Taruisium, Carnicas alpes, Villacumq; Noricum, & Viennam Pannonicam. atq; inde superato Danubio, per Olmutium Morauorum usq; ad Cracouiam Poloniæ regiam, mille & centum miliaria existunt. Ab ipsa uerò Cracouia ad Vilnam Lithvuaniæ caput, quingenta: & totidem ab ea urbe ad Smolenchum ultra Borysthęnem situm, & à Smolencho ad Moscham sexcenta computantur. uerùm id iter, quod est à Vilna per Smolenchum ad Moscham, hyeme per niues longo cõcretas gelu, lubricamq;, sed multo attritu solidatã glaciem expeditis in curribus incredibili celeritate conficitur: ęstate uerò nisi difficili laboriosoq; itinere campestria superare nequeunt. nam ubi niues perpetuis solibus dissolui eliquariq; cœperint, in paludes cœnosasq; uoragines abeũt, uiris pariter & equis inextricabiles, nisi ligneis pontibus infinito propè labore consternantur. Terra Moschouia in uniuersum neq; uitem, neq; oleam neq; paulo suauioris pomi frugiferam arborem, B præter melopepones & cerasa producit: quum teneriora quæq; gelidissimis Boreæ flatibus exurantur. campi tamen tritici, siliginis, milij, paniciq; & omnis generis leguminum segetes ferunt. sed certissima messis in cera & melle consistit. Regio enim tota fœcundissimis apibus plena est, quæ non in manufactis agrestium aluearibus, sed in ipsis arborum cauis probatissima mella conficiunt. hinc per syluas, & opacissimos saltus, frequentia ac nobilia apum examina ramis arborum pendentia uidere est, quæ nullo æris crepitu colligere sit necesse. Reperiuntur sæpe fauorum ingentes massæ arboribus conditæ, uetera'que mella deserta ab apibus, quum singulas arbores, in uastis nemoribus rari aggrestes minimè perscrutētur: ita ut in admirãdę crassitudinis arborũ stipitibus permagnos mellis lacus aliquando reperiant. Retulit & cum multo omniũ risu Demetrius legatus, ut est ingenio comi & faceto, proximis annis uiciniæ suæ agricolam, quærendi mellis causa in prægrandem cauam arborem supernè desilijsse, eũq; profundo mellis gurgite pectore tenus fuisse hau-C stum, ac biduo uitam solo melle sustinuisse, quum uox opem implorantis in ea syluarum solitudine, ad uiatorum aures penetrare nequiuisset: ad extremum uerò desperata salute, mirabili casu, ingētis ursæ beneficio inde extractum euasisse, quum fortè eius beluæ ad edēda mella more humano se demittentis, auersos renes manibus comprehendisset, & eam subito timore exterritam ad exiliendum tum tractatu ipso, tum multo clamore concitasset. Nobile quoq; linum, & cannabum in restes, multaq; item boum tergora, & massas ceræ ingentes, Moschouitę in omnem Europæ partem mittũt. Nulla auri argenti'ue, uel ignobilioris metalli, ferro excepto, apud eos uena, sectura'ue reperitur: nullumq; est tota regione, uel gemmarum uel preciosi lapilli uestigium. ea omnia ab externis populis petunt. naturæ tamen iniuria, quæ tot bona prorsus inuiderit, uno pellium nobilissimarum mercimonio resarcitur, quarum precium incredibili hominũ cupiditate & luxu adeò creuit, ut in singulas uestes suffulturæ, millenis aureis nũmis ueneant. Fuit aũt tẽpus, quo hæc uilius eme-

bantur:

bātur: quum remotiſsimæ Septentrionis nationes politioris cultus, noſtræq́ adeò anhelantis luxuriæ penitus ignaræ, ſumma ſimplicitate, eas uilibus ac ridiculis ſæpe rebus permutarent: ita ut uulgò Permij, atq; Pecerri, tantum pellium Zebellinarum pro ferrea ſecuri rependerēt, quantum earum ſimul cōnexarum ipſo ſecuris foramine, quo manubrium induitur, Moſchouitæ mercatores extrahere poterant. Ante quingentos annos Moſchouitæ gentilium deos coluère, Iouem ſcilicet, Martem & Saturnum, & pleroſq; alios, quos ſibi inſano errore hominibus ex induſtrijs, aut regibus antiquitas finxit. Tūc uerò primùm Chriſtianis ſacris initiati, quum Græci antiſtites haud ſatis cōſtantibus ingenijs à Latinorum eccleſia diſſentire cœperunt: factumq́; eſt, ut Moſcouitæ eos religionis ritus, quos à Græcis doctoribus accepiſſent, ijſdem ſenſibus, & ſinceriſsima quidem fide ſequerētur. Spiritum enim ſanctū, tertiam in diuina Trinitate perſonam, à patre Deo ſolum produci perſuaſum habent: quū rectiſsima ueritate à patre ſimul Chriſtoq́; filio proficiſci credēdum ſit, uerùm ea controuerſia apud conuentum Florentinū, præſidente Eugenio quarto Pōtifice, magna partiū cōtentione agitata, eū exitū habuit, ut pertinacia Græcorum in ſermone potius quàm in ſenſu caſtigāda uideretur: quū Græci antiſtites euidentiſsimis conuicti rationib. ſpiritum ſanctum à patre per filium produci faterentur. Sacramentū quoq; nō ex azymo, uti iure debemus, ſed ex fermentato pane conficiunt: idq́; ſub utraq; ſpecie, ſicuti ſoli apud nos ſacerdotes, panis ſcilicet, diuiniq́; ſanguinis, ab eorū presbyteris uniuerſo populo cōmunicatur: quo maximo errore imbuti Bohemi, paulo ante patrū noſtrorū memoriā à Latinorum eccleſia deſciuerunt. Cæterùm quod ualde alienum à Chriſtiana religione eſſe uidemus, nullis ſacerdotum ſuffragijs, nullaq́; propinquorū, aut amicorum pietate iuuari mortuorum manes arbitrantur: fabuloſumq́; eſſe purgatorij locum putant, è quo tandem piorum animæ, cùm diuturna ignis pœna, tum multis parētationibus, indulgentiaq́; ſummorū pontificum expiatæ, immortalium fœlicitatem beata in cœli ſede conſequantur. Cæteris in rebus eaſdem ferè ceremonias tenent, quæ à Græcis uſurpatæ ſunt, Romanamq́; eccleſiam cæterarum omnium principatum obtinere, ſuperbè & peruicaciter negāt. ſed ante alia, Iudæorum genus, uel memoria quidem horrēt, nec eos intra fines admittunt, ueluti peſsimos atq; maleficos homines: qui etiam nouiſsimè Turcas ęnea tormenta conflare docuerint. Chriſti uitæ miraculorumq́; omnium hiſtoria ab Euangeliſtis quatuor conſcripta, itemq́; Pauli epiſtolæ, dum ſacra fiunt, è ſuggeſtu clariore uoce recitantur, probatæq́; uitæ ſacerdotes homelias Eccleſiæ doctorum publicè legunt, etiā ijs horis, quibus ſacra minimè conficiūtur. non enim Oratores cucullatos, qui aduocato populo concionari, & ambitioſè nimis atq; ſubtiliter de diuinis diſſerere ſoliti ſunt, admittere fas putāt: q̄niā rudes imperitorum animos ſimplici potius doctrina, quàm altiſsimis arcanorū interpretationib. ad ſanctiorē morū frugem euadere, uiri ſolidę religionis arbitrant̄. Hos, quos modò diximus, ſacros libros, itēq; noui ac ueteris inſtrumenti enarratores, præterea Ambro-

ſium, Au-

A sium, Augustinū, Hieronymū atq; Gregoriū, in linguā Illyricā traductos habent, religioseq; custodiunt. Antistites, Principesq; minorum sacerdotū singulis urbibus pagisq; præfecti sacra curant, controuersias dirimunt, & moribus deprauatos summa quadā uindicādi potestate persequūtur. Regem sacrorum, quem ipsi Metropolitā uocant, à Cōstantinopolitano Patriarcha petunt: Archimandritæ autem & Episcopi, coniectis in urnam meliorum nominibus, sorte ducunt. Eorum uerò hominum qui humanis cupiditatibus ultro renunciarunt, diuinarumq; rerū contemplationi & sacrorum ministerio sese dedicarunt, duplex est genus. utrunq; cœnobia incolit: sed alterū est uagū, & paulo solutioris uitæ, sicuti apud nos diuorū Francisci atq; Dominici sectā profitētes: alterū constat ex sanctioribus monachis, quorū ordinē diuus Basilius instituit. ijs ne limine quidem uel in suprema uitæ necessitate, pedē efferre fas est. Procul eñ ab oculis profanorū singulari duritie uitā in occultioribus adytis degunt, summamq; subactæ carnis & cōfirmati in religione animi opinionē præbent. Vniuer

B sus populus quater in anno, & pluribus semper diebus ieiunare cōsueuit, abstinetq; ab esu carniū, ouorum, & lactis. In uere primùm, more Latino, post diem Cinerū: mox adulta æstate, in honorem diuorū Petri & Pauli: & initio autumni demū, cū assumptæ in cœlū Mariæ uirginis memoriā celebramus: postremò sub ipsam hyemē, cū aduentus Domini pronunciat. Per hebdomadā uerò, diem Mercurij sine carnibus, diem autem Veneris sine ouis lacteq; traducunt: sed Saturni dies mensa omnibus obsonijs opiparè referta, hilariter excolit. Cæterū secus ac nos solemus, nullas festorū dierū uigilias obseruāt. Religiosissimè tēpla uenerantur, adeò ut ea neq; uiros neq; fœminas uenereis pollutos cōplexibus intrare fas sit, nisi prius priuatis balneis abluātur. Sæpeq; accidit, ut complures utriusq; sexus sacra audientes, extra limen cōsistant, & propterea à petulcis iuuenibus recentis incontinentiæ notati, facietis aliquando nutibus salutentur. In ipso natali die Ioannis Baptistæ, & in Paschate, trium Magorum, presbyteri sacratos panes paruos toti populo largiuntur, quorum esu febribus conflictatos alleuari existimant. Alia quoque sacra, certo anni tempore apud

C flumina gelu concreta celebrantur. In ripa tabernaculum constituunt, & aduocata nobilitate hymnos numeroso cōcentu pronūciant, sacræq; lymphæ multa aspergine profluentē purificant, & solenni ceremonia stratum & consecratum circūcisa & reuulsa glacie protinus aperiūt. Iis rebus ritè confectis, si qui adsunt languentes uel morbosi, in flumen desiliunt, & sacris aquis abluuntur, quum ob id elui morborum sordes persuasum habeant. Defuncti, uti apud nos, mediocri funeris pompa comitantib. presbyteris efferuntur, capite mappa uelato: cæterū non in templis, uti apud nos impia propè, uel abominabili certè corruptela usurpatum est, sed in septis ac exterioribus templorū uestibulis sepulturæ tradūtur, ijsq; more nostro quadragenis diebus parentant: quod certè mirū uidetur, quum in purgatorio loco expiari animas, & criminū pœnam ullis amicorū supplicijs, ulloq; pietatis officio mitigari penitus negent. In cæteris, eadem quæ à nobis de religione sentiuntur, cōstantissimè credunt. Moschouitæ

Illyrica lingua, Illyricisq́ literis utunt, sicuti & Sclaui, Dalmatæ, Bohemi, Poloni, & Lituani. Ea lingua omniū longè latissima esse perhibetur. nam Constantinopoli Ottomanorum in aula familiaris est, & nuper in Aegypto apud Memphiticum Sulthanū & equites Mamaluchos haud ingratis auribus audiebatur. In hanc linguam ingens multitudo sacrorū librorum, industria maximè diui Hieronymi & Cyrilli, translata est. Præter quoq; patrios annales, Alexandri etiam Magni, Romanorūq́ Cæsarum, itemq́ M. Antonij & Cleopatræ memoriam ijsdem literis commendatam tenent. Philosophiam uerò, & sideralem scientiam, cæterasq́ disciplinas & rationalem medicinā nunquam attigêre. ijq́ pro medicis se gerunt, qui alicuius paulo ignotioris herbæ uires, se pluries obseruasse profitentur. Anni apud eos nō à natali Christi, sed ab ipso mundi initio numerantur, qui non à mense Ianuario, sed à Septembri incipiunt. Leges toto regno habent simplices, summa Principum & iustissimorū hominum æquitate conditas: & propterea populis ualde salutares, quoniā eas ullis causidicorum cauillationibus interpretari atq; peruertere non licet. De furibus, sicarijs & latronibus suppliciū sumunt. Quum de maleficijs quęstionem habent, reos multa gelida aqua supernè demissa perfundunt, quod intolerandū tormenti genus esse perhibent. Nonnunquam obduratis & contumacibus, ut confessio criminis exprimatur, ligneis cuneolis digitorum ungues conuelluntur. Iuuentus omnis uarijs ludis, sed militiæ proximis sese exercet: in stadio cursu contendit, in palæstra colluctatur, pernicitati equorū studet: omnibusq́ præmia, & pręsertim sagittariorū peritiss. proponunt. In uniuersum Moschouitę statura sunt mediocri, sed quadratā, & ualde torosa: cęsij omnibus oculi, prolixę barbę, crura breuia, & uentres extenti. equitant cōtractis admodū cruribus: et peritissimè, uel auersi & fugientes, sagittas emittunt. Domi opiparè potius quàm lautè uiuunt. nanq; omnium fermè cibariorū quæ uel à luxuriosissimis desiderari possunt, mensæ eorum, & paruo quidem precio passim instruuntur. Gallinę siquidē, & anates, singulis sępe argēteolis tenuib. nummis ueneunt. maioris minorisq́ pecoris incredibilis est copia: & occisę media hyeme iuuencę, cōcretis gelu carnibus duorū ferè mensiū spacio nō putrescunt. Venatione & aucupio, uti apud nos, nobiliora obsonia parantur. nam uenaticis canibus, & plagis omnis generis feras capiunt: & asturibus, atq; falconibus, quos mirificos regio Pecerra præbet, non modò phasianos, & anates, sed cycnos & grues consectantur. Astures ex genere infimo aquilarum, uel miluorum, falcones uerò accipitrum nobile genus antiquis fuisse putamus. Capiūt quoq; auis subnigra, puniceis superciliis, magnitudine anseris, quę pulparū sapore phasianorū superat dignitatē: Moschouitica lingua Tether nuncupata, quæ Plinio Erythratao uocatur, Alpinis populis cognita, & maximè Rhetis, qui saltus ad Abduæ amnis fontes incolunt. Ingentes etiā sapidissimosq́ pisces, & ante alios Sturiones, quos Siluros antiquitùs fuisse putamus, Volga præbet: & ij quidē hyeme multa inclusi glacie, recentes pluribus diebus asseruantur. Aliorum uerò piscium multitudinē fermè incredibilē, ex candidis, quos diximus, lacub. ex piscantur.

A piscãtur. Vino natiuo quũ penitus careant, aducticio uti solent: sed in festis cõuiuijs tantũ, & sacrificijs. Ante alia Creticũ subdulce maximo in honore habetur, sed in usum medicinę tantũ, uel principalis luxurię ostẽtationem: quũ miraculi loco sit, eductũ Creta per Gaditanas fauces, & tantis cõclusi maris Oceaniq́ꝫ fluctibus agitatum, incorrupta suauitatis ac odoris dignitate, inter Scythicas niues, ebibisse. Populus uerò medonẽ bibit, ex melle lupulisq́ꝫ decoctũ, quod picatis in cadis ueterascit, & ex antiquitate nobilitatẽ adsequit̃. In usu quoqꝫ sunt birra atqꝫ ceruisia, sicuti apud Germanos Polonosq́ꝫ uidemus, quæ ex tritico, zeaq́ꝫ uel ordeo decoctis, omni cõuiuio circũferuntur. Hanc quadã cognata cũ uino potestate, largius cõpotantibus ebrietatem inducere adfirmant. Medonem ac birram per æstatẽ infrigidare, infusa poculis glacie, uoluptatis gratia solent. nam ingentia glaciei frusta nobiliũ in cellis subterraneis singulari studio reconduntur. Sunt &, qui in delicijs habeant, succum ex subausteris cerasis expressum, qui perspicui & purpurissantis uini colorem & saporem iucun-

B dissimum refert. Vxores & fœminæ, non in eo honore sunt apud eos, ut apud cæteras gentes. nam propè ancillarum loco habentur. Viri insignes earuꝫ uestigia mirum in modum obseruant, & pudicitiæ diligentissimè cauent. nõ enim adhibent̃ conuiuijs, neqꝫ sacrorum causa remotiora templa petere, aut temerè in publicum egredi permittuntur. Cęterùm uel ab externis hominibus, & exiguo quidẽ precio, ad Venerem omne uulgus fœminarum facile pellicit̃, adeò ut parum earum amoribus studere uiri nobiles existimẽtur. Basilius ante uiginti annos Ioãnem patrem amisit. Is Sophiam, Thomæ Palęologi, qui latè in Peloponneso imperabat, Cõstãtinopolitaniq́ꝫ Imperatoris erat frater, uxorẽ duxit. ea tum Romę erat, Thoma patrę Turcarum armis Græcia pulso. ex hac quinqꝫ liberi felici fœcũditate suscepti, ipse Basilius, Georgius, Demetrius, Simeon, & Andreas. Demetrio & Simeone iampridem morbo absumptis, Basilius Salomoniam Georgij Soborouij, eximiæ fidei atqꝫ prudentię cõsiliarij, filiã, in matrimoniũ sibi collocauit: cuius fœminę singulares uirtutes una sterili-

C tas obscurat. Solent aũt Moschouitæ, cũ de uxore ducẽda deliberant, omnium toto regno puellarum uirginũ delectum habere, ac forma uirtuteq́ꝫ animi pręstantiores ad se perduci iubere: quas demũ per idoneos homines, fidelesq́ꝫ matronas inspiciunt, ita diligenter, ut secretiora quoqꝫ ab ijs cõtrectari explorariq́ꝫ fas sit. Ex ijs uerò magna atqꝫ solicita parentum expectatione, quę ad Principis animum responderit, regijs nuptijs digna pronunciatur. cæteræ uerò, quæ de formę pudicitięq́ꝫ & morũ dignitate contenderãt, sæpe eadem die in gratiã Principum, proceribus atqꝫ militibus nubunt: sic ut me[illegible]ocri loco natæ plerunqꝫ, dum Principes, regię stirpis clara stemmata contemnunt, ad summũ regalis thori fastigium, uti & Turcas Ottomanos solitos esse uidemus, pulchritudinis auspicijs euehantur. Basilius quadragesimũseptimũ ætatis annũ non attingit, specie corporis eximia, animi uirtute singulari, suorũq́ꝫ studio ac beneuolentia, & rebus gestis, progenitoribus suis anteferendus. Nam, cũ per sex annos cum Liuonijs, qui septuaginta duas urbes fœderatas in eius belli causam tra-

hebant, armis contendisset, paucis legibus datis potius quàm acceptis, A
uictor discessit. Polonos quoq; initio statim ipsius Imperij, acie profligauit: Cōstantinumq; Ruthenum copiarum ducem, captum & cathenis uinctum, Moschā perduxit. Sed ipse aliquanto pòst ad Borysthenem, supra Orsam urbem, ab eodē Cōstantino, quem dimiserat, magno prælio est superatus: ita tamē, ut Smolenchū oppidum, quod antea Moschouitę occuparant, post tantam etiā uictoriam à Polonis partam, in ditione Basilij relinqueretur. Sed aduersus Tartaros, & maximè Europęos Præcopitas, sępius secundo pręlio à Moschouitis est dimicatum, ulciscendis fortiter iniurijs, quas illi repentinis incursionibus intulissent. Supra enim centum & quinquaginta milia equitū Basilius ad bellū ducere consueuit, distinctis per uexilla turmis, quæ suos duces sequunt. Regiæ alæ uexillo inscripta est Iosuæ Hebręi imago, illius qui, ut sacrę referūt historiæ, à Deo maximo longissimū diē, retardato solis cursu, pijs precib. impetrauit. Pedestres copię nullo propè usui sunt in illis uastis solitudinibus, tū ex ipsa ueste quæ fluxa talarisq; est: tū ex hostiū consuetudine, qui cursu potius & B
equitandi celeritate, quàm ui statariæ pugnæ, uel ipso congressu militiam exercēt. Equi eorum statura infra mediam existūt, sed robusti & uelocissimi habentur. Equites præpilatis hastis, clauisq; ferreis & sagittis rē gerunt. paucis falcati sunt gladij. Corpora uerò clypeis rotundis, ut Asiatici Turcæ: uel inflexis & angularibus parmis, more Græcorū, itemq; lorica & galea pyramidali protegunt. Basilius etiam Sclopettariorum equitum manum instituit: multaq; ænea tormenta Italorum fabrorū artificio conflata, suisq; imposita currib. in arce Moschæ uisunt. Ipse insigni apparatu & singulari comitate, qua tamē Regia maiestas nulla ex parte corrūpitur, publicè cum proceribus atq; legatis epulari solet, magnumq; inaurati argenti pondus duobus abacis expositū, eodē triclinio conspicit. Nullam prætoriani militis cohortem, pręter ipsam familiā, corporis custodię causa, circū se habere, uel alibi alere consueuit. Ab urbana enim fideli multitudine stationes habētur. nam unaquęq; urbis regio foribus, cancellisq; C
sepit: nec temerè per noctē, aut sine lumine, in urbe uagari licet. Aula omnis constat ex regulis, & ex ipso militū delectu, qui per statos mensiū circuitus, frequentandę, nobilitandęque regię causa per uices ad implenda comitatus officia è singulis regionibus accersunt. Porrò exercitus omnis, quum bellū ingruit, uel hostibus indicitur, ex euocatis ueteranis, nouisq; prouinciarū delectibus cogitur. nam cunctis in urbibus pręfecti militiæ iuuentutem inspiciunt, idoneosq; in ordines militū transcribunt: quibus ex ęrario prouinciarū, certa, pacis tempore, sed ea quidē exigua, stipendia persoluuntur. Verùm qui militant, immunitate uectigalium gaudent, & cæteris paganis præstant, regiaq; gratia omnibus in rebus potentes existunt. Patescit namq; ueræ uirtuti nobilis locus, quum bellum geritur: siquidem egregio & in omni rerum administratione salutari instituto, ad suum quisq; spectatum facinus, uel perpetui præmij, uel ignominiæ sempiternæ fortunam assequitur.

FINIS.

IOANNES LVDOVICVS BRASSICAnus Georgio Vuernhero.

NE quis uana putet, quæ scribis mira Georgi,
De Præfecturæ fontibus ipse tuæ:
Is sciat effectus oculis nos testibus usos
Lustrasse, & certam nunc adhibere fidem.
Nam ferrum Cyprio indutum conspeximus ære,
Et uitrei tacta est stiria longa olei.
Si quis de causis dubitat, fontesq; requirit,
Naturæ inficians omniparentis opus:
Carpatias adeat per nos licet impiger oras,
Inueniet dictis consona facta tuis.
Suspectæ fidei plerunq; incognita res est,
Quamuis hoc tardi est indicium ingenij.
Sed quid dissimulare iuuat? nos credere par est
Testi, qui proprio plena fauore refert.
Et tu mirificas nimirum abstemius undas,
Et causam tractas iustius ipse tuam.

ILLVSTRI VIRTVTE ET SAPIENTIA VIRO, D. SIGISMVNDO, LIBERO BARONI in Herberſtain, Neiperg, & Guttenhag, Regio Conſiliario, & ſummo in Auſtriæ prouincijs Quæſtori, Sigiſmundus Torda Gelous Pannonius S. D.

VPER ut Auſonia ueni tellure relicta,
Hoſpes ad Auſtriacas fatis ducentibus oras,
De te prolixè ſum percontatus, an eſſes
Incolumis? quas res gereres? an in urbe maneres?
Sed tum tu Regi tuleras mandata Polono.
Quod cùm fortè mihi dixiſſent unus & alter,
Continuò mæſtum concæpi corde dolorem,
Quòd tua pro uoto non eſt licitum ora uidere,
Nec tecum, ut uolui, coram data copia fandi.
Cur uerò expeterem congreſſus optime tantum
Sigiſmunde tuos, planè fuit unica cauſa:
Ut mihi noticiæ tecum eſſent iura perennis.
Rurſus ut hoc cuperem, magni uis ſuaſit amoris,
Quo me deuinctum fateor tibi tempus in omne.
Nec nouus hic animo ſenſus mihi ſedit in imo,
Peruetus, & multis eſt confirmatus ab annis.
Iam tum mirari te cæpi, & ducere magni,
Fama meas de te cùm primùm uenit ad aures:
Non hæc obſcuris uulgi ſermonibus orta,
Verùm à laudatis illuſtri prodita uoce.
Es uerò multos inter digniſſimus unus,
A' me prorſus & ingenuè qui ſemper amère,
Atque fide ſemper ſumma, officioq; colare:
Vel quòd te natura parens formarit ad unguem,
Vel quòd tanta tua uigeat ſapientia mente,
Vel quòd dicendi nulli ſis arte ſecundus,
Vel quòd Cecropia clarus celebrère matheſi.
Virtutem grauitas uitæ, conſtantia rara,
Integritas, mores placidi, moderatio, candor,
Et manſuetudo teſtatur, ſobrietasq;.
Quid dicam ſtirpem generis notã, atq; uetuſtam,
Maioresq; tuos: quorum uirtusq;, fidesq;
Egregia eſt ſemper belli ſpectata, domiq;?
Quid reliqua ornamenta domus te uindice parta
Perpetuò à tota quæ poſteritate ferentur?
Iam quid iuſticiam memorem? quid fortia facta?
Quid bene de multis ſtudium, curamq; merendi?
Non leuis ambitio cæco te corripit æſtu,

Non æris malè sollicitat furiosa cupido.
Ut taceam, quod te longa experientia fecit
Consultum, prauo ut rectum dignoscere possis,
Utile damnoso, pulchro secernere turpe.
Quis nescit, cultæ quæ sit facundia linguæ,
Mandata in causa simul expectata resoluis
Ora, uirûm dictis animos & pectora mulcens?
Hinc te in consilium legit, sanctumq́ Senatum,
Adiunctumq́ sibi uoluit Rex inclytus esse,
Imperij quoties ingentia pondera poscunt.
Ad populos Oratorem, summosq́ Monarchas
Unum te mittit toties, præq́ omnibus unum:
Unde tibi celebri quæsita est gloria laude,
Euasura rogum supremum, atque inuida fata.
Qua tellus habitata patet sub Cæsare magno,
Illa tu pridem tota es bene cognitus ora.
Tu Byzantini subijsti castra tyranni,
Ancipiti in rerum statu, tibi sæuus atrocem
Sponte serenauit media inter classica uultum.
Te norunt, & amant, septem quicunque trionis
Gentibus imperitant Reges: tua nomina seruat
Terra Borysthenidum, rebus cumulata secundis,
Dum pacem paci socias, & fœdera pangis.
Iam disciplinas te perdidicisse operosas,
Quæ spacia, & moles, numerosq́ & sidera monstrant,
Quæ'que docent rerum solerti indagine causas,
Cur ita quidque sit affectum, cur nil sibi constet
Quin fluat, & pronas semper mutetur in horas,
Edita de Moschis à te monumenta loquuntur.
In quibus & mores hominum, legesq́ notasti:
Ocia quo studio ducant, pacemq́ togatam,
Quàm ualidi, celeresq́ ruant in Martia bella.
Quæ cultura uiris superûm, quæ cura sacrorum,
Quantas poßideant fortunas, quo sibi quæstu
Rem faciant, cum qua iungant commercia gente,
Quo sint consueti uitam producere uictu,
Quàm latè Scythia Moschus dominetur in ampla.
Inq́ breui descripsisti, nitidaq́ tabella,
Dimensus regnum pollens armisq́, uirisq́,
Mollibus & radij signasti flexibus oras:
Quà uolucrem Boream, quà solem spectet Eoum,
Quæ latera obtendat Zephyris, Austroq́ furenti,
Quoq́ gradu Arctoum se denique tollat ad axem.

Præterea ne quid lector desideret, aptè
Perpetuam regum seriem usque ad tempora nostra
Digeris, & prima repetens ab origine ducis.
His ego uirtutisq; tuæ, laudumq; tuarum
Illecebris captus, te, dum mea uita manebit,
Qua mihi cumque licet, statui ratione colendum.
Postulat hoc etiam cultor tuus, & meus idem,
Addubito socerum dicam'ne, patrem'ne, profectò
Obseruandus pro meritis pater, & pietate
Uuernherus: qui non studio commotus inani,
Sed uotum sensumq; tuum, & tua iussa secutus,
Comprendit docti grata breuitate libelli,
Pannonij nostris quicquid miramur in undis.
Hic igitur cum te summo ueneretur honore,
Atque sibi ducat te nil antiquius uno,
Tanto te faciam maioris & ipse necesse est:
Fœderis inter nos iuncti hoc quia uincla requirunt.
Tu si suscipies me, & complectêre uicissim,
Te penes arbitrium cogendi erit, atque iubendi,
Quæq; uelis de me statuendi summa potestas.

SIGISMUNDUS LIBER BARO IN HERberstain, Neyperg & Guttenhag, &c. GEORGIO UVERNHERO, Regio Consiliario, & apud Saros Praefecto, S. D.

A ETSI iam olim, & à multis quidẽ multa de admirandis in Zepusio aquis audierã, tamen ijsdẽ de rebus, quę plerisq; incredibiles uidebantur, à te in primis certior fieri, & tuũ iudicium audire desiderabam. Quia uerò non dubitasti, quae comperta de his haberes, ad me scribere, facilè effecisti, ut nõ modò, quid ipse posthac de his sentire debeam, certò scirem: sed etiam multi alij excellentes uiri, testimonio tuo, cui plurima apud omnes est autoritas, confirmati, addubitare desinerent. Sed cùm etiam in reliquis Hungariae partibus multae non minus admirabiles aquae esse dicant, rem ualde gratã mihi, & multis alijs harũ rerum cupidis, tuiq; studiosis facturus es, si eas quoq; describẽdas susceperis. Scio quidẽ, & uidi ipsemet apud Sereniss. quondam Ludouicum Hungariae regem, Diui Imperatoris Maximiliani legatione fungens, ad Budam sedem regiam, thermas esse, quarum calorẽ immissa manu ferre nequeas. quod ei utiq;, qui antè non uidit, mirabile uidetur. Sed quod in his etiã uiui pisces sunt, id nõ pauci pro re incredibili habent. Talia quoq; uident esse, quę dicunt de alijs thermis in ripa fluuij Vagi, nõ longè ab oppido Galgocz, quod Germani & Slaui uulgò Freistat uocant: quas locũ, prout crescit aut decrescit fluuius, in aequali semper distantia mutare aiunt. Legi nuper apud Arrianum libro tertio, descriptum fontem, qui sub lucem tepentibus aquis manat, in meridie frigidus, uesperi calet, ac

B sub exortum diei rursum tepidus oritur, atq; ita per singulos dies ac noctes aestus ac frigoris uices uariat. Saxo Grammaticus in Islandia fontẽ esse testatur, qui fumigantis aquae uitio natiuã rei cuiuslibet originem demolitur. Nam quicquid humido eius uaporę afflatur, in lapideae naturae duriciem, forma tantũ superstite, subita conuersione transmutari. Hęc & his similia, qui deinceps legent, minus mirabuntur, ubi animaduertent, summum opificem in his etiam nostris, & alijs uicinis regionibus non pauca mirabilium operum suorum monimenta posuisse, quae tamen indigenae pro miraculis non habent: ac quandoq; etiam, si interrogentur, ignorant, quemadmodum in Moscouia saepenumerò sum expertus. Nam cum nonnulla eiusmodi, quae mihi narrarant alij, quaererem ab incolis, adeò nihil habebant quod responderent, ut mirari se dicerent, unde ea homo peregrinus accepissem. Non dubium est autem, nisi pleraq; diuersis in locis obseruassent, et literis mandassent homines externi, quin ea indigenarũ negligentia nunc luce, suiq; memoria & admiratione carerent. Non potest igitur mihi, Vuernhere ornatissime, non ualde probari studium tuum, quod hoc genus Hungariae tuae rebus eruendis & illustrandis impendis: nec facere possum, quin te ad id continuandum cohorter. Nam eo non tantum mihi fueris gratificatus, sed etiam tibi apud omnes magnae laudi est futurum. Bene uale.

DE

DE ADMIRANDIS HVNGARIAE AQVIS, HYPOMNEMATION: GEORGIO Vuernhero authore.

SIGISMVNDO IN HERBERSTAIN, Neiperg & Guttenhag Baroni, &c. GEORGIVS VVERNHERVS.

NNOTARAM iussu tuo nõnulla, SIGISMVNDE BARO uerè magnifice, de mirabilibus aquarum naturis, quæ finibus Zepusij nostri continentur: ut me ceu oculato teste confirmares ea, quæ quidam audita ab alijs, pro fabulosis habuerunt. Quia uerò non modò fides habita est narrationi meę, sed etiam quibusdam incensa cupiditas, plura hoc genus cognoscendi: minimè inuitus, ut debui, suscepi, quod mihi denuò mandandum duxisti, ut alia quoque aquarum miracula, quæ in Pannonia nostra uisuntur, non minus penè prodigiosa, scripto complecterer. A

Pannoniæ autem appellatione non eam tantũ comprehendo Danubij ripam, cum qua ea, quæ dicta est secunda Pannonia, ab Arabone fluuio, qui Ptolemęo est Narabo, nunc uulgò Raba, ad Saum excurrit: sed quicquid præterea Hungari in altera Danubij ripa tenent, quod quidẽ latissimè patet. Tenent enim totam Iazygum Metanastarum regionem, quam Ptolemæus fluminibus Danubio, Tibisco, ac montibus Sarmaticis finit. Sunt autem montes Sarmatici, qui Hungaros à Rutenis, Polonis, Morauis, Silesijs, & ea Austriæ parte quę citra Danubiũ est, dirimunt. ad quos pertinet Carpatus, ita iam uulgata appellatione, ut omnis tractus Sarmaticorum montium Carpatus uocetur. quanquam mihi Ptolemæi descriptionẽ intuẽti, Carpatus ijsdem, quibus Dacia, finibus uidetur terminari. B

Porrò extat nunc quoq; Iazygũ natio inter Hungaros, quos ipsi uoce decurtata Iaz uocant. ac retinent ijdẽ etiamnum linguam suam auitam & peculiarem, Hungaricæ dissimilimam: atq; eas sedes, quas Plinij descriptione quondã tenuerũt, nimirũ campos & plana, Dacis, ut idem ait, pulsis ad Patissum amnem, quem ego detracta prima syllaba Tissum, uel, ut nunc uulgò uocant, Tizam accipio. Is uerò Tibiscus est Ptolemæo, limes ueteris Daciæ, cuius cultissima pars est Transsyluania, prouincia multis habitatoribus frequens. Nam eam & Germani, quos appellant Saxonas, & Hungari, & Hungarorum antiquissimi Siculi dicti, qui lingua sua sunt Zekheli, & ad huius imitationem à quibusdã uocantur Ceculi, incolunt. ut omittam peruetustas Romanorum reliquias Valachos, qui frequentes ibidem uicos & pagos habent. Potiũtur tamen rerum Hungari, & penes eos imperium est: eoq; fit, ut Transsyluani quoq; Hungarorum nomine censeantur. Est uerò planè mirabilis diuersarũ, nec unius linguæ per uniuersam Hungariam gentium mistura: quemadmodum à me dicetur prolixius C

A lixius ea in cōmentatione, qua res Hungariæ, populorum in ea origines, appellationes, leges, mores, instituta conor explicare.

Cæterùm Iazygum regione, qua se Carpatus (ut hoc iam nomine omnem illorum, quos dixi, montium tractum complectamur) latissimè pandit, & in quosdam quasi ramos alibi eminentioribus, alibi mitioribus iugis diffundit, continentur oppida, à Germanis montana dicta, quòd inter montes metallorum omnis generis fœcūditate & prestantia cum primis nobiles sita sunt, & populo metallicam faciente constant. Qua ratione & eos qui in metallo operantur, in monte esse, & in genere uniuersam rem metallicam opus montanū uulgò dicunt. Eadem regione continetur Zepusium, & multi alij Comitatus.

Sunt autem Comitatus, ut hoc quoq; obiter explicem, regni partes, quas Prouincias, aut Præfecturas, aut Greca uoce, qua pleriq; Latinorū usi sunt, monarchias dicere posis. Plinius & cōuentus, & iurisdictiones, & cōuentus iuridicos in distributiōe Ciliciæ & Beticæ Hispaniæ appellare uidetur. Cicero uocat Diœceses, quod nominis Episcopi in appellatione suarum iurisdictionum, quanquam nunc uulgò corruptè, usurpant. Earum uerò partium prefecti uocantur Hungaris Comites, quibus iurisdictionis cura incumbit. Fuit autem Hungariæ regnū, quo facilior & expeditior esset iuris dicēdi ratio, in hoc genus Comitatus plures quinquaginta diuisum, ex quibus uix dimidium hodie retinemus.

Sed hæc tanquam usui futura ad cognitionem locorum, in quibus nostra de aquis narratio uersabitur, prefatus, dicam primùm de calidis, quarum pro Hungarie portione, uix ulla regio plures aut salubriores habet. Vnde uerò potius ordiar, quàm ab ipsa urbe Buda, quā Hungariæ reges ob loci situm, opportunitatē & amœnitatem meritò pro regia habuerūt. Hic propter ipsam Danubij ripam calide sunt multæ, inter quas differentia maior est, quàm pro loci discrimine. Quedā enim nō modò tolerabili, sed ita iucūdo sunt calore, ut ad hominum lauacra nature benignitate singulari datæ esse uideātur. Huius generis sunt infra arcem regiam aliæ, Regiæ uocatæ: uel propter uicinam regiam, uel quia regio opere ornatæ & conclusę, uel quia in his reges lauare consueuerunt. alię cōmunes, quibus saxum ceu natiua fornix impendet, quas Turcæ post occupatam Budam latius excauata rupe ampliores reddiderunt, ceterisq; preferre dicūtur. At quæ supra Budam sunt, quarum aliæ item regiæ, aliæ hospitales à uicino ptochodochio dictæ fuère, balneis sunt inutiles, nisi refrigerent. Sic enim quædam calent, uel feruent potius, ut in eas missum ouum non minus citò, quàm ad luculentum ignem elixetur. Temperantur autem in balneis frigida, cuius ibi fons calidis ita contiguus est, ut qui haustum ueniunt duabus urnis, eodem in uestigio altera calidam, altera frigidam haurire posint.

Ibidem est sub dio fons calidarū cæteris amplior, quem purgatorium uocauère, ea nimirū ratione, quòd, quemadmodū proditū est, in purgatorio pœnas nocentiū pro noxarū modo, alias acerbiores, alias mitiores esse, ita quædam insunt aquæ hoc in fonte discrimina. Nam qua in eum à

Danubij

Danubij ripa aditus est, subfrigida primùm, mox tepida: & quo in eam A
penetraris altius, hoc magis calet. In recessu uerò interiore tam est calida,
ut ferri non possit. Est autem is calor haud dubiè aquæ huius proprius.
Nam alia, quę dixi, temperamenta uerisimile est à Danubio accedere, qui
crepidinē huius fontis lambit, & cùm uel modicè excrescit, totū inundat,
neq; tamen ita restinguit, quin caleat. Quin intra ipsam ripam, qua Danubio perennis cursus est, calidæ ebulliunt: ubi qui altius mergi uolunt, lauare consueuerunt.

Porrò hæ ad Budam thermæ (liceat uerò mihi hac uoce in calidarum aquarum appellatione uti) quòd alteræ, ut dictum est, infrà, alteræ supra urbem essent, ex eo quoque inuenêre nomen, ut illæ inferiores, hæ superiores uocarent̄. Vtrasque Turcæ, quibus tamen omnia uastare libido est, non modò non corruperunt, sed etiam cultiores, ac per speciem religionis quasi augustiores reddiderunt. Nam Bassa Mahometh, quem tyrannus uictor Budæ captæ, ac reliquis Hungariæ à se debellatæ partibus gubernatorem imposuit, apud utrasque Deruisis domicilia, ceu cœnobia extrui curauit. B Sacello etiā apud superiores in colle uicino, qui antè uitibus consitus fuit, posito, consecrauit locum memoriæ cuiusdam eius ordinis, quem, dum uiueret, ceu numen quoddam uenerati sunt Turcæ: & nunc mortuum, illoq; in loco conditum, religiosè colunt.

Sunt autem Deruisę Turcis, quod nobis monachi, qui mendicato uiuunt: quibus ex religionis, quam affectant, instituto usitatū est, sæuire in corpus proprium, quod alij per inustionem stigmatum ferro candente, alij per incisionem quæ fit nouacula acutissima, quidam utroque modo faciunt, hoc crebrius & crudelius, quo quisque sanctior & religiosior esse & haberi cupit. Est uerò & in uestitu quędā inter eos diuersitas, & sanctimonię affectatio. nam alij ueste lanea alba ad talos usque demissa amiciuntur, & calceati incedūt, capite operto. Alij nudis pedibus & capite, imò toto penè corpore, nisi quantū pelles duę ouinæ aut caprinæ crudæ, quarum altera à fronte, altera à tergo ex scapulis propendet, tegunt. Quidam etiam unica pelle pudendas tantum corporis partes uelant, cætera nudi. C
Gymnosophistarū dicas esse reliquias, quales India habuisse memoratur.

Sunt quidem hęc à narratione, quam de aquis institui, aliena. Sed cùm huc delapsus sim, quid obstat, quo minus de Turcarū lotionibus plusculum addā? Cùm omnes aquas Turcæ, ceu præcipuum Dei munus, summo honore dignant̄: tum uiuas potissimum, & fluentes: idq; propter frequentes lauationes, quibus etiam crebrius per diem, nō modò ad sordes corporis abluendas, sed ad scelerū quoq; expiationes uti consueuerunt, quod proculdubio ab aliarū gentiū ritibus habent, quibus etiā sola aquę aspersio inter Februa fuit. Sic Romæ olim ad portā Capenam, postea Appiam uocatā, aqua Mercurij dicta, alij alios aspergebant, inuocantes Mercuriū: ut aspersi flagitia, & præsertim periuria diluerent̄. Sic traditur Peleus absoluisse Patroclum, & Acastus expiasse Peleum à cæde fratris sui Phoci, cùm antea Aegeus Medæam aquæ aspersione lustrasset. Sic Orestem à sanguine matris expiatū esse, memorat Pausanias in Corinthiacis,

cùm

A cum illum nemo lare suo & hospitio dignaretur. Cuius loci hoc libetius memini, quòd continet exemplum ritus uetustissimi, accepti à patribus, quo rei atrocium criminum à cõsuetudine omniũ & colloquio arcebantur. Sic Æneas quoq; apud Poetam nostrum:

—Ter socios pura circumluit unda
Spargens rore leui.—

Et idem, ceu multa cæde pollutus, inquit:

Tu genitor cape sacra manu, patriosq; penates:
Me bello è tanto digressum, & cæde madentem,
Attrectare nefas, donec me flumine uiuo
Abluero.—

Quin in atrijs templorum suorum positam habent aquam Turcæ eundem in usum, neq; cuiquam nisi loto in ea ingredi fas esse arbitrantur.

Sed delectantur in uniuersum plurimum lotionibus & balneis Turcæ. eoq; præcipuum apud eos pietatis opus est, instituere & cõdere bal-
B nea publica: nec id tantum uiuentibus gloriosum esse, sed etiam uita functis salutare putãt. Hac ratione is qui nunc rerum potitur, Solimannus, tum albi, tum Budæ, in ædibus quę quondam fuerunt archiepiscopi Colocensis, amplissimum balneum pro sua, suorumq; salute fieri curauit, in quod è Danubio per canales subterraneos aqua in multam altitudinem, ut est Budę ad Danubium situs, ducitur. Ipsum balneum intus incrustatũ & stratũ est monumẽtis marmoreis, quæ antea in tẽplis fuere posita, imaginib. tamẽ, si quę insculptæ fuerũt, resectis, & toto opere perpolito.

Eadem gloria quęsita est ei, quem diximus, Bassę Mahumeth, qui thermas Budenses exædificatis illis Deruisarum cœnobijs, cõditorioq; eius de quo diximus, illustriores reddere studuit. Hic uerò uidere est mirabilem rerum commutationem. Nam quæ loca Hungaris incolumi & florente Buda uoluptatis domicilia fuerunt, ea religiosè ornarunt Turcæ: flagitiosè contrà prophanantes, quæ antea habita sunt pro sacrosanctis.

In thermis superioribus, supra eos fontes quibus ad lauacra usus est,
C sunt piscinæ calidæ, in quibus nascũtur & uiuunt pisces, qui in frigidam translati emoriũtur. Sunt etiam calidæ in opposita Danubij ripa supra Pesthum, sed minus celebres: propterea quòd ita coniunctæ sunt alueo fluminis, ut ad quæuis eius incrementa corrumpantur.

Solẽt ferè thermæ locis, in quibus sunt, aliquod nomẽ, & quasi lumen afferre. Ita nobilitatus est quondam sinus Baianus in Campania. Ita nũc quoq; in Italia, Germania, & in quauis penè terrarum orbis parte clara sunt hoc nomine loca. Nonnulla etiam appellationem à calidis sunt sortita: ut in Thessalia Thermopylæ, & in Germania oppida quæ uocantur Badæ, hoc est balnea. Sed fuerũt quasi in obscuro Budẽses, nec aliqua ei loco celebritas accessit, à tanta calidarũ copia & uarietate: quod procul dubio eò euenit, quòd reliquę eius urbis fortunæ atq; opes hoc non exiguum alioqui clementis naturæ munus obscurarũt. Nam quis fuit in tota Europa locus, qui se Budæ cõparare potuerit, siue situs amœnitatem, siue cœli salubritatem, siue soli fœcunditatem, siue aliarum quarumcũq;

rerum ad quoslibet usus, ad splendorem, denique ad luxum pertinētium A
ubertatem & affluētiam spectes: ut ne quid dicam de opportunitate, in qua non Hungarorū tantum, sed etiam multorū aliorū populorū defensionem & salutē sitam fuisse, quotidianis damnis & periculis experimur Quo grauior & acerbior est iactura, quam erepto nobis per Turcas hoc loco fecimus. Sed facessant querelę, quę suum alibi locum sunt habiturę.

Nisi uerò autoritate Chronicorū nostrorū, magno consensu urbē Budam à rege Buda Attilæ fratre cōditam & nominatam esse tradentiū, impediret, ego, si qua alia cōiectura de eius nominis ratione facienda esset, ob insignem calidarum eo in loco celebritatē & copiā, pro eo quòd Germanis quondā fuerit Bada, unius literæ inuersione Budā ab Hūgaris dictam esse suspicarer. Nam ea secūdorum Pannoniorum loca, anteq; huc Hunni immigrarent, Germanos seu Teutonas tenuisse, minimè ambiguum est. Nec ita multū dissimili mutatione uocarunt Hūgari Vuesprimium, quod Germanis fuit Vueisprun, hoc est, fons albus, qui loco nomē dedit: & etiamnum ibi sub arce, quæ sedes est Episcopi, ostenditur. B

Sed redeo nunc ad calidas: ac Danubij ripam legens Istrogranum, uel, ut nunc appellant, Strigonium peruenio, qui locus secundum Budam in Hūgaria semp celeberrimus fuit, sede Archiepiscopi, qui idē primas Hūgariæ dictus est, insignis. Hic ad radices montis, cui imposita arx est magnificentissimè extructa, qua labitur Danubius, fons est tepidarū, inclusus turri, in quam ex arce ductis eò per præceps muris descēsus patet. Ex eo tanta manat aquæ copia, ut quondam molam frumentariam uersarit: nunc machinam haustoriam similem tympano impellat, qua aqua è Danubio per subterraneū cuniculum in eam, quā dixi, turrim admissa hauritur, & in arcem trāsfunditur. Hoc largior est fons alter haud magno inde interuallo: qui in piscinulam quandam influēs, in qua etiam media hyeme coaxātes ranas audias, aquæ tantum, quantū uersandis tribus quatuor'ue rotis molaribus satis est, fundit.

Supra Istrogranum (quod ex Istro & Grano mixtum est nomē, quòd ibi fluuius Granus Istro miscetur) nō longè ab arce Comaroniensi, quæ C
tenet orā cognominis insulæ, quā Danubius prope Posoniū in duos diuisus alueos facit, à Septentrione ueniens influit Vagus: cuius ripa supra Galgocium, quæ arx est familiæ Thurzonū, nunc maximè nobilitata est calidis, non propter uim earum salubrem tantū, qua omnes alias in Hungaria calidas superare existimātur, sed etiam propter uarium, planeq; mirabilem eorum ortum. Non enim ullum certū fontē habent, sed alueum fluuij sequūtur: & ut is excrescit & decrescit, ita aut recedūt aut accedūt. Solent autem, quo magis exundant, hoc lōgius recedere. eoq; qui lauare uolunt, subinde alias atq; alias scrobes fodere. & quasi puteos aperire cogūtur. Id, cū intra alueū est fluuius, fit in glarea, quod ipsius solū est: cum uerò exit, in terra solida, & argillosa, in qua alioqui nō restagnāte fluuio, nihil penè humoris existit. Neq; tamen in ripa tantū eruuntur calidæ, sed etiā intra amnem, si fundū eius pedibus suffodias. Calēt autē immodicè: nec sunt idoneæ balneis, nisi temperentur, quod admistione frigidæ de

proximo

A proximo haustæ in procliui est. sed quia magis salutares esse credũtur si ne mistura, qui medicinam inde petunt, deferuere eas sinunt: quod pro temporis ratione aliàs serius, aliàs citius fit. Nunquam tamen sic deferuent, quin, qui in eas descendunt, tegete, cespite'ue, aut ramis in fundum scrobis iniectis, imas corporis partes aduersus ebulliẽtis caloris uim munire cogantur. Esse autem eas aduersus diuturnos, ac penè desperatos morbos efficacissimas, multis experimentis cognitum est, & adhuc indies magis ac magis cognoscitur.

Sunt calidæ aliæ non lõgè à castro Trincinio, quod ad eiusdem fluuij Vagi ripam est, supra Galgocium. Illæ suauiter calent, & sunt limpidissimæ: atque ideo iucundissimi secessus loco fuerunt Comitibus Zepusiensibus, qui paulo superiore ætate Trincinij sedem habuerunt.

Nec multum recedũt à Vago calidæ ad arcem Baimocium, quę itẽ est Thurzonũ: quibus hoc honoris habuit Alexius Thurzo, qui in ea familia nomen illustre, & secũdum regiam aliquamdiu summam potestatem B apud Hungaros obtinuit, ut eas quadam quasi cisterna ex quadratis facta lapidibus, qui etiam descendentibus scalarum & sedilium usum prębent, includẽdas curauerit. Etsi uerò minus spaciosæ sint, tamen manifestum in ipsis est discrimen caloris: eoque diremptæ sunt muro. & quæ moderatius calẽt, delicatioribus tantũ patent: alię uulgi usibus sunt relictæ.

In Comitatu Thurocio, qui eodẽ in tractu est, sunt pari penè interuallo à Vago distantes calidę ad Stubnã uicũ, qui est ciuiũ Cremnicẽsiũ. Hę instar insulæ sunt. claudũtur enim riuo, qui ex propinquis mõtib. delabẽs, aquã uehit gratã lauãtibus, cùm sitiunt. Nam ad tẽperandũ calidas nunquam, nisi quis recentibus aquis admissis cõtinuò lauare uelit, adhibentur: idque etiam tum fit modicè, quòd per se minus intemperatè caleant.

Non dissimiles sunt his calidę alię inter Cremniciam & Semniciã, quę sunt duo præcipua oppida inter montana: de quibus suprà dixi. Manãt ex rupe, sic nata, ut lauantibus tectum & umbram præbeat.

Nec tantũ ipsę in rebus salubribus habẽtur, sed etiã cœnũ earũ (quod C Plinius quoque inter calidarũ utilitates retulit) medicã uim credit̃ obtinere. Itaque in eo quidã, ulcerosi pręsertim, ibi ꝓpè quà fluũt, uolutari solẽt.

Sunt etiam Semniciæ calidæ, quæ uocantur Roselinæ: in quibus canales, per quos fluunt, & sedilia ex lignis facta, sic sunt accreto lapide ceu cortice tecta, ut prorsus lapidea uideantur.

In Comitatu Liptouiensi, ad pagum qui uocatur Diui Ioãnis, fons est tepidarum: ad quem plerunque confugiunt, quibus scabie, aut psoris fœdata est cutis. Exilit uerò is, & magno impetu eiaculatur potius, quàm emittit aquas, quà Vago ortus & cursus est ex propinquis montibus, qui Carpati caput esse existimantur. Nusquam enim altius sese attollũt, nusquã pluribus & horridioribus iugis assurgunt hi mõtes, ad quos Carpatũ pertinere dixi. Altitudinis indiciũ est, nix in his perpetua, unde accolis Germanis montes niuis uocantur: asperitatis, quòd ijdẽ montes sunt imperuij. Slauorum lingua appellantur Tatri, hoc est, Tatari, quòd in regionẽ Tatarorum, qui ueteribus sunt Getæ, uulgi opinione protẽdantur. Hun-

tur. Hungari uocant Tarczal, quod nominis lingua eorum à nudo, seu A
deraso uertice ductum esse uidetur. Nihil enim aliud quàm eminentissimi, & prorsus nudi scopuli sunt, hi montes. Ego rupes Sarmatiæ esse crediderim, quarũ mentio fit apud Solinum, quo loco Germaniã inter Hercynium saltum & rupes Sarmatarũ extendi ait. Nam ex Sarmaticis montibus, neq; ita lõgè ab his rupibus Vistula, quem Plinius alio nomine Vistillum, alij Istulam uocãt, ortum ducit: quo amne, præter Solinũ, pleriq; alij Germaniam finiunt. His uerò rupibus subiectum est Zepusium, ubi aquæ sunt, quæ & ferrum erodunt, & lapidescunt, & animantes potæ enecant: de quibus, quæ alio ad te scripto complexus sum, attexam.

Et ut ab ea, cui consumendi ferri uis inest, ordiar: hæc est ad Smolniciam, quod oppidũ ad arcẽ Zepusiẽsem pertinet, intra mõtes, unde quondam metalla eruta sunt. Extrahitur autẽ haustro, quale Istrograni esse diximus, quod ab aqua supernè illabente impulsum circũactu & raptu funis, cui implicati sunt crebri nodi coriacei, implet fistulas, per quas funi meatus est: quib. adiuncti canales, effusam aquã excipiũt, & emittũt sub B
dium in alueos in terrã defossos, quibus ferrũ, siue uetus, siue nouum, impotitur. Quæ minora sunt ferramẽta, citius adedũtur. Solea ferrea equi cõsumitur intra horas uigintiquatuor. Quæ uerò sunt crassiora, cuiusmodi sunt quæ in uicini montis ferrarijs hunc in usum fiunt, postq; per aliquot dies aquæ immersa iacuerint, ceu limo quodã obducũtur adesa: eoq; statis tẽporib. abluũtur, & purgãtur, ut in id quod superest ferrũ, aquæ uis efficacius penetret. Quod pereso ferro manet, luto simile, cuprũ est (ipsi uulgò cementũ uocãt.) Id in fornace cõflatur in massam, & deinde per aliã fornacẽ eliquatũ fit purius, & purgatius, & ad oẽs usus nõ minus utile, quàm q̃d fit ex metallo: cuius multæ sunt fodinæ eodẽ in loco.

Non dubium est autẽ, quin aqua hanc uim à uenis metalli trahat, præsertim à pyrite æris (uulgus Marchesitam appellat) cui ibi uim inesse acerrimam, uel ex eo satis apparet, quòd aqua pluuia, aut alio quo humore terram subeũte, ex ipso id quod uocant uitriolum, quod Græcis chalcanthum, Latinis atramẽtum sutorium est, destillat, pyramidatim cõcrescẽs stiriæ in modum. Hoc uitriolum natiuum dicitur. Est enim aliud fa C
cticium, quod quidem eodem in loco in hunc fit modum.

Solent sectores metalli ligna intra fodinas transuersim posita, in quibus itur & statur, pyrite minutius cæso conspergere, & eo quasi uiam ad firmanda uestigia sternere. Ei, simulatq; penetrantibus in terram aquis permaduerit, innascitur uitriolum: idemq; ubi madere desierit, ita consolidatur, & adhærescit lignis, ut non possit nisi ferro resecari. Resecantur autẽ sic concreta, & è fodinis per utres extracta mittuntur in alueos. Hic aqua feruente superfusa uitriolum omne, quod pyriti innatum est, resoluitur, fitq; aqua tota uiridis, quæ deinde in alia uasa transfunditur, ut depuretur: depurata autem, transfertur in caldarium plumbeum, in quo supposito magno igne bullit ad horas octo, aut nouem: donec per euaporationem, quã uocant, densetur: influẽte tamen semper eodẽ liquore, ut eadẽ caldaria plena maneãt. Pòst infunditur in cados ligneos, quibus

A insertę uirgæ sunt, quibus accrescit. Atq; hoc est, quod uitriolũ coctum seu facticiũ uocãt. Ac tantũ quidẽ de aquæ ferrũ rodentis ui & efficacia.

Nunc de lapidescente dicã, cuius generis multæ sunt in Zepusio, inter quas etiã nõnullæ nõ aliter quàm calidæ, aut alię salubres frequẽtantur. Et inest his quoq; caloris, uel potius teporis aliquid, quod cùm alijs temporibus, tũ per hyemẽ manifestius sentitur. Est uerò inter eos fons eximius unus ad pagũ, cui apud Zepusiẽses Germanos à riui murmure nomen est, qui instar piscinæ stagnat, & plurimã aquam reddit, in quã item ligna iniecta, lapide ceu cortice obducuntur. Alter ad pagũ, qui uocatur Ioannis. Nã qui angustius scatẽt, statim atq; paululũ profluxerint, lapidescũt, & ita in tumulos exurgũt. cuiusmodi uidetur unus ad pagũ Diui Andreæ nomine: alter cæteris insignior, prope arcẽ Zepusiensem, ad ædem diui Martini, quæ sacrarũ ędium in Zepusio princeps est. Hic scaturit, uel erumpit potius, aqua bulliẽti similis, cum magno intus murmure & strepitu, qui admota aure non sine admiratione auditur. Erumpit aũt B non foràs tãtum, & sub dium: sed etiam meatus sub terra quærit, & quacũq; uadit, lapis fit. quanq; qui subterranei sunt eius generis lapides, pluuijs aquis irrigata humo, & eo madore diutius manẽte, dissoluuntur. Solent autem accolę his sic dissolutis & effossis, ad opera cemẽtaria uice calcis uti. Qui uerò sub dio nascũtur, ipsissimi sunt lapides, tofi dicti, leuitate & raritate non dissimiles pumicibus. Et quia uerisimile est, ijs aliquid glutinis inesse, qui in propinquo ędificãt, libẽter his ad muros faciendos utuntur. eoq; quidam illic dictitant, se domos ex aqua factas inhabitare.

Cęterùm non minus miraculi uidetur habere quibusdã, quod in monte arci contiguo, intra specum quendam aqua per hyemem fluida, æstate ita congelat, ut refrigerandis poculis glacies inde peti soleat.

Porrò quod ad fontes bibẽtibus ex eo animantibus letales attinet, eorum unus est ad radices rupium Sarmaticarũ, quæ, ut dictũ est, Zepusio imminent. alij duo hoc famosiores sunt in Comitatu Saros, quasi in conspectu arcis cognominis, cuius ipse prefecturã teneo. Nã qui est sub rupi C bus, aues tantũ ex eo gustantes necare dicitur. At alios duos non tãtum auibus, sed etiam alijs animãtibus noxios esse ferunt. Quã ob causam, ne cui pecori ad eos aditus sit, diligentissimè caueri solet. Nascitur aũt ad alterũ eorũ, qui propemodum intra Eperiensium nostrorũ fines est, plurimũ aconiti, cui herbæ uenenum inesse uel unicus Ouidij uersus arguit:

Lurida terribiles miscent aconita nouercæ.

Atq; hinc quidem uideri potest fons hic uirus trahere. Tales enim, ait Plinius, sunt aquæ, qualis terra per quam fluunt: qualesque herbarum, quas lauant, succi. Sed est reuera singularis huius fontis natura, ut qui & crescente luna augeri, & deficiẽte minui, atq; adeò in interlunio prorsus deficere dicitur: tanto omnium consensu, ut mihi ne libuerit quidem, an hæc aliter sese haberent, explorare.

Fontes acidos, & quas acidulas uocant, consultò prætereundos putabam, quòd minimè rari sunt in Hungaria. Ne nõ tamen ex his quoq; aliquid delibem, celebres sunt in primis, alter in comitatu Zoliensi, ad ar-

cem eiusdem nominis, cui oppida, quæ dixi uocari montana, subiecta A sunt: alter ad oppidum, cui Mons regius nomen est: uterque spleneticis manifesto sensu mederi dicitur.

Ad oppidum Bistriciam, Germani Neusolam uocāt, ubi fodinæ sunt æris opulentissimæ, quæ nunc appellantur regiæ, quòd in ijs impendio Regis opera fiunt, cuniculus quidam reddit aquam uiridem: ex qua, ubi subsedit, chrysocolla colligitur.

Quia uerò in Comitatum Zoliensem, dum aquas persequimur, uentum est, non possum præterire hiatum terræ ijsdem in locis famosum ob pestilentes expirationes, quibus aues superuolantes, & quæuis alia animantia extingui constat: manifesto eorum experimento, qui eius rei periculum facturi, gallum, gallinam'ue, aut felem, aut canē longo hastili alligatum, supra eum hiatum, qui septo ad arcendas inde animātes circundatus est, protrudere & efferre consueuerunt: quibus non aliter uita subitò eripitur, quàm si strangularentur.

Est item ad eum fontem, qui potus aues, ut dictum est, enecat, sub Sarmaticis fontibus acidula: quę etsi eandem cum eo ipso fonte originem habere creditur, tamē plerisq; ita grata est, ut etiā ægroti inde potū petant. B

Alia est non longè ab arce Leua in Comitatu Barsiēsi, quæ nisi ab haurientibus pleno uase perferatur domum, saporem amittit. Itaq; qui occursantibus, ut fit, potum ex ea prębent, uel modicè exinanito uase, quod reliquum est, effundunt, & ad hauriendum denuò recurrunt. Addūt quidam aliud hoc prodigiosius, sed minus simile uero. Nēpe, si pura sit, dum hauritur, & pura permaneat, donec offeratur ægrotis, qui eā mirificè appetere solēt, quòd hoc certissimum ad salutem signū sit. Sin turbida reddatur, planè pro deplorato haberi ægrotum. Itaq; eos qui potū tantum infirmis, non omen petunt, antequam hauriant aquam, turbare solere. Sed hoc superstitiosorum credulitati relinquamus.

Ab hac quoque rursus acida alia haud magnis distat spacijs: ad quam etiam propè est fons, qui tumuli in speciem assurgit, & subinde mutat fluxum, lapidescente nimirum statim aqua, quam effundit, & ideo sic excrescente ea parte, qua aliquandiu manarit, ut sese aliam in partem, quæ humilior est, effundere cogatur: quod quidem quasi circuitu quodam fit per omnem fontis oram. C

Ad arcem Fileg, quæ inde in Boream euntibus occurrit, in Comitatu Neograd, specus est, in quo supernè destillans aqua, continuò durescit. Ibi uerò uideas ceu statuas hominum consistere saxa, ex hac destillatione concreta. Albus his color est: nec per se tantum sunt alba, sed etiam coloris albicantis usum trita pictoribus præbent.

Sunt præterea ad fines Eperiensiū fontes salsi, tātæ acrimoniæ & salsuginis, ut inde sal excoquatur, qui ad omnis generis condituras, & in primis ad cocturā pisciū, cæteris utilior esse existimat̄. Habetq; locus nomē ab his fontibus: Hūgaris enim Sovuar, hoc est, Salisburgū dicitur. Nam & arx eius nominis supra eum locū fuit, meæ itē præfecturę subiecta, antequam dirueretur. Esse autem salis uim magnam in aliqua eorum mōtium par-

A um parte, in quibus promõtorij instar arx extat, uel hoc magno est argumento, quòd in aduersa quoq; eorum parte salsi fontes sunt, qui item sua appellatione insigniunt locum. Sed quod in eo inquirendo aut eruendo minus elaboratum est, id non negligentia hominũ, sed proculdubio Regum prouisione euenit, ne immodica copia salem uilescere contingeret.

Abundat enim Hungaria sale natiuo, qui lapidicinarum modo cæditur in Maromarusio. Item in Transsyluania, ubi etiam piscinæ salsæ stagnant: à quibus omne pecus arceri necesse est. compertũ est enim, earum immodico haustu, qui salsugine incitatur, enecari. Insunt tamen in his alicubi pisces. quod minus mirum uideri posset, cum ipsum quoq; mare piscium parẽs salsum sit: nisi hic non in aqua salsa, sed in ipso penè sale uiuere uiderentur. Sunt autem sapidissimi, carne duriuscula: & ita impatientes aquæ dulcis, ut in eam missi, exanimentur.

Quia uerò in salis mentionem incidimus, etsi de eius, qui cęditur, ortu diuersæ sint sententiæ, alijs nimirum eum cum ipsa conditione rerum ab B initio extitisse, alijs postea natum esse affirmantibus: tamen ut uero propius sit, ex humore aut succo salso concretum esse, & adhuc concrescere, ea potissimum ratione ostẽdi posse iudico, quòd in ipsis lapidicinis salis, ubi solidissimus fuit, inuenta sunt uaria instrumenta ad humanos usus facta. Quodam etiam in loco Transsyluaniæ, gallina incubans cum ipsis ouis incorrupta. Quin nunc quoq; plerũq; magna carbonum uis eruitur cum sale. In Desiensi fodina, qua nulla est in Transsyluania altior, paucis antè annis excisum est de medio sale ingens robur trabi simile, tanta duricie, ut ne ferro quidem facilè cederet. Sed idem extra fodinã extractum sic computruit intra quatuor dies, ut primis digitis concerpi & conteri posset. Idem solet carbonibus, dum excidũtur, durissimis, simulatq; sub dium prolati fuerint, euenire. Hæc uerò uulgus in illa cõfusione rerum, quę Noæ temporibus in cataclysmo fuit, ibi oppressa, aut alio quopiam casu eò abrepta esse interpretatur.

Flos salis alibi copiosior, alibi rarò in reliquo sale reperitur: Gẽmam C uocant, quòd gemmarum quarũdam in morẽ pelluceat. Faciunt aũt hoc reperto iudicium salicidæ docti experientia, salẽ qui sequetur, aut impurum futurum, aut citò desiturũ: neq; temerè ipsos in eo falli cõpertũ est.

Abundat & uicina Polonia huius generis natiuo sale saxeo, sed hic minus sincerus & solidus est Hungarico. non enim fibris tãtum, aut uenis, sed etiam ingenti mole terræ plurimis in locis distinguitur, ac præterea longius abest à superficie terræ. At in Hũgaria putei, in quibus cæditur, minus alti sunt usq; ad salem. Quin in Transsyluania etiam scopuli instar extat supra terrã ad ripam Marisi fluuij, cuius itẽ alueus sal est, non lõgè ab oppido Thorda salinis celebri. Fitq; sæpenumero, ut arãtes etiam uomerem in salem impingant. Sed eum nemini cædere licet, ne quid uectigalibus regijs decedat. Liberum est tamen Siculis, qui, ut dictũ est, nõnullam Transsyluanię partem tenent, suo in solo, quãtum domesticis eorum usibus satis est, sumere. Sed hæc de salsis obiter dixisse sufficiat.

Restant inter calidas, quibus quidem aliquod in Hungaria nomen

est,unę prope Vuaradinum,quæ uocantur diui Ladislai,siue quia hic dí A
uus Ladislaus lauerit:siue quia ad ędem ei sacram,& sepulchro ipsius cla
ram,ac tum ipsius, tum Sigismundi Imperatoris,qui hic quoq; condi uo
luit,munificentia opulentam pertinet. His pleriq; inter omnes Hunga-
riæ calidas,primas tribuunt: in quo tamen amœnitatem potius earum,
quàm salubritatem spectare uidentur. Sunt enim calore periucundo,&
temperato: præterea tam purę & perspicuę,ut speciem rerum,si quæ in-
ijciantur,ampliorem quàm sunt ipsæ res,reddere uideantur.

Sunt tamen præter calidas multæ aliæ salutares frigidæ in Hungaria: cuiusmodi dixi esse in Zepusio geminas,quæ lapidescũt. Sed hoc tẽpore maximè prædicatur, & à multis frequentatur,fons ad Mislã, qui locus à Cassouia haud magno distat interuallo. Huius aqua lapidib. qui prope fontẽ sunt,feruefactis calefit,& ita balneis idonea redditur. Nõ desunt ta men,qui uim medicam,quæ aquæ inesse creditur,ipsis potius lapidibus, quàm aquę, tribuendã esse censeãt:quòd ipsa per se pura sit,& bibẽtibus gratissima:& contrà,quam solent aliæ salutares,nullã misturam resipiat. B

Verùm unde medẽdi uis insit aquis, & cur aliæ alijs atq; alijs morbis, nec una ratione eædem omnibus medeãtur,præterea unde ipsis tot,tantæq; in calore,sapore,odore differentiæ: deniq; cur aliæ concrescãt, aliæ ferrũ rodant,id speculatoribus & uenatoribus naturæ physicis explican dũ relinquo. Georgius Agricola (cuius in hoc genus rebus inquirendis & excutiẽdis studiũ atq; iudicium exquisitissimũ esse,libri ab eo doctissi mè scripti arguunt) multa de his egregia prodidit eo in Opere, quod de natura eorũ quæ de terra effluunt,inscripsit:& idẽ plura se traditurũ pol licẽt in ijs libris,quos se de Medicatis fontibus instituisse ait: ad quorũ le ctionem sese referent,qui de his uolent plenius erudiri. Nã mihi hęc scripturo propositũ nõ fuit,ut docerẽ quenq;:sed ut uolũtati tuæ,Sigismun de Baronum optime,quę mihi semper imperij uice est,morem gererem.

Quantum aũt tuum quoq; semper fuerit studiũ in his eruẽdis, quæ in cognitione naturę rerum atq; locorum uel obscura sunt, uel aliquã admi rationem habent, cùm omnes qui te norunt, sciunt: tum scriptus à te,& C nuper editus de Moschicis rebus liber,abundè ostẽdit. Nã quid est in to ta nobis ante paucos annos minus nota regione, aut in moribus gentis Moschicæ, aut in eius religione, quod non scitissimè explicaris? Quid? quòd Hũgaris nostris penè ignotę essent origines suę,nisi tu cõfirmasses Moschis cõfinẽ esse,& ad imperiũ eorũ pertinere Iuhrã, uel ut alij dicere malũt,Iugariã,unde & initio profecti sunt Hungari,& nomẽ traxerunt? Ex Scythia quidem uenisse eos nemini erat dubium,sed de nomine disce ptabatur: cum alij ab Hunnis & Auaris uoce cõposita dictos esse asserent,alij aliud comminiscerentur. At uerò propius est ab Iuhra manasse Hungarorũ nomen:cum nunc quoq; Slauorũ lingua, qua nulla per uniuersam Europam latius patet,Iuhri,uel prima syllaba nõnihil, ut fit,leuigata Vhri uocẽtur. Mitto, quod te quoq; cõfirmante credibilius uisum est,mõtes,quos uocãt Riphęos,nõ extare his in locis,unde tãto ueterum scriptorum consensu Tanais decurrere dicitur. Sed hæc qui magis per-

specta

A specta habere uolēt, ex cōmētarijs tuis, et his addita chorographia petēt.

Mihi hic narrationem de aquis, quę in Hungaria aliquo miraculo, aut nouitate quapiam insignes sunt, finire libet, uel relinquere potius. Nam si omnes, quæ aliquid admirationis habent, consectari uelim, persequendum esset mihi quicquid est in Hungaria amnium: quorum quidem tantum est, ut non facilè dare possis æqualem regionem, quæ pluribus & maioribus abundet. ut non immeritò ueteres Hungari in regni sui insignibus quatuor ductus, totidem præcipuorum fluminum, Danubij, Saui, Draui, & Tibisci imaginem repræsentantes, usurparint. Sed ne nihil tamen de his dicam:

Est laus amnium pręcipua, esse nauibus ferendis idoneos, & pisco sos. Quo in laudis genere quotusquisq; est extra Hūgariam fluuius, qui illis, quos dixi, quatuor conferri queat? ut ne quid commemorē de alijs Hungaricis amnibus, qui etsi magnitudine illis minimè pares sunt, tamē non minus ferè sunt admirandi. Nam pręter hoc, quod optimorū & saluber-
B rimorū piscium copia affluunt, feraces auri plerięq; habētur: in ea præsertim ueteris Daciæ parte, quā Hungariæ attribui, & Transyluaniā uocari diximus, quorum etiam nonnullis ab auro nomē est. Cuiusmodi sunt tres cognomines, Chrysi dicti: & qui Hūgaris uocatur Aranyas, hoc est, aureus: ne quis Hungariā ea, quę Thracię, Hispaniæ, Lydiæ, Indię amnibus gloria est, carere existimet. Rapiūnt autē non ramenta tantū auri perēni cursu, sed etiā plerunq; massulas, alias pisi, alias nucis auellanæ, castaneæ'ue, aut iuglandis magnitudine: quoties uidelicet inundant, imbribus'ue, aut alia quapiā eluuie, aut arte inducta corriuatione aucti, ripas, & ea per quæ currunt loca, subruunt. Nec cōmēticium est, ijs in locis effodi quādoq; massas, aliàs puri auri, aliàs concreti saxi aliquid habentes, quę aliquot uncias usq; ad selibram, & librā, & hoc amplius appendunt. Quin liceat mihi dicere, cuius certos autores notæ fidei homines habeo, effossas esse, quæ quingentorum, imò quæ mille florenorum non modò pondus, sed etiam precium eleuarint.

C Sed ut ad illos principes Hūgariæ fluuios redeā, Danubiū, Drauum, Sauum norunt uicini Germani, Norici, Carni: apud quos eorum fontes sunt, & prima incremēta. quæ etsi pręclara sint, nequaquā tamen tantum laudis addunt amnibus, quantū hi mox, atq; solum Hungaricum attigerint, consequūtur. Hic enim cōtinuò & plenius & spaciosius fluunt, eòq; nauigationi magis habiles sunt, piscibusq; & maioribus & melioribus magis abundant: ut omittam, quòd diuersi generis piscibus, quibus ferè prima est gloria, extra Hungariam carent. Quapropter de his, quorum origines magis notæ & celebres sunt, plura referre supersedebo: dicamq; de Tibisco tantum, quem Hungaria sola totum sibi uendicat.

Oritur in Maromarusio, sub altissimis Carpati iugis, fonte quidē exiguo, sed tantis subitò incrementis, ut intra tertiū milliarium pro tēporis tamen, quod incremēta moderatur, ratione, patiēs fit nauigiorū, quibus sales euehuntur. Est aūt ferè iustū unius nauigij onus, quater mille frusta salis, (uulgò lapides uocāt) singula uiginti plus minus pondo librarum.

Fertur

Fertur autẽ intra Maromarusiũ cursu citatiore, ut inter montes, qui plu A
rimos in eos torrẽtes & riuos effundunt: estq́ꝫ ibidem limpidissimus, so-
lo glareoso. sed idem ex illis Maromarusij angustijs eluctatus, simulatqꝫ
campestria attigit, incedit lentius, & fluit impurius, admisso præsertim
amne Zamos, qui ex Transsyluania ruens, uiam præbet nauibus, quibus
sales Transsyluanici exportantur: uideturq́ꝫ tum sanè prorsus alius esse,
non ob augmenti tãtum, aut cursus sui modum, sed quòd etiã piscium in
eo ratio est diuersa. nam intra Maromarusiũ non habet ferè alios, quàm
quos aquę puriores alunt, & eorum quidẽ omnis generis copiam ingen
tem: at foris quem facilè dabis piscem, cui quidem in profluente uita est,
quẽ non suppeditet Tibiscus? quiq́ꝫ & sapore, & magnitudine non præ-
stet sui generis piscibus, qui alijs in fluuijs capiuntur?

Porrò de copia quid dicam? habet quidem Hũgaria multos amnes pi
scosissimos: inter quos etiã eos numero, qui ex uicinis terris immitũtur.
Sed neqꝫ inter hos, neqꝫ inter alios, quorũ fontes apud Hũgaros sunt, ul-
lus prouentu pisciũ superat Tibiscum: ut eum, quod de Pado Italię dixit B
Poeta, meritò fluuiorum regem in Hungaria dicere posis. Etsi uerò i-
dem contingit fluuijs, quod terræ: nempe quòd ut hæc fruges, sic & illi
pisces, nunc uberius, nunc malignius producãt: tamen nullum est tẽpus
Tibisco, quo piscibus non magis, quàm cęteri amnes, abũdet. Quin, qui
propius ad eius ripã in æstiuis præsertim caloribus accedunt, manifesto
sensu experiuntur, eum pisculentiam quandam, ut sic dicã, redolere. Nec
desunt uulgò, qui dicãt, duas eius partes aquam, tertiam pisces esse: non
eo quidem sensu, quòd ita sese res habeat: sed quòd planè admirãdam, pe
neq́ꝫ maiorem fide multitudinem piscium significatam uolunt.

Vidimus ipsi autumno superiore, cum illustrem Comitem Nicolaum
à Salmis, exercituum regiorum summum in Pannonijs imperatorem, ul
tra Tibiscum sequeremur, apud arcem Thokai, quo loco Bodrogus, i-
dem ualde piscosus amnis, Tibisco miscetur, millenos carpiones, quos
nonnulli Cyprinos dicere malunt, citra delectũ tamen, sicut eos capi con
tigit, uenire centũ numis Hungaricis: hoc est, floreno, ut uocant, usitato: C
quem pro præsentis rei monetarię illis in locis ratione, aureus unus supe
rat similibus numis quinquaginta. Eadem est plerũqꝫ luciorũ uilitas, sub
hyemis ferè initium. Vtor autem lucij appellatione, in designando pisce
notissimo, quem quidam lupum dicendum esse contendunt.

Sed quanto lõgius profluit Tibiscus, quãtoq́ꝫ propius accedit ad Da-
nubium, in quẽ sese exonerat è regione Sirmij, hoc minus est precij pisci-
bus, propter uim eorũ infinitam, pręsertim cum exundat. Nã tum in pla
na effusus, omnia latè loca non tam aquis quàm piscibus cõplet: & quæ-
dã quasi stagna facit, quæ agrestes antè, quàm decrescit, & in alueũ redit,
claustris quibusdam obsepiunt, ne refluẽtibus aquis unà recedãt pisces.
Hic itaqꝫ non aliter atqꝫ in piscinas conclusi tenentur: neque tamen rarò
cõtingit, ut impetu facto, qualis est acie congredientium, effractis septis
perrumpãt, spemq́ꝫ & laborem agrestium frustrentur. Quo fit, ut hi pro
magno negocio habeant, inuitare populares uicinos, ut pisces emptum
uenïant.

A ueniant. Sed quod prouerbio dicitur, ultroneas putêre merces, uix unquam magis quàm hic habet locum. Nam sępe aut nulli ueniūt: aut si qui ueniūt, tantillo licentur, ut nihil penè intersit, gratuito'ne eis des, an uendas. Quin fit quandoq;, ut ne gratis quidem dati, aut quasi relicti ad prędam, auferantur: sed porcorum gregibus, qui subsidentibus aquis immitti solent, lętam pastionē & quasi piscationē præbeant: ipsa tamē piscium multitudine nihilominus sic plerunq; superāte, ut magna eorū pars emoriatur, & computrescat. unde tam tetri nascūtur halitus, ut qui iter faciunt, ea loca non aliter, quàm quæ peste infecta sunt, uitare consueuerint. Nec hoc foris tātum, sed etiam in oppidis euenire solet, dum nimirū tāta uis piscium in forum curribus & equis infertur, ut qui eos importarunt, destituti ab emptoribus, sese clāculum relictis piscibus inde subducant. Quò fit, ut plerunq; edicto cum pœna proposito, caueri soleat, ne quis illinc, nisi ablatis unà piscibus, discedere audeat.

Sed lōgius quàm instituerā, progressus sum, illustris Baro Sigismūde, B non tam admiratione harū rerū, quę mihi iam maxima uitę meę parte in Hungaria exacta admirabiles esse desierunt, quàm studio efficiūdi imperata tua incitatus. Nō inficior tamē, pleraq; à me minus explicatè tradita, neq; nō multa præterita esse, quæ cum hac narratione cōgruebāt. Verùm id ceu data opera à me factum est, quòd his & aptius & uberius explicandis locum alibi sum habiturus.

Porrò quod in epistola ad me tua duorū admirandę naturę fontium, alterius quidem ex Arriani, alterius uerò ex Saxonis Grāmatici historia mentionem facis, equidem dubitaui aliquādiu, an nō hoc consilio à te factum esset, ut quæ de similibus miraculis aliorum autorū scriptis prodita sunt, ea mihi cum his nostris coniungēda, ac cōponenda esse innueres. Etsi uerò huc inclinabat animus, tamē cum uiderem mihi nihil relictum esse præter colligendi laborem, quē sibi quisq; legēdis libris præstare potest: satis esse putaui, breuiter, unde hæc potissimū peti possint, indicare.

Miratur Plinius, ab Homero nō esse factam calidorum fontium men C tionem: neque hoc sanè iniuria. Quem enim mihi facilè dabis autorem, qui non quàm accuratissimè in rerum, locorum'ue descriptionibus recensere soleat, si quid fortè occurrit, quod usitatum naturæ cursum excedit, aut aliqua nouitate est insigne? Imò quem dabis, in quo non aliquid eiusmodi reperias?

Sed inter eos, qui cæteris diligentius, quasiq; ex professo de his latinè scripserūt, primas obtinet Plinius: qui non cōtentus aquarū, fontium, & fluminū miracula capite elegantissimo in secundo Naturalis historię suę libro complecti, rursùs ijsdem aquis & aquatilibus describendis etiā peculiarē dedit librum, qui eiusdē operis est tricesimus primus. Secūdum Pliniū multa de his inuenias prodita à Seneca, in Naturaliū quęstionum libris. Nec pauciora penè à Vitruuio, de architectura lib. octauo. Quædā etiā à Strabone, Pōponio Mela, Solino referūtur: ut alios prętercam recētiores. Sed omniū instar haberi potest unus Georgius Agricola, qui quæcunq; eiusmodi sunt uel in Græcis Latinisq; scriptoribus à se lecta,

uel do-

uel domi forisq; obseruata, uel accurata indagatione comperta, non modò in illos, quos suprà dixi, libros retulit, sed etiam causas eorum quàm scitissimè studuit explicare: quanquam quotam quæso hæc factura essent partem, si cætera quoq;, quę adhuc ignota latent, proferrentur? qua in re nescio profectò, socordia'ne magis, an ingratitudo hominũ accusanda ueniat, qui dum ista pro neglectis habent, non satis æterni illius architecti Dei potentiam & magnitudinem admirari, & eius beneficia agnoscere uidentur. A

Memini te mihi aliquando de quodam in Carnis lacu, cui à pago uicino Zirknitz nomen est, non minus penè miranda dicere, quàm à me de Hungariæ aquis sunt memorata: ut is uidelicet quotãnis ferè sub autumni finem, aquis derepentè ex abdito uenientibus, magnam'q; piscium copiam secum trahentibus inundetur: appetente uerò æstate, aquis rursus abdita petentibus exarescat, hac quasi perpetua uicissitudine, ut quo in loco paulo antè piscatus fueris, in eo messem & sementem facere, simul'q; si libeat uenari, ac rursus uertente anno piscari possis. B

Sed quid obstat, quo minus loci faciem, ut eam ab alijs delineatam accepisti, de tuo sermone describã. Claudi aiebas eum circumquaq; montibus, è quibus riui quidam ignobiles suo quisq; alueolo procurrant, ab orientali quidem plaga tres, ab australi quatuor: singulos quo lõgius fluant, hoc minus scatere aquis, terra nimirum ipsas combibente, donec postremò absorbeantur scrobibus saxeis, ita natis, ut humano opere excisæ uideri possint. Hic aquis ita redundantibus, ut recipi non possint, fieri, ut regurgitent scrobes: neq; solum nihil aquæ admittant, sed etiam quicquid receperint, effundant tanta rapiditate, ut refluxus impetum ac cursum equiti quamuis expedito & fugienti, ægrè effugere liceat. Itaq; quacunq; pateat locus (patêre autem eum ad sesquimilliarium minus laxa latitudine) diffundi aquas, & lacum efficere, qui plerisq; in locis decem & octo cubitos altus sit, & ubi minimum profundus est, æquet iustam humani corporis mensuram.

Hæc fortè minus mirabitur, cui constabit esse eadẽ in regione amnes, qui terras subeant, & ubi per longa spacia mearint, rursus effluant: quosdam, etiam ubi semel sese abdiderint, amplius nõ comparere. Nam hinc occultis quibusdam canalibus illas in lacum manare aquas ratiocinabitur, pręsertim si cognorit, ibidem aliquot in locis esse caua montium amplissima, in quibus aquarum ruentium fremitus exaudiantur, & earum quasi stagna sint: unde illos uenire riuos hoc minus dubiũ uideri potest, quòd cõstat ijsdem anates uiuas euehi: quas nemo nescit in locis subterraneis, in quæ aurę aditus non sit, degere nõ posse. Sed quia pro cõperto habetur, illã aquarũ accessionem non duci è mõtibus per riuos, aut alios occultos meatus, sed uenire ab illa scrobium regurgitatione, & quasi uomitu, rursus'q; eódem redire, & resorberi, id'q; statis tẽporibus fieri, quis hæc miraculo carere negabit? C

Auget uerò hoc quoq; rei nouitatem, quòd ferè non minus celeriter recedunt aquæ, quàm accesserunt, non per scrobes illas tantum, sed uniuersa pe-

A uersa penè terra eas non aliter recipiente, quàm si per cribrũ diffunderentur. Quod cùm fieri sentiunt accolæ, continuò grandioribus eius meatibus, quoad fieri potest, obstructis, agminatim aduolãt ad piscationẽ, quæ ipsis non modò iucunda, sed etiam perfructuosa est. Nam & piscium uis ingens facilè capitur, aqua nimirum eos destituente: & apud uicinos precium habent, ad quos conditi sale exportantur. Inuenias aũt ibi plerũq;, quod iurè mireris, lucios (nam his magis quàm alĳs piscibus abundat hic lacus) qui duos cubitos excedant: quæ res satis magno est argumẽto, eos intra illas uoragines nasci, aut saltẽ augeri oportere: cum fieri non possit, ut dum foris stagnant aquæ, ad tantam magnitudinem perueniant.

Porrò siccato lacu fit messis, qua parte solum consitum: & idem rursus conseritur, antè quàm inundet. Solum ipsum firmum, lętum, & in primis ita ferax graminis, ut post uigesimum diem secari soleat. Non est tamen eadem ubiq; fœcũditas. Nam magna eius pars, pręter iuncũ, nihil gignit. Quo uerò magis cognobilis fiat lacus, libet addere, quod tu ceu insignem

B notam adiecisti: nempe distare eum ad unius miliarĳ spacium ab arce Carnis, pariter & Italis dicta Postonia, quam Venetos aiebas Maximiliano Imperatori, dum percuteretur fœdus, quod inter eos postremum fuit, ademisse: & dum pacta cõuenta præstari oporteret, reddidisse: in illustri eius loco tanquam pro trophæo relictis his uersibus, quos ibi tũ legeris,

Postonia uicta rediens post omnia uictor
Leuiades, affert pulchra trophæa domum.

Quia uerò id quod dictũ est de aquarũ ad statũ tempus accessione, me quorundam fontiũ, quib. idem accidere dicit, admonet: etsi mihi externa minimè persequenda duxi, facere tamen non possum, quin de duobus dicam: ut tibi illud quasi pensem, quod ex Arriano & Saxone Grammatico de totidem fontibus annotasti.

Alter est calidarum laudatissimarũ, in alpestri Rhetia apud Fauarias, inter rupes eminentissimas: qui cum ferè deficiat mense Octobri, redit mense Maio: sicq; rursus usq; in autumnũ exuberat, ut saluberrimis eius

C aquis mola frumentaria impelli possit.

Alter hoc magis mirabilis est in Heluetĳs, quem recens Helueticorum Chronicorũ scriptor tradit siccari mense Augusto, quo tẽpore nouis ibi niuibus cadentib. pecus inde mitiora in loca depellit: neq; postea manare, nisi mẽse Iunio, cùm nudatus niuibus mons, rursus pastioni pecoris patet. Manare autem eum è petra in fossam propinquam, ad aquandum pecus comparatam: per interualla tamen, & bis tantum quotidie, manè uidelicet & uesperi: rursumq; toties occultari. & has quotannis retinere ac continuare uices, donec rursus, ut dictum est, Augusto mense siccetur. Dicas aquationi pecoris, singulari Dei munere, in illa horrida solitudine datum hũc fontem esse: idq; bruta ipsa agnoscere, ut quæ eum ferè ultrò, quoad ibi in pascuis sunt, ad id tempus, quo fundit aquam, petere soleant. Quin additur, experimento cognitũ esse, quod idem fons tam impatiens sit sordium, ut si quid impuri in eum missum, mersum'ue fuerit, per aliquot deinde dies nõ compareat, nec aut manè aut uesperi aquæ quicquã reddat.

Montem,in quo is fons eſt,Heluetij ſua lingua appellant Engſtle:ea in re A gione,cui ab amne Arula,Argevu fecêre nomen.

Prudenter Plinius,ad confirmanda exempla potentiæ aquarum, à ſe in illo præclaro opere prodita:Si quis,inquit, fide carere ex his aliqua arbitratur,diſcat, in nulla parte naturę maiora eſſe miracula.Hoc quanquã ipſe quoq; uſurpare aduerſus eos poſſem, quib.fortè in hac mea de aquis narratione quædam fide maiora eſſe uidebuntur:tamen monebo potius, non temerè quicquam eorum quę de admirandis naturę operibus feruntur,pro incredibili haberi oportere,ne quid infinitæ Autoris ſapientię & potentiæ temerè derogetur.

Habes Baro clariſsime,pro epiſtola libellũ,magis ieiunũ quidem illum, quàm uel ipſe fortè expectabas, uel materia, quã mihi tractandã dederas, exigebat.Sed cùm non ignores,me minimè abundare ocio, tuæ erit ęquitatis,non tam quid aſſecutus ſim, quàm quid aſſequi uoluerim, æſtimare.Hoc unum quidem certè,ut tibi gratum facerem,ſedulò ſum conatus.

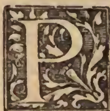
FINIS.

MAGNIFICO DOMINO, D. SIGISMVNDO Libero Baroni in Herberſtain,Guttenhag,ac Neiperg,Conſiliario,Camerario,ac Aerarij Auſtriaci Præfecto Regio,&c.

CVI mittam breue muneri poema,
Ab incude recens mea profectum,
Sigiſmunde? tibi,qui ineptiarum
Admirator es unicus mearum.
Delectant alios ioci procaces,
Infamis placet aleæ quibuſdam
Ludus,& ſua tædij leuandi
Cuiuis eſt ratio: at tibi omne tempus
Quod eſt publica ab occupatione
Relictum,teritur uenuſtiorum
Scriptorum,aut,Baro,lectione uatum.
Ergo dum uacat à tuis negotijs,
Et uoles malè collocare tempus,
Aut uitare meridiationem,
Iſtud perlegito meum poema,
Atq; æqui facias,boniq; quæſo.

Ioan. Ludouicus Braſsicanus I. V. Conſultus.

PHOENIX, SIVE LVCTVS AVSTRIAE, OB MORTEM INCOMPARABILIS HEROINAE, D. ANNAE, Quiritium, Pannonum ac Bohemorum Reginæ, &c.

Rima cicatricem uix duxit plaga supremam,
Vulnere cum ferior sanguinolenta nouo.
Nec defleta modis satis est mihi filia dignis,
Cum mater lachrymas postulat ipsa nouas.
Non ita consternata fui, nec territa damno,
Seu mihi quod pestis, seu mihi Turca dedit:
Quàm modò Reginæ me mors perculsit acerba,
Mors mihi flebilibus testificanda modis.
Indulgere iuuat lachrymis, nec turpe putabo
Plangere fœminea tristia corda manu.
Hoc fatale mihi est, uexari fluctibus atris,
Nec tamen aduersis succubuisse malis.
Sic tolerata mihi uix est tolerabilis hostis
Omnia grassantis per mea membra manus.
Sic tolerata lues uix est tolerabilis, atq;
Sæua peregrini militis ira mihi.
Sicq; locustarum uis ingluuiesq; nocentum
Vix toleranda, tamen dissimulata mihi.
Nec tamen ad lachrymas conuersa, leuesq; querelas
Officijs egi non aliena meis.
Nunc animi est erepta mihi sententia constans,
Vix tueor partes nunc malè firma meas.
Quosq; animo gemitus compressi mœsta uirili,
Principis expressit mors mihi sæua mea.
Heu quid ago infœlix, fatisq; exercita diris,
Accessit nostris uis cumulusq; malis.
Ad Scythicum conuersa polum, septemq; Triones,
Cur inhibes sæuas mors uiolenta manus?
Collimanda tibi sunt isthuc spicula: namq;
Vxor erat Stygio dignior illa Ioue.
Ecquid in inuisas non sumis dira nouercas
Tela, quid inuisas non rapis ipsa socrus?
Vixerit Aonio sic illaudatus Homero
Thersites, uiuat sic sibi quisq; malus.
Omne capax rapit urna caput discrimine nullo,
Nec refert fuerit albus an ater homo.
Omnia dissimili similis Proserpina fato
Eripit, humanum nil miserata genus.

Nec, mihi crede, aliquid mortalibus immortale,
Hac sumus in sola conditione pares.
Cætera Dij meliora tibi Regina dedere,
Quæ sermone libet commemorare breui.
Interrea lachrymæ cessate, grauesq; querelæ,
Et uacet à gemitu fœmina uirq; pio.
Arcessenda procul mihi sunt exordia rerum,
Et series regum longa petenda procul.
Hinc abauos, atauosq; placet, clarosq; parentes,
Et placet à matris ducere stirpe genus.
Gedemine antiquo deducta Megistane proles,
Una fuit Olgird, altera Kestud erat.
Olgirdæ soboles est masculina Iagello,
Qui sacro ablutus postea rore fuit:
Atq; Uladlislaus mutato nomine dictus,
Sarmatiæ tenuit ditia Regna diu.
Filius huic Casimirus erat rex impiger armis,
Qui latè patriam rexit, & auxit humum.
Cui plures natæ, cui sextus masculus hæres,
Sarmatiæ summam qui tenuere diu.
Mentio digna suo de natis tempore fiet,
Natarum series sed referenda prius:
Per quas affini coniuncta Alemania uinclo,
Quam lambit tumidis Rhenus & Ister aquis:
Anna Boguslai est Pomerani principis uxor,
Barbara Saxoniæ nupta puella duci.
Regulus Heduigin Boiorum magnus habebat,
Unde Palatinæ lumina multa domus.
Legnitio Elisabetha duci déducta marito,
Huic genti lumen contulit atq; decus.
Uni nomen erat Sophiæ, quæ nupta dynastæ
Brandenburgensi prole beata fuit.
Cæsaris optandi cui cura est credita genti,
Plena hæc principibus præsulibusq; domus.
Ad fratres redeo, clarissima lumina mundi,
Præcipuè ad patrem Pannonis Anna tuum.
Pannoniæ huic ultro regnum dotale Beatrix
(Grande Beatricis nomen & omen habes)
Obtulit & regni procerum officiosa uoluntas,
Ah quantum est illo regnum habuisse modo?
Rursus Alexandra est Olgirdæ filia nupta
Masouiæ quondam dux Semouite tibi.
Ex quibus Ernesti Cimburgis edita coniunx
Fridricum Imperij protulit alma caput.

Hinc

Hinc socer, hinc prosocer, leuir, hinc charusq; maritus:
Plurimaq; hinc soboles, quod bene uertat, adest.
Nec tibi Moscouiæ gens inficianda niualis,
Ex hoc nobilitas est quoq; clara loco.
Kestudes etenim Olgirdæ germanus, in illam
Insertus gentem multa trophæa tulit.
Hoc patre Vitoldus dux est procreatus, & illo
Lituaniæ princeps tempore magnus erat.
Vnica, ni fallor, cui filia tradita Mosco,
Et desponsa duci uixit Anastasia,
Hinc ambo Basilij diuerso tempore, & inde
Ioannes uario tempore uterq; fuit.
Sarmaticum affini non solum limite, uerùm
Sanguinis attingis proximitate genus.
Nec uitio frater dabitur, qui dulce putauit
Pro patria, in patria, cum patriaq; mori.
Triste rudimentum belli, Rex induit arma,
Arma tyrocinio non satis apta suo.
Cedite nunc Decij, procul inde facessito Curti:
Rex horum laudes clarus, & huius habet.
Nec laus Elisabethæ auiæ reticenda paternæ,
Qua non nobilior fœmina nata fuit.
Illi Cæsar auus, proauusq;, abauusq;, atauusq;,
Pannoniæ frater rex fuit, atq; parens.
Sarmatiæ coniunx rector, sex ordine nati
Succedunt, tenet hæc nunc quoq; regna nepos.
Coniuge quid potius dicam, uel fratre mariti?
Sarcina uix humeris hæc satis apta meis.
De quibus est dixisse nihil, quàm dicere pauca,
Forsitan & satius conticuisse fuit.
Alter ad occasum populos regit, alter ad ortum,
Et fermè ambobus paret uterq; Polus.
Hoc satis est dixisse mihi: sed dicere plura,
Alterius fuerit grande laboris opus.
Nec capit hos succincta breuisq; angustia chartæ,
Quorum regificas uix capit orbis opes.
Immemor incœpti, tristisq; oblita decori,
Ad natos uenio Sarmatis Anna tuos:
Hic mihi lætitiæ ueniam da Diua licentem,
Erumpunt toto gaudia corde mihi.
Non possum gemitus simulare, grauesq; querelas,
Sit licet incœpto res aliena meo.
Tollite ferales lugubria signa cupressus,
Atq; parentales exequiæ ite procul.

Nectite uictrices circum mea tempora laurus,
Vix memini, si quid flebile passa fui.
Usq; adeò generis spes inclyta, mascula proles
Austriacæ columen me fouet atq; domus.
Vos patrui auspicijs uictricia signa sequuti
Inuisum Christo tollite quæso genus.
Vos patris auspicijs uictricia signa sequuti
Asserite afflictam gnauiter Hungariam.
Conatus equidem nihil hos remorabitur unquam,
Interno impendet nullus ab hoste timor.
Suppositas cineri prunas, flammasq; doloso,
Extinxit uester patruus atq; pater.
Fallor? an à læua fœlici lapsa uolatu
Confirmat uolucris uota precesq; meas?
E' diuerticulo repetendus sermo, nec extra
Propositi metas ire sinendus erit.
Quid referam natas & fœmineum comitatum,
Atq; puellares, numina uera, choros.
Vix totidem ancillæ Reginis sæpe fuere,
Aluo Reginæ quot prodiere tua.
Atq; alias agitat regnandi dira libido,
Nota sed exemplis res odiosa datis:
Sollicitat belli nonnullas cura gerendi,
Præcipuè regnum quo muliebre loci est.
Faustinas aliæ referunt, matremq; Neronis:
Est quoq; cui placeat trux Cleopatra nimis.
At tibi nulla fuit regnandi, nulla minandi,
Nulla extorquendi sæua libido fuit.
Quamuis dotalis sublatæ ad culmina regni
Conditione fuit mens moderata pari.
Tu telas, non tela, nec arma cruenta, nec arces,
Non profecturis ictibus oppositas:
Sed bona tranquillæ curasti commoda pacis,
Irarum fugitans, atq; quietis amans.
Regibus uxores, tot reginisq; maritos,
Atq; orbi dominos te generasse sat est.
Imperitent aliæ præter muliebre decorum,
Te pensis famulas non onerasse patet.
Adde supradictis materna stemmata stirpis,
Addeq; Gandalidos clara trophæa domus.
Principe Gandalio tua prodita Vascone mater,
Complures habuit uirgo pudica procos.
Illa Vuladislao tandem desponsa marito,
Transegit uitæ tempora læta suæ.

Tertius exierat sesqui & millesimus annus,
Bisq; decem, Iunij tresq; fuere dies:
Quando ope Lucinæ Genetyllidos implorata,
Anna parens natu est exhilarata tuo.
Imposita est capiti matris, de more, corona,
Bis denis uitam mensibus ante tuam.
Buda fuit natale solum, sed Rhetia nutrix,
Qua fremit alpinis turgidus Oenus aquis.
Cæsaris hic studio est educta sororia tecum,
Nubilis est donec utraq; facta uiro.
Iam me uirtutum uix enumerabilis ordo,
Atq; urget meriti gratia multa tui.
Quid primum mediúm ue loquar? quæ in fine locabo
Ornamenta tuæ rara pudicitiæ?
Ambiguam faciunt & copia & optio mentem,
Nunc placet hæc uirtus, nunc placet illa magis.
Ac ueluti in prato considens uirgo uirenti,
Quà fons muscoso prosilit è lapide.
Nunc uarios molli decerpit pollice flores,
Aut Narcisse tuos, aut Hyacinthe tuos.
Candida luteolis nunc iungit lilia calthis,
Lilia puniceis mista papaueribus.
Nunc uiolas, cythisos, thyma nunc fragrantia carpit,
Purpureas tenero nunc secat ungue rosas.
Attamen in dubio est, non illud, nec magis illud
Eligit, & numero copia maior adest.
Nec quod præponat, nec quod postponat, in arcto
Hæret, & optatis ambigit ipsa suis.
Interea ut dulci sertum mittatur amico
Efficit, ut folio uersicolore siet.
Sic mihi per medias & eunti res & ituro
Corporis, aut animi, fortuitiq; boni:
Anna tuæ nullo dotes sunt ordine dicta,
Attamen hæc unus singula fascis habet:
Non bene principium posito reperitur in orbe,
Nec finem ductus circulus ullus habet.
Sic tua continuo uirtus stat in ordine certa,
Quæ nullum finem principiumq; tenet:
Digna tamen species regno fuit ista tenendo,
Rege fuit dignus corporis iste decor.
Multus in ore lepos, in corpore multa uenustas,
Maiestas oculis & reuerenda tuis.
Matronale decus, fuco procul atq; colore,
Qualia mentitus inficit ora color.

Multiferi uites laudantur palmitis, & qui
Despositum multo fœnore reddit ager.
Et sterilis ueteri culpata est fœmina lege,
Fertilitas summo semper honore fuit.
Pappia priuatis fuit, & Poppæa timori,
Dicta maritandis lex fuit ordinibus.
Omniparens natura suum de germine nomen
Ducit, & à fœtu dicitur ipsa suo.
Et tu Cæsaridum mater, Regumq; Ducumq;,
Egregiam laudem fertilitatis habes.
Nam tua ter quina lætata est regia prole,
Immo ego terquina prole beata feror.
Atq; utinam sterilis, quàm sic fœcunda, fuisses,
Iam fueras parta prole beata satis.
Nec moriens Regina mihi damnosa fuisses,
Interitu tantum quod foret absq; tuo.
Namq; aliam pro te moriens Regina dedisti,
Nata tuam interea uixerit illa uicem.
Ac ueluti phœnix de morte renascitur ipsa,
Atq; ipsam sese dum parit, ipsa perit:
Sic tu, cum uiuam sobolem moritura relinquis,
Immortalis eris morte renata tua.
Pertinet ad laudes pietas tua cognita diuis,
Notaq; pro populo sunt pia uota tuo.
Te ueniente die, te decedente precantem,
Certa fides sacris inuigilasse libris.
Acceptam precibus refero, uotisq; salutem:
Quicquid id est quod sum, sum pietate tua.
Ah quoties stricto molitus acinace plagam
Turca, tua nocuit nil mihi abactus ope?
Ah quoties dubij euasi discrimina Martis,
Ploratu ad superos Anna sequestre tuo?
Sic tuus insidias coniunx dominusq; latentes,
Atq; hoc uitauit certa pericla modo:
Imperij rebus dum consulit, & uagus illac,
Nunc hac suspectis itq; reditq; uijs.
Vel dum uectus equo salebras, perq; inuia tesqua,
Obuius horribili non timet ire feræ.
Dij superi nostrum seruate ante omnia Regem,
Vitaq; principibus, gloria sitq; meis.
Non superos tantum, sed flectere docta fuisti
Humanos etiam supplice uoce Ioues.
Ah quoties meritæ fecisti ignoscere culpæ
Commotum iusta cum ratione uirum?

Pro

Pro miseris nullas oratrix passa repulsas,
Nec pro supplicibus ambitiosa reis.
Regia sic fratrem, sic placat Iuno maritum,
Iam iam missurum tela trisulca Iouem.
Sic complexa trucem mollit Venus alma Gradiuum,
Atq; iras reprimit deliciosa graues
Carceris atq; aliquis tetro squalore, situq;,
Et pressus manicis compedibusq; diu,
Quærit opem Regina tuam defuncta, precesq;,
Atq; operam expectat nunc quoq; diua tuam.
Dotibus ingenij fueras quoq; prædita multis,
Quas ingens fuerit enumerasse labor.
Nec socialis amor mihi, commemoranda fidesq;,
Non erga dominum mutua cura tuum.
Frigora, nec glacies, non æstus solstitiales,
Non nix, non pluuiæ, non lutulenta uia,
Non grauis autumnus, non nimbi, non grauis Auster,
Quæq; æstas oculis puluerulenta nocet,
Te domino auulsere, nec auulsere marito,
Abstraxere uiro fata sed atra tuo.
Non mihi Penelopes studium, non iactet amorem,
In laudes semper Græcia prona suas:
Nec tibi præstiterit regi desponsa Pheræo,
Viua maritali quæ tumulata rogo est.
Hactenus est series rerum libata tuarum,
Qua pote luce fuit, qua breuitate pote.
Sed breuius dicam Reginæ Epicedion Annæ:
Virtutum est isto sub tumulo cumulus.
Vos autem extinctæ postremos reddite honores,
Grataq; legitimis soluite iusta modis.

LEGATIONES D. SIGISMVNDI LIBERI
Baronis in Herberstain, &c.

OCcasus, mediusq; dies, septentrio, & ortus,
Sunt peragrata solo, sunt peragrata salo.
Principibus mandata fero dum maxima regum,
Vectus equo, rheda, siue rota, atq; rate.
Luduicum ad regem misso, Solymumq; tyrannum
Perlustrata rota est Pannonia, atq; rate.
Cæsaris orator ad regem Maximiliani
In Daniam celeri sum quoq; uectus equo.
Austriacæ missu regionis per mare sæuum
Hesperiæ mihi sunt regna petita rate.
Sauromatas eadem uexit me rheda ad utrosq;,
Per niue conspersas inuiolata uias.

I. L. Brassicanus.

COLLOQVIVM SIGISMVNDI
& Mortis.

MORS.
Tultæ hominum mentes, & famæ finis & æui
Oblitæ, longamq; ausæ expectare salutem:
Uos quid olympiadas, quid plurima lustra, quid annos
Innumeros, seramq; iuuat sperare senectam?
Si uitam fata impediunt, cursumq; recusant,
Arbitrioq; meo semper mortalibus ægra
Parcarumq; dies, & uis suprema propinquat.
Quæ uobis tandem uiuendi tanta uoluptas?
Quæ cura, & nebulam & uentos obtendere inanes
Fortunæ, imperioq; meo? uirtutis imago
Quæ uos, quæ miseri, subijt? si uestra labores
Per uarios, uariasq; uices, per tela, per hostes,
Tam citò in æternam clauduntur lumina noctem:
Desinite heu miseri his animis præsumere uitam,
Cum nec fatorum leges, nec tempora nostis,
Nostis at incerti ad mœstos concedere Manes.

SIGIS. *Alta tua hæc mens Mors, iam me alta silentia cogit*
Rumpere, & acceptum uerbis uulgare dolorem:
Uictus enim dictisq; tuis, animoq; superbo,
Hoc unum quæro: quæ nunc te insania uertit,
Quò mentemq; oculosq; refers? mortalibus ista
Quæ causa obijcere (oro) fuit, non antè rogatam,
Non antè admissam humanos expendere casus?
Si te uita breuis, nostra atq; incommoda tangunt,
Quid tibi nobiscum commune est? Tu Dea forsan,
Nos homines sumus, & te negligimus, tuaq; omnia:
Ergo quid adfectas, frustra & cunctaris? inanem
Aut si hanc fortè geris nostri, Dea perfida, curam,
Cur, cum fata tuo arbitrio stant atq; reguntur,
(Prout toties dicis, uerbisq; frequentibus effers)
Cur, inquam, grauia ista pati mala nos sinis? æquum
Certè esset, nobis te tanto impensius omni
Consulere auxilio, quanto uiolentius atris
Expositi fatis, aduersa opera atq; labores
Condimus, & partes toties cunctamur in omnes.
Sed uideo te posse parum, tua numina posse
Contra alia aut nihil: aut tantum, quantum ipsa uoluntas
Imperiumq; Iouis concedit: cuius honorem,
Cuius fortunam comitamur, ut omnibus idem
Aut æquus fieret, ferretq; nouissima uitæ
Præmia, & optatas sineret contingere sedes.
Imò etiam debes, tu Mors sæuissima, grates

Non

Non paruas certè nobis mortalibus, in nos
Ius quòd habes. nam te nihil immortalia curant
Numina, rideris sed cælo expulsa sereno:
Unde nisi has terras, quas nunc crudelis oberras,
Uenisses, Stygios habitares spreta paludes.

MORS. *Cui uoci laxata uia est? quis inania uerba*
Dat? me huc atq; illuc circumfero, neminem at usquam
Conspicio: dictu mirabile, Iuppiter audi,
Non impunè feret quisquis mea numina spernit.
Fluctuat ira mihi in toto iam pectore, uinci
Nec digna hoc telo, his donec satiabitur armis.

SIGIS. *Huc conuerte oculos, aciem conuerte ferocem:*
Hic maneo immotus, tua nec metuo obuia corda
His furijs, nihil hæc me uisq; minæq; mouebunt:
Expedias quæcunque cupis, certare paratus
Sum tecum, & dubiam uitæ tentare palæstram.

MORS. *Tu'ne hic Sigismunde manes? Sismunde lacessis*
Me tú n' impauidus? quæ obsecro causa coëgit
Te in tantam temerè mecum descendere arenam?
Magnum aliquid fortasse aliquis tibi dixit, & esse
Uim uerbo hanc credis, teq; inter nubila condis:
Caniciemq; tibi, longos promittis & annos.
Uentum ad supremum est, nunc nunc tua fata nisi obstent,
Ni mora præsentis tibi producatur honoris,
Utúe æques atauos, uel auos: patris úe senectam,
Et sera æterno commendes nomina mundo.

SIGIS. *Causa fuit, tua non toleranda superbia, mensq;*
Alta mea æthereum qua possum scandere olympum,
Atque immortali superos contingere mente:
Depositis nempe exuuijs mortalibus, in quas
Soli est imperium tibi: nec quod tu improba posthac
Obijcias mihi erit (quæ me finxisse senectam
Nugaris) cum supra homines, supra ire uidebis
Me uirtute mea & pietate Deos: mihi certa
Nec quoq; longæuæ prætendes tempora uitæ.
Nam non solum atauos, & auos, patrisq; senectam
Aequabo, sed uel Pylios superabimus annos.

MORS. *Tu ulterius modo noli auidos extendere cursus:*
Si potes, in facies tu te Sismunde uel omnes
Uerte, & finge quòd arte potes, uirtute quod ipsa,
Alto animoq; potes: te credas æthera pennis
Posse sequi, clausumq; solo te condere posse:
Non tamen effugies mea tela, measq; sagittas:
Nec quod nunc quassas caput, amplius inde mouebis:

Nec miseram huc illuc uocem, & tua lumina flectes:
Scilicet egregia prostratus falce iacebis,
Egregius certè tantis uirtutibus heros.

SIGIS. *Oro meæ noli uirtuti illudere, turpis*
O Dea: non tu me, sed Diuûm numina terrent,
Dextraq; magna Iouis: quæ me tamen ipsa relictis
Defensum exuuijs dabit, & me in gaudia ducet:
Ut sic nec iaceam, nec tu quid iuris haberes
In me, animumq; meum, quamuis inuita repugnes.

MORS. *Nunc me fata tuæ mandare silentia linguæ*
Fata uetant: sed tempus erit, quo hæc sponte subibis,
Atq; animum uocemq; tuam intra nubila coges,
Prostratusq; meo prostratus iure iacebis.

SIGIS. *O Mors, incœptum frustra submitte furorem:*
Non ego, non per uim, non per tua iura iacebo,
Uerùm ista exuuiæ nostræ, corpusq; caducum.

MORS. *Hoc igitur non est, ô Sigismunde, iacere?*
Non est hoc, tristes comitari Manibus umbras?
Dic age, quo pacto hoc supremum munus obibis?

SIGIS. *Non alio, quàm quo Diuos insana fateris,*
In tua concludi crudelia funera nunquam
Posse, nec imponi in crates & triste pheretrum.

MORS. *Cur, si te Diuum sublimi nomine ponis,*
Corporis exuuias deponas, maximus æuo
Sic fies, sic ad superos præstantior ibis.

SIGIS. *Non ego me Diuum facio, quid perfida captas?*
Sed facio, Diuos etiam quòd laudibus æquem,
Cum post fata meæ uiuet mens inclyta uitæ.

MORS. *Quam suprema putas quæso post funera mentem?*
Quam uitam, laudesq; facis? si cuncta peribunt
Tecum, & nulla tui pars iam restabit in orbe.

SIGIS. *Funera quid sanctæ mentiris inania mentis,*
Stulta? quid æternam fingis cum corpore uitam
Occidere, & nullos famæ superesse triumphos?

MORS. *Blandiris, Sismunde, tibi. uerissima sed sint*
Quæ asseris: & quid te post fata extrema iuuabunt?
Nullus apud Manes est sensus, nulla uoluptas.

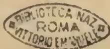
SIGIS. *Uiuam ego apud superos, nec me uirtutibus auctum*
Auferet atra dies. Manes transibit ad imos
Fama etiam mea, fama amplum uulgata per orbem.

MORS. *Famæ huius toties omnes effundis habenas,*
Et te obtentu eius nullo discrimine inumbras:
Dic ergo, dignum quid fama & laude relinques?

SIGIS. *Ne qua meis esset dictis mora, suspice mentem*

Ingeniumq́ meum uirtutes suspice, clarum
Atq; aduerte genus, quo ducat origine nomen:
Qua fuerim taceo puer indole, qualis in armis,
Qualis eram studijs celeri maturior æuo,
Hoc referunt, referentq́ mea illa opera atq; labores,
Quos ego nocturnaq́ manu, uersóq́ diurna,
Post tot emensas terras, maria alta, potentes
Post tot terrarum dominos, tot regna, tot urbes
Conspectas, charis immunis factus amicis.
Nunc autem fœlix æuo confectus, inermis,
Diua tibi hoc referam, partim meminisse, beatam
Hanc mihi dum uitamq́ Deus, uirtusq́ dedissent,
Me Austriacæ & partim uidisse domus dominos sex,
Quîs ego cumq́ atauis, & auis, & patre solebam,
Et soleo officia & magnos præstare labores.
Hæc si facta mea famæ bene conscia ueri
Aspicies, mox in melius tua dicta reflectes.
MORS. *Per te, per qui te talem genuêre parentes,*
Vir clara generose domo, hæc solatia uitæ
Quid prodesse tuæ poterint, si mittet ad imos
Te mea, te cunctis spoliatum dextera, manes?
Vnde auscultandi dabitur tibi nulla facultas,
Seu bona seu mala erit tua fama: sed inter & umbras
Et manes medius, mutus surdusq́ sedebis.
SIGIS. *Tantum erit, à nostro hanc spoliari numine uitam,*
Quanta esset fatuæ dementia credere morti,
Aeternam extinguant quòd debita funera mentem:
Qua nunquam auditum est homines cecidisse peremtos.
Illi igitur pereant, pereant qui talia credunt.
Contra ego uiuendo uincam mea fata, superstes
Et longum meritisq́ meis, generisq́ meorum,
Virtutis fortisq́ locum, & noua nomina quæram:
Tuq́ meo exemplo sic uitam quære uiator.

FINIS.

Elisabeth. Sigis. 2. Pol. Regis, Mag. D. Lithuan. — Maximilianus rex Bohemiæ, Archidux Austriæ. — Anna, Alberti D. Bauariæ. — Ferdinandus Archidux Austriæ. — Maria, Guilibelmi Ducis Iuliacen. & Cliuen. — Magdalena, — Katharina, Regina Poloniæ. — Eleonora, — Margareta, — Ioannes, — Barbara, — Carolus, Archid. Aust. — Vrsula, — Elena, — Ioanna.

Heduigis, Ioachimi Electoris Brandenburg. — Isabella, Ioannis Regis Hungariæ. — Sophia, — Anna, — Katharina, — Sigismundus 2. Pol. Rex, magnus Dux Lithuaniæ.

Ludouicus Hungariæ & Bohemiæ Rex. — Anna Ferdinandi Rom. Hung. & Bohem. Regis, &c.

Carolus V. Rom. Imp. Hispaniarum Rex. — Ferdinandus Rom. Hung. & Boh. Rex, Archidux Austriæ.

Ioannes Albertus Rex Polon. mag. dux Lith. — Alexander Polon. Rex, mag. Dux Lithuan. — Fridericus Cardinalis. — Casimirus Canonisatus. — Sigismundus primus Rex Poloniæ, mag. Dux Lithuaniæ. — Vladislaus Rex Hüg. & Bohe. — Heduigis Georgij Bauar. D. — Sophia Friderici Marchionis Brandenb. — Anna Boguslai Du. Pomeran. — Barbara Georgij Ducis Saxoniæ. — Elisabeth Friderici D. Ligni.

Philippus rex Hisp. Archidux Austriæ, Dux Burgundiæ.

Maximilianus E. R. Imp. Arch. Aust.

Fridericus III. Ro. Imp. Archid. Aust.

Cimburgis filia Semouiti, Arnesti Archiducis Aust. uxor

Alexandra filia Olgirdi, soror Iagellonis, Semouiti Ducis Masouiæ uxor.

Ladislaus Rex Hungariæ & Bohemiæ, Archidux Austriæ.

Casimirus Rex Poloniæ, magnus Dux Lithuaniæ. Elisabeth uxor Casimiri, Alberti Rom. Imp. filia.

Elisabeth filia Sigismundi Imperatoris, Alberti Rom. Hung. & Bohem. Regis, Archiducis Aust.

Sigismūdus Rom. Imp. Hung. & Bohem. Rex.

Carolus IIII. Ro. Imp. Bohemiæ Rex.

Ioannes Rex Bohemiæ.

Henricus VII. Rom. Imp. Dux Lucenburg.

Iagello, idem Vladislaus, Rex Poloniæ, mag. Dux Lithuaniæ.

Olgird magnus Dux Lithuaniæ.

Gedemin Magnus Dux Lithuaniæ.

Ioannes magnus Dux Moscouiæ.

Vuasilius rex & dominus totius Rußiæ, Dux Moscouiæ.

Ioannes dominus totius Rußiæ, magnus Dux Mosc.

Vuasilius mag. Dux Moscouiæ.

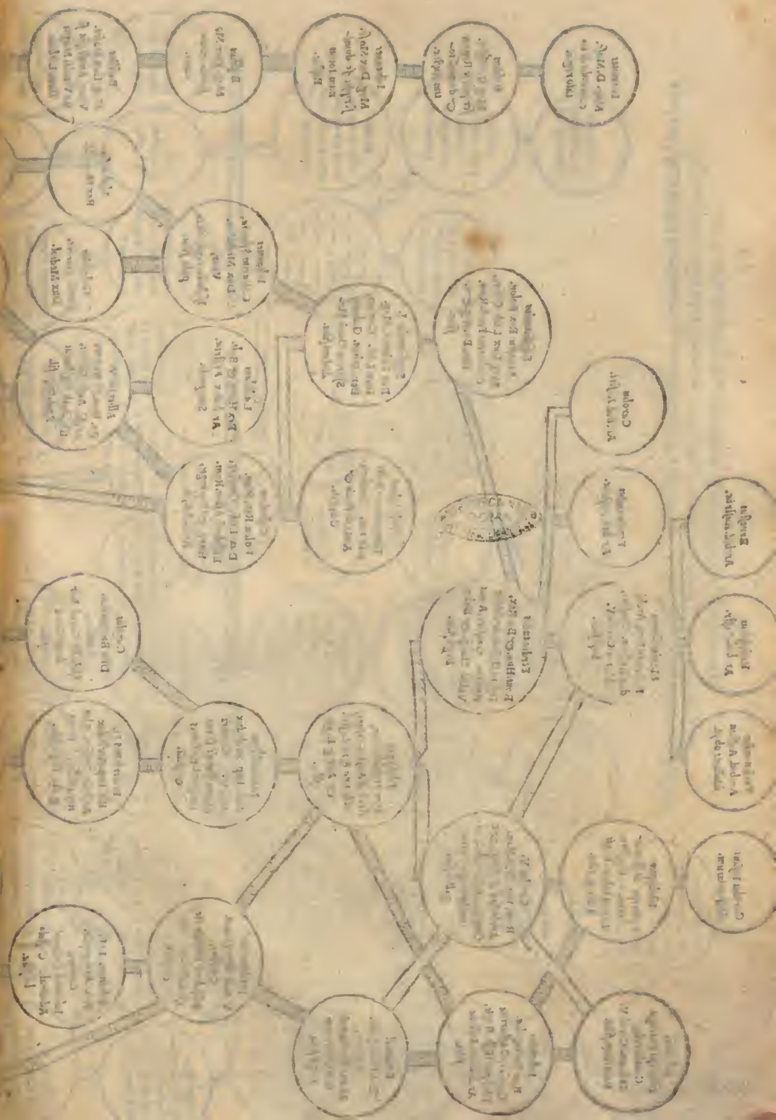
Anastasia Vitoldi filia, Vuasilij mag. D. Mosco. uxor.

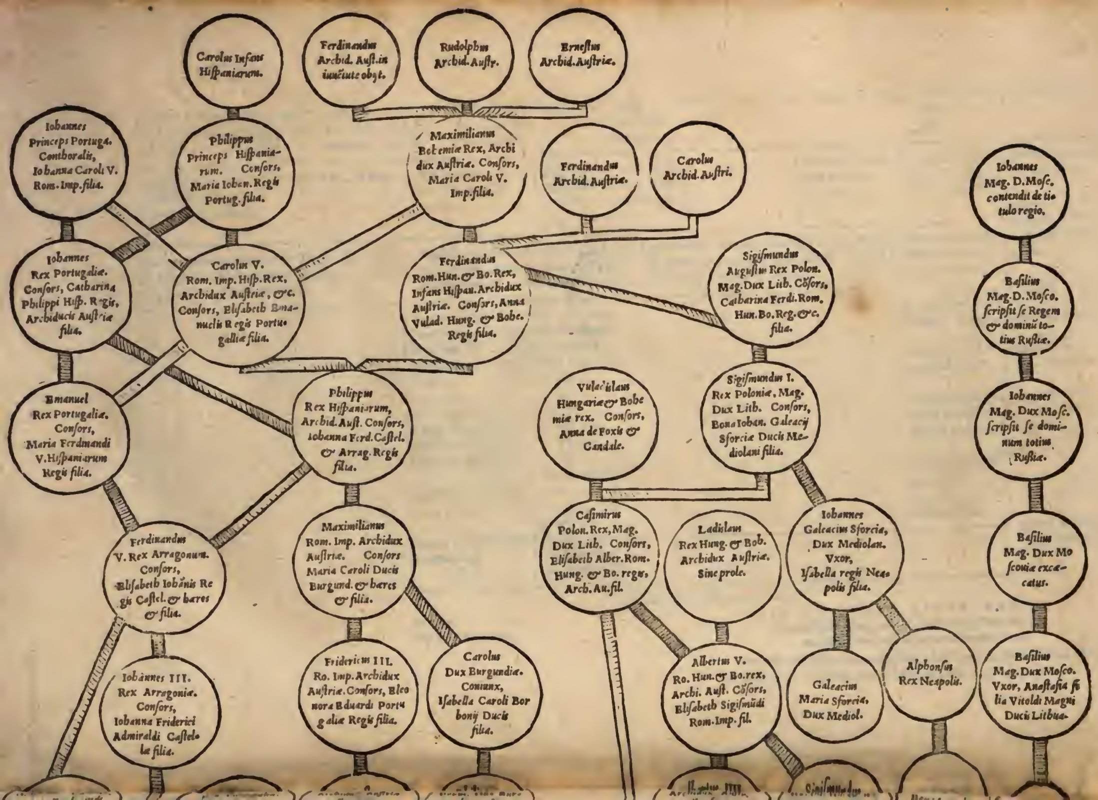
Vitoldus mag. dux Lithuaniæ.

Kestud magnus Dux Lithuaniæ.

SIGISMVNDVS LIBER BARO IN Herberstain, Neipperg & Guttenhag, Doctori Ioanni Ludouico Brassicano, compatri suo.

Hanc tibi arborem ex opacis Moscouiæ, Lithuaniæ & Poloniæ syluis affero: ut fructus, quos Christiano orbi protulerit, tu in lucem producas.

Carolus Infans Hispaniarum.
Ferdinandus Arcbid. Aust. in iuuẽtute obyt.
Rudolphus Arcbid. Austr.
Ernestus Arcbid. Austriæ.
Iohannes Princeps Portuga. Contboralis, Iohanna Caroli V. Rom. Imp. filia.
Philippus Princeps Hispaniarum. Consors, Maria Iohan. Regis Portug. filia.
Maximilianus Bohemiæ Rex, Arcbidux Austriæ. Consors, Maria Caroli V. Imp. filia.
Ferdinandus Arcbid. Austriæ.
Carolus Arcbid. Austri.
Iohannes Mag. D. Mosc. contendit de titulo regio.
Iohannes Rex Portugaliæ. Consors, Catharina Philippi Hisp. Regis, Arcbiducis Austriæ filia.
Carolus V. Rom. Imp. Hisp. Rex, Arcbidux Austriæ, &c. Consors, Elisabeth Emanuelis Regis Portugalliæ filia.
Ferdinandus Rom. Hun. & Bo. Rex, Infans Hispan. Arcbidux Austriæ. Consors, Anna Vulad. Hung. & Bohe. Regis filia.
Sigismundus Augustus Rex Polon. Mag. Dux Lith. Cõsors, Catharina Ferdi. Rom. Hun. Bo. Reg. &c. filia.
Basilius Mag. D. Mosco. scripsit se Regem & dominũ totius Rusiæ.
Emanuel Rex Portugaliæ. Consors, Maria Ferdinandi V. Hispaniarum Regis filia.
Philippus Rex Hispaniarum, Arcbid. Aust. Consors, Iohanna Ferd. Castel. & Arrag. Regis filia.
Vuladislaus Hungariæ & Bohemiæ rex. Consors, Anna de Foxis & Candale.
Sigismundus I. Rex Poloniæ, Mag. Dux Lith. Consors, Bona Iohan. Galeacij Sforciæ Ducis Mediolani filia.
Iohannes Mag. Dux Mosc. scripsit se dominum totius Rusiæ.
Ferdinandus V. Rex Arragonum. Consors, Elisabeth Iohãnis Regis Castel. & hæres & filia.
Maximilianus Rom. Imp. Arcbidux Austriæ. Consors Maria Caroli Ducis Burgund. & hæres & filia.
Casimirus Polon. Rex, Mag. Dux Lith. Consors, Elisabeth Alber. Rom. Hung. & Bo. regis, Arch. Au. fil.
Ladislaus Rex Hung. & Boh. Arcbidux Austriæ. Sine prole.
Iohannes Galeacius Sforcia, Dux Mediolan. Vxor, Isabella regis Neapolis filia.
Basilius Mag. Dux Moscouiæ excæcatus.
Iohãnes III. Rex Arragoniæ. Consors, Iohanna Friderici Admiraldi Castellæ filia.
Fridericus III. Ro. Imp. Arcbidux Austriæ. Consors, Eleonora Eduardi Portugaliæ Regis filia.
Carolus Dux Burgundiæ. Coniunx, Isabella Caroli Borbonij Ducis filia.
Albertus V. Ro. Hun. & Bo. rex, Archi. Aust. Cõsors, Elisabeth Sigismũdi Rom. Imp. fil.
Galeacius Maria Sforcia, Dux Mediol.
Alphonsus Rex Neapolis.
Basilius Mag. Dux Mosco. Vxor, Anastasia filia Vitoldi Magni Ducis Lithua.

Castellæ. Consors, Maria Ferdinandi IIII. Reg. Arragonum filia.

Rex Portugaliæ. Consors, Eleonora Ferdinandi IIII. Regis Arragonum filia.

Archidux Austriæ. Coniunx, Cymburgis Semouiti Ducis Masouiæ filia.

Borus, Dux Burgundiæ. Vxor, Isabella Iohannis II. Reg. Portugal. filia.

Archidux Austr. Consors, Iohanna filia Ducis Bauariæ & Hollandiæ.

Ro. Im. Hu. & Bo. Rex, Com. Lucenb. Cōsors, Barbara ex Comitibus Celeiæ.

Rex Neapolis.

Vitoldus, siue Vitoudus, Magnus Dux Lithuaniæ.

Henricus III. Rex Castellæ. Consors, Catharina Ducis Alēcastriæ et Glocestriæ filia.

Ferdinandus IIII Arragonum Rex. Consors, Leonora Comitissa de Alburquerq.

Iohannes Rex Portugaliæ. Vxor, Philippota Ducis Lancastriæ filia.

Leopoldus Archid. Austriæ. Vxor, Virida Barnabouis Vicecomitis Mediol. filia.

Iohannes Dux Burgund. à Turcis captus, Lutetiæ occisus. Vxor Margareta N. Du. Bau. f.

Semouitus Dux Mas. Vxor, Alexādra Olgirdi Mag. Du. Lith. filia.

Iagello, idem Vladislaus, rex Po. Mag. Dux Lithua. Consors, Schonca Andreæ D. Kyouien. fil.

Albertus III. Archidux Austr. filius Alberti II. Consors, Beatrix Frid. Burgrauy Nurēb. fil.

Carolus 4. Ro. Imp. Bohem. Rex, Com. Lucen. Cōsors, Iohanna Rudolphi Pal. Rhe. D. Bau. fil.

Alphonsus Rex Neapolis.

Kestud, magnus Dux Lit. filius Olgirdi.

Iohannes I. Rex Castellæ. Consors, Eleonora Petri Regis Arragonum filia.

Barnabos Vicecomes Mediolani. Cōiunx, Regina, ex familia Scaligerorum.

Albertus II. Archidux Austriæ. Vxor, Iohanna Vdalrici Comitis Pherretis & hæres & filia.

Philippus Audax Dux Burgund. Coniunx, Margaretha Ludouici Com. Flandriæ filia.

Semouitus Dux Masouiæ.

Olgird Mag. Dux Lithuaniæ. Coniunx, Maria Ducis Tuuerensis filia.

Iohannes Rex Bohemiæ, Comes Lucenbur. Consors, Elisabeth Venceslai Reg. Bohem. ex Iutha filia.

Ferdinandus IIII. Rex Arrag. Consors, Leonora Comitissa de Alburquerque.

Henricus II. Rex Castellæ. Consors, Iohanna Iohannis Emanuelis Infantis filia.

Stephanus Vicecomes Mediolani.

Albertus I. Ro. Rex, Arch. Au. & nominis & familiæ primus. Vxor, Elisabetha Meinhardi Co. Tyr. filia.

Iohannes Rex Franciæ, Dux Burgundiæ. Vxor, Bona Caroli IIII. Ro. Imp. filia.

Semouitus Dux Masouiæ.

Gedemin Magnus Dux Lituaniæ, primus huius nominis & familiæ.

Henricus VII. Rom. Imperator, Comes Lucenburgi.

Vuenceslaus Rex Bohemiæ. Vxor, Iutha Rudolphi Imp. filia.

Alphonsus XI. Rex Castellæ.

Matthæus Magnus Vicecomes Mediolani, uicarius Imperij.

Rudolphus Rom. Imp. Comes Habspur. Consors, Anna Alber. Co. de Hohenberg filia.

Philippus Rex Franciæ, ex Comitibus Valesij. Cōsors, Iohanna hæres & Dux Burgun.

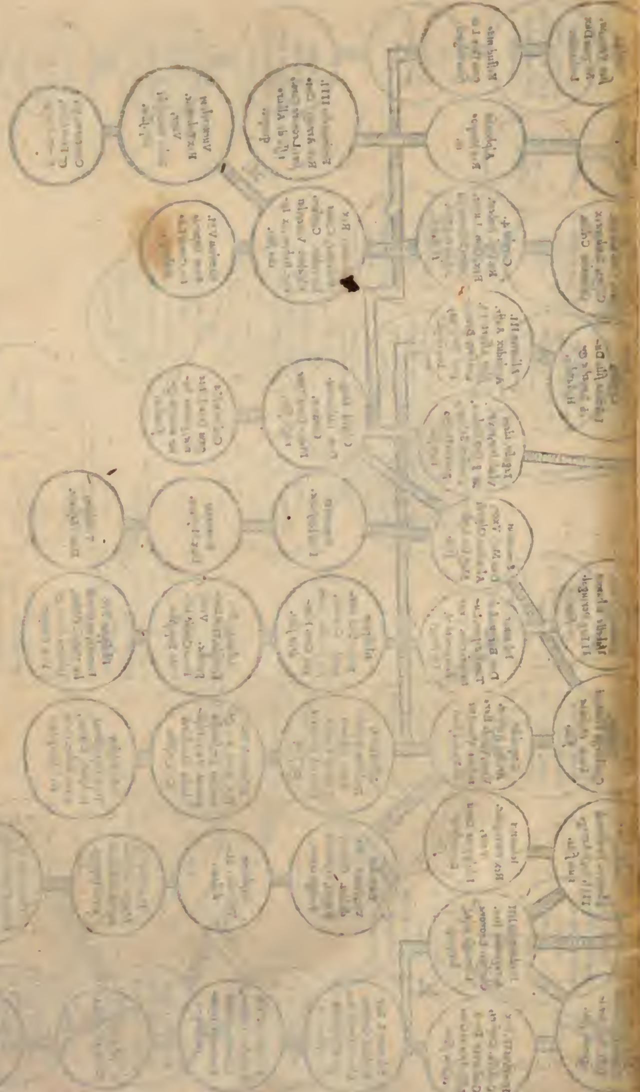
Troidenus Dux Masouiæ.

Ottocarus, qui & Premislaus, Rex Bohemiæ.

Ferdinandus IIII. Rex Castellæ.

Theobaldus cū fratre Ottone recuperauit Vicecomitatum Mediolani, eiectis Turrianis, circa an. Do. 1276.

Radices, quæ Carolum & Ferdinandum Cæsares cum liberis germinarunt feliciter, debita huic domui fide & diligentia Sigismundus Liber Baro in Herberstein, Neyperg & Guetenhag, Fisci Austriaci Præfectus, congessit: Anno 1553.

RERVM ET VERBORVM IN HOC OPERE MEMORABILIVM INDEX.

Abbates duo tantùm in Moscouuia, Priores autem plures 28.a
Abbates in Moscouuia Archimandritæ dicti 29.b
Abbatum Moscouuiæ nomina 21.b
Abdelatiuu Alegæ suffectus 92.a
Abrahemin Cazanensium rex 91.b
Achas ciuitas 66.c.100.c
aconitum 185.c
accubandi modus 46.a
accusationes quomodo fieri solitæ 53.c
Adrianus papa 51.a
adulterium 48.a
adulterij pœna 26.c.109.a
aqua comitatus Barsiensis, unde saporem amittat 186.b
æstus nimij narratio 61.c
Agis, fratris consilio acquiescit 102.c
Alba, aliàs Moncastrum, 104.a. à Turcis occupata 2.a
Alba ad Thijram fl. sita 101.c
Albertus Marchio Brandenburgensis 138.a regi Poloniæ subiectus 105.c
Albertus Saxoniæ dux in Frisia bellum gerit 106.b
Albus lacus 77.b eius longitudo & latitudo ibidem.
Alce 110.c
Alculpa Tartarorum rex 88.a
Alega Cazanensium rex 91.c
Alexander Magnus dux Lithuaniæ, à Ioanne Basilij profligatus 70.a rex Poloniæ declaratus 10.a
Alexandri papæ bulla de Rhutenorum baptismo 38.a.c
Alexander Polonorum rex 101.b 12.a. cum socero pacem facit 10.c
Alexandri Poloniæ regis perfidia 115.a
Alexandri aræ 67.a
Alexandro Helena Ioannis Moscouuiæ ducis filia nupta 23.b
Alexandra Iagelonis soror ibid.
Alexius uir sanctus 63.b
Alexius Thurzo 183.a
Alpium fluuij celebriores, Rhenus, Padus ac Rhodanus 165.c
Altenburg 145.b
Altinum 56.c
amicos habere, bonum: sed miseros esse, qui his uti coguntur 147.a
Ancyra Galatiæ urbs 162.c
Andreas Alexandri dux 7.c
D. Andreas apostolus, quibus in locis prædicarit, & à quo sit crucifixus 27.a
S. Andreæ miraculum 72.c
Andreas Czeladin Moscus 12.c
Andreas Ioannes dux Chiouuiensis 23.c
Andreas et Demetrius filij Georgij, cur Moscouuiam obsederint 8.c
Anna 7.a Iagellonis uxor 22.c
Anna Ianusij Mazouuiæ ducis coniunx 22.b
Anna Michaeli duci Lithuaniæ nupta 24.a
Anna Ferdinandi Romanorum regis, &c. uxor, eiusq; liberi, & obitus 23.b
Anastasia Basilio duci Moscouuiæ in matrimonium collocata 22.b
Amulia Vuoguslao Stolpensium duci nupta 24.a
animalia cuiuscunque generis in Vuotzka regionē introducta, colorē suū in albedinē mutare 76.b
amnium laus præcipua 189.a
annonæ mira caritas in Vuolochda prouincia 79.c
annorum qualis apud Moscos computatio 170.a
apparatus Mosci exercitus 96.b
apparatus mensarum descriptio apud Moscum 128.a
Aphgasi populi 101.a
aqua benedicta 41.c
aqua ad arcem Fileg, supernè distillans, continuò durescit 186.c
aqua uiridis, ex qua chrysocolla colligitur ad oppidū Bistriciā 186.a
aqua uitæ apud Moscos 128.c
aquæ calidæ apud Vuaradinū 188.a
aquæ lapidescentes 185.a
aquarum qualitas unde 185.c
aquarum inundatio 123.a
de Aquis Hungariæ admirandis cōmentatiuncula 178.a
aquas in Hungaria ex ferro cuprum facere 148.c
Arabon fl. Ptolemæo Narabo, nunc Raba dicitur 178.b
Aranyas 189.b
aræ Alexandri & Cæsaris 67.a
Arbuspach 137.a
Archiepiscopi in dominio Mosci II. 18.a
Archiepiscoporum electio 27.b
Archimandritæ 29.b
Archimandritæ et episcopi quomodo eligantur 169.a
Arcus Mosci 49.c
Argamak 132.c
argento Mosci à centum annis utuntur 57.b
Ariel fluuius 70.b
Artauistha fl. 82.a
Artach 85.b
Aristoteles Bononiensis 165.a
Asbeck Tartarorum rex 8.a
Asoph ciuitas 44.a.100.c prius Tanas dicta 66.c Turcis tributaria 67.a
Asoph emporiū nobilissimum 67.a
aspreolorum pelles 60.a
Assack claudus 88.c
Astrachan emporium 95.b.200.b
Astures 170.c
atramentum sutorium 184.c
Augusta Vuindelicorum ad Lycum fl. 136.c
aues, animalia, &c. suffocata 33.c
aui in nepotem iniuria 9.c
Aurea anus, idolum 82.c
aureos Moscum non cudere 57.a
Austriæ loca 137.a
Austriæ luctus 195.a
Azoum emporium 165.b
azymis abstinendum 32.a

B

Baarc 151.c
Baculus Moscorum 49.c
Bamocij arcis thermæ 193.a
Baiazetes Ottomanus 162.c
baleares 86.b
Baltheum mare 3.a uaria eius nomina 114.a
baptisandos pueros ter aqua mergi 37.b totos mergēdos 33.c
baptismatis sacramenti forma 38.b
baptismus Rutenorum 37.c
Barack Soltan 100.b
Barbaræ Sigismūdi Pol. regis uxoris mors 23.b
barbam totā Moscorum principem nunquam radere 130.a
barbarica superbia 121.a
Barma 19.20.b

Barmai

Barmai torques 22.a
Barnabas Bel 147.c
Barni 103.b
Barptolomæus metropolita uir sanctus 27.b
Barthus castrum 118.a
Basiliski 151.c
Basilius 79.a
Basilius Bielski 48.a
Basilius cæcus dux 9.a.63.b
Basilius Laroslawski 125.c
Basilius Constantini à Tartaris interemtus 87.c
Basilius Czirpach oppido quomodo potitus 68.a
Basilius Demetrij Tartaros eiecit 8.a
Basilius dux factus, mox eijcitur 8.b rursus restituitur, item rursus oppugnatur ibidem.
Basilius Mosc. princeps modernus, primus peditatu & tormentis usus 50.a
Basilius, qui & Gabriel Ioannis filius, eiusdemq; tyrānis 68.69.a
Basilius Ioānis Smolentzko ciuitate per proditionem potitus 70.c
Basilius in Lituanos exercitum mittit 12.b
Basilius & Michael Lintzkij 26.a
Basilius Magnus dux, Demetrij Magni successor 63.b
Basilius princeps Bielæ, quādo ad Ioannē patrē Basilij defecerit. 71.c
Basilius Semeczitz 9.a cur in carcerem coniectus 69.b.c
Basilius Smolentzko 50.b
Basilius Schniski 84.b
Basilius Tartaro 8.b
Basilius Tretyack Dolmatouu 14.c
Basilij iniquitas & stultitia 99.a
Basilij & Theodori acerrima congreßio de imperio 65.c
Basilij patrueles Mosco se tradiderunt 10.c
Basilouugorod 65.a
Baßa 114.b
Baßa Mahometh 180.c
Baßalick Moscorum 49.b
Bathi rex 7.c.86.b ab Vulaslauu Hungarorum rege occisus 87.c
Batmaßa Soltan 91.c
Bauariæ oppida 136.c
Bebeid Chan 100.b
Belli origo plerunq; ex connubijs 10.a
Beluga piscis 67.c.99.a
Bensin 153.c
Beodnitz 140.b
Berdebeck Tartarorum rex 88.a
Bersemani 88.c
Beresina fl. 12.c. 105.a. 142.b idem forte antiquis Borysthenes. ibid. Borysthenem influit 109.a
Berges, Norduuegiæ ciuitas 118.b
Beschna fl. 151.b
Betha opp. 139.a
Betuuna fl. 144.b
Bicislacus 75.c
Biela principatus, oppidum & arx. 71.b.10.b.153.c
Bieli 2.c Bielaribitza 67.c
Bieloiesero principatus 77.b.78.c. oppidum & arx 77.b
Bielsko opp. 142.c.137.c.153.a
Bij, dux 103.b
Bischouu oppidum 144.c
Bisons Suber, Vrocbs 109.c
Bisontis forma depicta 112.a
Bisontium uenatio 110.a
Bistricia opp. Germanis Neusola 186.a
Blasius suum iter ex Moscouuia in Daniam narrat 118.c
Blud Ieropolchi intimus cōsiliarius de interficiēdo domino suo à Vuolodimero sollicitatus 6.b. eiusq; perfidia ibidem.
Bobransko oppidum ad Borysthenem 104.c.105.a
Bodrogus ubi Tibisco misceatur. 190.b
Bog Lithuaniæ fl. Ibidem.
Bob fl. 109.a
Bohemi 2.b
Boiari nobiles 17.a
Bona Ioannis Galeacij Sforciæ F. 138.b
Boranetz 99.c
Boris 6.a
Boris in diuos relatus, & sacer ei dies institutus 7.b
Boris & Chleb fratres inter sanctos relati 7.b
Boris magnus dux 73.a
Boris Vuolodimeri F. 7.b
Borosouu 141.b
Borisouu opp. 12.c.105.c.152.a
Borysthenis fons, cursus, oppida 72.a.b. ortus 165.c
Borysthenj adiacentia oppida. 72.b 104.c
Boum plus quàm 80 millia per uiam Viennensem ex Hungaria in Germaniā uno anno esse acta 149.a
Braslauu 139.a
Brensko oppidum 10.b
Bretschauu 153.c
Briesli opp. cum castro ad Bub fluuium 142.a.151.b
Brill 130.a
Brod 140.a
Bruna 137.a
Buda 85 c. à Solimanno capta 147.b
Budæ encomium 181.c. unde condita 182.a
Budensium thermarum enumeratio atq; descriptio 179.b.c
Bub fluuius 137.c.143.a
Bulgaria 2.b.87.b
Bulgari Polouuzi & Czudi quando baptisandi 36.a
Bulla Alexandri papæ, de Rhutenorum baptismo 38.a

C

Cadayenouu 151.c
Cæsaris aræ 67.a
Cæsarem Romanum non se maiorem esse, Moscum existimare 17.a
Caffa Ligurū colonia, Tartaris subiecta 162.a
Cainouu oppidum 104.b
Calacha fl. 140.c
Calami populi 81.c
Calcaria Moscorum 40.c
Calidorum fontium cur ab Homero nulla mentio facta sit 191.c
Calka fluuius 86.c
Calor Moscorum 63.c
Camen Bolsthoi 81.b
Calufcza 5.a
Camenetz opp. 151.b
Candidi laus paludes 165.c
Canis immundum animal apud Moscos 132.a
Canes pro iumentis 85.b
Canum ad uenationem Mosci ducendorum mos 132.a
Canones Ioannis Metropolitæ, qui dictus est Propheta 33.c
Cantilena sæpius à Rhutenis repetita 20.c
Capha insignis urbs, olim Theodosia dicta 101.b. à Turcis Genuensibus adempta ibidem.
Caput S. Ioannis 101.a
Capite plectendi 53.a
Capita equorum apud Tartaros in delicijs haberi 89.b
Carolus V. Imperator 15.b
Carpatus mons 178.b
Carpiones à nonnullis Cyprinos uocari 190.c
Casan 50.b

Casani reges à Molochis uicti 11 a
Casanij 162 b
Casanum Tartarorum opp. 166 a
Casimirus 13 a
Casimiri filij sex 23 a
Casima fluuius 83 a
Casimouugorod opp. ad Occã 65 a 67 c
castorum pelles 60 b
Castromouugorod ciuitas cum castro 84 b. eiusdemq; nominis fluuius ibidem.
castrorum locus 51 a
catorum domesticorum pelles 60 b
Catharina Poloniæ regina 23 b
Catharina innupta obijt 24 b
Cathayni populi 164 b
Cathayum ciuitas 162 a
Cazan arx obsidetur 98 a. inceditur 96 c
Cazan regnum, ciuitas & castrum eiusdem nominis 91 b
Cazan, olla cuprea bulliens ibid.
Cazanca fl. 96 c
Cazanenses Tartari 86 c. quando à Moscis defecerint 92 a
Cazanensium contra Moscos bellum 92 b. eorundem stratagema ibidem.
Ceculi 187 c
ceremoniæ Moscorum 55 b. Mosci principis in cruce deaurata 135 b
ceremoniæ cum pileis 20 b
ceruis Loppos pro iumētis uti 118 b
Chan, rex 83 b. 103 b
Charnos à Venetis Charsos appellari 1 c
Chazanenses sub Moscis 91 b
Chelealeck Cazanensium rex ibid.
Chidir Tartarorum rex 88 a
Chiouuia uetus Rußiæ metropolis 2 a. 72 b. 104 b.
Chiouuia Ieropolcho tradita 5 a
Chiouuiæ idola 6 c
Chiouuiæ monticulus 104 b
Chleb Vuolodimeri F. 7 b
Chleb in diuos relatus ibidem.
Chlinouua opp. 84 b
Chlopi 49 a
Cloppigrod 75 a. 78 a
Choitilouua 141 a
Chorontani 2 c
chorea certaminis genus apud Tartaros 90 a
choreæ 34 a
Choruuati 2 c
Christianus Daniæ rex 45 a
Christiernus Daniæ rex, regno eiectus 106 a
Christophorus episcopus Labacēsis 136 b
Christophorus Schidlouueczki castellanus Cracouiensis 143 b
Chriuuitzi 2 c
Chrysocolla ubi ex aqua colligi solita 186 a
Chrysostomus Columnus 136 c
cibi genus in ieiunio maiori 155 a
Ciki pop. 101 a
Cimbrica Chersonesus 114 a
cinctus Moscorum 52 c
Circas opp. 2 a
Circaßi seu Ciki populi, nec Turcis nec Tartaris parent 101 a
Circaßi 72 b. 103 c
Circaß oppidum 105 c
Cirpach oppidum ad Occã 67 c
Citrahan 100 b
Clara uallis, uulgò Tzuuelt 137 c
Clerici carnibus abstinentes 29 c
Clesma fl. 64 b. 166 b
Clin oppidum ad fluuium Ianuga 141 b
Clobutzo 150 a
Cobilagora 153 c
Codaiculu baptisatus 91 c
Cælestinus papa 31 a
cæmiteria non consecrari 41 c
cæstus Moscicus 49 c. 131 c
Colchis olim, quæ nunc Cotatis dicta 101 a
coloni VI dies in septimana domino laborant 55 a
Colpaack 46 b
Coluga opp. 68 b
Colugæ præsidia ibid.
Colmogor castrum 80 b
Colmogora proxima Moscouiæ regio 163 c
Columna opp. 6 a. 65 b. 67 c
Comaroniensis arx 182 c
Commendatores 115 a
Comites 17 b
Communicatio sub utraque specie 40 b
Concilium generale septimum 30 b
Concionatoribus Rutenos carere 42 c
Confeßio Rutenorum 40 a
Conrad Suuartz uexillifer 115 b
conscientia recti 18 b
consiliarij 46 b
Constantinopolis cur Czarigrad dicta 16 b
Constantinus elabitur 10 c
Constantinus Knes Ostroski 12 c 10 a. 106 a
Constantini Rutheni copiarum ducis captiuitas 172 a
conuiuij apud Moscorum principem apparatus, &c. 125 a
Coporoia fl. & arx 76 c
Corela fl. ciuitas, & prouincia 76 c eadem & regi Suetiæ, & principi Moscouiæ tributaria 116 c
Corelle 4 a
Corsa idolum 6 c
Corsula Moscouiæ ditio 139 c
Corcira opp. 68 a
Corsire dominus qua astutia captus 68 a
Corsun 7 a. Greciæ oppidum, ad septennium oppugnatum 75 a
Cõstantinopolitanis restitutū 7 a
Cortzin opp. cum castro 143 a
Cosatzkij Tartari 100 c
Coseros, tributi nomine primum à Rhutenis aspreolorum pellicula exegisse 3 c
Cosle opp. 153 c
Coßin castrum olim Knes Vuentza dictum 83 a
Coßm fl. 82 c
Coßum 99 b
Cotatis nunc, quæ olim Colchis 101 a
Cotelnitz opp. 84 c
Cotoroa fl. 78 c
Cotzi pagus 145 b
Cotzko 137 c
Cracouuia regni Poloniæ caput 137 b. 144 a
Cral, Kyrall, Koroll, rex 16 a
Crasna 60 a
Crasno Sello 142 a
Cremij 162 a
Crepitza opp. 150 a
Creuua opp. 142 b
Cromolouu 150 b
Cronon fluu. 109 a. 138 a. 105 b. c
Cropiuuna fl. 13 b
S. Crucis exaltatio 35 b
cucumeres salsi 129 c
Cumeri idolum 6 c
Cupa fl. 101 a
cuprum ex ferro aquarum ui 128 c
Cures Pieczenigorum princeps 5 b
curia mercatorum apud Moscos 59 b

cyprini, carpiones 190 c
Cytracha urbs 166 a
Czar, rex 16 a. 83 b
Czarigrad, regia urbs 15 b
Czeremisse populi 84 c olim Mosco, nunc Cazanensi regi subiecti 86 b
Czeremissæ superiores 64 c. 86 b
Czerna fl. 142 a
Czernig 151 c
Czernigouu op. 69 a. 70 b
Czestochouu monasterium 150 b
Czilme fl. 81 b
Czimburgis Arnesti Austriæ Archiducis uxor 24 a
Czircho fl. 81 b
Czubaschi 91 b
Czudi quando baptizandi 36 a
Czudin, & Czutzko lacus 76 a. 75 c
Czutzma 151 c
Czunckhas 85 c

D

Dæmoniacis & mente captis an sacramentum dare liceat 35 b
Damasus papa 31 a
Daniæ regnum insulis maximè constare 114 c
Daniel Metropolita hypocrita 27 c
Dantiscum 114 b
Dasua idolum 6 c
Dauid Chleb 7 b
Dauid Scotus regis Daniæ Orator 117 a
decimæ Rutenorum propter quid institutæ 45 b
Dedina 139 a
defunctorum apud Moscos exequiæ atque sepulturæ 169 c
Demetrius Bielski contra Tartaros à Moscis missus 93 a. 95 c
Demetrius Danielis 99 c
Demetrius Ioannis F. 9 b
Demetrius magnus Ioãnis successor 65 b
Demetrius Magnus dux Moscouuiæ 70 a eius filij tres ibid.
Demetrius magnum Tartarorũ regem nomine Manaij, bello uicit 8 a
Demetrius Pitiuuolo dominus miserè perditur à Basilio Ioãnis 69 c
Demetrius à Romano pontifice Clemente VII Romæ honorificè exceptus 160 a
Demetrius Knes Bielski 68 c
Demetrius Michaelis Dux 8 a
Demetrius pater in uinculis mortuus 69 b
Demetrius Semecka 9 a
Demetrius tertius legatus 118 c
Demetrij laus 158 a. 160 c
Demetrij filij nequã miserrima fortuna 69 b
Demetriouuitz oppidũ & castrum 70 c
Denga 56 c
Derbt oppidum Liuuoniæ, Ruthenis Iuryouugorod appellatum 115 a
Deruisæ Turcorum qui 180 b
Desiensem fodinam Transyluaniæ, omnium esse altißimam 117 b
Desna fl. 68 a
Dsterniczza fl. 139 c
Druuenosto 57 c
diabolica Tartarorum opinio 90 c
diabolicæ deceptionis exemplum 114 a
Diaconus in Moscouuia nullus, nisi coniugatus consecratur 28 b
dies maximus Bergis, & apud Drõt XXII horarum 118 b
die festo an aliquid occidere liceat 35 a
120 b
Dikiloppori populi, qui feri Loppi sunt, ad Dront 118 a
Diœceses 179 b
Disla 138 c
dissemination 131 a
Diuidna fluuiorum totius Septentrionis longè amplißimus 163 c
Dimitriouu ciuitas cum castro 77 a
diuortium 47 c
diuortium celebrans, quomodo peccat 36 c
Diuorum cultus 41 c
Dnieper fl. 72 a
Dnyepersko pagus ibid.
Dobrina 5 a
Dobrouuna opp. 104 c. 121 c. 152 b
doctores Rutenorum 42 c
Dominicam orationem paucos Rutenos scire 40 a
Don, Tanais Rutenicè 66 c
Dõco locus obscurè descriptus 65 c
Donetz Seuuerski 67 b
Doporoski 159 b
dos apud Rutenos 47 a
Drezgouuici 2 c
Drecudiani ibid.
Drissa 139 a
Drisnuetz 138 c
Drogobusch castrum 10 b. 13 c. 141 c
oppidum & arx ad Borysthenem 71 a. 72 b
Drobouuna 142 a
Druzck ibid.
Dschorno domus postarum 141 b
Dubna fl. 77 a
Duelli petitio 54 a exemplum ibid.
duellionum ferrum 54 b
ad Duellum armatura ibid.
Duna, uide Duuina
Dunenburg urbs 72 c
Druina ciuitas, fluuius, lacus, prouincia 80 a. 81 a 72 c. 139 a idẽ à Lithuanis Dunam, ab alijs Turantũ & Rubonem uocari ibid.
Duuina Rutenis duo uel bina sonare 80 a
Duuerenbutig uilla 140 a
Duuerschak opp. 141 a
Duuelma 57 c

E

Elisabetha 23 b
Elizabethæ, Ferdinandi regis Rom. filiæ & uxoris Sigismundi regis Poloniæ obitus 23 b
Ellend 110 c
Engroneland prouincia 80 b. 84 a 120 b
Engstle mons Heluetiæ, in quo mirabilis fons 193 c. 194 a
Episcopi in dominio Mosci octo 28 a eorum nomina 31 c
episcoporum officia 45 c
episcoporum primæ sedes 79 b
episcoporum uestes, officium 30 a
episcopos eligendi mos 169 a
equi natantes 124 a
equi Moscorum 42 b
equinum lac 89 b
equorum capita in delicijs haberi apud Tartaros ibid.
equorum castratorum apud Tartaros usus in pugna 90 b
Eraclea fl. 161 a
Erasmus ex Bethmanorum familia, potationi maximè deditus 44 a
Eremitæ 29 c
Eslingen 116 c
Etlingen ibid.
Eugenij papæ synodus 30 b
Euangelici libri 40 b
Eustachius Tascouuitz 93 b. 103 c.
eiusdem in Moscos iniuria 104 a

F

Ferdinandus Cæsar 11 b
ferrum duellionum 54 b
fertilitas regionis circa Occam flu. 67 c Nouuogardiæ & Vuolodimeriæ

meriæ 64 b
festi dies 41 a
Fiburg 140 a
ad Fileg arcem aqua miræ naturæ 186 c
Finlandia 2 b. 75 c. 116 b
Finlappia 117 b
flos salis cur gemma uocetur 187 b
fluuiolus 16 b
fons in Comitatu Zoliensi, potus, aues enecat 186 b
fons apud Arrianum mirabilis 177 b item ad Mislam 188 a
fons tepidarum aquarum ad pagum D. Ioannis in Comitatu Liptouiensi 183 c
fontes salsi ad fines Eperiensium 186 c
fontium acidorum enumeratio 185 c
fontium calidorum cur Homero nulla mentio facta 191 c
framea Moscorum 49 c
Franciscus Cheragatus episcopus Aprutinus 160 a
Franciscus dux Mantuæ 23 c
Franciscanorum in Vuilna cœnobium sumptuosiss. 105 c
Fridberg Bauariæ op. 136 c
Fridericus iunior Brandenburgensis 23 c
Fridericus Romanorum Imperator, parens Maximiliani Imp. 24 a
Freysingen Bauariæ opp. 136 c
Freistat opp. 137 b
Freystaetl ducum Teschinensium opp. 144 a
frigoris incommoda 61 b
frigoris incredibilis inclementia 152 c
frigora apud Moscos intensissima 61 b
Fronouu palus 72 a
frontem percutere quid 126 c
fures 53 b
furta & homicidia raro Moscos punire 52 b

G

GAbriel Basilius, hypocrita et tyrannus 14 a ipsius gesta 12 b
Gabrielis facinus 68 a
Gabriel rerum potitur sub nouo nomine Basilij 9 c
Gabriel rex sub aceruo fœni latuit 93 b
Gabrielis Basilij Ioannis F. matrimonium 25 b
Gabrielis facinus 68 c aliud eiusdē ibid. scelus in Demetrium 9 c tyrannis 27 c mors 26 c
Galgocij arcis thermæ 182 c
Galitz principatus, cum ciuitate & castro 57 c. 84 b
Gall. Gallim 1 b
Galnenkirchen 137 a
Gangrensem synodum, sacerdotibus coniugium concesisse 32 a
Gargni 103 c
Gastoldus Lithuanus 23 c
Gdanum Prussiæ metropolis 114 b etiam Gedanum & Dantiscum uocari ibid.
Gedeon dux Moabitenorum 87 a
Gedemin 22 b
Geislingen 136 c
Gengkhofn ibid.
gentes plurimas Orientales atq; Septentrionales rerum tātum permutatione uti 78 b
Georgius agricola 188 b. 191 c
Georgius Danielis 6 a
Georgius dux ibid. b
Georgius infans Salomeæ filius 25 a
Georgius Magnus dux à Tartaris occisus 87 b
Georgius paruus Mosci cancellarius 25 b. 85 c
Georgius Pisbeck eques Germanus 107 c
Georgij uxor cur uerberib. cæsa 25 a
Gerodin opp. 141 b
girofalcones Mosci Kretzet nominant 132 c
Giruoites serpentes 113 c
Glaciale mare 116 c. 119 a
Glacz Boemiæ oppidum 153 c
Glogouia parua 150 a
Gonecz 44 a. 61 b
Gorod 73 b
Gopingen 136 c
Gostinouuoscro insula 95 b
Gostomissel princeps 2 c eius consilium prudens 3 b
Gothi an ex Gottlādia, quæ est Scādiæ pars 114 c
Gotlandia insula 45 a. regno Daniæ subiecta 114 c
Græcorum dolus 5 b
Granus fluuius ubi Istro misceatur 182 c
Gregorius Istoma 117 a. 118 c
Gregorius Sagreuuski Moscus 136 c
Grisna 58 c
Griuki 142 c. 152 c
Grinki opp. 138 a
Grodno oppidum 105 c. 107 a. 138 a. 142 a principatus 152 c
Grustina arx 81 a
Guilhelmus Postellus 100 a
Gunspurg 136 c
Guslaus Sueciæ rex 116 a
Gymnosophistæ Turcorum, ab Indis non dissimiles 180 c

H

HAgnoa 136 c
Harbsle 139 b
Haroszczi 140 c
Hafnia Daniæ metropolis, Germanis Koppenhagen 118 c
Heduuig primo in partu mortua 22 c
Heduuig Iagelonis uxor ibid.
Heduuig Sigismundi primi Poloniæ regis filia, & Ioachimi Brandenburgensis electoris coniunx 23 b
Helena prima Rhutenorum Christiana 4 b
Helena Alexandro collocata 10 a
Helena à nepote Vuolodimero in numerum sanctorum relata 4 c
Helena filia Knes Basilij Lynski 48 a
Helena & Ouuczina sublati 26 c
Helenæ adulterium 26 b
Helenes animalia 161 c
D. Heliæ monasterium 141 b
hermelinorum pelliculæ 59 c unde bonitas illarū deprehēdatur. ibid.
herodium falconum genus nobilissimum 164 b
Hestlitschkami 151 c
Heua fl. 27 b
hiatus terræ famosus in comitatu Zoliensi, aues superuolātes exanimans 186 a
hierofalchi ardearum hostes 164 b
Hismael Sophus Persarum rex 162 b
historia de seruis 75 a
historia mirabilis 43 c
Holmia, regni Sueciæ caput 45 a
Holmia Sametiæ regia, ab incolis Stockholm, Ruthenis Steccolma appellata 116 a
homicidæ à Tartarorū iudice quomodo absoluantur 91 a
homo magnus 120 c
homines prodigiosæ formæ 83 a
Hordarum apud Tartaros infinitus penè numerus 162 a
Horn 137 a
Hranitza Germ. Vueißenkirchē op. 144 b. 137 a
Hungaria 2 b

de Hungariæ admirandis aquis hypomemation 178 a
Hungariæ comitatus 179 b
Hungariæ felicitas atq; ubertas omnium rerum commēdatur 148 c
Hungariæ quatuor præcipua flumina 189 a
Hungariæ regnum cur perierit 147 b
Hungariæ uina generosa 148 c
Hungariæ regnū sub Ludouico rege inclinare magis ac magis cur cœperit 146 a
Hungariam sale natiuo abundare 157 a
Hungariam metallis, sale, omnis generis frugibus, fructibus, feris, piscibus, opibusq; excellenter abundare 148 c. 149 a
Hungarorum superbia ac insolentia 147 b
Hungaricæ gentis proprium. ibidē.
Hungaricarum rerū mirabilis commutatio 181 b
Hyperborei montes 83 c. qui ab antiquis habiti 164 a
Hypomnemation de admirādis Hungariæ aquis 178 a

I

Iacobus Vratislauiēsium episcopus 153 c
Iacroma fl. 77 a
Iagelo, qui Vladislaus, fit Polonorum rex 22 c
Iagelonis uxores 22 b. 23 a
Iagerndorff 150 a
Iaick fluuius 86 a. 99 b
Iama 56 a
Iamna arx 76 c
Iamschnick 56 a
Iaroslauu ciuitas, & castrū 78 c. 15 b
Iasonica flu. 143 a. Lithuuaniam à Polonia dirimit ibidem.
Iasonis naues ubi quondam steterint 101 a
Iauritium oppidum 145 b
Iausa flumē urbis Moscouuiæ 165 b. 62 c
Iaxartes maximus Sogdianæ amnis 162 b
Iaz 178 b
Iazygū regio metallis abundās 179 a
idola VII. Chiouuiæ 6 c
idololatriæ in Samogithia adhuc 113 c
ieiunium apud Moscos quibus temporibus instituatur 169 b
ieiunium Petri, item diuæ Virginis, item Philippi 42 b
Iepiphanouulies sylua 66 b
Ierom & Tumen arces 82 a
Ieromers 152 c
Ieropolchus fratri bellum intulit 5 c
Ieropolchus fratrem timens, se Chiouuiæ occlusit 6 a
Ieropolchi interitus ibidem.
Ieropolchus monialem, natione Græcam, impregnatam à se, in uxorē postea duxit ibidem.
Ieropolchus Rhoden fugit ibidem.
Ieropolchus totius Russiæ monarcha efficitur ibidem.
Ieropolchus Vuerasci consiliū fidum contempsit ibidem.
Ieropolchi uox ad Suatoldum de fratre interfecto 5 c
Ieropolcho Chiouuia traditur. ibid. a
Ieroslaus Vuolodimeri F. 6 c
Ieutriskie deserta 178 a
Igor 3 c. bello superatus aufugit 4 a
Igor ducta uxore Olha ex Plescouuia imperare cœpit 4 a
Igor à Malditto Dreuulianorū principe occisus 4 a
Igumeni 29 b
Ibedra lacus 14 c
Iburi 188 c
Ikbri 35 c
Ilkusch plumbi fodinæ 150 b. 153 c
Ilmen lacus 2 c. 72 c. qui & Ilmer 27 b. 75 b
Illyricam linguam omnium esse latissimam 170 a
imagines antiquæ & tabulæ 33 c
Inderstorff Bauariæ oppidum 136 c
induciales literæ 132 c
infantuli an post baptismum communicandi 35 c
initiandi mos apud Rhutenos 35 a
iniuriarum punitiones apud seculares 29 a
institutiones magni ducis iam inaugurati 21 a
inuitationis apud Moscū uerba 127 c
mensæ parantur 128 a
Ioannes Albertus dux sine coniuge obijt 23 b
Ioannes dux, apud quem autor Oratorem egit, primus castrum muro cinxit 63 b
Ioannes Basilij Magni filius, patri demortuo successit 65 c. eiusq; ex uxore Knes Theodori Babitz filij tres 65 c
Ioannes Basilius tyrannus 78 c
Ioannes Basilij princeps Moscouuiæ Mariam Boris filiam duxit, exq; ea Ioannē suscepit 83 b. eius felicitas 10 c. tyrannis 76 b
Ioānes Cæci filius Nouuogardiæ & Tuuerensis principatum occupat 11 a. eiusdē tyrannis ibid. idem Nouuogradenses in seruitutē adegit 74 b. moritur 11 c
Ioannes Czeladin 138 c
Ioannes Ioannis Basilij F. Tartaris sibi adiunctis, principatu, pro quo duo eius fratres decertarūt, ui potitus 65 c. eiusdem cum Duce Moscouuiæ pactum 66 a. idem in Lithuuania exul. ibid.
Ioannes Dantiscus Vuarmiensis episcopus 136 c
Ioannes dux, Danielis filius 63 a
Ioannes episcopus Vuilnensis 105 c. 152 b
Ioannes felicissimus 9 a. idem uictus, Moschā munit, mulieribus infensus, tyrannus, potator, Tartaris seruus 11 b. 74 b
Ioānes Knes Vuorotinski principatu suo innocens exuitur 68 c
Ioannes Kouuar Moscus 93 b
Ioannes Lazki, Casimiri regis Poloniæ secretarius, & archiepiscopus Gnesnensis 148 a
Ioannes nouus rex 26 c
Ioannes primogenitus 9 b
Ioannes de Rechemberg, eques Germanus 107 c
Ioannes Sapur 25 b
Ioannes Schygona. ibidem c
Ioannes Sfortia Mediolani & Barij dux 23 c
Ioānes Sauuersiuski Palatinus Troccensis 106 b
Ioannes Sauuorsiuski, à Michaele Linzki ubi oppressus 138 a
Ioannes Zapoliensis Vuayuuoda Transyluanus 148 a
Ioannes Zapolitanus 24 b. 147 c
Ioannis Alberti Poloniæ regis clades 9 b
Ioannis Andreæ Czeladin captiuitas 13 b
S. Ioannis caput 101 a
Ioannis Metropolitæ prophetæ Canones 33 a
Ioānis lacus, Tanais fons 66 b
Ioannis Paliczki fortuna 97 c
Ioannis Metropolitæ Russiæ epistola ad Pont. Max. 39 c
iocus bonus de uomeribus 113 c
iocus regis Mosci cum quodam Tartaro capto 91 a

Iordanus Germanus Ruthenam duxit 48 c
Ioroslauuski 79 c
Ioslericus, aliàs Gustans Suetiae rex 116 a
ira sine uiribus uana 147 c
Irtishe fluuius 82 a
Islandiae fons mirabilis 177 b
Isoslaus Vuolodimeri F. 6 c
Isthmus Tauricae, nunc Precop uocatur 67 a
Istrogranum, nunc Strigonium dictum 182 b
Istulae fl. ortus 184 a
iter Dauidis & Gregorij ex Moscis in Daniam 117 a
iter ex Moscouuia in Lithuuaniam 73 a. ad Asoph 67 b
iter secundae legationis Sigismundi 149 b
itineris alterius breuioris ex Moscouuia in Daniam relatio 118 c
itinera in Moscouuiam 136 b
itinerariũ ad Petzoram, Iugariam & Obi usq; fluuium 80 c
itinerarium aliud 81 c
iudicij expensae 52 a
Iug fl. 79 c
Iuga 164 a
Iugaria prouincia 85 c
ad Iugariam itinerarium 80 c
Iuharij Mosco tributarij 86 a
Iugarorum cum Vngaris eadem lingua 85 c
Iuhorski 82 a
Iuhra prouincia 85 c
Iuhrici populi ibidem.
Iulij XXIIII dies Boris & Chleb sacer constitutus est 7 b
iuramẽtũ Tartarorũ iocosum 90 b
Iurgenci populi 100 b
Iurr 145 b
Iursa 6 b
iusticia apud Moscos uenalis. 54 b. apud Tartaros nulla 90 c
Iuuanouugorod castrũ 45 b. à Ioãne Basilio, unde nomen accepit, extructum 75 c
Iuuanouuoserus, Ioãnis lacus 66 b
iuuentutis apud Moscos exercitia 170 b
Itzin, Germ. Tischein 137 b

K

Kaienshasemla regio 117 b
Katmuchi Tartari regio 100 c
Kama fl. 84 c
Kayeni populi 117 b
Kessar, id est, imperator 16 b
Kesteni Moscorum 49 b
Kestud 22 b. à fratre in carcerem coniectus, miserè perijt 22 b
Kitai lacus 82 b. 83 b
Kitaisko lacus 82 a
Knes Basilius Iaroslauuski 125 c
Knes Demetrius Bielski 95 c
Knes dux 17 a
Knes Iuuan 25 b
Knes Ioannes Paliczki 97 a
Knes Ioannes Posetzen 122 b
Knes Michael Linzki 106 a
Knes Petrus Vschatoi 84 a
Knes Theodorus Lopata 93 c
Knesi secundogenitorum 79 a
Koinzki lacus ibidem.
Koniskamoda fl. 70 b
Kolpuckh 79 a. 101 b
Koppenhagen 118 c
Kretzet girofalcones, horrori esse nisi ac falconibus 132 c
Krijm ciuitas 101 b
Krijmskij reges ibidem.
Ksi, homo priuatus 103 b
Kuluio fluuius & lacus 81 a
Kuuas 35 c. 42 b
Kunigsuuisn 137 a
Kurbsi 79 a
Kurtzi canes 132 b
Kuthia 34 c. quomodo conficienda 35 c
in Kuthiae consecratione quot cerei incendendi 35 c

L

Lac acidum 129 c
Lac equinum 89 b
Lachs pisces 143 a
Lacomoryae loca maritima, syluestria & inculta 83 b
lacus Czutzko, Czudin, Bicis, seu Pelas, Peipsues 75 c
lacus Kitai 83 b
lacus Koinski 79 b
lacus Neoa, quem nunc Ladoga uocant 73 c
lacus sulphur proferens 78 a
Ladislaus Hungariae & Bohemiae rex 23 a
Ladoga 5 c. lacus 27 b. 73 c
Lamas oppidum 143 a
lanceae Moscorum 50 a
Landshuet ad Iseram fluuium 136 c
lapidescẽtes aquae in Zepusio 185 a
Lapones 163 a
Lapporum terra 117 b
Latericia duo templa, diuae uirginis Mariae, & diui Michaelis 63 c
Latini, si Rhutenico more initiari uoluerint, quid faciendum 35 a
Lechi unde dicti 2 c
legationis Sigismundi à Caesare Carolo & Ferdinando missi causa exponitur 134 b
legationes D. Sigismundi liberi Baronis in Herberstein, &c. 201 c
legatorũ exceptio 124 b. dimissio 134 a
Legatorum responsio 136 a
leporum copia in Moscouuia 62 a
lex de sacerdotibus 28 c
leges Moscorũ quales habeãtur 170 a
Leo metropolita 45 b
Leo papa 31 a
Leonhardus Comes de Nugarolis cũ Sigismũdo ad Moscũ missi 149 b
Leonhardus de Nugarolis, penè submersus 123 b
Limburg ciuitas 153 c
Limidis lacus 75 b
Lincium opp. 137 a
Lintzkij filiam cur princeps duxerit, causae exponuntur 26 a
Lipuik 137 a. 144 b
Lipouuetz 144 a
Lisna fl. 151 b
Lithuuania 109 a. 163 a
Lithuuaniae oppida 151 b
Lithuuaniae bona 106 a
Lithuuaniae episcopatus VII, quorũ tres Romanae ecclesiae, quatuor Rhutenae obediunt 105 c
Lithuuaniae ferae 109 c
Lithuuaniae seruitus ibidem b
Lithuuaniae quatuor fluuij, ortũ uersus in Borysthenẽ: tres autem Septẽtrionem uersus, in mare Balthicum illabi ibidem a
Lithuuanorũ mali mores 105 a. licẽtia, arma & equi. ibidem. erga subditos tyrannis horrenda 109 b
Lithuuanorum stratagema 13 c
Lithuani à Rhutenis uicti 10 b
Lithuuani & Rutheni, quomodo Tartaros obruant 89 a
Liuonia 2 b. 3 a. 27 b. 103 c. 114 c
Liuonicus sinus 2 b
Liuonienses oratores 93 b
Litzschna 60 a
Liuoniae ciuitates episcopales tres 114 c
Loppi feri 118 a. Moscis tributarij, eorumq; mores 119 c
apud Loppos ceruorum usus pro iumentis 118 b
lorum freni Moscorum 49 b

Loſchitzi 153 a
Louuatz & Louutzi, uenatores 87 a
Louuat fl. 27 b. 85 b
Lubecca Germaniæ portus, in ſinu Cymbricæ Cherſoneſi 166 c
Lublin 151 a. 137 c. 143 a
Lubſchiz 150 a
Lucomoryæ homines miri 82 b
Lucouu ad Oxi fluuium, Poloniæ oppidum 153 a
Ludouicus cur immatura morte deceſſerit 25 a
Ludouicus Vuladiſlao ſucceßit 23 b Mariam Philippi regis Caſtellæ &c. uxorē duxit. ibidē. à Thurcis in Mohacz oppreſſus. ibid.
Ludouici mens erga patriā & ſubditos 25 a. interitus. ibidem.
Ludouici regis cum Solimanno iniqua pugna 148 a
luporum pelles 60 a
Lutinitſch lacus 140 c
lyncium pelles 60 a

M

Machmedemin Cazanenſium rex 92 a
Machmedemin & Abdelatiuu, Abrahemin filij 91 c
Machmetgirei exercitū in Moſcos ducit 93 a
Machmetgirei Præcopēſiū rex 101 c
Machmetgirei rex Tauricæ, Sapgirei fratrē in Cazan regnū introducit 93 a
Machmetbemin Tartarus Caſani rex 10 b
madauricæ pelles 59 b
Mæotidis paludes 66 b
Magnus Chan 100 b
Magnus Chā de Chathaia, à Moſcis Czar Kythaiski 83 b
Magnus dux Moſcouiæ, primus Rußiæ princeps: ſecundus, Magnus dux Lithuuaniæ: tertius, rex Poloniæ & Lithuuaniæ 2 b
Magnus homo 120 c
Magoſch idolum 6 c
Malditus Dreuulianorū princeps 4 a
Mamai, aſtutè aggreditur Machmetgirei, eumq; cum Bathir Soltan filio obtruncat 103 a
manuariorum precium 55 a
marcheſita, pyrites æris 184 b
Marcomannorum loca 137 a
Marcus Græcus mercator ex Capha 43 a
mare Baltheum 45 a. 114 a
mare Caſpium, Ruthenicè, Chuualinsko morie 72 a
mare Germanicum 27 b. Ruthenicè Vuaroczkoie morie ibid. c
mare glaciale 81 a. 120 b
Mariſus fl. 187 c
marito an liceat circa Paſchæ feſtū ſumere Eucharistiā 36 b. item an liceat eidē proxima poſt communionem nocte, cū uxore concumbere ibidem
Marom à Moſcouuia 60 miliaribus Germanicis diſtare 64 c
Martinus Suuorouuski 143 b
Maſouuia 2 b
Matthiæ regis Hungariæ laus 145 c 146 a. clades 9 b
Matthæus cardinalis Saliſburgenſis 145 a.
matrimoniū cōtrahendi ratio 47 a
matrimoniū inter regē, & Bonam Ioannis Galeacij Sfortiæ, ducis Mediolani filiā, Vuilnæ contractum 138 b
matrimonij contractus & gradus 47 a c
matrimonij cōtrahendi, cū altero filiorū Philippi Hiſpaniarū regis, & Anna Vuladiſlai filia narratio 24 b
matrimonia 34 b
Maximilianus cur Hungariam armis tentarit 24 c
Maximilianus imp. Philippum genuit. ibidem a
Maximiliani conſeneſcentis iā, unica filia. ibidem b
Maximiliani & Sigiſmundi regis Poloniæ reconciliatio 17 b
Maximilianū Sigiſmundo Poloniæ regi certum & ſincerum amicum fuiſſe 18 b
Michaelis exitus infelix 26 c
Medina opp. 141 a
Mednik opp. cum caſtro 142 b
mel Samogithiam optimum producere 114 a
melle Moſcouiam prouinciam carere 62 a
Mengarlia fl. 101 a
Menktair frater Codaiculu, in ſua ſecta permanſit 91 c. eius autē liberos unà cū matre, poſt obitū ſuū baptiſatos fuiſſe. ibidem.
mercatoris callidi exemplum 58 c
mercatorum apud Moſcos conſuetudo 59 a. curia. ibidem.
mercatorū nullis præter Lithuuanos, Polonosq; , aut illorum imperio ſubiectos Moſcouuiam uenire liberum 57 c
merces importatæ 57 c
Meretſch oppidum 152 c
Merula fl. 101 a
Methodius Patanczki epiſcop. 87 a
metropolitanus Rußiæ, cur bonis ſpoliatus, & in carcerē coniectus 50 b
metropolitani oratio ad principem Moſcouiæ 19 c
metropolitani tacita ad Deum oratio 20 b. item alia oratio. ibid.
metropolita 27 a. 46 b
metropolitæ electio 27 b. 169 a ſententia 48 a
metropolitas Rhutenos autoritatē ſuam à patriarcha Conſtantinopolitano habere 27 a
Mezen fl. & pagus 81 a
Michael Bohuſch Lithuuanicus theſaurarius 152 a
Michael egregiè deſcriptus 108 b
Michael Ioannē obtruncat 107 a
Michael Kyſaletzki 41 c
Michael Lynczky 12 a. 106 a
Michael Linczkij fortuna 26 b
Michael à Moſco honorificè excipitur 107 b. capitur. ibidem c
Michael mutatus ibidem b
Michael à uinculis liberatus 108 c
Michael rex Conſtantinopolitanus, quo tempore literas Slauonicas in Rußiam miſerit 3 a
Michaelis cōcio apud Moſcos 108 b
Michaelis, præfecti ignauia 98 b
Mielnik 153 a
Mieſko oppidū 152 a. caſtrū 107 a
Milenki 139 b
Militibus qualia Moſcus ſtipendia annua decernat 14 b
minas apud barbaros prodeſſe. 123 c
miraculū de ſemine quodam 99 c
miraculum diuæ Virginis 88 b
miraculum ingens 140 b
miraculū Nicolai in Tartarū 42 a
Miſſa, patria lingua 46 c
Miſtlbach Auſtriæ oppidū 144 c 149 c
Moabiteni populi, qui nunc Tartari 86 c
Mæotis 85 c
Modoleſch 142 b
Mogileſ oppidum 72 b. Mogileuu 104 c. 105 a
Mohacienſis clades 25 a

Mologa fluuius 78 a
Moloscha fluuius 70 b
Moloischna 60 a
Moltaua fluuius 153 c
monachū, autorē & comitem à Nugarolis scapha piscatoria per syluas longè deuexisse 72 b
monachi eremitæ Rutenorū 43 b
monachorum ieiunia 42 b
monasterium D. Heliæ 141 b
monasterium in Moscouuia præcipuum S. Trinitatis 43 c. 72 a
monasteriū Solouuki insulæ 77 a
monasteria Moscouuiæ urbis 62 c
moneta Moscorū 56 c. proba 57 a
mons miræ altitudinis, in quo ascēdendo Kurbsi 17 dies cōsumpsit, neq; tamen montis uerticem superare potuit. ibidem.
montes mundi cingulū 83 c. item hos solos montes in Moscouuia cerni, & à ueteribus fortè Riphæos uel Hyperboreos nuncupatos esse 83 c
montes, ut Aetnā ardētes, in Norduuegia 120 a
monticulus Chiouuiæ 104 b
Morauui unde nomen habeant 2 b
Morauuia 85 c
Morduua gens 64 c. 65 a. 86 b
morionis Mosci præsagium de Basilio Semetziitz 70 a
mortuorum corona 36 a
Mosaisko 61 a. castrū & oppidū ligneū 15 a. 71 a. 61 a. uenatio nis locus 152 b
Moscisko 141 c
Moscha fl. 65 a. urbs, ab urbe Roma quot miliarib. distet 167 a
Moscha urbs regia ubi sita 166 c
Moschad 151 c
Moschus, flumen urbis Moscouuiæ, 165 b. eius ortus. ibidem c
Moscus, Albus rex cur dictus 16 b
Moscus frustra Casan regnum oppugnat 14 a
Moscus Ioāni ex Oeni ualle ingratus 95 b
Moscus literis Michaelis ānuit 107 a
Moscus ad Nicolaū Spirēsem. ibid.
Moscus cur ad delicta nobilium cōniueat 54 c
Moscus nobis sex errores obijcit 31. a. item sex excessus uocat. ibid.
Moscus nulli hominu inferior quàm summo Pontifici 17 a
Moscus Rezan occupat 66 a
Moscus Tartarū in Lithuuanos incitat 102 a
Moscus Tartaris Caßimouu gorod opp. habitandū concessit 65 a
Moscus der Vueissen Reüssen König propter album tegumētum 20 a
Mosci auaritia 15 b. autoritas. ibid.
Mosci epistola ad papam Clementem VII 160 b
Mosci nouū in Tartaros bellū 96 a
Mosci prelium ingressuri, quid potißimum facere soleant 51 a
Mosci principis Thrasonica uox ad bombardarium 92 c
Mosci principis descriptio 127 a
Mosci principis dona 132 a
Mosci regis sordes 95 c
Mosci sceleratum facinus in Knes Ioannem Vuorotin. ibidem.
Mosci titulus ad regē Poloniæ 16 b
Mosci uerba ad caduceatores 96 a. ad legatos 135 c
apud Moscū qualis & inuitandi hospites, & mēsæ parādæ mos 128 a
Mosco regium nomen à Romanis imp. nunquā tributū 18 a. 56 a
Mosci à quot annis argento utantur 56 a
Mosci cur usum bombardarū ignorent 50 c
Mosci de quibus supplicum sumant 170 b
Mosci à Lithuuanis uicti 13 b
Mosci preliū ingressuri quid præcipuè facere soliti 51 c
Mosci quid de Pōt. Max. sentiāt 30 a
Mosci quomodo mercentur 58 b
Mosci rursus in Lithuuaniam 14 a
Mosci, se solos Christianos esse gloriantur 43 c
Mosci ualent brachijs 54 b
Mosci uictores 115 b
Moscorū apparatus bellicus 96 b. 172 b. arma, & armatura 49 b. 50 a. astutia, fides 63 c. calcaria 49 c. callida memoria 59 a
Moscorum ceremoniæ 20 b. 55 b. 135 b. cinctus 52 c
Moscorum consuetudo, cū externi legati ad eos ueniunt, multitudinis colligendæ 126 a
Moscorū exequæ & sepulturæ 169 c
Moscorum frigora 61 b
Moscorum gens cur tam immanis, duraq; efficiatur 15 c
Moscorum ieiunia 169 b
Moscorum inquietudo 49 a b
Moscorū iuramēta, aut obtestationes dolo nunquam carere 59 a
Moscorum morbi 63 c
Moscorum numerandi ratio 57 c
Moscorum potus 171 a
Moscorum principē se, Cæsare Ro. non esse inferiorem putare 17 a
Moscorum puerorū certamen boreridum 52 a
Moscorum sellæ 49 c
Moscorum superbia 126 c. 129 c
Moscorum timor à Tartaris incussus 93 b
Moscorum titulus antiquus 15 c
Moscorum tubicines 51 b. uestitus 51 c. 52 c. uictus in bello 51 b
Moscos antea non pecunia, sed alijs rebus loco pecuniæ usos fuisse 57 b
Moscos cibo modestè, potu uerò immodestè uti 55 a
Moscos nunc bombardarios habere 50 b
Moscos singulas res externis carius uendere 59 a
Moschouuia quenā producat 167 a
Moscouuiæ dies longißimus in Solstitio, & eleuatio poli 64 a
Moscouuiæ prouinciæ descriptio per qualitatem 61 a
Moscouuiæ princeps unde genus suum ducere asserat 3 c
Moscouuiæ principes ubi thesauros suos recondere soleant 77 b
Moscouuiæ salubritas à peste 73 c
Moscouuiæ terræ qualitas 61 c
Moscouuiæ urbis descriptio, situs &c. 62 b c. 63 a
in Moscouiam itinera 136 b
Moscouuiam in Asia, non in Europa sitam esse 67 b
Moscouuiam melle & feris, præter lepores, carere 62 a
Moscouuitas, Illyrica uti lingua, cū alijs gētib. quàm plurimis 170 a
Moscouuitarū & Chloppiensium merces, quo loco in Lithuuaniā deferantur 72 b
Moscouuitarum rerū nostra ætate scriptores. in Præfat.
Moscouuitarum de uxore ducendā mos 171 c
Moscouuitarum religio 168 a
cæremoniæ b. item quos patres colant 169 a
Moscouuitarum statura, habitus & uictus ratio 170 b
Mosier oppidum ad Borysthenem 104 c

Mosquua fl. 60 c. 61 a. 62. c
Mosquua urbis, prouinciae ac fluuij nomen 60 c. 61 a. 62 c
Mosquuae arx 63 a
Most, pons 151 b
Mostu opp. ad Nemen fluuiū. ibid.
Mscueck palustris locus 67 b
Msta fluuius 140 b
Mstislauu opp. Lithuuaniae ad Borysthenem 104 c
Muchauuetz fluuius 143 a
mulier an consilio uetularū, ut concipiat, uti debeat 37 a
mulier an post menstrua communicanda 36 a
mulierum solatia 48 b
mulierum misera conditio apud Rutenos. ibidem
munerū Mosco offerendorum mos 127 c
munitionis Moscouuiae urbis quales 62 c
Muromani populi ad Orientē Vuolodimeriae 64 b
Mursa, ducis filius 103 b
Mussulmani 100 a

N

Nagai Tartari 99 b
Nabaicensium duo fratres, Machmetgirei unà cum filio obtruncant 103 a
Nabaisensium hordae 88 c
Nali oppidū à Basilio principe extructum 62 b
Nandoralba 147 b
Narabo fl. 178 b
Naruua, Narua fluuius 45 b. 74 c
narratio rei prodigiosae 145 a
nauigatio per mare glaciale 117 a
Necarum, & Nicrum uocari 136 c
necessitas in baptismo 33 c
Neglina fluuiolus ad caput urbis Moscouuiae 165 b
Neglina fl. 63 a
Nemen fluuius 105 c. Germanis Mumel 138 a. 151 b
Nementschin 138 c
Noruua fl. Liuoniā à Moscorum ditione diuidit 76 c
Neusola opp. 186 a
Nicolaus Barensis 41 c
Nicolaus comes à Salmis 190 b
Nicolaus Czaplitz nobilis 144 b
Nicolaus Radouuil Palatinus Vuilnensis 142 c
Nicolaus Sicensis Illyricus 160 b
Nicolaus Spirēsis bōbardarius 93 c
Niepretz fl. 72 a
Niklspurg 144 c
Nischa oppidum 139 c
Nissa ciuitas Vratislauiensium episcoporum sedes 152 c
Nister fl. 2 a
nobilium in pauperes fastus 55 c
nobilium testimonium 54 b
Nogai 161 c
Nolsi 19 a
Norbegia 163 a
Norci 2 b
Nortpoden regio, Suetiae regi subiecta 117 b. à Ruthenis Kaienska Semla dicta. ibidem.
Norduuegiae montes ardentes 120 a
Nortuuegia, aliàs Nortuuagia dicta 116 b. unde dicta. ibidem
Noss, nasus 83 b
Noua ciuitas 145 a
Nouiduuor 151 b
Nouigorod, quasi noua ciuitas, seu Nouum castrum 73 b
Nouuogardia inferior 64 c
Nouuogardia magna copiosè descripta 2 c. 73 b. 84 c. 140 b
Nouuogardia olim totius Moscouuiae caput 166 a. eadē perpetua quasi hyeme premitur. ibid.
Nouuogardiae fertilitas 64 c
Nouuogardiae lōgissimus dies 75 b
Nouuogardiae à Moscouuia distantia 56 a. 84 c
Nouuogardiae quōdam libertas, & imperium 73 c
Nouuogradensis moneta 56 c
Nouuogradenses ad septenniū graui bello pressi 74 b
Nouuogrodeck Seruerae principatus castrum 68 c. 70 b
Nouuogrodia oppidum 165 b
nuces, exceptis auellanis, in Moscouuia non reperiri 62 a
numerādi apud Moscos ratio 57 c
nundinae Chloppigrodi frequentissimae 78 b
nuptiae Sigismundi cum Katharina regis Ferdinandi filia, ubi & quando celebratae 23 c
Nursultan cum duobus filijs, Bieloiesero relegata 91 c. 92 a
Nutemburg 75 b

O

Oaphanius papa 81 a
Oberno 151 c
Obskouu 76 a
Oby fluuius 82 a
Occa fl. 67 b. 44 a. eiusq; ortus 165 b
Ocolnick 52 a. 54 c
Oczakouu à Turcis occupatū 2 a
Odera fl. Viagrus dictus 153 c
odium Rhuttenicorum in nos. 35 a
in Romanos 34 a
Odoyouu arx ad Tullae fluuij ostia sita 66 b
officiales 28 a
officialium munus 30 a
Okonitzkhiles sylua 66 b
Olboadulu, id est alicuius nobilis filius 105 b
Olboud, id est, nobilis uel consiliarius. ibidem
Olech regnū Rhutenicum, & Igor filius Rurick cōmendatur 3 c
Oleck Bisantium obsedit 3 c. eiusdemq; interitus admirandus 4 a
Olega Dreuulianos obtinet 5 a
Olega fugientis miserrimus interitus 5 c
Oleschno, Germ. Rosenberg 61 a 150 a
Olgird 22 b
Olha 4 a. Dreuulianos uicit, maritiq; mortē astutè ulta est 4 b
Olha in Graeciam profecta, baptismum sub rege Ioanne Constātinopolitano suscepit, Helenaq; uocari coepta est. ibidem
Olhae in legatos Dreuulianorū crudelitas. ibidem a. eadem Dreuulianorum inebriatorum 5000 occidit. ibidem.
Olmutium sedes Episcopalis ad fluuium Morauua sita 137 a. 144 c. 149 c
Opoca uilla 110 a
Opolia ciuitas cum castro ad Oderam 150 a
Oppatouu 137 c
Oppidorum oppugnatio 50 a
Opscha fluuius 71 b
Opotzka ciuitas cum castro 139 c
Oratores quomodo à Moscis excipiantur atq; tractentur 120 c
Oreat Rechelwuuza 140 c
Oreschack arx 75 b. 76 c
Orlo oppidum in Vuiathka regione 84 c
Orscham opp. 72 b
Ossek 151 a
Osse 152 c
Osseter 67 c
Ossoga opp. 141 a
Ost, id est, Oriens 116 b
Oschna fl. 151 b
Ostra opp. 137 b

Ostrauuitza fl. 144 b. Silesiā à Morauuia dirimit. ibidem
Ostrauua Morauuiæ opp. 144 b. Germaniæ opp. 137 b
Otmachauu castrū episcopi Vratislatislauiensis 153 c
Ottmut 151 c
Otzakouu castrū & ciuitas 71 b. 104 a
ouis syluestris, Polonis Solbac, Moscis Seigack dicitur 113 a
Ouuar 145 b
Ouuka, Vuoleslao Thesinensi duci in matrimonium collocata 24 a
Ouuzina 26 b
Oxi opp & fl. 153 a
Ozechi 2 b

P

Pachma equi 89 c
Pan Michael 108 c
Panis apud Moscos ab ipso principe in conuiuijs offerri solitus 128 b
Panis beatæ Virginis 133 b
Pannonia & Hungaria 85 c
Pannoniæ appellatione quid comprehendatur 178 b
Papæ Clementis de ieiunio 31 c
Papini 83 c
Papin seu Papinouugorod ciuitas & castrum. ibidem
Parcho ciuitas cum castro ad Scholonam fluuium 140 a
Partzouu Poloniæ primū oppidum 143 a. 151 a
Parn ferrifodinæ 149 c
Pastoofero opp. & castrum 81 b
Patissus amnis, nūc Tissus & Tiza dictus 178 c
Pauli Iouij epistola ad Ioānem Rufum, archiepiscopum Consentinum 157 a. eiusdem liber de legatione Basilij Magni principis Moscouuiæ ad Clementem VII pontificem 158 a
pauperibus ad principem non patere aditum 54 c
Pecerra regio quibus rebus abundet 170 c
Pecerros & Permios nūc Christum colere 164 a
pelles delicatissimæ cuiusdam plantæ 100 a
pelles Zebellinas circa Peczorā sæpius & præstātiores reperiri, citra Vstyug & Duuinam rarissimè 59 b
Pereaslauu ciuitas, & arx 78 b. etiam ibidem Selgi pisciculos reperiri, & sal decoqui. ibidem
Permienses Christiani 85 b
Persa Kisilpaßa 16 b
Perun idolum Nouuogardiæ 74 c
Pessetz 60 b
Peßuczatez 155 b
Petrouuitz 26 b
Petrus Gysca Palatinus Plocensis 152 a
Petrus metropolita 63 b
Petrus Mraxi. 136 b. eius obitus 137 a
Petzora fluuius 81 b. 117 b. eiusdem cursus 81 b
Petzerenses quando Christiani facti 81 b
Pfarkirchen 137 a
Pfortzach 136 c
Phasis fl. 101 a
Phœnix, siue luctus Austriæ 195 a
D. Philippi ieiunium 42 b
Pielskouuiecza oppidum 153 c
Pieltza fl. Poloniam à Silesia dirimit 153 c
Pierbach 137 a
Pierstinski nobilis 143 b
Piescoya fl. 81 b
Pieski oppidum 151 b
Piessak domus postarum 141 b
Piesza fl. 81 a
pileus Scapka 22 a
Pietercouia oppidum 150 a
piscis humana forma 83 a
pisces miri 77 c
pisces in Moscouuia circa Muron opt. nasci 67 c
pisces in thermis Budensibus uiui, qui in frigidam translati emoriuntur 18 c
Plantæ cuiusdam pelles delicatissimæ 100 a
Plescouuia ciuitas 76 a. 166 c. fluuius 75 c
Plescouuiensis moneta 56 c
Plescouuienses cæsariē bifurcata, Polonorum more, uti 76 b
Plescouuiēsium ueterum integritas, candor ac simplicitas laudata 77 b
Plussa fl. ibidem c
Pocrasna 60 a
Pocrouuitza 151 a
Polani 57 a
Poleni 2 c
Polentzani ibidem
Polki 153 b
Polle campus 87 a
Polonia 2 b. 85 c. eius limes 137 c oppida 151 a
Poloniæ rex Tartarum in Moscum incitat 102 b
Poloniæ regum genealogia 22 a
Poloniam natiuo sale saxeo abundare 187 c
Poloni unde nomen acceperint 2 c
Polonorum regnum 22 c
Polonis Gabriel Basilius bellum indicit 12 b
Polonitza 151 a. 143 a
Polouuitza Lithuuaniæ opp. 151 a
Polouutzi 36 a. 87 a
Polouutzos Gothos nō fuisse. ibi. b
Poloczko castrum 14 a
Polotzko urbs ad Duuinam Lithuuaniæ 71 c
Polta fl. 2 c
Poltina 56 c
Polna fluuius 76 c
Pominki, id est, Mnemosynon 127 c
Pomorijæ 114 b
populus 46 b
Porossouua 151 b
Poseczen 15 b
Possoch 29 b. 46 b
Posonia 195 b
Potat secretarius 26 a
Potiuulo oppidum 67 c. 69 a
Poyas cingulum 83 b
Poyas Semnoi mons 81 b
Praga, caput regni Bohemiæ 153 c
Precopskij reges cur ita nominati 101 b
Precopensium hordæ 88 c
predonum pœna 52 b
præfecti stulta arrogantia 108 b
Pregartn 137 a
Prelat 138 a
Prepetz Lithuuaniæ fl. 104 c. 109 a
Preyssa fl. 144 a
precium pro lata sententia 53 b
principis Gabrielis mors 26 c
principis sordidi exemplum 55 c
principis uoluntas, Dei uoluntas. 15 b
principes inaugurandi modus apud Moscos 19 a
priorum electio 28 a. 29 b
Pristauus 44 c
Pristaui 138 a
pro anima defuncti quid faciendum 34 c
procuratores Mosci habere constituta omnia, quantum oratoribus dandum 124 c
Proscurnicæ mulieres 45 c

Proscouuitza

Proſtouuitza 137 b. 153 b. eiuſdem opt. ceruiſia 44 a
Prukh opp. 145 b
Prußia 84 a
Prußiæ ducis ſedes, regius mõs 114 b
Pſchega fl. 140 a
Pſina, Germ. Ples 144 a
Pskouu, ſeu Obskouu principatus 76 a
Pud pondus 60 b
puellarum immaturarum corruptela 104 b
puerorum certamen apud Moſcos 52 a
puerperæ habitaculum an ingredi liceat 36 a
Purgauu opp. à quo Marchionatus Burgouiæ nomen habet 136 c
purgatorium Ruteni non credunt 41 c
Pygmæi ubi 163 b
pyrites æris 184 b

Q

Quadrageſima magna Rutenorum 42 a
quadrageſimus dies 37 b
quæſtiones Cyrilli cuiuſdam ad epiſcopum Niphontem 34 c
Quàm ſanè equitaſſet 121 c

R

Raba fl. 138 b
Rab oppidum 145 b
Radochoſtye 142 c
Radom 151 c
Rakbuſth 145 b
Rapolſtein 137 a
Raſtnfeld ibid.
Raſtat 136 c
Regij montis acidi fontes 186 a
Rex 46 b
regis titulo cur ſe dici Moſcus uelit 16 b
regium magis iuuare alios, quàm aliorum auxilio indigere 147 a
regum Præcopenſium potẽtia 102 a
regum Tartarorũ liberalitas in ſuos 89 b
reginas Tartarorum in publicum procedentes facies obtegere 90 b
Reiſch uilla 140 a
religionis noſtræ homines à Moſcis nunquam dimitti 44 b
rerum tantùm permutatione gentes aliquot uti 28 b
rerum Hungaricarum mirabilis cõmutatio 131 b
Reſan principatus Moſcouiæ 54 b
Rhutenorum cantilena 40 c
Rhutenorum confeßio 40 a
Rhutenorum decimæ 45 b
Rhutenicus initiandi mos 35 a
Rhutenorum lorica 49 c
Rhutenorum monachi 43 b
Rhutenorum metropolitæ autoritas 27 a
Reſchak 152 a
Reſiſſaia 2 b
Reſſaia ibid.
Retz 137 a
Rezan prouincia 65 b. eiuſdem gẽs auidißima ibid.
Rezan opp. 65 b. 67 c. quomodo malis artibus in manus Moſci peruenerit 66 a
Rha fl. 2 b. eius fons 72 b. lacus. ibid.
Rhecitzan fl. 84 c
Rhenes ceruorum genus 118 b
Rhuteni 1 b. quando Sclauonicis literis uti incœperint 3 a
Rhutenorum de principatu contentio 3 b. principatus diuiſio. ibid. c.
Rhutenorum princeps, cur Imperator dictus 16 a
Rhutenorum triplex exercitus 10 a
Rhutenos cõcionatorib. carere 42 c
Rhutenos initiò characterib caruiſſe 2 a
Rhutenos territos multitudine Græcorum, Suuatoslaus animat, atq; uictor euadit 5 b
Rhutenos ex Vuagrijs, ſeu Vuaregis potius, principes ſuos euocaſſe 3 b
Rhutenis qui nã initiò imperarint, cur incertũ. ibid. a. uide Rutheni
Riga, Liuoniæ metropolis 72 c. 76 b. 114. c. 166 c
Rigenſes Rubli 57 a
Riphei montes 83 c
Riuualia oppidum 115 a
Rochmida 64 a
Rochuuolochda Pleſcouiæ princeps 6 a
Rode 6 b
Rolinum oppidum 115 a
Romanus 7 b
Roſelinæ thermæ 183 c
Roſemberg 61 a. 150 a
Roſſeia 1 a
Roſtouuiſche 151 a
Roſtouu ciuitas & caſtrum, Archiepiſcopalis ſedes 78 c
Rõs 1 b
Rſouua Demetrij ciuitas & caſtrũ 71 c. item alia Rſouua, quæ deſerta appellatur ibid.
Rubicho fluuius 181 b
Rubin 143 a
Rublus 56 c
Rubo fluuius nauigabilis 115 a. uide Duuina
Rudniki 138 b. 152 c. 152 b
Rurick princeps 3 c
Rußiacæ gentis origo 2 b
Rußia alba 163 a
Rußia fide Græca 27 a
Rußia inferior 162 a
Rußia unde nomen habeat, uariæ extare opiniones 1 a
Rußia quomodo Chriſtiana facta 7 a
Rußia quò uſque protendatur 2 a
Rußiæ nomen unde effluxerit 163 a
Rußiæ principes 2 b. Tartaris tributarij facti 7 c. 87 c
Rußiam antiquitùs Roſſeiam, & uerius appellatam eſſe 1 a
Rußiam à Roxolania cognominatam eſſe 1 a. item à Ruſſo, item à fuſco eius gentis colore ibid.
Ruſſus, frater ſeu nepos Lech, princeps Polonorum, unde Rußia nomen acceperit 1 a
Ruſſ olim, antiquè Rußia dicta 75 c
Rußi 1 b
Ruſſum oppidum ibid. a
Ruſſorum nomen unde nonnulli trahant ibid. b
ruſtici itinera facere cogũtur 140 a
Ruteni commeatu deficiunt 97 a. uide Rhuteni
Ruteni cur peditatu & tormentis non utantur 50 a
Rutenorum audacia ibid. celeritas. ibid. communia arma quæ 49 c. in templo cæremoniæ 46 b. ſuperſtitio 48 b
Rutenorum doctores 42 c. dos 47 a. feſti dies 41 a. religio 27 a

S

Sacerdos uiduus 25 c
Sacerdoti noctu cum uxore cõcumbẽti, an manè eccleſiã ingredi liceat 35 b
ſacerdotes 46 b
ſacerdotes ſeculares 28 a
ſacerdotes qui nam conſecrari minimè debeant 36 c
ſacerdotum autoritas 29 c. ueſtitus 27 c
ſacerdotum coniugium Gangrenſi ſynodo conceſſum 32 a
ſacerdotum uitiorum punitio 29 a
ſacramentum diu conſeruatũ ſi fuerit, quid faciendum 35 a

à Sacris quando suspendi quis poßit 36 b
Sadachgirei Præcopensiũ rex 103 a
sal de tabula principis apud Moscos quid designet 128 c
sal ferens alueus ad Marisi fl. ripam 187 c
salis flos cur gemma dicatur ibid. b
salis natiui apud Hungaros abundãtia ibid. a
salicidarum de sale iudicium 187 b
Salisburgũ, Hungaris Souuar 145 a. 186 c
Salomea, uxor Basilij, ob sterilitatẽ in monasteriũ intruditur 25, c. 84 b
Salomea Ioãnis uxor, ob sterilitatem repudiatur 47 c
Salomonia Georgij Soborini filia 171 b
salsus fluuius 75 c
Samara fl. 70 b
Samstin lacus 140 b
Samarcanda regia ciuitas Tartariæ 100 a. 162 b
Samoged 81 c
Samogitarum statura uaria, uestitus, habitationes, pocula, bellicositas, aratra lignea, equi 113 b
Samogitarum superstitio ibid. c
Samogithia descripta 2 b. 113 a
Samogithia quid admiratione plenũ habeat 113 a
Samogithiæ idololatria adhuc 6 c
Samogithiæ præfectus, Starosta quasi senior dictus 113 a
Sanctus nasus promontorium 117 c. ab alijs umbilicus maris, & à nõnullis Charybdis uocata. ibid.
sanctorum imagines 55 b
S. Sergius ubi sepultus 43 c
Sandomeria 151 c
Sandomir ciuitas cum castro 143 a
Sapgirei rex à Cazenensibus deposcitur 92 c
Sapgirei regis Cazanẽsium consiliũ 96 b
Sapgirei ex Cazan profectus, Vuolodimeriam & Nouuogardiam inferiorem depopulatur 93 b
Sarai regno Themirkutlu Tartarorum rex præfuit 88 b
Sarcamandeos planta 100 a
Sarmatici montes 178 b. 184 a
Saslaus Vuolodimeri filius 6 c
Satabellus insula 101 a
Sauuichost 151 a. 137 c. 143 a
Sauuoldensis horda 88 c
Sauuolhenses reges 99 b
Scandia trium regnorum nomen 116 b
Scandiam continenti adhærere. 114 c
Schamachia Tartarorum regio & urbs 100 c
Schamen fluuius 138 c
Scharding ad Oenum 137 a
Scharki 150 b
Schat fluuius ex eodem lacu, unde Tanais 66 b
Schatibeck Tartarorum rex 88 b
Scheachmet rex 101 b. 102 a. 142 b
Scheale Tartarus 92 c. 97 a. 131 c
Scherefschouua 131 b
Schestopero 131 c
Schibanski 91 b. 100 c
Schichmamai 86 a. 99 b
Schidack ibid.
Schidlouu oppidum 137 c. 153 b
Schirni 103 b
Schirnikoiu 20 b
Schlinguua fluuius 141 a
Schklouu 152 a
Schnai fl. 141 a
Scholou fl. 11 a. 75 b
Schocksua 77 c
Schorna oppidum & fluuius 141 b
Schosna fluuius 67 c
Schoßa 141 b
Schuuartzuuaßer 137 b
Scheuuriga 67 c
Sciabani 162 b
Sclauonica pro Slauonica corruptè dici 1 b
Sclauorum linguam totius Europæ latißimam eße 188 c
Seid, supremus sacerdos 103 b
Seigack 113 a
Seitskouu 140 c
Selgi Pereaslauski 22 a
Selgi, barigk 77 a. 78 b
Selesni Koll, ferreus clauus, hoc est, polus arcticus 89 b
Seluua 151 b
Selymus Turcarũ Imperator 162 a
Sem fluuius 67 c
semen 15 b
Semes saxum 117 c
Semetzitz incidit in foueam, quam alteri struxit 69 b
Semetzitz apud principẽ defectiõis crimine insimulatus 69 c
Semeczitzi 9 a
Semsi piscis 81 c
Semniciæ thermæ 183 c
Semnai Poyas, cingulus mundi 83 b
Semouites Mazoniæ dux, & 4. filię 23 c
Senna 153 b
sepeliendũ'ne post solis occasum 36 a
Septẽtrionalium hominum simplicitas 168 a
Serbli 2 c
Serponouu Lucomoryæ castrum 82 b
Seruij 2 c
de Seruis historia 75 a
seruitus 49 a
Seruuoldus Vuolodimeri F. 6 c
Sest fl. 77 a
Seuerini Nordunedi ad Moscos fuga, dimißio, interitus 45 b
seueritatis exemplum 30 b
Seuueri 2 c
Seuuerac principatus 2 a. 65 b
Seuueræ prouinciæ oppida, et populus bellicosus 69 a
Seuuerenses principes unde genus suum ducant 70 a
Seuuerski principatus 2 c. 67 b
Seyd, supremus Tartarorũ sacerdos 96 b
Sibier prouincia 60 a. 86 a
Sibut fluuius 82 a
sigillum Mosci 132 b
Sigismundus Augustus Poloniæ rex, autori urum exenteratum donauit 110 b
Sigismundus baro cur à D. Maximiliano ad principem Moscouiæ missus 182 b. 141 c
Sigismũdus ferè nasum præ frigore amiserat 152 c
Sigismũdus legatus cum comite Nicolao à Salmis ad Solimanũ 147 a
Sigismundus orator, cur Mariã Hũgariæ reginã Budæ monuerit 147 a
Sigismundi ab Herberstain cũ Morte colloquium 202 a
Sigismundus rex Poloniæ, cõtra Basilium bellum gerit 11 c
Sigismundus Poloniæ rex, ex priore uxore Barbara, Heduuigim suscepit; ex posteriore Bonã, Sigismũdum II Poloniæ regem, &c. 23 b
Sigismundi II Poloniæ regis matrimonia 23 b
Sigismundi regis Poloniæ cũ Maximiliano Cæsare neceßitudo 17 c
siluri pisces 170 c
Simaergla idolum 6 c
Simeon Crubis 66 a
Simeon Fœderouuitz à Kurba 79 a
Simeõ Phedorouuitz Kurbsi 84 a
Simeõ Trophimouu secretarius 122 b
sinus in Albo lacu 3 c

Slata

Slata baba 82 c
Slausta 42 c
Slauonica lingua utētes populos, ritū ac fidē Græcorū more sequi 1 b
Slauonica lingua utentium populorum catalogus ibid. c
Slonin 151 c
Slouuoda oppidum 84 c
Smolensco arx. 2 c. 141. c à Mosca urbe quantum distet 167 a
Smolentzko episcopalis ciuitas 122 a. 70 c. 72. b
Smolensko è manibus Lithuanorū 107 b
Smolensko frustra à Lithuanis oppugnatur 13 c
Smolenzko insignis Lithuaniæ principatus 107 b
Smolēczko proditione capitur 12 b. 70 c
Smolnicie mirabilis uirtutis aqua 184 a
Sna fl. 70 b
Snoima oppidum 137 b
Sola fl. 137 b. 144 a
Solimannus cur Hungariam hostiliter inuaserit 147 b
Solimannus qui nūc rerū potitur, tū Albi, tū Budæ, amplissimū balneū pro se atq; suis fieri curauit 181 b
solē æstiuali solstitio in Solouuki insula duab. tātū horis splēdere 77 a
solem feris Loppis æstiuali solstitio X L diebus non occidere 119 b
Solouuki insula 77 a. sal in ea copiosius decoquitur. ibid. etiā copiosa illic halecum piscatio. ibid.
Soltan, regis filius 103 b
Soluua 151 c
Sophia, Basilij uxor 171 b. eiusdem mira astutia 9 c. 11 b
Sorogh 57 c
Sosha fl. 82 a
Sotoki homuncionis domus 140 b
Souuar 145 a. 186 c
de Spiritu sancto error 35 a
Stanislaus Vuolodimeri F. 6 c
Starodup oppidum 69 a à Potiuulo quot miliaribus distet 70 b
Starosta, senior 153 a
Stecolna 116 a
Stephanus comes Scepusiensis 17 c
Stephanus episcopus Permiēses in fide uacillātes cōfirmat 25 b. idē apud Ruthenos in numerū deorum relatus ibid.
Stephanus Moldauiæ Palatinus 11 a
Stephanus Vuaiuoda 9 b
Stephanus Zapoliensis 148 a
Sternberg 149 c
Sterlet, Schewriga, Ossetter, tria sturionum genera 67 c
Stefchicza oppidum 113 a
Stokholm 45 a. 116 a
Stolp, columna 29 c. 84 a
Stolpniki 29 c
Streltze oppidum 80 c
Stretenne dies à Ruthenis cur solēniter quotannis celebretur 88 b
Strigonium, Istrogranū aliàs 182 b
Striba idolum 6 c
Strub Occæ fluuij insula 65 b
Strumē, Germanicè Schuuartzuuasser 137 b
Strupili castrum 81 c
Strupin fl. 140 a
Stubnæ uici thermæ 183 b
sturiones pisces, antiquitus Siluri dicti 170 c
sturionum genera 67 c
Suatoslai matris moriture uox extrema 4 c
suber, bisons 109 c
Suchana fl. 79 b
Succini periculosa piscatio 114 b
Sula fluuius 2 c
sulphur proferens lacus 78 a
Sura castrum 64 c. flu. 65 a. 96 a
superstitionis exemplū 113 c. 118 a
Surcicum oppidum 166 a
susceptores infantum 37 c
Susdali principatus 25 c. 84 b item eiusdem nominis castrū, & ciuitas, in qua episcopalis sedes. ibid.
Suadolt 50
Suuatopolchus per sicarios, Boris et Chleb fratres suos interfici curauit 7 b
Suatoslaus Igor filius 4 a
Suuatoslaus in Bulgariā profectus, Pereaslauu ciuitatem obsidet, capitq; 5 a
Suuatoslaus à matre ad baptismum perduci nunquam potuit 4 c eius denique uictoriæ ibid.
Suuatoslaus uictor 5 b. Vuuolodimeri F. 6 c
Suuatoslai in Græcos expeditio 5 b mors ibid. c
Suuatoslai oratio ad suos 5 b
Suuetia prouincia ingēs 116 a. 163 a
Suuetopolchus Vuolodimeri F. 6 c
Suuintrauua 183 c
Suuolena oppidum 153 b
Suuortzech oppidum 3 c
sylua diuidens Tauricum Chersonesum 101 b
sylua Scuuerae prouinciæ circa Brasski 68 c
Syluester papa 31 a
synodi magnæ septē, ostēdūt nos nō esse Christianos, inqt Moscus 31 a
Strzuchogora fluuius 81 c
Szurna genus masices apud Moscos 51 c

T

Tachnis fluuius 83 a
Tachtamisch Tartarorū rex, Demetrium uicit 8 a
Tamburlanis seu Themircuthlu, qui Baiazetē Ottomanū deuicit, patria 162 b
Tanais fl. 65 c. 66. b Don uocatus 165 c. eiusq; ortus 2 a
Tanais minor ubi oriatur 67 b
Tanais ubi primū nauigabilis. ibid. a
Tarczal nomen unde deductū 184 a
Tartari an fures 90 c
Tartari cur ab antiquis Hamaxouij uocati 161 c
Tartari cur ultra Retzan non fuerint progressi 88 b
Tartari Polonis maximè infesti 162 a
Tartari quomodo in angustijs pugnent 90 b
Tartari rursus egregiè descripti 89 a
Tartari VI cōtra M M. Moscos 98 a
Tartarorum arma 89 c pugnandi ratio ibid.
Tartarorum consuetudo, dum in uicinos sæuiunt 90 b
Tartarorum corpora & mores bestiales 89 a
Tartarorum crudelitas 95 a
Tartarorum diuisio in hordas & conuentus 88 c
Tartarorum domus quales 161 c
Tartarorum gens uaga, & bello illustris 161 c
Tartarorum equi quales 89 c
Tartarorum iuramentum 90 b
Tartarorum nomina dignitatum ac principatuum 103 b
Tartarorum origo & reges 86 c
Tartarorum regū liberalitas in suos 89 b
Tartarorum uestitus 52 c. 90 b
Tartaros ferè rerum permutatione uti 91 a. item quando apud illos auri argētiq; usus habeatur. ibid.
Tartaros uno in loco non diu commorari 90 b
Tatri 183 c
Tataros ueterib. Getas fuisse. ibid.

Taurica Chersonesus 101 a
Tauricæ regni uires quando labefactatæ 103 a
Tauricæ rex potentior factus dissensione aliorum regum 102 c
Tauricæ reges Tartari à Sauuolbensibus orti 101 b
Taurimeni & Pitzenigi 87 a
templa latericia 63 c
Terlick 130 a. 131 c
Tersach oppidum 73 b
Tether, Plinio Erythratao 170 c
Teutonicus ordo, quorum caput Riga 115 a
Teutonici uictores ibid. b
Teya fl. 137 a. 144 c
Thachamisch rex 88 a
Thauriciæ rex 2 a
Themerhoscha rex 88 a
Themiraßack rex unde nomen acceperit ibid.
themir ferrum ibid. c
Themirkutlu rex ibid. a
Themnick Mamai rex ibid.
Theodoricus Rack 26 a
Theodosia, nūc Caffa, uel Capha appellata 101 b. 162 a
Theodorus & Zacharias fratres Basilij 15 a
Theophilus arhiepiscopus 11 a
thermæ ad Budam regiam calidißimæ 177. in ijsdem quoq; uiuos pisces haberi ibid.
thermæ ad Vagi ripam 182 c. 177 a. 183 a
thermæ Rhetiæ apud Fauarias 193 b
thermæ inter Cremniciam & Semniciam oppida 183 b
Thokai arx 190 b
Thomas Paleologus 171 b
Thorda oppidū salinis celebre. 187 c
Thur Lithuuaniæ fl. 104 c. 109 a
Thurcarū Imp. Czar nominari 16 b
Thurcis & Tartaris Chloppigrod oppidum adire liberum 58 a
Tibiscus Hungariæ fl. unde oriatur 189 c
Tibiscus flu. Hungariæ rex 190 b
Tibiscus, limes ueteris Daciæ 178 c
Tissus fl. qui & Tiza 178 c
Tissutzæ 57 c
Titzein, Tischein 144 b. 137 b
tma 57 c
topor 131 c
Toropecz opp. & castrū 10 b. 73 a
tormenti quale genus apud Moscos 170 b
tortura 52 b
traiectio mira 70 b
Transsyluania 178 c. 189 b
transuectio mira in traba 118 b
Trapezus oppidum 101 a
Trepca 25 a. eiusq; mors ibid.
Trepcæ ad Sigismundum de suo nepote lachrymosa uox 25 b
Trincinij castri thermæ 183 a
S. Trinitatis monasteriū 43 b. c. 72 a
Tritma 57 c
Troki oppidum 113 c. 142 b
Trokij castrum 102 a
Trophimouu 15 b (si 3 c
Truuuor in principatu Plescouiensi
Tulla oppidum & fluuius 66 b. c
Tumē regnū. Tumēski Czar rex 83 c
Tumenskij Tartari 100 c
Turantum. uide Duuina
Turcas plurimum uti lotionibus & balneis 181 a
Turcas omnes aquas, ceu præcipuū Dei munus, summo honore dignari 180 c
Tuuer, siue Otuuer, magnus olim Rußiæ principatus 73 a. 141 a
Tuuerensis moneta 56 c
Tuuertza fl. 73 a. 141 a
Tyra fl. 2 a
tyrannicum exemplum 29 a
Tziptzan 103 a

V

VAgus fluuius 182 c
Varlamus Prior Huttenicensis monasterij 28 a
Vuolodimerus Rochmidam sibi iūgit 6 a
uectigal omnium mercium in fiscum referri 60 b
Veliæ & Vuilnæ fl. confluxus 138 c
Velikipreuuos 67 b
uenationis apud Moscū orsus 132 a
modus 132 b
ueredariorū magister Lāschnick 56 a
ueredarios in Moscouuia frigore perijsse 61 b
Vesten 53 b
uestimenta eadem tam uiris quàm mulieribus apud Tartaros 90 b
uestis instar Terlick 131 c
Vglistz principatus 8 c
Vglitz oppidum & arx 78 a
Vgra fl. 70 c
uhri 188 c
Viagrus fl. 153 c
de Viduis diaconis consuetudo uetus abolita 28 c
uiduus sacerdos ibid.
Vienna ad Danubium sita 144 c
Vigilius papa 81 a
uino quali Moscus utatur 171 a
uina tam generosa Hūgariam producere, ut pro Creticis haberi possint 148 c
Viscora fl. 85 a
Vistulæ, seu Vistilli, seu Istulæ ortus 184 a
D. Virginis ieiunium 42 b
uitriolum duplex 184 c
uitriolum, Græcis chalcanthū, Latinis atramentū sutoriū dici ibid.
uitrioli facticij cōficiēdi modus. ibi.
Vitzechda fl. 85 a
Vladislai bellandi imperitia 146 a
eiusdem laus ibid.
Vlan 103 b
Vlrichskirchen 144 c
Vmber 1 b
Vuilna 138 b
Vslad idolum 6 c
Vladislaus Boemiæ rex, Matthiæ regis Vngariæ succeßor 146 a
Vuark pagus 145 b
Vngari, eorumq; origo 85 c. 188 b
Vngaros, Ihuros, uel Vhros uocari 188 c uide Hungari
Vnijsby oppidum 114
uomitus post cōmunionē pœna 34 c
Voppi et Borysthenis cōfluxus 123 c
Vppa fluuius 66 b
uri forma depicta 111 a
uri, Thur urox 110 b
Vrsendoff 143 a. 151 a
Vrsendouu 137 c
ursi albi ubi 80 b
Vssa fl. 81 b. 140 a eius longitudo 81 b
Vsteie, ostium 80 a
Vstiuga, celebre emporium 164 a
usura ex dextante 29 c
usura sesquicentesima & sextāte, de centum X X. 60 b
Vstyug prouincia, opp. & arx 79 c quasi ostium Iug 80 a
Vuaga fl. 79 c. 81 a
Vuagria ciuitas 3 a
Vualachus Moldauiensis 2 a
Vuādali 2 a. quo tēpore floruerit 3 b
Vuaregos primùm Rhutenis imperasse ibid. a
Vuaregum mare ibid.
Vuaretzkoie 27 b
Vuaretzokoie morie 3 b
Vuedrapusta oppidum 141 a
Vuedrasch fl. 10 a Vuedrosch 70 a
Vuelia fl. 105 b
Vuelicarecka fl. 139 c. 75 c

Vueliki

Vueliki Knesi 17 a
Vuelikiluki oppidum & arx 73 a
Vuenden 2 a
Vuerasco 6 b
Vuerst 61 a
Vuesprimiũ, Germanis Vueisprunn 182 a
Vuest, occidens 116 b
Vuinlandia Suuetensium ditio 114 b
Vuiathka prouincia 84 c fl. ibid.
Vuidocha fl. 140 a
Vuicpers fl. ad Vuaradinum thermæ 188 a opp. arx & fl. 71 a. 141 c
Vuilhelmus Austriæ dux 22 b
Vuilna 105 b. 138 a. 142 b. 151 c caput Lithuaniæ 105 b 138 c quantum à Cracouia distet 167 a
Vuinden, Vuindisch 2 a
Vuinlandia 27 b
Vuislitza 137 b. 153 b
Vuischa 149 c
Vuisternitz ibid.
Vuistricia 144 b
Vuitenen 22 b
Vuitepsco urbs 72 c
Vuitoldus magnus Lithuaniæ dux 10 c. 22 b Tartaris Rußiam eripuit 87 c
Vuitouudus 22 b
Vuladislaus Hungariæ rex 17 b. 23 a à Turcis oppressus 23 a
Vuladislai proles ibid. b
uulpinæ pelles 60 a
Vuolgolici 82 a
Vuoldai lacus 140 c
Vuolferrnitz 137 a
Vuolga fl. 141 a
Vuolga lacus, qui & Vuolha Ruthenis, & Rha Ptolemæo, & Edel Tartaris uocatur 72 a
Vuolgæ fluuij rami 70. 100 b ortus 165 c ostia 100 b tractus atque influxus in mare Hircanum 165 c. 166 a
Vuolimia 109 a
Vuolkonik 138 a. 152 a
Vuolkounitza 151 b
Vuolkonzki sylua 71 c
Vuolochda fl. 79 b prouincia, ciuitas & castrum 79 b
Vuolochdæ, principem Moscouiæ partē thesauri sui reponere 79 c
Vuolchouu fl. 27 b. 73 b. 75 b
Vuolock ciuitas & castrum 73 a
Vuolok lacus 27 b
Vuolodimeria exusta 7 c
Vuolodimeria descripta 64 b ubi sita 166 b
Vuolodimeretz oppidum cum castro 140 a
Vuolodimeri res gestæ 5 c. 6 a. b. c. 7 a. b. 45 b
Vuolosthack 141 a
Vuoronecz 140 a
Vuorotin opp. ad Occam 67 c
Vuorotin principatus eiusdem nominis cum ciuitate et castro 68 b
Vuorotinski oppidum 66 b
Vuotzka regio 76 b
uxorem non habēti sacerdoti an eucharistia danda 35 b
uxores quomodo ducendæ 37 a
uxores apud Moscos qualiter habeantur 17 b

Y

Vchtland 114 a

Z

Zagathai 162 b
Zamos fl. 190 a
Zanabeck rex 8 a. 88 a
zebellinæ pelles 59 b
Zekheli 178 c
Zepusium 179 a
Zepusij aquæ uenenosæ 184 a
Zirknitz lacus 192 a
Zodomitæ 52 c
Zoliēsis comitat. acidi fōtes 186 a. b

FINIS.

BASILEAE, EX OFFICINA IOANNIS OPORINI,
Anno Salutis humanæ M. D. L V I.
Mense Augusto.

